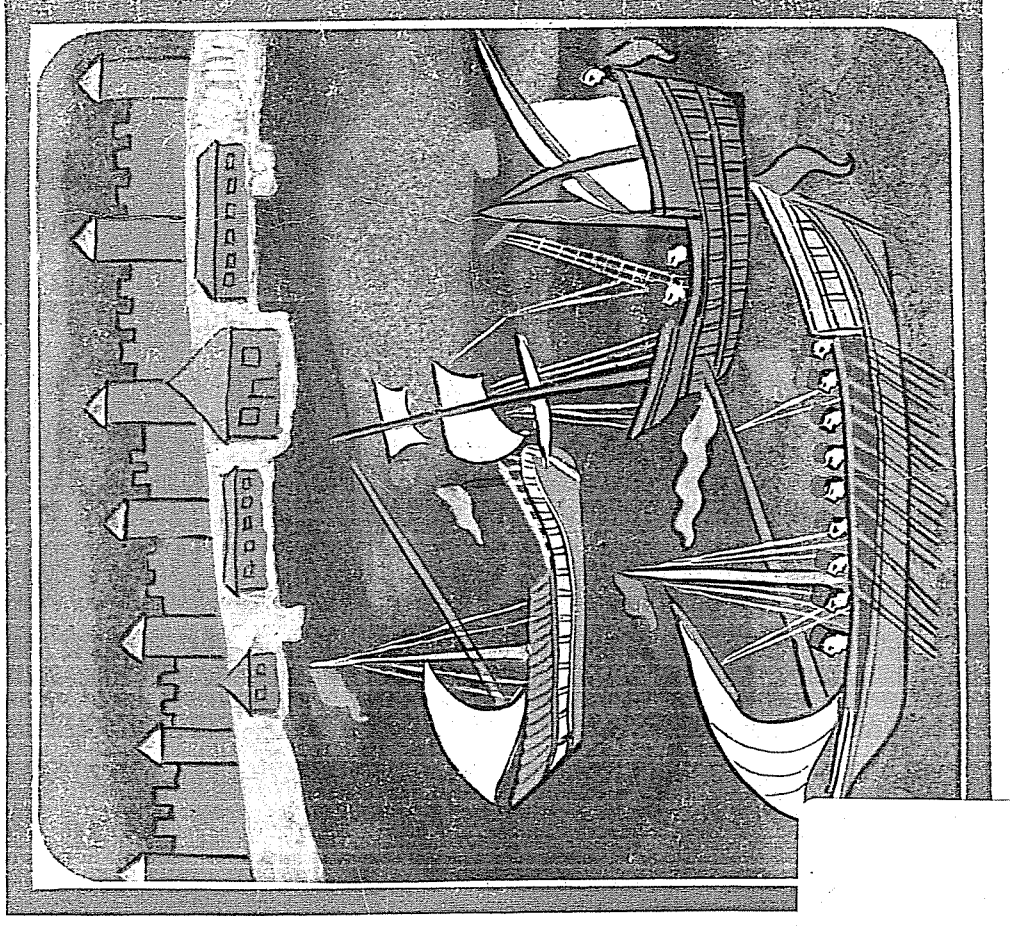

Müneccimbaşı Ahmet Dede

MÜNECCİMBAŞI TARİHİ

İKİNCİ CİLT

Tercüman
1001 TEMEL ESER

MÜNECCİMBAŞI TARİHİ

OSG

297,9
MÜN.S
0083766

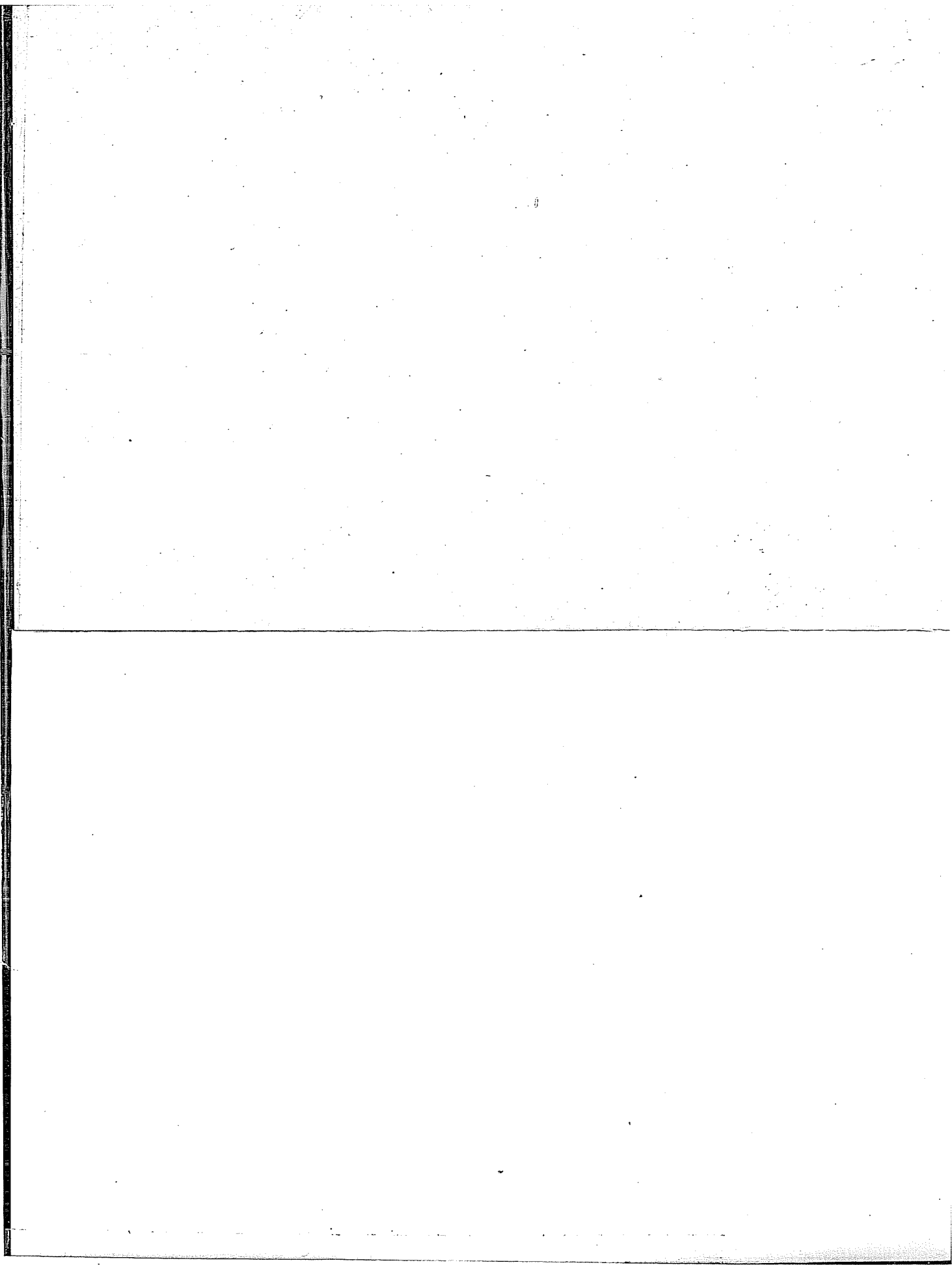

İSAM Kütüphanesi

FİYATI: 10 TL.

Tercüman 1001 TEMEL ESER

Tercüman
1001 TEMEL ESER

37

Türkiye Diyanet Vakfı
İslam Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Orhan Şaik GÖKYAY Bölümü

Demirbaş No :

8376

Tasnif No :

2979
MUN.S

Yazan :
MÜNECCİBAŞI AHMED DEDE

Arapça aslından Türkçeleştiren :
ISMAL ERÜNSAL

SAHAİF - ÜL - AHBAR
fî Vekayi - ül - a 'sâr

İKİNCİ CİLT

1001 Temel Eser'i iftiharla sunuyoruz

Tarihimize mânâ, milli benliğimize güç katan kütüphaneler dolusu birbirinden seçme eserlere sahip bulunuyoruz. Edebiyat, tarih, sosyoloji, felsefe, folklor gibi milli ruhu geliştiren, ona yön veren konularda "Gerçek eserler" elimizin altındadır. Ne var ki, elimizin altındaki bu eserlerden çoğunlukla istifade edemeyiz. Çünkü devirler değişmelere yol açmış, dil değişmiş, yazı değişmiştir.

Tercüman gazetesinde hazırlanan
bu eser Kervan Kitapçılık A.Ş.
ofset tesislerinde basılmıştır

Gözden ve gönülden uzak kalmış unutulmaya yüz tutmuş -Ama değerinden hiçbir şey kaybetmemiş, çoğunluğu daha da önem kazanmış- binlerce cilt eser, bir süre daha el atılmazsa, tarihin derinliklerinde kaybolup gideceklerdir. Çünkü onları derleyip - toparlayacak ve günümüzün türkçesi ile baskıya hazırlayacak değerdeki kalemler, gün geçtikçe azalmaktadır.

Bin yıllık tarihimizin içinden süzülüp gelen ve bizi biz yapan, kültürümüzde "Köşetaşı" vazifesi gören bu eserleri, tozlu raflardan kurtarıp, nesillere ulaştırmayı plânladık.

Sevinçle karşılayıp, ümitle alkışladığımız "1000 Temel Eser" serisi, Millî Eğitim Bakanlığınca durdurulunca, bugüne kadar yayınlanan 66 esere yüzlerce ek yapmayı düşündük ve "Tercüman 1001 Temel Eser" dizisini yayınlamaya karar verdik. "1000 Temel Eser" serisini hazırlayan çok değerli bilginler heyetini, yeni üyelerle genişlettik. Ayrıca 200 ilim adamımızdan yardım vaadi aldık. Tercüman'ın yayın hayatındaki geniş imkânlarını 1001 Temel Eser için daha da güçlendirdik. Artık karşınıza gururla, cesaretle çıkmamız, eserlerimizi gözlerle ve gönüllere sergilememiz zamanı gelmiş bulunuyor. Millî değer ve mânâda her kitap ve her yazar bu serimizde yerini bulacak, hiç bir art düşünce ile değerli değersiz, değersiz de değerli gibi ortaya konmayacaktır. Çünkü esas gaye bin yıllık tarihimizin temelini, mayasını gözler

önüne sermek, onları lâyık oldukları yere oturtmaktır.

Bu bakımdan 1001 Temel Eser'den maddî hiç bir kâr beklemiyoruz. Kârımız sadece gurur, iftihar, hizmet zevki olacaktır.

KEMAL ILICAK

Tercüman Gazetesi Sahibi

İSTANBUL'UN FETHİNDEN SONRA FATİH DEVRİ

Silivri, Kumburgaz ve Bugados'un fethi

İstanbul müslüman askerleri tarafından fethedildiği sırada, tekfurun ileri gelen adamlarından çoğu deniz yoluyla Silivri kalesine kaçmışlardı. Bunlar, kalenin anahtarlarını göndererek eman istediler. Karaca Bey kumandasında bir miktar asker gönderilip kale teslim alındı. Kumburgaz ve Bugados da fethedildi.

Sultan Mehmed Han, İstanbul şehrinin subaşılığı- nı Karışdıran Süleyman Bey'e tevcih buyurdular. Sü- leyman Bey, Sultanın yakın adamlarındandı. Derya tarafında olan kapiya da Cebe Ali kapısı adı veril- di. Bursa subaşış Cebe Ali Bey eman vererek şehre bu kapıdan girmişti.

Halil Paşa'nın katli

Şehrin fethi tamamlandıca Sultan Mehmed Han, Halil Paşa'nın, yakın adamları ve çocuklarıyla birlikte yakalanıp hapsedilmesini emir buyurdular. Halil Pa- şa hapsedildikten kırk gün sonra öldürüldü. Malları da müsadere edildi. Çocukları ve adamları serbest bı- rakıldı. Halil Paşa'nın katline sebep Sultan Murad'ın ikinci defa tahta geçmesi için gösterdiği faaliyet oldu. Sultan Mehmed, Halil Paşa'nın yaptıklarını unutmamıştı.

Ayasofya'da kılınan ilk cuma namazı

Müslümanlar fethin ilk cumasını Ayasofya'da kıldılar. Hutbe Sultan Mehmed Han'ın adına okundu.

Fetihden sonra surların ve burçların tamirine Kârşıran Süleyman Bey memur edildi. Etrafda bulunan ümerâya da haber gönderilip, vilâyetlerinde bulunan san'at ve maharet sahibi kimseleri İstanbul'a göndermeleri emir buyruldu.

Sultan'ın emriyle şehrin ortasına Eski Saray — Sarayı Atik — inşa edildi. Şehriyar hazretleri burada birkaç sene oturduktan sonra deniz kıyısında, Zeytinlik denilen bir bahçe içine inşa edilen Yeni Saraya — Sarayı Cedid — geçtiler.

Allah, Sultan Mehmed Han'a bu büyük fethi müyesser eyleyince etrafta olan müslüman ve kâfir hükümdarlar Şehriyar hazretlerinden son derece korkmaya başlayıp elçiler ve hediyeler göndererek andlaşmalarını yenilediler.

Vilkoğlu isyanı

Vilkoğlu, Las memleketinin çoğunu müslümanların elinden almıştı. Fethin haberi kendisine erişince, aldığı kalelerin anahtarlarını bir elçiyle gönderip af ve eman istedi. Sultan diğer kaleleri de isteyince Vilkoğlu isyan edip Sultanın arzusunu yerine getirmedi. Yol kesip, yağmada bulunarak İslâm ülkelerine zarar vermeye başladı. Gaillesini def için hareket buyrulunca, Engürüs diyarına firar etti. Kaçarken de Sultanın sadece.

Semendire'yi almak istediğini sanıp mallarını ve hazinesini buradan Sivrice Hisar'a nakletti.

Sultan, önce, Sivrice Hisar'ı muhasara edip şiddetli bir savaştan sonra aldı. Çokca ganimet aldı. Etrafta bulunan kaleler ve Emule kalesi de fethedildi.

Sonra, bir miktar akıncı taifesiyle Firuz Bey oğlu Mehmed Bey, Las ülkesinin geri kalan kısmını yağmalamaya ve tahribe gönderildi. Mehmed Bey bu diyarı yağmalayıp tahrib ettikten sonra ganimetlerle döndü. Sultan Mehmed Han Edirne'ye avdet eyledi. Bu hadise 858 (1454) yılında vuku buldu.

Mahmud Paşa'nın vezarete tayini

Kış Edirne'de geçirildi. Mahmud Paşa vezaret makamına getirildi ve memleketin işlerini tanzimle vazifelendirildi. Mahmud Paşa, Sultanın yanında yetişmiş bir kimse idi. Sultanın hocalarından Molla Gürânî'ye de kazaskerlik ihсан buyuruldu. Fakat kısa bir müddet sonra Sultan'la aralarında geçen bir hâdiseden dolayı Molla Gürânî azlolundu. Yerine Mevlâna Mecdüddin tayin edildi.

Aynoz ve Taşoz'un fethi

Vilkoğlu'nun elçisi gelerek sulh talebinde bulundu ve her sene cizye olarak otuzbin altın vermeyi taahhüd eyledi. Bu senenin cizyesi olarak da otuzbin altın verdi. Bu sırada Ferecik kadısı gelerek Aynoz kâfirlerinin İpsala ve Ferecik'de bulunan müslüman halka eziyet

ettiklerini bildirdi. (*) Buranın tekfuru İstanbul tekfurunun akrabalarındandı. Sultan, Kadiya keferenin şerhini defedeceğini va'd eyledi. Sonra Has Yunus'u çağırarak on aded sefineye azab askeri doldurup hiç kimenin haberi olmadan Aynoç üzerine varmasını emir buyurdu. Yunus Bey, Padişahın emrine uyup Aynoç'u muhasara edinceye kadar nereye gittiklerini kimseye söylemedi. Şehriyar hazretleri de kaleyi kara tarafından muhasara edince, kale tekfuru emân isteyerek kaleyi teslim etti. Sultan, Yunus Bey'i göndererek Aynoç'un karşısında bulunan Taşoz'u da aldı. Bazı tarih kitaplarında nakledildiğine göre, Aynoç tekfuru, müslümanların hücumunu görünce Semendirek adasına kaçtı. Sonra Edirne'ye, Sultanın huzuruna gelip birçok hediyeler ve çok güzel olan kızım takdim ederek affedilmesi ricasında bulundu. Cürmü affedilip, Zihna eyaleti kendisine ikta olarak verildi. Yanına bir mikdar adam koşulup eyaletine gönderildi. Mel'un, deniz kenarına ulaştıkta, daha önceden kaçmak için hazırladığı sefineye bindi ve yanında bulunan müslümanları öldürdükten sonra Frengistan'a firar eyledi.

(*) Rivayettir ki, birgün Ferencik kadısı Hünkâra geldi ki, Enez kâfirleri elinden vâcayetin hali nedir, ne zahmet geçerler bildire. Andan padişahın elini öpmeye girip, el öptükten sonra eyitti: «Deolettü Sultanım, Ferencik ve Ipsala vilâyetinin, Enez kâfirleri elinden halleri gayet mükedderdir. Hiç bir müslümana esir kullanılmamalıdır. Kaçan bir esir kaçsa vârr, Enez'e girer. Sahibi aramca vârrısa döğöler, kovarlar. Kata söğölerse kenâdîyi dahi tutup esir ederler. (Neşri Tarihi, c. II, sh. 713—715)

Las diyarının fethi

859 (1455) yılında, İshak Beyzâde İsâ Bey Sultana, Las hâkimi Despot'un öldüğünü, elinde olan toprakların hâkimsiz ve müdafaasız kaldığını bildirdi. Sultan Mehmed Han, hazırlıklarını tamamlayıp Üsküp yolundan Las eyaletine azimet eyledi. İsâ Bey, Üsküp'te Sultan'ı karşılayıp orduya katıldı. Sultan onu, bu memleketleri iyi bildiğinden öncü kuvvetlerine kumandan tayin eyledi. Önce yedi günlük bir muhasaradan sonra Novaberde hisarı emân ile aldı. Despot'un hazinelerinin çoğu bu hisarda idi. Çok ganimet ele geçti. Buranın muhafazası için lüzumlu tebdirler alındıktan sonra Tirebce kalesine varılıp burası da fethedildi. Tirebce'de de çok mal vardı. Sonra İsâ Bey —bir rivayete göre de Karaca Paşa— geri kalan Las eyaletini fethetme memur edildi. Las vilâyetinin diğer kısımları ve madenleri savaş yapılmadan alındı.

Las vilâyetinin fethi tamamlanma. Şehriyar Hazretleri, ecdâd-ı kiramundan Murad Han'ın Kosova'da bulunan meshedini ziyaret eyledi. Fakirlere çokca sadaka ihsan eyleyip yoksulları doyurdu. Sonra askerlerine memleketlerine dönmeleri için izin verip, kendileri maiyetlerinde olanlarla Selâniğe teşrif buyurdu. Burada bir müddet kalıp, avla, eğlenceyle hoşça vakit geçirdikten sonra İstanbul'a döndü.

Belgrad'ın muhasara edilmesi

860 (1456) yılında, Sultan büyük bir ordu ile Belgrad'a varıp muhasara eyledi. Şiddetli çarpışmalar

oldu. Surlar toprak ve lâğımlarla yıkılıp da tam kale alınacakken Engürüs kralı Yanko büyük bir ordu ile geldi ve müslüman askerini savaşarak kaleden uzaklaştırdı. Beylerbeyi Dayı Karaca Paşa ve Yeniçeri ağası Hasan Ağa bu savaşta şehid düştüler. Beylerbeyilik Vezir-i Azam Mahmud Paşa'ya verildi. Karaca Paşa kaledekilerle yardıma gelen kâfirlerin birleşmelerine mani olmak için güzel tedbirler almıştı. Fakat Paşa'ya hased edenler onun fikrini ve tedbirlerini kötülleyerek Sultan'ın kabul etmesine mani oldular. Böylece Allah'ın takdir ettiği oldu.

Sultan, me'yus ve mükedder bir şekilde Edirne'ye döndü. Birçok asker ölmüş ve mal telef olmuştu. Kâfirler Sava ve Tuna nehri kenarındaki sefineleri, içindeki askerler ve toprakla birlikte imha ettiler.

Nakledildiğine göre, Sultan Belgrad muhasarasında, kâfirlerle bizzat savaşmıştır. Cesaret ve secaati ile maruf ve meşhur bir kâfir, Şehriyar hazretlerinin üzerine hücum eyledikde, kılıçlarını çekip o kâfirin bedeni göğsüne kadar yarmışlardır.

Bu yıl içinde biri doğu öteki batı cihetinde iki kuyruklu yıldız görüldü.

Şehzadelerin sünnet edilmesi

861 (1457) yılında Sultan Mehmed Han, Edirne'de ikamet buyurup, oğulları Bayezid ve Mustafa'nın sünnet edilmeleri dolayısıyla büyük bir ziyafet tertip ettiler. Bayezid, Amasya'da vali, Mustafa da, Manisa'da mutasarrıf idi. İkisi de Edirne'de tertip edilen ziya-

fetten sonra eyaletlerine döndüler. Ziyafet Edirne yakınındaki Ada Çayırı denilen yerde tertip edildi. İlk gün ulemâ ağırlandı. Mevlânâ Fahreddin-i Acemî (1) Mevlânâ Ali Tusî (2), Hızır Bey Çelebi (3), Mevlânâ Şükürullah (4) ve diğerleri bu ziyafette bir araya gelip sohbetleriyle meclisi süslediler. Sultan, bunlara bolca ihsanda bulundu. Sonra meşâyih, vüzerâya, ümerâya, kumandanlara ve halka ziyafet verildi. Bu bir ay kadar devam etti. Çeşitli eğlenceler de tertip edildi. Sultan, Vidin valisi Hasan Beyzâde İsâ Bey'e Arnavud, Evrenosoglu İs' Bey'e de Engürüs diyarını yağmalamaları için emir buyurmuştu. İkisi de, zikrolunan memleketleri yağmalayıp ziyafet sırasında ganimet ve esirlerle Sultan'ın huzuruna geldiler ve neşelerini bir kat daha artırdılar.

Mora Seferi

Sonra Sultan Mora'nın fethi için hazırlanmasını emir buyurdu. Mora'nın fethedilmesine sebep olan hadise şudur: Sirozlu tüccarlardan biri, Mora hududuna ticaret için gidinece kâfirlerin müslümanlara ziyet ettiklerini görüp, müslümanların haline acıdı. Sultan'ın huzuruna gelip, bu memleketin ahvâlini ve gördüklerini arzetti. Bunun üzerine Sultan hazırlık yapmasını emreyledi. 862 (1458) yılının ilkbaharında, Edirne'den cihad için ayrılıp Mora tarafına azimet eyledi. Siroz'da birkaç gün kalınıp diğer eyaletlerden gelen askerlerin de orduya katılması temin edildi. Yenişehir yolu üzerindeki Filke hisarı şiddetli bir mu-

harebeden sonra alındı. Görδος, Bakova hisarları eman ile fethedildi ve halkı İstanbul'a yollandı. Tokmak ve Mancılık hisarları kılıç zoruyla alınıp halkı kılıçtan geçirildi. Ballu, Badracık ve civarı fethedildi. Bu kaleyi daha önce Sultan Murad fethetmiş, fakat daha sonra yine kâfirlerin eline geçmişti.

Kış yaklaşınca Sultan, Üsküb'e teşrif buyurup kış burada geçirdiler. Mora seferine çıkılırken Vezir-i Azam Mahmud Paşa da, Anadolu askeri ve bin yeniçeri ile Las diyarının kâfirler elinde kalan kısımlarını fethetmeye gönderilmişti. Mahmud Paşa süratle Las diyarına varıp kâfirleri gafil avladı. Müstahkem kâlelerinden Vida, Umul, Sava, Gürüce ve Tirasçe'yi fethedip Semendire üzerine vardı. Kaleyi bir müddet muhasara edip, etrafını tahrib eyledi. Birçok kâfiri kılıçtan geçirdi. Fakat kalenin fethedilebilmesi için çok zamanı ihtiyaç olduğunu görünce, muhasarayı kaldırıp Belgrad'a yöneldi. Burada küffârî tazyik için Şehriyar hazretlerinin yaptırdığı, havale denilen kaleyi tamir ettirdi.

Sonra Güğercinlik üzerine vardı. Şehrini eman ile alıp, hisarını muhasara etti. Şiddetli çarpışmalardan sonra kaledelikler, yiyecekleri azaldığından eman isteyecek teslim oldular. Mahmud Paşa, burada bir müddet kalıp kaleyi tamir ettirdi. Muhafazası için lüzumlu olan tedbirleri aldı. Sonra Minnet Bey oğlu Mehmed Bey'i, akıncı taifesiyle Engürüs eyaletini yağmalamaya gönderdi.

Mehmed Bey Tuna nehrini geçerek Dırava ve etrafını yağmaladı. Ganimet ve esir aldı. Sonra Tuna ve

Sava nehirleri arasındaki Resüva (?) üzerine varıp burayı da yağmaladı ve çokca ganimet aldı. Bütün ganimetleri, esirleri gemilere doldurarak Tuna nehrinden, Güğercinlik kalesinde kendilerini bekleyen Mahmud Paşa'ya gönderdi.

Mehmed Bey, rastladığı iki yüz kâfir atlısını da esir etti. Ardlarına düşen elli bin kâfir atlısından da, Allahın yardımıyla kurtulup Mahmud Paşa'nın ordusuna vasil oldu. Mahmud Paşa ve beraberindekiler Üsküb'te kışı geçirmekte olan Sultan'ın yanına döndüler. Sultan Vezir-i Âzâmına ve yanında bulunan ümerâyaya ikrâm ve ihsanda bulundu. Bundan sonra Şehriyar hazretleri askere izin vermeyi murad ettiler. Fakat Vezir-i Âzâm, kâfirlerin çok kalabalık olduğunu, izin daha sonra'ya tehirinin münasib olacağını bildirdi. Etrafa casuslar gönderildi. Bunlar, kâfirlerin Belgrad geçidinden Tuna nehrini geçtiği haberini getirirler. Sultan, Anadolu askerine harçlıklarını ihсан buyurup bir miktar askeri bu diyarı iyi bilenlerle kâfirlerin geçecekleri geçitleri tutmaya gönderdiler. Kendileri de haber beklemeye başladılar. Bir müddet sonra gelen müjdeciler, kâfirlerin İslâm diyarına gafil ve mağrur bir şekilde girdiklerini ve yağma için etrafa dağıldıklarını, fırsat kaçırmayan gazilerin de üzerlerine atılıp kumandanlarını esir edip çoğunu öldürdüklerini, etrafa dağılanların da işini tamam ettiklerini, kâfirlerden çok azının kurtulduğunu bildirdiler. Sultan, bu habere çok sevindiler. Çok kısa bir zaman sonra da savaşa giden askerler esirler ve ganimetlerle döndüler. Sultan esirlerin öldürülmesini emir buyurdu. Ümerâyaya man-

harebeden sonra alındı. Görδος, Bakova hisarları eman ile fethedildi ve halkı İstanbul'a yollandı. Tokmak ve Mancılık hisarları kılıç zoruyla alınıp halkı kılıçtan geçirildi. Ballu, Badracık ve civarı fethedildi. Bu kaleyi daha önce Sultan Murad fethetmiş, fakat daha sonra yine kâfirlerin eline geçmişti.

Kış yaklaşınca Sultan, Üsküb'e teşrif buyurup kışı burada geçirdiler. Mora seferine çıkılırken Vezir-i Azam Mahmud Paşa da, Anadolu askeri ve bin yeniçeri ile Las diyarının kâfirler elinde kalan kısımlarını fethetmeye gönderilmişti. Mahmud Paşa süratle Las diyarına varıp kâfirleri gafil avladı. Müstahkem kalerinden Vida, Umul, Sava, Gürüce ve Tirasçe'yi fethedip Semendire üzerine vardı. Kaleyi bir müddet muhasara edip, etrafını tahrib eyledi. Birçok kâfiri kılıçtan geçirdi. Fakat kalenin fethedilebilmesi için çok zaman ihtiyacı olduğunu görünce, muhasarayı kaldırıp Belgrad'a yöneldi. Burada küffârın tazyik için Şehriyar hazretlerinin yaptırdığı, havale denilen kaleyi tamir ettirdi.

Sonra Güğercinlik üzerine vardı. Şehrini eman ile alıp, hisarını muhasara etti. Şiddetli çarpışmalardan sonra kaledelikler, yiyecekleri azaldığından eman isteyerek teslim oldular. Mahmud Paşa, burada bir müddet kalıp kaleyi tamir ettirdi. Muhafazası için lüzumlu olan tedbirleri aldı. Sonra Minnet Bey oğlu Mehmed Bey'i, akıncı taifesıyla Engürüs eyaletini yağmalamaya gönderdi.

Mehmed Bey Tuna nehrini geçerek Dırava ve etrafını yağmaladı. Ganimet ve esir aldı. Sonra Tuna ve

Sava nehirleri arasındaki Resüva (?) üzerine varıp burayı da yağmaladı ve çokca ganimet aldı. Bütün ganimetleri, esirleri gemilere doldurarak Tuna nehrinden, Güğercinlik kalesinde kendilerini bekleyen Mahmud Paşa'ya gönderdi.

Mehmed Bey, rastladığı iki yüz kâfir atlısını da esir etti. Ardlarına düşen elli bin kâfir atlısından da, Allahın yardımıyla kurtulup Mahmud Paşa'nın ordusuna vasil oldu. Mahmud Paşa ve beraberindekiler Üsküb'te kışı geçirmekte olan Sultan'ın yanına döndüler. Sultan Vezir-i Azâmına ve yanında bulunan ümerâyaya ikrâm ve ihşanda bulundu. Bundan sonra Şehriyar hazretleri askere izin vermeyi murad ettiler. Fakat Vezir-i Azâm, kâfirlerin çok kalabalık olduğunu, izin daha sonra'ya tehirinin münasib olacağını bildirdi. Etrafa casuslar gönderildi. Bunlar, kâfirlerin Belgrad geçidinden Tuna nehrini geçtiği haberini getirirler. Sultan, Anadolu askerine harçlıklarını ihsan buyurup bir miktar askeri bu diyarı iyi bilenlerle kâfirlerin geçecekleri geçitleri tutmaya gönderdiler. Kendileri de haber beklemeye başladılar. Bir müddet sonra gelen müjdeciler, kâfirlerin İslâm diyarına gafil ve mağrur bir şekilde girdiklerini ve yağma için etrafa dağıldıklarını, fırsat kaçırmanın esir edip çoğunu öldürdüklerini, etrafa dağılanların da işini tamam ettiklerini, kâfirlerden çok azının kurtulduğunu bildirdiler. Sultan, bu habere çok sevindiler. Çok kısa bir zaman sonra da savaşa giden askerler esirler ve ganimetlerle döndüler. Sultan esirlerin öldürülmesini emir buyurdu. Ümerâyaya man-

sıblar ihсан edip, askere de memleketlerine dönmeleri için izin verdiler. Kendileri de Edirne'ye avdet ettiler.

Bu sene içinde yirmiiki olan ziraat resmi otuzüç'e çukarıldı. Molla Gürânî arab diyarından döndü ve Bursa kadılığına tayin edildi.

Semendire'nin alınması

863 (1459) yılında Semendire'nin fethine azimet buyruldu. Engürüs kralı —bir rivayete göre de Bosna hakimi— bu kaleyi Las oğlu'ndan satın almıştı. Sultan Sofya'ya varınca, Engürüs kralı Semendire'nin yerine Bosna kalesini vermek istediğini bildirip arzusunun kabul edilmesini rica eyledi. Ricası kabul edilince yince mecburen memleketini kurtarmak için Semendi re'yi vermeye razı oldu. Sultan, bir miktar asker göndererek kaleyi teslim aldı.

Neşri ve Aşıkî'ye göre bu kalenin muhafızı Mahmud Paşa'nın kardeşi idi. Mahmud Paşa kardeşine bir mektup göndererek Şehriyar hazretlerinin hareketini ifade ve kaleyi teslimde inad ve muhalefet etmeyesin diye nasihat eyledi. Kale muhafızı krala yazarak kaleyi teslim için izin istedi. Kral da memleketini yağma ve tahribden kurtarmak için izin verdi. Bunun üzerine, kale muhafızı kardeşine haber yollayıp kaleyi teslim alacak kimseleri göndermesini istedi. Bir miktar asker gönderilip kale teslim alındı.

Sultan Cem'in doğunu ve Amasra'nın fethi

864 seferinin yirmiyedisinde Sultan Cem dünyaya geldi. Yine bu yıl içinde Karadeniz kıyısındaki Amasra

kalesi kâfirlerin elinden alındı. Bu kalenin ahalisi suret-i zâhirede itaat üzere olup, fakın fırsat buldukça müslümanlara karadan ve denizden zarar vermekten de geri kalmıyorlardı. Bu durum Sultan'a arz edilince, av ve gezme bahanesiyle Akyazı üzerinden Amasra'ya varıp, kaleyi alıp, ahalisini, hakimleriyle birlikte İstanbul'a naklettiler. Buraya da Eflakan halkını yerleş tirdiler.

Kastamonu ve Sinop'un Osmanlı ülkesine katılması

Sultan, Kastamonu ve Sinop diyarını İsfendiyar oğlu İsmail Bey'in elinden almaya karar verdi. Buna İsmail Bey'in kardeşi Kızıl Ahmed Bey sebep oldu. Kızıl Ahmed Bey devlet-i aliyeye iltica etmiş ve Vezir-i Azâm Mahmud Paşa'nın dostluğunu kazanmıştı. Kendisine Bolu eyaleti has olarak verilmişti. Daima Mahmud Paşa'yı, biraderinin mülkünü elinden alması için tahrik ediyordu. Mahmud Paşa da şehriyar hazretlerine İsmail Beyi kötülüyor ve mülkünü elinden almaya teşvik ediyordu. Sonunda şehriyar hazretleri bu işe razı olup büyük bir donanma hazırlatarak Karadenizden Sinop'a gönderdiler. Zâhiren bu donanma Trabzon kâfirlerinin üzerine gönderiliyordu. İsmail Bey'e de haber gönderip donanmanın ihtiyaçlarını karşılamasını bildirdiler. Edirne'ye asker toplamak için giden Mahmud Paşa'nın dönüşüne kadar Bursa'da ikamet eylediler. Mahmud Paşa'nın dönüşünde Engürüye tarafına doğru azimet buyurup, İsmail Bey'e de orduya katılması için haber gönderdiler. İsmail Bey, kendisi gelmeyip oğlu Hüseyin Bey'i gönderdi. Bu,

memleketini elinden almak için bir sebep sayıldı ve bütün memleketi eman ile alındı. Kendisine rızası ile İnegöl, Yenişehir ve Yarhisar vilâyetleri has olarak tayin buyuruldu. İsmail Bey bir müddet bu bölgede kaldıktan sonra Rum ilinde büyük bir eyalete naklolundu. Burada, vefat edinceye kadar kaldı.

Koyun Hisarı ve Trabzon'un fethi

Şehriyar hazretleri, İsfendiyaroğlu'nun memleketini alıp muhafazası için adamlar tayin buyurduktan sonra Koyun Hisarını almaya azimet buyurdular. Çünkü Uzun Hasan Bey Bayındırı, bu hisarı, hakimi Hüseyin Bey'i ansızın basıp almıştı. Şehriyar hazretleri hisarı tekrar geri almak için Rumiye-i Suğra valisi Şarabdar Hamza'yı, eyaleti askeriyile göndermişti. Hamza Bey, Koyun Hisarı bir müddet muhasara etmiş fakat fethine muvaffak olamayınca muhasarayı kaldırıp Uzun Hasan'ın elinde bulunan Ermeniye-i Kübra'yı yağmalayıp, tahrip eylemişti. Uzun Hasan da intikam almak için bir miktar Bayındır eşkiyası gönderip Amasya ve Tokat etrafını yağmalatmıştı. Sultan Mehmed Han bundan haberdar olunca Koyun Hisarını fethetmek için azimet buyurdular. Uzun Hasan'ın askeri birkaç defa ordu-yu hümayunu bastı. Lâkin bir zarar vâremediği gibi her defasında bozuldu.

Uzun Hasan, amcasının oğlu Hurşid Bey'i bir mikdar askerle ordu-yu hümayunun geçeceği bir derben-di tutmak için gönderdi. Bunları da Sultan'ın öncül kuvvetleri bozdu.

Şehriyar Hazretleri, Uzun Hasan Bey'e muharebe-ye karar verdiler. Koyun Hisarını aldıktan sonra Uzun Hasan'ın üzerine yürüdüler. Eftiklerine pişman olan Uzun Hasan, validesi Sâra Hatun'u, Çemişkezek hakimi Şeyh Hasan Kürdi ve emirlerinden birkaçı ile Sulh ricasında bulunmaları için şehriyar hazretlerine gönderdi. Bu sırada, Bulgar dağı yakınında bulunan Şehriyar hazretleri Mahmud Paşa'nın da sulhu uygun bulması üzerine ricalarını kabul edip, Sâra Hatun'la beraberindekilerini de atarak Trabzon üzerine yürüdüler.

Bulgar dağı at ile aşmak mümkün olmadığından Şehriyar hazretleri dağın tepesine yaya olarak çıktılar. Sâra Hatun, Sultan'ın gaza, cihad ve fîruhat için katlandıkları eziyet ve meşakkati görünce hayretler içinde kaldı.

Trabzon yakınlarına vardıklarında Trabzon tekfuru, daha önce kızını Uzun Hasan'a verip bir akrabalık tesis eylediğinden, Sâra Hatun'dan kendisine şefaati olmasını rica etti. Sâra Hatun da Sultan'dan, Trabzon tekfurunun kalesine taarruz edilmeyip haraca bağlanması için ricada bulundu ise de ricası kabul olunmadı. Trabzon kalesi karadan ve denizden kuşatıldı. Tekfur eman isteyerek kaleyi teslimine mecbur oldu. Şehriyar hazretleri kaleyi teslim aldıktan sonra tekfur ve ailesini İstanbul'a gönderdiler. Kale halkı yerlerinde bırakılıp üzerlerine öşür ve harac kondu. Arazi timar ehline taksim edildi. Kâfirlerin mülkleri gazilere verildi. Kiliselerin yerine mescidler ve mabedler yaptırıldı. Trabzon kalesinin hazinelerinde bulunan mallar Sâra Ha-

tun ve beraberinde gelen beylere in'am ve ihсан olun-
du. Sâra Hatun in'am ve i'zaz ile oğlu Uzun Hasan
Bey'e gönderildi.

Kızıl Ahmed Bey'in Uzun Hasan'a iltica etmesi

Şehriyar hazretleri Saltanat merkezlerine doğru
azimet buyurdular. Sonusa'ya gelince, Rum ilindeki
Mora sancağını Kızıl Ahmed Bey'e iktâ olarak verdiler.
Ahmed Bey çocuk—çocuğunu Bolu'dan alıp, Mora'ya
nakletmek için izin istedi. Kendisine izin verildi. Fa-
kat Bolu'ya gelince çocuk—çocuğunu ve eşyasını alıp
Karaman diyarına vardı. Karamanoğlu'nun yardımıyla
Diyarbakir'e varıp Uzun Hasan Bey'e iltica etti. Sultan
Bayezid devrine kadar burada kaldı. Sonra dönerek
Sultan Bayezid'in hizmetine girdi. Kendisi, evladı ve
soyu —zaman onları yok edinceye kadar— daima iyi
muamele gördüler.

Şehriyar hazretleri, Kızıl Ahmed Bey'in firar etti-
ğini öğrenince kardeşi İsmail Bey'i —kaçmasından en-
dişe ettiklerinden— Filibe'ye nakledip kendisine büyük
bir eyalet verdiler. İsmail Bey ve soyu burada ber—
karar oldular.

Kazıklı Voyvoda'nın hilesi

Şehriyar hazretleri yeni saltanat merkezlerine av-
det buyurdularında, gazasını tebrik için etrafta olan
ümerâ huzurlarına geldiler. Rum ili serhadlerini mu-
hafazaya memur olan İshak Paşa da gelip Eflak hâki-
mi olan Kazıklı Voyvoda bin Drakula'dan şikayet ey-

ledi. Müslümanlara zulüm ve eziyet ettiğini arzetti.
Sultan önce, huzura gelmesi için Kazıklı Voyvoda'ya
haber irsal eyledi. Mel'un, bir hile düşünüp habercilere
gayet mülayım davranarak «eğer o tarafa gelirim
Eflak ahâlisi vilâyeti Engürüs kralına teslim ederler»
şeklinde bir mazeret uydurdu ve Sultan'dan, kendisi
huzurlarına varıp dönünceye kadar memleketini mu-
hafaza etmeleri için birkaç emir ile bir mikdar asker
göndermelerini rica etti.

Şehriyar hazretleri, mel'unun hilesine aldandıp Niğ-
bolu emiri Çakırcıbaşı Hamza Bey, Has Yunus Bey ve
bir kaç beye, eyalet askerleriyle Eflak'a gidip, Kazıklı
Voyvoda geri dönünceye kadar memleketini muhafaza
etmelerini emir buyurdular. Cümlesi Sultan'ın emrine
uyarak kalkıp Tuna nehri kenarına vardular. Vakit
kış olduğundan nehri geçmeye hazırlık yapmak için
birkaç gün bekletiler. Bir gece Kazıklı Voyvoda üzer-
lerine varıp çoğunu şehid etti. Pek az kimsse kurtula-
bildi. Hamza Bey, Yunus ve diğer beyler de şehid
düştiler.

Eflak Seferi

Şehriyar hazretleri bundan haberdar olunca çok
üzüldüler. İntikam almak ve Eflak diyarını fethetmek
için 866 (1462) yılının ilkbaharında sefere çıktılar. Ef-
lak hududuna eriştiklerinde Evrenosoğlu Ali Bey'i, bir
miktar akıncı taifesiyle yağma için Eflak diyarına gön-
derdiler. Kendileri de Ali Bey'in ardından Eflak diya-
rına girdiler. Eflak hâkimi olan mel'un, varılması güç
sarp dağlara çekilmişti. Ali Bey'in memleketini yağ-

maladığını ve askerinin de çokca ganimet aldıklarını duyunca, ordusunu akıncıların geçecekleri bir geçidi tutmaya gönderdi. Bu sırada Sultan'ın askerleri bu geçitten geçmekteydiler. Kâfirler, bunları akıncı zannedip üstlerine atıldılar. Fakat yarıldıklarını anlayınca bozulmuş bir halde kaçmaya başladılar. Esir edilemelerin dışında yedibin kâfir kılıçtan geçirildi. Bu gazada Turhan Bey oğlu Ömer Bey, Evrenosoğlu Ahmed Bey, Mihaloğlu Ali Bey, Malkoçoğlu Bali Bey, Arnavud hakimî Nasuh Bey, Umur Bey ve Mihaloğlu İskender Bey Sultan'ın beraberinde idiler. Bu sırada Evrenosoğlu Ali Bey ve akıncı taifesi ganimetlerle döndüler.

Şehriyar hazretleri bir ay kadar Eflak diyarında dolaştılar. Karanlık bir gecede Kazıklı Voyvoda İslâm askerini baştı. Fakat daha önce casuslar vasıtasıyla Sultan bundan haberdar olmuşlar ve muharebe için hazırlanmışlardı. Eflaklılar geçeyarısı hücum ettiler. Savaş güneş doğana kadar devam etti. Sonunda, kâfirler hezimete uğrayıp firara başladılar. Mihaloğlu Ali Bey, Sultan'ın emriyle kaçanları kovalayıp çoğunu öldürdü, bir kısmını da esir aldı. Fakat Kazıklı Voyvoda mel'unu elinden kurtulup Engürüs diyarına sığındı. Ali Bey ganimet ve esirlerle geri döndü. Sonra Sultan'ın emriyle, ümerâ, sarp yerlere sığınmış bazı kefereleri takip edip vahşi domuzlar gibi gizlendikleri yerlerden çıkardılar ve ovalara indirerek öldürdüler. Gazilerin eline esirlerin ve hayvan sürülerinin dışında ganimet olarak çokca mal geçti.

Şehriyar hazretleri bu diyarın hakimliğini Kazıklı Voyvoda'nın kardeşi Radul'a verdiler. Radul, babası

Drakula'nın ölümündenberi Şehriyar hazretlerinin yanlarında bulunuyordu.

Midillü'nün Fethi

Şehriyar hazretleri Edirne'ye avdet edip askere de memleketlerine dönmeleri için izin verdiler. Kendileri yakın adamlarıyla Gelibolu'ya varıp Midillü adasını firenklerin elinden almak için büyük bir donanma hazırlanmasını emir buyurdular. Hazırlanan donanmayı vezirleri Mahmud Paşa ile Midillü'yü muhasara etmesi için gönderip kendileri de Anadolu askerini alarak Midillü'nün karşısına düşen Ayazmend'e vardılar.

Mahmud Paşa kaleyi büyük toplarla dövmeye başlayınca kale tekmuru eman isteyerek kaleyi teslim etti. Sultan, kale halkının yerlerinde bırakılmasını emir buyurdu. Adaya müslüman aileler yerleştirildi ve bunlar için mescidler, mabedler yaptırıldı. Arazî, tahriiri yapıldıktan sonra tımar ehline taksim edildi ve saltanat merkezine döndü.

Bosna Seferi

867 (1463) yılı ilkbaharında Bosna seferine çıktı. Bosna kralı, hem haracını vermiyor hem de devlet-i aliyyenin sınırlarına tecavüzde bulunuyordu. Mihaloğlu Ali Bey, bu durumu Sultan Mehmed Han'a arz etmişti. Sultan, Üsküp'e gelince, askerinin geri kalan kısmının da orduya katılması için burada konakladı. Sonra Karatova yolundan yürüyüşe geçildi. Önden gönderilen Vezir Mahmud Paşa Lofça hisarını üç gün-

lük bir muhasaradan sonra aldı. Sonra, Bosna kralının bulunduğu Yayça kalesinin üzerine yürüdü. Fakat kral, Mahmud Paşa gelmeden Sokol kalesine firar etti. Sokol müstahkem bir kale idi.

Mahmud Paşa Yayça yakınlıklarına vardığında kralın kaçtığından haberdar olup Turhanoğlu Ömer Bey'i, kralın kaçtığı yeri öğrenmek için dil almağa gönderdi.

Ömer Bey bir miktar akıncıyla ilerleyip yolda rastladığı bir küffâr cemaatini esir ederek vezire gönderdi. Ve «düşman Sokol derbendini kapamadan acele edip buradan geçiniz» diye de haber yolladı. Ömer Bey akıncı taifesiyle, önce derbendi, sonra da Sokol kalesi yakınındaki nehri geçti. Bu sırada kralın askerleri kaleden çıkıp akıncılarla savaşa başladılar. Müslümanlar az, kâfirler ise çoktu. Akıncılar tam bozulacakken Mahmud Paşa savaşı yerine vardı. Fakat kral nehri üzerindeki köprüyü kestiğinden askerler nehri yüzerek karşıya geçip küffârı kırdılar ve kaleyi muhasara ettiler.

Kale fethedilmek üzereyken Kral, Mahmud Paşadan eman istedi. O da eman vererek teslim aldı. Sonra kralın kardeşinin sığındığı Erçay kalesini muhasara etti. Kralın kardeşi de eman isteyerek teslim oldu. Mahmud Paşa kral ve kardeşiyle Sultan'ın bulunduğu Yayça kalesine geldi. Sultan, bu kaleyi alıp, halkını da İstanbul yakınlarında iskân eylemişlerdi. Mahmud Paşa, kral ve kardeşine eman verdiğini bildirince çok kızdılar ve Mahmud Paşa'ya şiddetli itablarla bulun-

dular. Çünkü krala çok kızıyorlar eman verilerek kurtulmasını istemiyorlardı.

Bu sefer de yanlarında bulunan ülemâdan, kralın katli için fetva istediler. Musannifek (5) diye maruf olan Aliyyü'l-Bestami, kralın katline fetva verdi. Bunun üzerine Sultan Mehmed Han kral ve kardeşinin öldürülmesi için emir buyurdular.

Hikâye edildiğine göre Musannifek kralın boynunu bizzak vurmak istedi. Epey uğraşmasına rağmen buna muvaffak olamayınca cellâd kralın boynunu vurdu.

Sonra Kovaç İî ve Pavii İî'nin üzerine varıldı. Bu raları iki geniş vilâyetti. Hâkimleri olan Kovaçoğlu ve Pavlioğlu bu sefer sırasında esir edilmişlerdi. Şehriyar hazretleri bu iki vilâyeti alıp Minnetoğlu Mehmed Bey'e ıktâ olarak verdiler.

Bosna'dan sonra, Şehriyar hazretleri, Hersek'i fethetmek istediler. Hersek büyük bir vilâyet olup bir taraftan Frenk denizine muttasıldı. Hâkimi, frenk adalarından birine kaçmıştı.

Sultan Mehmed Han, Herseğin fethine Veziri Mahmud Paşayı memur edip kendileri İstanbul'a döndüler. Mahmud Paşa, Hersek vilâyetine varıp kalelerinin bir kısmını emanla bir kısmını da kılıçla fethetti. Çok ganimet aldı.

Bu sırada, Hersek kralı oğlunu kıymetli hediyelerle Sultan'a göndererek eman istedi. Sultan Mehmed Han kralın bu isteğini kabul edip Hersek vilâyetini ikiye ayırdı. Kıymetli olan kısmını memâlik-i mahruseye katıp, diğer kısmını da krala bıraktı.

Kralın oğlu müslümanlığı kabul edip Sultan'ın hizmetine girdi. Sultan onu, kendisine vezir ve akraba yaparak şereflendirdi. (6)

Çok geçmeden Hersek kralı ölünce bütün Hersek diyarı İslâm ülkesine katıldı.

Karaman Eyaletinin Osmanlı ülkesine katılması

868 (1464)'de, Karaman hâkimi İbrahim Bey vefat etti. Bütün memleketi Sultan'ın ve naiblerinin tasarruf altına girdi. Çünkü bir câriyesinden olan oğlu İshak Bey ile Sultan Murad'ın kızkardeşinden olan çocukları —Pir Ahmed Bey, Karaman Bey, Kasım Bey, Alâaddin Bey, Süleyman Bey ve Nure Sofi— aralarından anlaşamadılar. Sultan da Karaman eyaletini tasarruf altına aldı.

Mahmud Paşa'nın bazı fütûhâtı

Yine bu yıl içinde, Sultan Mehmed Han'a, Engürüs kralının diğer Frenk krallarıyla anlaşıp Bosna kralının intikamını almak için hazırlık yaptığı haberi geldi. Yapılan anlaşmaya göre, Engürüs kralı kendi ülkesine yakın olan Osmanlı topraklarına hücum edecek, Frenkler de Mora'daki Germe hisarını müstahkem bir hale getirip civardaki Osmanlı kalelerini alacaklardı. Bunlara, Osmanlı topraklarını yağmalamaya başlayan Arnavud kâfirleri de katıldı.

Şehriyar hazretleri müderris ayanı ve tecrübeli ümerâsı ile istişarelerde bulundu. Takdim-i ehem kâidesine uyularak en zararlı olanın def'ine karar verildi

Mahmud Paşa, bir miktar askerle, Frenklerin Germe hisarını müstahkem bir hale getirmelerine mani olmak için Mora'ya gönderildi. Mahmud Paşa 869 (1465) yılının baharında, Mora'ya vardı. Fakat Frenklerin Germe kalesini tamir edip eskisinden daha müstahkem bir hale getirdiklerini, büyük toplarla donatıklarını ve içine asker doldurdıklarını gördü. Bu sırada Frenkler Görδος kalesini de muhasaraya başlatmışlardı. Nereye müslümanların elinden atacaklardı. Mora Valisi Elvan Bey oğlu Sinan Bey Görδος kalesine kapanmıştı. Muhasara şiddetlenince, Sinan Bey arkadaşlarıyla anlaşıp karanlık bir gecede kaleden çıkıp, Frenkleri bastı ve Allahın yardımıyla hepsini kırdı. Meğer daha önceden Frenklerin casusları, Mahmud Paşa'nın büyük bir orduyla geldiğini haber vermişlerdi. Bu yüzden kendilerini basanların Mahmud Paşa'nın ordusu olduğunu sanıp perişan oldular. Bu hadiseden hemen sonra Mahmud Paşa ulaşıp kolaylıkla Germe'yi aldı. Bozguna uğrayan Frenkleri deniz sahiline erişip gemilerine bininceye kadar takip ettirip çoğunu kırdırdı ve esir aldırdı.

Mahmud Paşa Sultan'a müjdeciler gönderdi. Şehriyar hazretleri çok memnun olup Vezirine kıymetli hilatlar gönderdiler ve Mora'nın diğer kalelerini de fethetmelerini emreylediler. Mahmud Paşa önce Meşevri, Sirat, Levindüre ve Karlı ili denen Yılduz Altı'nı aldı. Sonra iki kale daha fethetti. Bu sırada Sultan Mehmed Han da Engürüs kralıyla savaşmak için Sofya'ya gelmişlerdi. Fakat Midilli adasından yarıdım istenince burada kalıp, adaya musallat olan Frenk-

leri defetmek için Mahmud Paşa'yı Midilli'ye gönderdiler.

Mahmud Paşa gemilerle Gelibolu'dan denize açıldı. Fakat Midilli'ye varmadan küffâr gemileri kaçtılar. Mahmud Paşa da Midilli kalesini tamir ve ihtiyaclarını temin etmekten sonra Sultan'ın yanına döndü.

Engürüs kralı Yayça kalesini alıp müstahkem bir hale getirmiş ve memleketine dönmüştü. Sultan bundan haberdar oldukça kış yaklaşmıştı. Saltanat merkeplerine dönüp sefer hazırlıklarına başladılar.

Engürüs kralının İzvornik'i muhasara etmesi

870 (1466) baharında, Yayça kalesini tekrar küffârın elinden almak için hareket edildi. Yayça kalesi uzun zaman muhasara edildiyse de fethi mümkün olmadı. Bu sırada Engürüs kralının İzvornik kalesini büyük bir orduyla muhasara ettiği haber alındı. Sultan Mehmed Han, Yayça'nın muhasarasını Minnetoğlu Mehmed Bey'e bırakıp kendileri Engürüs kralının üzerine yürüdüler. Ancak, yol üstündeki derbendler ve geçitler kâfir askerleri ve büyük toplarla tutulduğundan geçmek mümkün olmadı. Bunun üzerine İzvornik'in muhafazasına vezirleri Mahmud Paşa'yı memur edip Sofya'ya döndüler ve kışı burada geçirdiler.

Mahmud Paşa'dan önce Sultan Mehmed Han, İzvornik'in imdadına beşyüz dilâverle Mihaloğlu İskender Bey'i göndermişlerdi. İskender Bey kaleye girip büyük bir cesaret ve celâdetle kaleyi müdafaa ve muhafaza etti. Ancak muhasara uzayınca yiyecek ve cephane kal-

madığından kaledekilerin işi zorlaştı. Bu sırada Mahmud Paşa Rum ili ümerâsı ile —Umur Bey, İshak Bey oğlu İsa Bey, Mihaloğlu Ali Bey— geçmesi çok güç olan bir denbende ulaşmıştı. Vakit kıştı ve yer karla örtülmüştü.

Mahmud Paşa önce, kaledekilerin durumunu öğrenmek için casuslar gönderdi. Casuslar kale halkına Mahmud Paşa'nın yardım geldiğini bildirdiler. Kâfirlerin de soğuğun şiddetinden yer altındaki çukurlarda saklandıklarını gördüler. Dönerek gördüklerini vezire anlattılar. Kaledekiler de müjde davulları çalarak imdad eriştiğini kâfirlere duyurdular. Engürüs kralı hayretler içinde kalıp önce ordusunun ağırlıklarını kaçırdı. Fakat bu esnada Mihaloğlu Ali Bey akıncı taifesiyle erişince onu Vezir Mahmud Paşa sanıp muhasara âletini ve topları bırakıp geldiği yere kaçtı. Vezir kralı Sava nehrini geçinceye kadar kovaladı. Küffârdan krala birlikte bir avuç asker canını kurtarabildi. Gaziler çokca ganîmet aldılar. Mahmud Paşa İzvornik kalesini tamir ettirip müstahkem bir hale getirdi. İçine de muhafızlar koyduktan sonra Sultan'ın yanına döndü.

Arnavudluk seferi ve İlbasan kalesinin inşası

871 (1467) baharında, Şehriyar hazretleri yukarıda görüldüğü gibi, düşmanlarıyla ittifak ettiği için Arnavud diyarına yürüdüler. Bu memleketi, dörtbir bucağına gaziler gönderip yağmalattılar. Birçok esir ve ganîmet alındı. Fakat bu diyarın hakimlerinin bir kısmı haraç vermeyi kabul edip eman isteyince kendilerine

eman verildi. Şehriyar hazretleri bu diyarın ortasına Arnavudları zaptu rabt altına almak için İhbasan kalesini yaptırıp donattılar. Sonra Edirne'ye döndüler.

Fakat bir müddet sonra, Arnavud ümerâsından İskender adlı hainin isyan edip Kalkanâdeleni yağmaladığı haber alındı. Bunun üzerine Sultan Mehmed Han 872 (1468) yılının baharında, bu gaileyi ortadan kaldırmak için Arnavud diyarına vardılar. İskender'in elinde bulunan bütün toprakları alıp Arnavudluk diyarını iki sancağa ayırdılar ve herbirini bir beye tevcih ettiler.

İskender yalnız başına Frenk denizinden kaçtı. Şehriyar hazretleri Rum ilinde veba zuhur ettiğinden Karadeniz sahiline indiler. Veba salgını geçince de Rusi kasrı ve Aydos üzerinden İstanbul'a teşrif buyurdular.

Pir Ahmed Bey'in isyanı

Bir müddet sonra Karamanoğlu Pir Ahmed Bey'le Dulkadiroğlu Şehsuvar Bey'in isyan ettikleri ve Uzun Hasan'ın da Osmanlı ülkesine tecavüz ettiği haberi geldi.

Şehriyar hazretleri önce Karamanoğlu'nun üzerine yürüyüp Konya'yı aldılar. Pir Ahmed Bey Larende'ye kaçınca üzerine Mahmud Paşayı gönderdiler. Larende'ye ovasında büyük bir savaş oldu. Pir Ahmed Bey bozularak kaçtı. Mahmud Paşa'nın düşmanları bunu fırsat bilip huzur-u hümayunda «Eğer Mahmud Paşa murad etseydi Pir Ahmed'i tutardı. Lâkin tutmak istemedi»

şeklinde sözler söyleyip Paşa'yı gammazladılar, Sultan'ın Paşa'ya olan itimadını sarstılar.

Şehriyar hazretlerinin emriyle esir alınan Karahanlıların hepsi öldürüldü. Sonra Mahmud Paşa memlekette fesad çıkaran Turgut Oğullarını takibe gönderildi. Mahmud Paşa bunları Bulgar dağında buldu. Bir kısmı kaçtı. Çoğunu da esir edip Sultan'ın huzuruna gönderdi. Bunlar da Sultan'ın emriyle katlolundular.

Sultan Mehmed Han, Mahmud Paşa'ya Konya ve Larende ahalisinden usta ve sanatkârları İstanbul'a nakl ve iskân etmesini emir buyurdular. Bu meselede Mahmud Paşa ile Rum Mehmed Paşa arasında ihtilâf ve münaazaa meydana geldi. Mehmed Paşa, Sultan'ın Paşa'ya karşı olan itimadının sarsıldığını hissetmişti. Onu, Sultan'ın gözünden daha da düşürmek için fırsat kolluyordu. Paşa'nın âleyhine birçok sözler söyleyip, iftiralarda bulundu. Meselâ: Mahmud Paşa'nın zenginlerden rüşvet alıp onları yerlerinde bıraktığını, İstanbul'a bir alay maskin ve fukarayı nakledip bunlara zulm ve eziyet ettiğini söyledi. Sultan, Rum Mehmed Paşa'nın bu sözlerine inandı. İki vezirin arasındaki ihtilâfi dikkate almadı. Bu vazifeyi Rum Mehmed Paşa'ya verdi.

Rum Mehmed Paşa, bu iki şehri zulüm ve düşmanlık ateşiyle yaktı. Hattâ Mevlânâ Celâleddin Rumî Hazretlerinin neslinden Ahmed Çelebi bin Emir Ali Çelebi'yi bile zulümle İstanbul'a gönderdi. Sultan Mehmed Han bundan haberdar olunca, bu zati ve zulmedi-

lererek sürülmüş esrâfi, gönüllerini alıp memleketlerine gönderdiler.

Karaman diyarının fethi tamam olunca, Şehriyâr hazretleri Konya ve Ahmedek kalelerinin tamirini Gevâle kalesinin de yıkılmasını emir buyurdular. Bu diyarı Sultan Mustafa'ya has olarak tayin buyurup Saltanat merkezlerine dönmek için yola çıktılar.

Mahmud Paşa'nın vezâretten azledilmesi

Karahisar'a varılınca, devlet-i aliyye'ye hiçbir vezirin yapmadığı hizmetleri yapmış olan Mahmud Paşa, düşmanlarının iftiraları neticesinde, otağı başına yıkılıp vezâretten azl ve yerine İshak Paşa nasb buyuruldu.

Eğriboz'un fethi

873 (1469) yılında Eğriboz frenklerin elinden alındı. Eğriboz'un fethine, Karaman seferi sırasında frenklerin seksen sefine ile Aynoç sahillerini yağma ve tahrip etmeleri ve birçok müslümanı esir almaları sebep oldu. Şehriyâr hazretleri, intikam almak için sabık vezirleri Mahmud Paşa'yı Gelibolu'ya, donanmayı hazırlamaya gönderip kendileri de karadan Eğriboz üzerine vardılar. Mahmud Paşa yüz büyük gemiyle denize açılıp Eğriboz'u denizden muhasara etti.

Kâfirler Eğriboz'un kara tarafında olan köprüsünü kesmişlerdi. Mahmud Paşa gemileri yanyana yanaştırıp üzerine köprü kurdurdu. Sultan'ın askerleri bu köprüden geçip kaleyi muhasara ettiler. Frenklerin ge-

mileri adaya yaklaştıkları halde hücum etmeye cesaret edemeyip hücum gününde müslümanları arkadan vurmak için fırsat kollamaya başladılar. Fakat bunu da yapamadılar. Şahriyâr hazretleri kaleyi zorla alıp içindeki muhariplerin hepsini katlettirdi. Kale halkına eman verildi. Kiliseler yıkılıp yerlerine mescidler yapıldı.

Müverih Neşri'nin rivayetine göre, Eğriboz'un karışındaki bir adada sağlam bir kale vardı. Kızıl Hisar diye meşhurdur. Eğriboz hakiminin hazinesi burada muhafaza ediliyordu. Mahmud Paşa burayı da fethedip hazineyi Sultan için zaptettiler.

Bu yıl içinde Sultan Mehmed Han, Kastamonu'yu, küçük oğulları Sultan Cem'e ikta olarak verdiler. Sultan Cem burada, kardeşi Sultan Mustafa vefat edip de Karaman valisi oluncaya kadar ilim ve marifet tahsil ile meşgûl oldu.

Rum Mehmed Paşa'nın Karaman halkına zühmet-mesi

Eğriboz fethinden sonra Sultan Mehmed Han, Rum Mehmed Paşa'yı Karaman ülkesinin fethedilmeyen bölgelerini alması için yolladılar. Bu muhannes, zâlim ve su-i tedbir sahibi vezir, 874 (1469/1470)'de Karaman diyarına vardı. Bu memleket halkını zulüm ateşiyle yakıp mallarını da zorla müsadere eyledi. Sonra Varsakların üzerine yürüdü. Varsak ümerâsından Uyuç Bey adamlarını toplayıp dar bir boğazda Rum Mehmed Paşa'nın yolunu kesti. Adamlarının çoğunu öldü-

rüp, zütlümle halkdan müsâdere ettiği malları da elinden aldı. Mehmed Paşa canını güçlüğüle kurtarabildi.

Karaman seferi ve İstanbul'daki Aksaray adlı mahallenin kurulması

Bu sırada Vezir-i Âzâm İshak Paşa'ydı. Sultan Mehmed Han, Karaman diyarının işini bitirmeyi ona havale eylediler. İshak Paşa, 875 (1470/1471)'de Larende'ye vardı. Pîr Ahmed önce Taş İline kaçıp sonra da Uzun Hasan'a iltica eyledi. Kardeşi Kasım Bey de kaçıp ona mülâki oldu. Fakat kardeşleri Karaman Bey, Şehriyar hazretlerine iltica etti. Kendisine Çirmen sancıcağı ikta olarak verildi. Öltünceye kadar burada kaldı. Vefatında na'şî Edirne'ye nakledip Darü'l—Hadisin yanına defnolundu. Diğer kardeşleri Alâaddin Bey daha önce vefat etmişti.

İshak Paşa, Karamanoğulları gâilesini ortadan kaldırıp Karaman diyarını tamamen fethedince Sultan, Aksaray'dan İstanbul'a bazı evleri nakl ve iskân etmesini emir buyurdular. Aksaray'dan nakledilenlerin İstanbul'da yerleştikleri mahalle, günümüze kadar Aksaray diye isimlendirildi.

Mevlânâ İdris'in rivayetine göre, Rum Mehmed Paşa'nın gözden düşüp azlı Uzun Hasan vak'asından sonradır. Cem Sultan kardeşi Mustafa'nın vefatı üzerine Karaman Valisi oldukça, Sücaeddin diyarında Ulaşoğlu Hüseyin Bey adlı bir müfids zuhur etmiş ve etrafına topladığı evbaşlarla fesat çıkarmaya başla-

mişti. Sıkısınca Varsakoğullarının buldukları dağlara çıkardı. Bu eşkiyanın üzerine gönderilen Rum Mehmed Paşa yenildi. Bunun üzerine azledilip yerine Bosnevî Mehmed Paşa tayin olundu ve Taş İline, Karamanoğlu Kasım Bey'in üzerine gönderildi. Mehmed Paşa, Larende haricinde üzerine onbin kişilik bir Karaman ordusuyla hücum eden Kasım Bey'i hezime uğrattı. Kasım Bey Taş İline kaçtı. Mevlânâ İdris'in rivayeti burada bitti.

876 (1471/1472) yılında, Gedik Ahmed Paşa Alâiyye ve civarını Selçukîlerin bakiyesinden Lâtif Bey oğlu Kılıç Arslan'ın elinden aldı. Sonra 877 (1472/1473)'de Karamanoğulları'ndan İshak Bey'in oğulları elinde bulunan, Silifke ve Moka kalelerini de eman'la aldı. Moka kallesinde, Karamanoğulları'nın emvâli, Pîr Ahmed Bey'in ehl ü iyâlini, İshak Bey'in küçük oğlunu ve babası İbrahim Bey'in sağlığında vefat eden Mehmed Bey'in bir pericemâl kızını bulup, hepsini Şehriyar hazretlerine gönderdi.

İdris'in rivayetine göre, yukarıda zikredilenler Minan kallesinde bulunmuştur. Bu kale de Uzun Hasan vak'asından sonra fethedilmiştir.

Uzun Hasan'ın Osmanlı ülkesine tecavüzü

Ahmed Paşa Alâiyye ve Silifke'yi almak için uğraşırken Uzun Hasan, Pîr Ahmed Bey ve Kardeşi Kasım Bey'i yanlarına bir mikdar Türkmen askeri verip Karaman diyarına gönderdi. Bunun üzerine Ahmed Paşa tekrar Karaman diyarına döndü.

Uzun Hasan, Sultan'a içten düşmanlık besliyor ve fırsat kolluyordu. Bu sırada Veziri Ömer Bey bin Bektaş ile amcası Yusufça Mirza'yı bir miktar askerle Karamanoğulları'nın Yardımına gönderdi. Bunlar önce Tokat'ı sonra da Kayseri civarını yağma ve tahrip eyleyip yakttılar. Ömer Bey geri dönüp Yusufça Mirza'yı onbin kişilik bir kuvvetle Karamanoğulları'na gönderdi. Yusufça Mirza, Karamanoğulları'nın yardımıyla Hamid İli ve o havalide bulunan memâlik-i mahruseyi yağma ve tahrib eyledi.

Sultan Mehmed Han bu hadiselerden haberdar olunca, Mahmud Paşa'yı Gelibolu sancağından çağırıp tekrar Vezir-i Âzâm yaptı. Uzun Hasan'dan intikam almak için hazırlığa başladılar. Karaman Valisi olan şehzadeleri Sultan Mustafa'ya haber gönderip müstahkem bir kale olan Karahisar'a gelmesini bildirdiler.

Mahmud Paşa Sultan'ın huzuruna geldi. Sultan'ın intikam almak için acele ettiğini gördü. Fakat tedbirli hareket ederek seferi bahara bıraktı. Zira kış yaklaşmıştı. Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa'ya da haber gönderip Karahisar'da bulunan Sultan Mustafa'nın hizmetine girmesini ve onunla birlikte Karamanoğulları'nın ve Akkoyunlu Türkmenlerinin fesadını defetmesini bildirdi.

Davud Paşa, Sultan Mustafa'nın hizmetine giderek Karamuk ve Yalvaç yoluyla Kir İli'ne geldiler. Yusufça Mirza da burada bulunuyordu. Şiddetli bir muharebeden sonra Yusufça'nın Türkmenlerden ve Karaman eşkiyasından meydana gelen ordusu bozulup kaçtı. Yusufça ileri gelen adamlarıyla birlikte esir düştü.

Adamlarının çoğu da kırıldı. Sultan Mustafa, Yusufça Mirza ve adamlarını Şehriyar hazretlerine gönderdiler. Yusufça ve ileri gelen adamları hapsedilip diğerleri de katledildiler.

878 (1473) baharında, Şehriyar hazretleri Anadolu ve Rum İli askeriyeye Uzun Hasan'dan intikam almak için sefere çıktılar. Rum İli beylerbeyi Has Murad Bey kırk, Anadolu beylerbeyi Davud Paşa yirmidört sancak beyi ile, Sultan Mustafa Karaman eyaleti askeri ile, Sultan Bayezid Amasya ve Tokat vilâyetlerinin askerleriyle ordu-yu hümayun'a katıldılar. Şehriyar hazretleri Kazabad Ovası'na gelene kadar askerlerin sayısı —atlı ve yaya olmak üzere— yüzbine ulaşmıştı.

Gedik Ahmet Paşa, Mihaloğlu Ali Bey'i akıncı taifesiyse Sultan gelmeden, Kemah ve civarını yağmalamaya gönderdi. Sultan Mehmed Han Kazabad'a geldiklerinde, Uzun Hasan'ın Fırat gerisindeki dağları arkasına alarak mevzilendiğini haber aldılar. Rum İli beylerbeyi Has Murad Paşa'yı bir miktar Rum İli askeri ve birkaç sancak beyiyle öncü olarak göndermişlerdi. Murad Paşa genç olup düşmanı küçümsediğinden, gençliğine güvendiğinden ve tecrübesizliğinden kendini tehlikelere atılmaktan çekinmezdi. Bu yüzden Şehriyar hazretleri hemen arkasından Vezir-i Âzâm Mahmud Paşa'yı gönderip Murad Paşa'nın kendisini tehlikeye atmasına mani olmasını emir buyurdular. Mahmud Paşa hemen yola koyuldu.

Mihaloğlu Ali Bey öncü kuvvetlerinin önündeydi. Düşmanın çokluğunu, buldukları sarp dağlardan

ayrılmadıkça düşmana galebe etmenin mümkün olma-
yacağını görünce Murad Paşa'yı Fırat'ı geçip düşman-
la savaşmaktan alıkoymak istedi. Fakat Murad Paşa
onun sözlerine kulak asmayıp, üstelik de kendisine ha-
sed ettiğini sandı.

Ali Bey, Murad Paşa'nın diğer yiğitlerle kendini
tehlikeye attığını görünce Mahmud Paşa'ya acele ha-
ber gönderip durumu bildirdi. Mahmud Paşa da, Mu-
rad Paşa'ya haber gönderip kendini tehlikeye atma-
masını, dikkatli davranmasını, ihtiyatlı hareket etme-
sini ve Fırat'ı geçmemesini bildirdi. Fakat bunun da
bir faydası olmayıp Murad Paşa bildiğinden geri
kalmadı. Fırat'ı geçti. Uzun Hasan durumdan casusları
vasıtasıyla haberdar olmuş ve geçiş yolunun çeşitli nok-
talarında tuzaklar hazırlatılmıştı.

Uzun Hasan, Murad Bey'i az bir kuvvetle karşıla-
dı. Hemen bozuluyormuş gibi yapıp çekilmeye başladı.
Murad Bey bunu gerçek sanıp gâflet ederek düşman
bozuldu diye ardlarına düştü. Pusu kurulan yerleri
geçince etrafı düşmanla kuşatıldı. Uzun Hasan da cep-
heden hücum edince Murad Bey ve adamlarının çoğu
şehid düştü. Rum İli ümerâsının ileri gelenlerinden
Turhan Bey oğlu Ömer Bey ve Hacı Bey, Mevlânâ
Fenârî'nin soyundan Rum İli defdardarı Ahmed Çelebi
ve başkaları esir düştüler.

Uzun Hasan bunları Bayburd kalesine hapsetti.
Ömer Bey şöyle bir hadise anlatır: Uzun Hasan Murad
Paşa'yı yenip de katledince beni de bazı arkadaşlarım-
la birlikte esir aldı. Büyük bir toplantı tertip edip be-
ni huzuruna getirtti. İsmimi ve resmimi sorduktan

sonra «Ömer Bey, Murad Paşa'yı katli ve Rum İli as-
kerini bozup Osmanoğlu'nun kanadını kırdım, ayağı-
nı aldım» diye lâf u güzâfa başladı. Ben de «Ey sul-
tan, bir damlanın kaybıyla deniz eksilmez, bir zerre-
nin yok olmasıyla da güneş zâil olmaz» diye cevap ver-
dim. Bu sözüme çok kızıp Türkçe olarak «bak bak
şu kötünün sözüne» dedi. Canımdan korkup lâfı de-
ğiştirdim. Özürlü dileyerek «Osmanlılar benim velinime-
timdirler. Bu sözleri onların hukukuna riayet ve gay-
retlerini gütmek için söyledim. Ama doğrusunu söy-
lemem gerekirse söylediklerinizde haklısınız» dedim.
Kendisine yaranmak için söylediğim bu sözlerden hoş-
lanıp benim ve arkadaşlarımın hapsedilmesini emret-
ti.

Hikâye edildiğine göre Uzun Hasan'la savaşmak
için sefere çıkan Sultan Mehmed Han garip bir rüya
gördüler; Şehriyar hazretleri güyâ Uzun Hasan'la gü-
reş tutarlarmış. Önce Uzun Hasan Şehriyar hazretleri-
nin bir dizini yere değdirerek az farkla galip duruma
geçer. Fakat Şehriyar hazretleri kalkıp Uzun Hasan'ın
karnına bir pençe vurup ciğerinin bir parçasını kopa-
rurlar ve yere atarlar. Bu hal üzere iken uyanıp gördük-
leri rüyayı düşünmeye ve önce Uzun Hasan'ın galip du-
ruma gelmesinden endişe etmeye başladılar. Bu sıra-
da yakın adamlarından âlim bir kimse yanlarına girin-
ce rüyayı ona anlattılar. O da rüyayı «kat'f bir zafer
kazanacaksınız» şeklinde tabir etti ve ben bu sabah
Kur'an-ı azîmden galebe ve zafer hususunda tefe'ül ey-
ledim «Allahın sana çok şerefli bir muzafferiyetle yar-
dım etmesi için» (*) ayeti çıktı. Harflerinin değeri-

(*) Fetiğ Süresi. 3

ni hesab ettim 878 buldum. Galiba geleceğimize kat'î olarak inandım» dedi. Sultan «Peki galibiyetin bizim tarafta olacağına dair delilin nedir» diye sorunca da iki delilim vardır dedi; birincisi sizin için tefe'ül eylemiştim. İkincisi yukarıdaki ayette Allahu Teâlâ peygamberimiz Muhammed Aleyhisselâm'a hitab ediyor. Sizinle peygamberimiz arasında isim benzerliği vardır. Size de hitab edilmiş oluyor» şeklinde cevap verdi. Şehriyar hazretleri çok memnun olup bu zat'a ikrâm ve ihسانlarda bulundular. Ancak yine de Uzun Hasan'ın ilk defa galip duruma geçmesini merak ediyorlardı. Murad Paşa vak'ı meydana gelince rüyalarını hatırlayıp sonunda galibiyet vardır diye fazla üzülmediler.

Sultan Mehmed Han hemen düşman tarafına doğru yürünmesini emir buyurdular. 878 (1473) Rebül-evvelin onaltıncı günü altı günlük bir yürüyüşten sonra Bayburd civarındaki Üç Ağzlı denilen yere varıldı. Burada konaklamak istediler. Fakat düşmanın bayraklarını görünce orduyu savaş nizamına soktular.

Sultan Bayezid sağ, Sultan Mustafa sol ceñâhta yer aldılar. Şehriyar hazretleri Kapıkulu askerleriyle merkezde bulunuyorlardı.

Uzun Hasan'ın da sağ cenahında oğlu Mirza Zeynel, sol cenahında ise, diğer oğlu Uğurlu Mehmed Mirza vardı.

Anadolu beylerbeyi Davud Paşa Sultan Mustafa'nın yanında bulunuyordu. Hemen düşmanın sağ kanadına hücum edip dağıttı. Mirza Zeynel bu çarpışma sırasında öldürüldü. Azab askerlerinin kumandanı Mahmud Ağa, Mirza Zeynel'in öldürüldüğünü görünce

başını kesip Sultan Mustafa'nın huzuruna getirdi. Sultan Mustafa ona ihسانlarda bulunup, kesik başı babasına yolladı. Şehriyar hazretleri, rüyada Uzun Hasan'ın ciğerinin parçasını koparmalarının oğlunun öldürülmesine işaret olduğunu anlayıp hayrete düştiler.

Sultan Beyazid ve Gedik Ahmed Paşa da Rum İli askerleriyle düşmanın sol cenahına hücum edip, sol kanadı da bozdular. Uğurlu Mehmed Bey önderlerinden çekilip kaçtı.

Uzun Hasan ordusunun sağ ve sol cenahlarının bozulup oğlunun da öldürüldüğünü öğrenince ciğeri yandı, kalbine ateş düştü. Artık dayanmaya gücü kalmamıştı Üstelik Sultan Mehmed Han'ın kapıkulu adı verilen has askerlerinden hiç biri henüz yerinden kilmildayıp da savaşa girmemişti. Mukavemet etmekten aciz olduğunu kat'î olarak anlayıp kaçmak için hazırlattığı atına atladığı gibi firar eyledi. Rivayet edildiğine göre o kadar sür'atle kaçtı ki üç günlük mesafeyi bir günde aldı. Ecdâdından kendisine kaçmak miras kalan Karamanoğlu Pîr Ahmed Bey de, Uzun Hasan'la birlikde firar eyledi.

Uzun Hasan Türkmen hanelerine ulaştığında Osmanlıların takibinden korkarak sarp yerlere sığındı. Bozulan askerinin ise sadece athları kurtulup diğerleri helâk oldular. Esir alınanların içinden âlimler ve sanatkârlar ayrılıp diğerleri öldürüldü. Karakoyunlu taifesinden esir alınanlar, eskidenberi Osmanlı devleti-

ne bağı olduklarından serbest bırakıldılar. Ülemeden Kadı Mahmud Şüreyhi, Uzun Hasan'ın nişancısı Sey-yid Mehmed Münşi, Timurilerden Mirza Miranşahın torunlarından Mirza Mehmed Bakır, Mirza Zeynel ve Mirza Muzaffer de serbest bırakıldılar. Sultan bunla-rın herbirine ihsan ve ikrâmda bulundu. Lâkin zikro-lunan üç Mirza babaları tarafından Timur evlâdı ve anaları tarafından Uzun Hasan Bey'in cediti Kara Os-man Bayındırı evlâdından olduklarından tecrübeli ve tedbir sahibi bazı kimselerin tavsiyesine uyularak Amasya kalesine hapsedildiler.

Uzun Hasan'ın ileri gelen adamlarından Pîr Meh-med Alpago, Çakerlü Bayezit Bey oğlu Ömer Bey'le birlikde hapsedildi. Tahsil bahanesiyle acem diyarına gidip de Uzun Hasan'a intisab edip onu daima Şehri-yar hazretleriyle savaşmaya teşvik eden Sinan Bey oğ-lu Dirbeg öldürüldü.

Sultan Mehmed Han savaş meydanından ayrılırken yanında üçbir esir vardı. Her konak yerinde bunlar-dan dörtüzü katledildi. Şarkî Karahisar'a varana ka-dar bütün esirler öldürüldü.

Şarkî Karahisar Valisi Dara Bey gelip rikâb-ı hü-mâyuna yüz sürdü ve kaleyi eman isteyerek teslim etti. Kendisine mükâfat olarak Edirne yakınlarındaki Çir-men sancağı verildi. Böylece müstahkem bir kalç olan Karahisar kolay bir şekilde fethedilmiş oldu. Yakın-daki demir sülfat madeni de alındı. Sonra Şehriyar hazretleri şehirlerin donatılmasını ve etrafa müjdeci-ler gönderilmesini emir buyurdular. Sayıları kırkıbini

bulan köle ve cariyelerini azâd ettiler. Askerlerin sefe-re çıkarırken hazineden borç olarak aldıkları yüz yük Osmanlı dirhemini bağışladılar.

Saltanat merkezine dönülünce hased kimselerin ve fitnecilerin gayretleriyle Mahmud Paşa yine Ve-zir-i Âzâmlıktan azledildi. Mahmud Paşa'nın azline şu hadise sebep oldu; Uzun Hasan bozguna uğrayınca Şehriyar hazretleri ardınca gitmek murad buyurup bütün erkân-ı devlet bu fikri doğru bulup kabul eyle-diler. Sadece Mahmud Paşa bunu makûl görmedi ve «düşman kemâl-i mer-tebe mağlûp olmuştur. Bizimle bir daha savaşacak kudret ve kuvveti yoktur. Sarp dağlara, bizim ulaşamayacağımız yerlere çekilir. Eğer kalelerini ve hisarlarını alırsak, biz dönünce tekrar geri alırlar. Çünkü bu kaleler müstahkem değildir. Bu bölgelerin halkı da onlara meyledip onlarla itti-fak eder. Takip, mal kayıbdan ve askerî yongunlu-ğundan başka bir faide temin etmez. Ayrıca bu diyarı yağmalayıp ganimet de alamayız. Zira buraları halkı müslümandır. Sultanımız müslümanların mallarının yağmalanmasına, kanlarının dökülmesine, namus ve if-fetlerine tecavüz edilmesine rıza göstermezler» diye-rek fikrini açıkladı. Şehriyar hazretleri Mahmud Pa-şa'nın fikrini uygun bulup takipten vazgeçtiler. Ancak hased kimseler «eğer takip edilseniz Uzun Hasan'ın kolay bir şekilde hezimete uğramış olacağını, Vezir'in, Uzun Hasan'ı koruduğunu ileri sürdüler. Hattâ Has Yunus'un hezimetinin de Vezir'in ihmâlınden ileri gel-diğini, belki de Sultan'ın Has Yunus'a olan muhab-betini kıskandığından onu tehlikeye attığını söylediler. Mahmud Paşa, savaştan evvel, önce Şarkî Karahi-

sar kalesini almanın, daha sonra düşmanın memleketine girmenin daha uygun olacağını ifade etmişti. Lâkin Şehriyar hazretleri «biz düşmandan intikam almaya geldik, kale almağa gelmedik. Düşmanı yendikten sonra burayı almak kolaydır» buyurup Mahmud Paşa'nın fikrini kabul etmemişlerdi. Münafıklar bunu da Mahmud Paşa'nın Uzun Hasan'ı koruduğuna dair bir delil olarak gösterdiler.

Mahmud Paşa'nın vezâretten azlı

Şehriyar hazretleri bu boş sözlere inanıp Mahmud Paşa gibi akıllı, müdebbir ve fazilet sahibi bir veziri eziletiler. Mahmud Paşa, Edirne yakınında, cami, imaret ve medrese yaptırdığı Hasköy'e çekildi. İnsanlardan uzaklaşıp ibadet ve taatla meşgûl olmaya başladı.

Nakledildiğine göre, Uzun Hasan, Kara Yusuf oğlu Cihanşah Mirza ve Ebu Said Mirza'yı bir çarşamba günü yenmişti. Sultan ile olan savaşa da çarşamba günü başlayınca tevekkülü bırakıp, günü uğurlu sayarak zaferden emin oldu. Fakat hezimete uğradı.

Reisül—etibba Ahi Çelebi bu zafere «butlanu key-di'l—hainin (*)» diye tarih düşürdü.

Ermenak, Minan ve Silifke kalelerinin fethi

Sultan Mehmed Han, saltanat merkezleri olan İstanbul'da adalet tahtına oturduklarında, Karamanoğlu

(*) *Hainlerin hilesinin boşa çıkması.*

Pîr Ahmed Bey'in Karaman diyarına gelip kardeşi Kasım Bey'le ittifak eylediğini haber aldılar. Kasım Bey, Silifke kalesini alıp buraya kapanmıştı. Ahmed Bey naiblerinden birinin elinde kalan Ermenak kalesine gitti. Sağlamlık ve metanet bakımından bir eşi olmayan Minan kalesi de Ahmed Bey'in elinde idi. Ahmed Bey, Osmanlı topraklarını yağmaya ve zulüme başladı.

Şehriyar hazretleri, Pîr Mehmed'in üzerine vezirleri Gedik Ahmed Paşa'yı gönderdiler. Uzun süren muharabalar ve şiddetli çarpışmalardan sonra Ermenak ve Minan alındı. Rivayet edildiğine göre Ahmed Paşa Minan'ın fethinde çok zahmet çekti. Hattâ topları sarp bir yere çıkarmak icab ettiğinde güçlüğü karşılıncıca, «Gedik öküzbunları çekmedikçe iş bitmez» deyip topların ipine yaptı. Kalenin alınması için olanca gücüyle çalıştı. Pîr Ahmed'in kaledeki kumandanı Yusuf, bizzarure kaleyi eman ile teslim etti. Pîr Ahmed'in bütün malı mülkü ve ailesi bu kalede bulunuyordu. Gedik Ahmed Paşa, bunları Konya'ya gönderdi. Minan kalesini tamir ettirip içine muhafızlar koydu.

Pîr Ahmed Bey kale muhasara edilirken bir dağın tepesinden olanları seyrediyordu. Kalenin fethedildiğini görünce kendini dağın tepesinden aşağı attı. Fakat bir ağaca takıldığından ölmedi. Adamları onu baygın bir vaziyette alıp götürdüler. Pîr Ahmed iyileştikten sonra Şam tarafına doğru gitti. Orada üzüntü ve keuder içinde öldü.

Ahmed Paşa Minan'dan sonra Silifke kalesinin üzerine vardı. 879 (1474) yılında burayı da aldı.

sar kalesini almanın, daha sonra düşmanın memleketine girmenin daha uygun olacağını ifade etmişti. Lâkin Şehriyar hazretleri «biz düşmandan intikam almaya geldik, kale almağa gelmedik. Düşmanı yendikten sonra burayı almak kolaydır» buyurup Mahmud Paşa'nın fikrini kabul etmemişlerdi. Münafıklar bunu da Mahmud Paşa'nın Uzun Hasan'ı koruduğuna dair bir delil olarak gösterdiler.

Mahmud Paşa'nın vezâretten azıl

Şehriyar hazretleri bu boş sözlere inanıp Mahmud Paşa gibi akıllı, müdebbir ve fazilet sahibi bir veziri azlettiler. Mahmud Paşa, Edirne yakınında, cami, imaret ve medrese yaptırdığı Hasköy'e çekildi. İnsanlardan uzaklaşıp ibadet ve taatla meşgul olmaya başladı.

Nakledildiğine göre, Uzun Hasan, Kara Yusuf oğlu Cihanşah Mirza ve Ebu Said Mirza'yı bir çarşamba günü yenmişti. Sultan ile olan savaşa da çarşamba günü başlayınca tevekkülü bırakıp, günü uğurlu sayarak zaferden emin oldu. Fakat hezimetle uğradı.

Reisü'l—etibba Ahi Çelebi bu zaferle «butlanu keydi'l—hainin (*)» diye tarih düşürdü.

Ermenak, Minan ve Silifke kalelerinin fethi

Sultan Mehmed Han, saltanat merkezleri olan İstanbul'da adalet tahtına oturduklarında, Karamanoğlu

(*) *Hainlerin hilesinin boşa çıkması.*

Pir Ahmed Bey'in Karaman diyarına gelip kardeşi Kasım Bey'le ittifak eylediğini haber aldılar. Kasım Bey, Silifke kalesini alıp buraya kapanmıştı. Ahmed Bey naiblerinden birinin elinde kalan Ermenak kalesine gitti. Sağlamlık ve metanet bakımından bir eşi olmayan Minan kalesi de Ahmed Bey'in elinde idi. Ahmed Bey, Osmanlı topraklarını yağmaya ve zulüme başladı.

Şehriyar hazretleri, Pir Mehmed'in üzerine vezirleri Gedik Ahmed Paşa'yı gönderdiler. Uzun süren muharabalar ve şiddetli çarpışmalardan sonra Ermenak ve Minan alındı. Rivayet edildiğine göre Ahmed Paşa Minan'ın fethinde çok zahmet çekti. Hattâ topları sarp bir yere çıkarmak icab ettiğinde güçlüğüle karşılaşınca, «Gedik öktüz bunları çekmedikçe iş bitmez» deyip topların ipine yapıştı. Kalenin alınması için olanca gücüyle çalıştı. Pir Ahmed'in kaledeki kumandanı Yusuf, bizzarure kaleyi eman ile teslim etti. Pir Ahmed'in bütün malı mülkü ve ailesi bu kalede bulunuyordu. Gedik Ahmed Paşa, bunları Konya'ya gönderdi. Minan kalesini tamir ettirip içine muhazıflar koydu.

Pir Ahmed Bey kale muhasara edilirken bir dağın tepesinden olanları seyrediyordu. Kalenin fethedildiğini görünce kendini dağın tepesinden aşağı attı. Fakat bir ağaca takıldığından ölmedi. Adamları onu baygın bir vaziyette alıp götürdüler. Pir Ahmed iyileştikten sonra Şam tarafına doğru gitti. Orada üzüntü ve keuder içinde öldü.

Ahmed Paşa Minan'dan sonra Silifke kalesinin üzerine vardı. 879 (1474) yılında burayı da aldı.

Develü Karahisar'ın fethi ve Sultan Mustafa'nın vefatı

Yine bu yıl içinde Şehriyar hazretleri, Karaman Valisi Sultan Mustafa'ya, ümerâsından Koçi Bey ile Develü Karahisar fethine yolladılar. Buranın muhafızı, Karamanoğulları'ndan Atmaca Bey adında ünlü bir kimse idi. Koçi Bey kaleyi muhasara edince, haber gönderip «eğer Sultan Mustafa gelirse kaleyi teslim ederim» dedi. Koçi Bey hasta olan Sultan Mustafa'ya durumu bildirdi.

Şehzade büyük bir gayret göstererek hasta halinde gelip kaleyi teslim aldı. Atmaca Bey'e izzet ü ikrânda bulundu. Fakat bu sefer, Şehzade Mustafa'ya yonmuş ve hastalığını artırmıştı. Konya'ya dönerken Niğde'nin nahiyelerinden Bozpozarcığı denilen yerde hamama girdi. Çıktığında ecel erişip Allahın rahmetine kavuştu.

İleri gelen adamlarından Ahmed Bey ve defterdarı Timurtaş Paşazâde Umur Beyoğlu Ali Çelebi diğer ümera ile de anlaşılıp ölümünü gizlediler. Na'sım bir mahfeye koyup Konya'ya götürdüler. İçel'deki Gedik Ahmed Paşa'ya da durumu bildirdiler. Gedik Ahmed Paşa Konya'ya gelip Şehzadenin na'sımı adamlarıyla Bursa'ya gönderdi ve olanları Şehriyar hazretlerine arzetti. Şehzade Mustafa babasının emriyle ceddî Sultan Murad'ın yanına defnedildi.

Mahmud Paşa'nın katli

Bu esnada matem için siyahlar giyinmiş vüzerâ ve ümerâ Padişah'a taziyet için gelmeğe başladılar. Has-

köy'deki zaviyesinde uzlete çekilmiş olan Mahmud Paşa da, siyah elbiseler giyerek, taziyetlerini bildirmek için Sultan'ın huzuruna geldi. Münafık ve hased kimseler, Paşa'nın tekrar vezârete getirilmesinden korktuklarından merhum şehzade ile aralarında geçenleri anlattılar ve şehzadeye düşman olduğunu bildirdiler. Hattâ Paşa'nın, şehzade'nin ölümüne sevindiğini, yalnız kalınca matem elbiselerini çıkarıp zevk ü sohbetle meşgûl olduğunu iddia ettiler.

Şehriyar hazretleri bir casus göndererek Mahmud Paşa yalnız kalınca ne yaptığını öğrenmek istediler. Casus aniden Paşa'nın yanına girince onun matem elbiselerini çıkarıp beyazlar giymiş olduğunu ve dostlarıyla satranç oynadığını gördü. Sultan'a gördüklerini arzetti. Yedikule'de hapsedilmesi için emir buyruldu. Burada onyedî gün hapsedildikten sonra düşmanlarının gayretleriyle boğdurulmasına dair emir çıktı. 879 (1474) Rebiülahirin üçüncü günü boğularak öldürüldü. Allah ona mağfiret elbiselerini giydirdi.

Kefe ve civarının alınması

Şehriyar hazretleri Gedik Ahmed Paşa'ya Kefe ve civarını almak için hazırlanmasını emir buyurdular. Ahmed Paşa üçyüz parça sefine ile Iskender Bogazından Karadenize çıktı. Rüzgârın da yardımıyla kısa bir zamanda Kefe sahillerine ulaşıp kaleyi muhasara eyledi. Kale Ceneviz frenklerinin elindeydi. Tekfur eman isteyerek kaleyi teslim etti ve çoluk—çocuğuyla kaleden ayrıldı. Mallarını alıp götürmesine izin verilmedi.

Sonra Gedik Ahmed Paşa Kefe civarını, Yapı Gerime hisarını, Çerkes ülkesine kadar olan bütün Azak diyarını fethetti. Menküb kalesini de muhasara etti. Tekfuru eman isteyip müzakere için dışarı çıkınca adamları kale kapısını kapayıp savaşa başladılar. Bunların başında tekfurun akrabasından biri vardı.

Ahmed Paşa günlerce savaştıktan sonra kaleyi almak için bir hileye başvurdu. Muhasara için bir mikdar adam bırakıp kendisi geri çekildi. Çekilirken birkaç yerde pusuyu kurdu. Kâfirler, Gedik Ahmed Paşa'nın çekildiğini ve kalenin önünde de az adam kaldığını görünce kaleden çıktılar. Müslümanlar bunlarla biraraz savaştıktan sonra, bozulmuş gibi yaparak geri çekilmeye başladılar. Kâfirler pusuyu kurulan yere gelince, pusudakiler çıkıp kâfirleri ardlarından, kaçan askerler de önlerinden çevirip kırmaya başladılar. Bu arada Ahmed Paşa da gelip kaleyi aldı. Direnen kâfirler öldürüldü. Malları ganimet olarak alındı. Ahmed Paşa kaleyi müstahkem bir hale getirip içine muhafızlar koydu ve Sultan'ın yanına döndü. Buraların fethi 880 (1475) yılında vuku buldu. Şefkat kelimesi bu fe-tihlere tarihtir düşmüştür.

Aynı yıl içinde Semendire Emiri, Malkoç Ali Bey'le Serem Ovası'nı yağmalarken altıbin kâfire rastgeldi. Allahın yardımıyla çoğunu beyleriyle birlikde öldürüp beylerinin başlarını ve sancaklarını Sultan'ın huzuruna gönderdi.

Yine bu yıl içinde Şehriyar hazretleri müezzinelik, kayyimlik ve bunun emsali vezâfin beratı Padişahi

ile zaptolunmasına dair ferman buyurdular. Bu zamanada kadar imamlık ve hatipliğin dışındaki vazifeler, mütevellilerin tezkiresi ile zaptolunurdu.

Boğdan seferi

881 (1476) yılında Şehriyar hazretleri Karabogdan seferine çıktılar. Daha önce Rum İli beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa, Arnavudluk İskenderiyesini fethederilmişti. İskenderiye'nin fethi mümkün olmayınca etrafını yağmalayıp geri dönmüştü. Fakat döner döner Boğdan'ın fethiyle vazifelendirildi. Halbuki asker uzun süren İskenderiye muhasarasından dolayı bitkin ve yorgun bir vaziyetteydi. Süleyman Paşa çaresiz emre uyup Boğdan diyarına vardı.

Boğdan hakimi şeytandan daha hilekâr bir kimse idi. Süleyman Paşa'nın karşısına çıkmayıp, askerini yağma için etrafa dağılmasını bekledi. Asker etrafa dağılıncaya bir baskın yapıp müslümanların çoğunu kırdı. Süleyman Paşa, bazı yakın adamlarıyla kurtulabildi.

Şehriyar hazretleri Süleyman Paşa'nın başına gelenleri duyunca çok üzüldüler. Askerin başına kendileri geçip Boğdan diyarına vardılar. Boğdan hakiminin kendi halkına yetecek kadar zahireyi alıp yüksek dağlara çekildiği, geri kalan zahireyi ve hayvan yemlerini de yaktığı haber alındığından Karadeniz yoluyla Tuna'ya bol miktarda yiyecek gönderilmişti.

Boğdan diyarına varılınca canlı hiçbir şeye rastlamadılar. Üstelik kıtlık da baş gösterdi. Şehriyar haz-

retleri, eliböş dönmeyi doğru bulmayıp etrafa casuslar göndererek Boğaziçi hâkiminin bulunduğu yeri öğrenmeğe çalıştılar. Sonunda bir sarp dağda bulundukları haber alınıp üzerlerine varıldı. Şiddetle çarpışmadan sonra kâfirler hezimete uğradı. Mel'un az bir askerle başka bir dağa sığındı. Askerinin çoğu öldürüldü. Gaziler bolca ganimet aldılar. Sultan Mehmed Han muzaffer bir şekilde Edirne'ye döndüler.

Edirne'ye dönülür—dönülmez Mihaloğlu Ali Bey, Engürüs Kralının isyan edip Tuna ve Marova nehirleri arasında Kumluc denen bir yerde taştan ve ağaçtan müstahkem iki kale, Tuna'nın kıyısında, bunların hizasına gelen bir yerde de bir kale yaptırdığını, bu kaleleri toplarla donatıp içine asker yerleştiğini arzetti. Kışın şiddetli bir zamanıydı. Şehriyar hazretleri, yanlarında bulunan Rum İli askeriyle bu kaleleri yıkmak için sefere çıktılar. Binbir güçlük ve meşakketle Tuna'ya varıldı. Tuna donmuş olduğundan, asker nehri yürüyerek geçti ve bu kaleleri muhasara etti. Az bir zamanda Allahın izniyle kaleler alındı. Yerle bir edilerek taşları Tuna nehrine atıldı. Ağacları ise yakıldı. Şehriyar hazretleri muzaffer olarak döndüler.

Bu yıl içinde Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa, bir gün sohbet esnasında, «Tavşanlı eyaletinde bir eve girdim. İçinde oniki dokumacı vardı. Oniki kişi beni tutmaya muktedir olamadı. Ellerinden kurtulup dışarı çıktım» dedikte Şehriyar hazretleri kahkaha ile gü-lüp ferman buyurdular ki Tavşanlı ve diğer eyaletlerde her ne kadar dokumacı varsa buldukları şehrin subaşısına her sene beş akçe versinler.

Şehriyar hazretleri yeni saltanat merkezleri olan İstanbul'a vardıklarında Yeni Sarayın (Saray-ı Cedid) etrafına sur yapılmasını emir buyurdular.

Arnavudluk seferi ve İskenderiye'nin fethi

882 (1477)'de, Mihaloğlu Ali Bey akıncı taifesiyle Eflak üzerinden Engürüs'ü yağmalamaya gönderildi. Lâkin muvaffak olamayıp eli boş olarak döndü. Hadım Süleyman Paşa da Mora'daki İnebahtı kalesini fethetmeğe gönderildi. Muvaffak olamayınca azledilip yerine Davud Paşa tayin edildi.

Sonra Gedik Ahmed Paşa'ya Arnavud diyarındaki İskenderiye'yi almak için sefere çıkması emredildi. Ahmed Paşa özür beyan ederek bu vazifeden affını istedi. Şehriyar hazretleri özrünü kabul etmeyip Paşa'yı Boğazkesen kalesine hapsedtirdiler ve 883 (1478) yılında İskenderiye seferine çıktılar. Evrenosoğlu Ahmed Bey'le Turhan Bey oğlu Ömer Bey'i önden gönderip yolları düzeltip köprüleri tamir etmelerini emir buyurdular. Her ikisi de emrolundukları şeyleri yaptılar.

Sultan Mehmed Han, önce Arnavud diyarındaki Akça Hisarı emanla teslim aldılar. Sonra İskenderiye üzerine vardılar. Bu kaleyi İskender bin Filikos er-Rumi büyük bir nehir olan Derne'nin kenarına yaptırmıştı. Kalenin üç tarafında, Leş, Dergös ve Gölbaşı adlarında üç kale daha vardı İskenderiye inip—çıkılması çok güç olan bir dağın üzerine kurulmuştu. Üç tarafını bu üç kale muhafaza ediyordu. Diğer tarafında

da küçük bir denize benzeyen büyük bir göl vardı. İdris'in rivayetine göre, buradan, senede kırkbin dinarlık mahsûl alınmaktaydı. Bu kalenin fethi imkânsız sayılıyordu. Fakat Allah buranın fethini Şehriyar Hazretlerine mümkün kıldı.

Şehriyar hazretleri, kalenin yolları dar ve sarp olduğundan topların çıkarılmayacağını düşünerek baskır getirilmesini emretmişlerdi. Kaleye bakan tepeler üzerinde toplar döküldü. Kalenin muhasarasına büyük bir ihtimam gösterildi. Askerler defalarca kaleye hücum ettillerse de fetih mümkün olmadı. Yigitlerden birçoğu şehid düştü. Bunun üzerine Sultan Mehmed Han önce İskenderiye etrafındaki üç kalenin alınmasını emir buyurdular.

Önce, Rum İli beylerbeyi Davut Paşa Gölbaşı hisarını eman ile aldı. Sonra Dergös hisarını muhasara etmekte olan Anadolu beylerbeyi Süleyman Paşa'nın yardımıyla vardı ve burayı da kılıç zoruyla aldılar. Muhasara ettikleri Leş hisarı da eman isteyerek teslim oldu. Bu esnada nehir yoluyla yardıma gelmiş olan frenkler firar eylediler. Nehri geçerken İslâm askerleri yollarını kesip çoğunu esir ettiler ve mallarını da ganimet olarak aldılar.

Civardaki üç kale fethedilince Şehriyar hazretleri İskenderiye'ye hakim bir yerde bir kale yapılımasını emir buyurdular. Evrenosoğlu Ahmed Bey'i Rum İli askerleriyle burada bırakıp İstanbul'a döndüler. Bir müddet sonra kale halkı Ahmed Bey'den eman isteyecek kaleyi teslim edeceklerini bildirdiler. Ahmed Bey

eman verebilmek için Sultan'dan izin istedi. İzin verilince kâfirler kaleden çıkıp çoluk—çocuklarıyla frenk diyarından gelen sefinelere binip gittiler.

Ahmed Bey kaleyi teslim alıp kiliselerin yerine mescidler yaptırdı. Burası bir İslâm memleketi, büyük bir eyalet ve sancak oldu.

Hikâye ediliğine göre bu sefer esnasında yol, at ile geçilmesi mümkün olmayan bir bölgeye vardı. Şehriyar hazretleri, çaresiz atından inip bir saat kadar yaya yürüdüler. İstirahat için bir yerdé konakladıklarında «bir müdebber vezirimiz yoktur ki bizi bu zahmetlerden kurtarsın» dediler. Bunun üzerine o sırada emir-i âlem olan Hersekoğlu Ahmed Paşa «Padışahım, eğer Gedik Ahmed Paşa kulunuz bu seferde yanınızda bulunsaydı bu zahmetler çekilmezdi» dedi. Şehriyar hazretleri sükût buyurdular. Fakat bu söz kendilerine tesir etmişti. Ertesi gün İstanbul muhafızına haber gönderip Gedik Ahmed Paşa'nın hapisinden çıkarılmasını, lüzumlu ikrâmın yapılmasını ve Selânik sancağına gönderilmesini emir buyurdular.

Şehriyar hazretleri Arnavud gazasından İstanbul'a avdet eylediklerinde Gedik Ahmed Paşa'ya haber gönderip Arnavudluk diyarına gitmesini, bu diyarı asilerden temizleyip, henüz alınmamış olan yerlerini de fetheylemesini emir buyurdular. Avlonya sancağını da kendisine verdiler.

Gedik Ahmed Paşa, tedbir ve kılıç zoruyla bu diyarın işini tamam eyledi. Sonra Arnavud diyarının yakınlarında bulunan Polya üzerine vardı. Burası

frenklerin elindeydi. Fakat Polya'ya gitmeden önce Şehriyar hazretlerinin huzuruna gelip sefer için izin istedi. Azab, yeniçeri ve Rum İli askeriyle dolu gemiler hazırlattı. 884 (1479) yılında deniz yoluyla Polya üzerine yürüdü.

Otranto'nun fethi

Önce Otranto kalesini zorla fethetti. Sonra da Polya diyarının bütün kalelerini aldı. Polya hakimi Rabke, kaçıp İspanya kralına iltica eyledi. Ahmed Paşa diğer kaleleri fethetmek, fethedilenleri tamir etmek için bu diyarda bir müddet daha kaldı. Fakat Şehriyar hazretlerinin vefat edip yerine oğlu Bayezid Han'ın geçtiğini haber alınca çeşitli hediyeler, kıymetli mallar ve cariyelerle yeni Padişahın huzuruna vardı.

Yeni Padişah'dan Polya'nın ötelerini almak için asker yardımı yapılmasını istedi. Polya'yı elde tutmak için etrafındaki yerleri de almak gerektiğini arzetti. Lâkin bazı manilerin çıkması ile bu iş ihmal olunup, sonunda İspanya kralının da yardımıyla firar eden mel'un gelip yine Polya'yı geri aldı.

Limni ve Bozca Ada'nın fethi

Bu yıl içinde, yani 884 (1479) de birkaç vaka meydana geldi. Bunlardan biri Azak kalelerinden Muta'nın fethidir. Burasını, Koca İli beyi kırk sefine dolu su askerle gelip eman ile teslim aldı.

Biri de Sultan Bayezid tarafından Torul'un fethidir. Bu kalenin hakimi Bayındırler'le ittifak etmişti. Bu yüzden fethedildi.

Bir diğeri de Bozca Ada ve Limni adalarının fethidir. Limni adasında tin-i mahtum (7) denilen bir toprak madeni vardı. Frenklerin istilasından sonra bu toprak madeni kaybolmuştu.

Bu iki adanın fethine sebep; buraya üslenen frenk korsanlarının tüccar gemilerini, yollarını kesip soymasıydı. Şehriyar hazretleri bunların zararlarını defetmek istedi. Bozca Ada'da bir kale yapılmasını emir buyurdu. Buraya yerleştirilen halk tekalifden muaf tutuldu. Limni kalesi de tamir edilip muhafızlar konuldu. Şehriyar hazretlerinin gönderdiği hâzık tabibler tin-i mahtum madenini bulup temizlediler. Madenin bakımı için gelir, korunması için de muhafızlar temin edildi. Bu bölgeden geçen deniz yolu da hırsızların şerrinden korunmuş oldu.

Mısır Sultanı'nun düşmanca davranışları ve İslâm askerinin Engürüs diyarında kırılması

Bu yıl içinde Şehriyar hazretleriyle Mısır Sultanı'nın arasına düşmanlık girdi. Buna Hâc yolu üzerindeki su havuzlarının tamiri sebep oldu. Şehriyar hazretleri bu havuzları tamir ettirmek istediyse de Mısır Sultanı buna razı olmadı. Dulkadiroğulları mesalesi bu düşmanlığı daha da kuvvetlendirdi. Çünkü Dulkadiroğulları'ndan bazı Şehriyar hazretlerine, bazı da Mısır Sultanı'na iltica etmişlerdi. İki taraf da kendisine iltica edene asker verip birkaç defa iki taraf arasında muharebe oldu. Mısır Sultanı'na iltica etmiş olan Alaüddev'le Sultan Selim Han'ın Mısır seferi sırasında öldürüldü.

uzatmasın» diye bağirtti. Bunları duyan savaşçuların kollarında kuvvet kalmadı. Bundan sonra kimse savaşa girmede. Surlara tırmananlar ve kaleye girenler yarım alamadılar ve şehid edildiler. Askerler gemilere bindiler. Mesih Paşa askere tekrar hücum etmeyi teklife cesâret edemedi. Durumu Şehriyar hazretlerine arzetti.

Şehriyar hazretleri Aydın'a çıkıp Rodos'a bağlı kalelerden Bodrum'u almasını emreyledi. Aşâğılık ve zir Bodrum'u muhasara etti. Fakat alamadı. Kış yaklaştığından Şehriyar hazretleri muhasaranın kaldırımını emredip askerlere de memleketlerine dönmeleri için izin verdiler. Mesih Paşa'ya da kapıkulu askerlerle merkeze dönmesi bildirildi.

Mesih Paşa, İstanbul'a dönünce vezâretten azledildi ve Gelibolu'ya sürüldü. Burası kendisine iktâ olarak verildi.

Bu yıl içinde kazaskerlik vazifesi ikiye ayrılıp Anadolu ve Rum İli kazaskerliği ihdas edildi. Rum İli kazaskerliğine Mevlâna Mushihiddin Kastalâni, Anadolu kazaskerliğine de Mevlâna Hacı Hasanzâde getirildi.

Mevlana Hüstre'le, Şeyh Kutbuddinzâde de bu yıl içinde vefat ettiler.

Sultan Mehmed Han'ın vefatı

886 (1481) saferinin yirmi altıncı günü, Şehriyar hazretleri gaza için Üsküdar tarafına geçti. Rahatsız oldukları halde gazadan geri kalmamak için yürüyüşe devam ettiler ve Gebze'ye gelince Tekfur Çayırı denilen yerde konakladılar. Hastahkları şiddetlendi. 886

Yine bu yıl içinde Şehriyar hazretlerinin Engürüs diyarına gönderdiği bir mikdar İslâm askeri Engürüs kâfirleri tarafından kırıldı. Şehriyar hazretleri, Hamza Bey oğlu İsa Bey, Mihaloğlu Ali Bey ve Malkoçoğlu Bali Bey'i, üçbin kadar atlı ile Eflak üzerinden Engürüs diyarını yağmalamaya gönderdiler. Bunlar Engürüs diyarına girince aralarında ihtilâf çıktı. Herbiri kendi dedişinin yapılmasını istedi. Asker yağma için etrafa dağılınca kâfirler üstlerine hücum edip çoğunu öldürdüler, bir kısmını da esir aldılar. İsa Bey de sa-vaşırken şehid düştü. Ali Bey, Bali Bey ve yakın adamları bin bir güçlükte kaçıp canlarını kurtarabildiler.

Rodos muhasarası ve Mesih Paşa'nın vezâretten azli

885 (1480) yılında, Sultan Mehmed Han veziri Mesih Paşa'yı üçbin yeniçeri, dörtbin azab, bir mikdar Rum İli askeri ve büyük bir donanmayla Rodos Adası'ni fethetme gönderdiler. Anadolu askerine de, karadan Rodos yakınlarına varmaları ve Mesih Paşa'nın ordu-suna katılmalarını emreylediler.

Mesih Paşa, Rodos kalesini karadan ve denizden kuşattı. Muhasara ve savaş dört ay kadar sürdü. Kaleye ardı ardınca birçok hücumlar yapıldı. Her defasından bir çok asker şehid düştü. Son hücumda askerlerden bir kısmı kaleye tırmanıp burçların üzerine Sultanın sancak ve alemlerini diktiler. Aşâğılık ve cimri vezir, kalenin fethinin yaklaştığını görünce dellallara «Kale içindeki mal padişahındır. Kimse yağma için el-

(1481) rebülevvelinin dördünde, perşembe günü Allah'ın rahmetine kavuştular. Duâ-i hayr vefatlarına tarih düşmüştür. Mevlâna Lütfî, tarihinde, «neverallahu kabrehü nuren» demiştir.

Sultan Mehmed Han'ın vezir-i âzamı

Halil Paşa bin İbrahim Paşa bin Ali Paşa bin Hayreddin Kara Halil Paşa: Murad Han'ın da veziriydi. Şehriyar hazretlerinin de veziri oldular. Fakat Şehriyar hazretleri, Murad Han'ın ikinci defa tahta çıkmasında büyük gayretleri olduğunu unutmadılar. İstanbul fethinden sonra 857 (1453) tarihinde öldürüldü.

Mahmud Paşa-yı veli; Hırvat asılydı. Las diyarından Alaca Hisar'da doğmuştur. Murad Han'ın yanında terbiye gördü. İlim sahibi oldu. Kendini akıl, zekâ, edeb ve ilimle süsledi. Halil Paşa'nın katlinden sonra vezir oldu. Birçok hayırlı işler, faydalı hizmetler yaptı. 873 (1468) de vezaretten azledildi. 877'de tekrar vezârete getirildi. Bir sene sonra yine azledilip, düşmanlarının ve hased kimselerin gayretleri neticesinde 879 (1474) yılında öldürüldü.

İstanbul ve Edirne yakınlarındaki Hasköy'de cami ve medresesi vardır. Allah makamını cennet eylesin.

Rum Mehmed Paşa: Mahmud Paşa'nın azlinden sonra, 873 (1468) de vezir oldu. Zalim, zorba, kötü huyulu ve tedbirsiz bir kimseydi. 875 (1470) yılında azledildi.

İshak Paşa: Rum Mehmed Paşa'dan sonra vezârete getirildi. Sultan Murad Han'ın vüzerâsındandı. Tedbir ve cesaretle zamanın yegânesiydi. Yaşlı bir

ihtiyardı. 877 (1472) yılında Mahmud Paşa ikinci defa vezârete getirilince İshak Paşa, vezaretten ayrıldı.

Gedik Ahmed Paşa: 878 (1473) de Mahmud Paşa'nın yerine vezir oldu. Hüs-ü tedbir ve cesareti ile maruf vezirlerdendi. Birçok muharebeye katılıp yeni yerler fethetmiştir. 882 (1477) yılında azl ve hapsedildi. Sonra hâpisten çıkarılıp Polya fethine yollandı. Bir müddet daha vezârette kaldı. Bayezid Han'ın tahatta çıkışından bir müddet sonra öldürüldü.

Mesih Paşa: Devlet-i aliyye ayanından olup 883 (1478) yılında Gedik Ahmed Paşa'nın yerine vezârete getirildi. Rodos seferinden eli boş dönünce 885 (1480) yılında vezâretten azledildi ve Gelibolu'ya sürüldü.

Sultan Bayezid zamanında, 889 (1484) yılında, tekrar vezârete getirildi. Sonra Sultanın izniyle Hacca gitti. Ölüncüye kadar vezârette kaldı. 907 (1501) yılında çıkan bir yangında, damdan düşüp ayakları kırıldı ve üç gün sonra da öldü.

Karamani Mehmed Paşa: 885 (1480) yılında, Mesih Paşa'nın yerine vezir oldu. Sultan Mehmed Han'ın vefat ettiği gün yeniçeri taifesi tarafından öldürüldü.

Sultan Mehmed Han'ın vezirleri

Veliyüddin oğlu Ahmed Paşa: Sultanın nedimlerinden

Hamza Bey oğlu Mustafa Paşa: Bayezid Han kısmında zikredilecektir.

Ayas Paşa: İleride görüleceği gibi Cem vak'asında şehid edildi.

Hadım Süleyman Paşa: Tavaşidendi. Kendini beğenmiş biriydi. Zikre değer bir işi yoktur.

Has Murad Paşa: Hem vezir hem de Rum İli beylerbeyi idi. Yukarıda görüldüğü gibi Uzun Hasan vak'asında şehid edildi.

Özgür oğlu İsa Bey: Devlet-i aliyye'ye çok hizmet edip yeni yeni yerler fethettiğinden ve cesaretinden dolayı vezâretle taltif edilmişti. 884 (1479) de Engürüs vak'asında şehid edildi. Bu sırada Mihaloğlu Ali Bey'le Malkoçoğlu Bali Bey de İsa Bey'le beraberdiler. Yukarıda anlatıldığı üzere ikisi kurtuldu.

SEKİZİNCİ FASIL,

SULTAN BAYEZİD-İ VELİ

DEVRI

BEYANINDADIR.

Has Murad Paşa: Hem vezir hem de Rum İli beylerbeyi idi. Yukarıda görüldüğü gibi Uzun Hasan vak'asında şehid edildi.

Özgür oğlu İsa Bey: Devlet-i aliyeye çok hizmet edip yeni yeni yerler fethettiğinden ve cesaretinden dolayı vezâretle taltif edilmişti. 884 (1479) de Engürüs vak'asında şehid edildi. Bu sırada Mihaloğlu Ali Bey'le Malkoçoğlu Bali Bey de İsa Bey'le beraber diler. Yukarıda anlatıldığı üzere ikisi kurtuldu.

SEKİZİNCİ FASIL,

SULTAN BAYEZİD-İ VELİ DEVRI

BEYANINDADIR.

El-Melikü'l-veli Sultan Bayezid Han bin Mehmed Han bin Murad Han bin Mehmed Han bin Bayezid Han bin Murad Han bin Orhan bin Osman Gazi, Osmanlı sultanlarının sekizincisidir. Allah devletlerini daimî kılsın. Âmin.

Sahih olan rivayete göre 851 (1448) yılında, iki bayram arası doğdular. Otuz beş yaşında, 886 (1481) rebiülevvelinin yirminci günü tahta cülûs ettiler. Edirne yakınındaki Söğütlüdere adlı yerde âlem-i kudse irtihalleri 918 (1512) rebiülevvelinin onuncu gününde vuku buldu. Müddet-i ömürleri altmış yedi, müddet-i saltanatları otuz iki senedir. Saltanat merkezleri • İstanbul'dur.

Sultan Bayezid Han uzun boylu, beyaz tenli, siyah saçlı, çatık kaşıydı. Sakalları ne çok uzun, ne de kısaydı. Uzun boyumlu, geniş omuzlu. Güzel huylu, salih, âbid müteşerri, bir padişahlılar.

Fukara ve sülehâyı pek severdi. Yalnız kaldıklarında da salih kimseler gibi giyinirdi. Resmî elbiseleri babalarının gibi idi.

Sultan Selim, Sultan Ahmed, Sultan Korkud, Sultan Mahmud, Sultan Abdullah ve Sultan Alemşah adlarında altı çocukları vardı. Selim, Ahmed ve Korkud'un dışındakiler babalarının sağlığında öldüler. Ahmed ve Korkud'u da kardeşleri Sultan Selim öldürttü.

Sultan Bayezid Han devrinde meydana gelen hadiseler: Yeniçerilerin kıyımı

Babalari Sultan Mehmed Han'in vefatlarından sonra, yeniçeriler arasında fitne meydana geldi. Sultan Mehmed Han, Gebze yakınındaki Tekfur Çayırı'nda vefat edince Nişani diye maruf olan vezir-i azam Karamanî Mehmed Paşa, Sultan'ın ölümünü askerden saklamak istedi. Fakat iyi tedbir alamadı. Sultan'ın İstanbul'a dönmek ve iyileşinceye kadar İstanbul'da kalmak istediğini bildirdi. Acele olarak Sultan'ın na'sını alıp, askeri yerinde bırakıp, İstanbul'a döndü. İstanbul'a gelince acemi oğlanları da bir bahane ile şehirden dışarı çıkardı ve asker'in İstanbul'a, geçmesi için kayıkları, gemileri seyr ü seferden menetti.

Mehmed Paşa'nın tedbirsizce davranışlarından du-rum anlaşıldı. Yeniçeriler sahil köylerinde buldukları bazı kayıklarla İstanbul'a geçtiler. Önce vezir-i âzâ-mın sarayını yağmalayıp kendisini öldürdüler. Sonra da devlet ileri gelenlerinin konaklarını, zengin yahudilerin evlerini yağmaladılar.

Bu arada tecrübeli bazı kimseler. Selânik sancağında mütekaid olan İshak Paşa'yı İstanbul'a çağır-dular. Asker taifesinin İshak Paşa'ya muhabbeti olduğundan fitne yatıştı. İshak Paşa, Sultan Korkud'u, ba-bası Amasya'dan gelinceye kadar vekil nasbetti. Çün-kü Korkud dedesinin yanında, İstanbul'da kalıyordu. Sultan Cem'in de Oğuz Han adında bir oğlu dedesinin yanındaydı. Lâkin askerler Bayezid Han tarafını tuttuğundan onun oğlunu vekil olarak kabul ettiler, Sul-tan Cem'in oğluna iltifat etmediler.

İshak Paşa terakki ve atıyye va'd etti, asker'in kız-gınlığı ve öfkesi iyice dindi.

Devlet ileri gelenleri, Sultan Bayezid'e, babasının vefat ettiği gün Keklik Mustafa adında bir çavuşu ha-berci olarak göndermişlerdi. Sultan Cem'in tarafını tutan maktul vezir-i âzâm Mehmed Paşa da, kardeşi Mustafa'nın vefatından sonra Karaman valisi olan Cem'e haber gönderip, acele gelmesini bildirmişti. Fakat Anadolu beylerbeyi Sinan Paşa'nın davaları Cem'e yollanan haberciyi tutup Paşaya getirdiler. Sul-tan Bayezid'in akrabası olan Sinan Paşa haberciyi hap-sedip haberin yerine ulaşmasına mani oldu.

Keklik Mustafa, Amasya'da bulunan Beyazid Han'a, rebülevvelin sekizinci günü vasil oldu. Taziyet ve teb-rikde bulundu.

Sultan Bayezid üç gün sonra, dört bin atlı ile Amasya'dan ayrılıp, yedi gün sonra Üsküdar'a geldi. Devlet ileri gelenleri ve askerler tarafından karşılandı. İshak Paşa önceden yeniçerilerin kulağını büküp, «Sultan Bayezid, Hamza Bey oğlu Mustafa Paşa'yı ve-zir yapmak isteyecektir. Mustafa Paşa benim size vaa-dettiğim terakki ve atıyyeleri vermez. En iyisi siz Sul-tanla bulduğunuzda Mustafa Paşa'yı vezir yapma-masını isteyin» demişti.

Bayezid Han İstanbul'a geçmek için kayığa bin-diklerinde yeniçeriler İshak Paşa'nın kendilerine tel-kin ettiği şeyi arzettiler.

Sultan Bayezid Han, zamanın icabına göre hareket edip arzularını kabul etti. Mustafa Paşa kendisine ik-ta olarak verilen eyalete gönderildi.

Sultan Bayezid, 886 (1481) rebülevvelimin yirmi birinde, Pazar günü tahta cülûs ettiler. Âdet olduğu

üzere askere cülûs terakkisi verdiler. Saraya yaklaşıkları, yeniçeriler yolları üzerine saf sağlayıp vezirin katli ve yağmalamadan dolay işledikleri suçların affını istediler. Affa mazhar olunca yolu açtılar ve Sultan Bayezid Han saraya girip tahta çıktılar.

Ertesi gün, merhum padişahın cenazesi saraydan çıkarıldı. Cenaze namazını Şeyh Vefa (8) —kuddise siruhu'l-aziz— hazretleri kıldırıldı. Bayezid Han babalarının tabutunu bir müddet taşıdılar. Sultan Mehmed Han'ın na'şı, yapıkları caminin yanındaki türbe-ye defnedildi.

Bayezid Han bir müddet babasının matemini tutup sonra memleket işlerini tedbire başladılar. Ayan ve eşrafı hil'atler verip İshak Paşa'yı vezir-i âzâm yaptılar. İshak Paşa'nın askere va'd ettiği herşey yerine getirildi. Yeniçerilerin arzusuna uyarak Saltanat merkezinden uzaklaştırdıkları Hamza Bey oğlu Mustafa Paşayı da vezir-i sani tayin ettiler. İstanbul'a dönen Mustafa Paşa'yı Üsküdar'da karşıladılar.

Mağnisa Çelebi de kazaskerlikten azl ve medâris-i semaniyeden birine müderris nasb buyuruldu. Va'd ve ihsanlarla askerinin gönüllü hoş edildi.

Sultan Cem'in isyanı

Bir müddet sonra Sultan Cem'in, Karaman eşkiyasından ve devlet düşkünlerinden bir gürûh bedbah-tı başına toplayıp saltanatı ele geçirmek için Bursa üzerine yürüdüğü haber alındı. Bayezid Han, vezirlerinden Ayas Paşa'yı Mudanya yolundan iki biç yeniçeri ile Bursa'yı muhafazaya gönderdi. Kendileri de geri kalan askerle Üsküdar'a geçtiler.

Ayas Paşa varıp Kapluca'ya kondu. Sultan Cem de bir miktar askerini Gedik Nasuh adlı biriyile Bursa'ya göndermiş, bunlar da Yıldırım Han'ın imaretine yerleşmişlerdi. Bursa'ya girmek istediklerinde Ayas Paşa, bunlara karşı çıktı ve aralarında bir çarpışma başladı. Ancak Bursa halkı, yeniçerilerin İstanbul hal-kına yaptığı kötülükleri, evleri nasıl yağmaladıklarını duyduğundan Yeniçerilerden korkup Cem'in askerine yardım ettiler ve yeniçerilerin şehre girmesine mani oldular. Ayas Paşa birçok yeniçeri ile esir düştü.

Savaşın sonra gelen Sultan Cem'i Bursa halkı karşılayıp şehri teslim etti. Cem tahta çıkıp kendi adına hutbe okuttu. Onsekiz gün burada oturdu ve bütün Bursa civarını aldı. Büyük bir ordu topladı.

Bu durumdan haberdar olan Bayezid Han, Yenişehir üzerinden, Cem gailisini def' için hareket etti. Sultan Cem, Çelebi Mehmed'in kerimesi Selçuk Hatun ile Mevlânâ Ayas ve Ahmed Çelebi bin Şükrullah'ı Bayezid Han'a gönderdi. Bayezid Han gelenlere ikrâm ve iltifatta bulundu. Fakat «Anadolu'nun Cem Sultan'a bırakılıp, sikke ve hutbenin yine Bayezid Han adına olması» şeklindeki teklifleri kabul etmeyip elçi olarak gelenleri izzet ü ikrâmı geri gönderdi.

Cem Sultan savaşa hazırlanıp Yenişehir'e doğru yürüdü. Gedik Nasuhla, Özgüroğlu Mehmed Çelebi'yi bir miktar kuvvetle önden gönderdi. Fakat Bayezid Han'ın öncü kuvvetlerine kumanda etmekte olan Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa, bunlara rastlayıp Mehmed Çelebi'yi adamlarıyla esir etti, askerini de kıldı.

Bu sırada Polya'dan dönen Gedik Ahmed Paşa, yanında bulunan bir miktar askerle gelip rikâb-ı hü-

mayuna yüz sürdü. Sultan kendisine ikram ve iltifat-
ta bulunup orduyu düzenlemeye memur etti.

Sultan Cem'in mağlup olup firar etmesi

Rebiülahirin yirmi ikinci Cumartesi günü, iki or-
du Yenişehir nehri kenarında karşılaştı. Savaş uzadı
ve gittikçe şiddetlenmeye başladı. Sultan Bayezid'in
ileri gelen adamları, Sultan Cem'in en güvendiği ada-
mi olan Aştinoğlu Lala Yakub Bey'e gizlice birini gön-
dermişler, «Cem'i terkedip de Sultan Bayezid'in sava-
şı kazanmasına yardım ederse Sultan'ın kendisine bü-
yük lütuflarda bulunacağımı bildirmişlerdi. Savaşın
şiddetlendiği bir anda Yakub Bey, kendisine tabi olan
büyük bir asker topluluğuyla Bayezid Han'ın tarafına
geçti. Cem Sultan'ın askeri bozuldu. Çoğu eman iste-
yip teslim oldu. Sadece Karamanlılar, adetleri olduğu
üzre kaçtılar.

Bu sırada Ayas Paşa'yla esir edilip de Bursa sa-
rayına hapsedilen yeniçeriler de kurtulup Bayezid
Han'ın ordusuna katıldılar. Kaçan Karaman askeri
Ermeni derbendine kadar takip edildi. Bu kargaşalık
sirasında Sultan Cem bir askerin atı tarafından te-
pilerek yaralandı. Yanındaki az sayıda asker ile kaç-
maktaydı Yarasını tedavi için konakladı. Bazı adam-
ları da arkadan, kurtarabildikleri malları ile gelmek-
teydiler. Bu sırada Türkmen eşkiyası hücum edip el-
lerinde kalan malları aldı. Cem Sultan elinde kalan
bütün malını kaybedip yaralı bir halde süratle kaçtı
ve Konya'ya vardı.

Buradan çoluk-çocuğunu aldı ve yanındaki adam-
larıyla Bulgar dağından geçip Ramazanogullarının

memleketine varmak istedi. Yolda, Uyuz Bey'in eşki-
yasından varsakların taarruzuna uğradı. Yanında bu-
lunan malları bunlara verdi. Adana'ya varınca Rama-
mazanoglu, Cem Sultan'a i'zaz ve ikrâmda bulundu.
Cem Sultan buradan Haleb'e geçti. Halep valisinden
de ikrâm gördü. Sonra Şam'a geçti. Şam valisi kendi-
sine büyük bir hürmet gösterdi. Buradan da ayrılan
Cem Sultan, Kudüs'e gidip Beytü'l Mukaddes'i ziyaret
ettikten sonra Ramazan ayının başında Mısır'a gitti.
Devlet ileri gelenleri Cem'i karşılayıp Mısır hükûmda-
rını Kayıtbay'ın huzuruna getirdiler. Kayıtbay, Cem'e
kemal-i iltifat ve ikrâm eyledi ve onu kendi oğulları-
yla bir tuttu.

Bu arada Bayezid Han Karaman diyarına gelip
Konya dışına kondular. Bütün Karaman eyaletini tek-
rar ele geçirdiler. Gedik Ahmed Paşa Cem'i takibe
memur edildi. Karaman eyaletini, bu seferde yanların-
da bulunan Sultan Abdullah'a verdiler. Bayezid Han
saltanat merkezlerine doğru avdet eylediler. Bu sefer
sirasında Cem'in adamlarının çoğu kırıldı.

Bayezid Han İstanbul'a avdet eyleyince yeniçeri-
ler, Bursa halkından intikam almak için izin istedi-
ler. Kendilerine izin verilmedi. Bursa halkı fitneyi or-
tadan kaldırmak için yeniçerilere bir miktar mal ver-
diler.

Yüite İstanbul'a döndükten sonra, Sultan Cem'i
kaçarken Ermeni derbendinde soyan, adamlarından
bir kısmını öldüren eşkiyalar huzura gelip yaptıkları
edepsizliğe karşı ihsan taleb ettiler. Bayezid Han,
bunları bir araya toplayıp, diğerlerine de ibret olsun

da bir daha Sultanlara ve çocuklarına ellerini uzatmasınlar, haddi aşmasınlar diye siyaset edilmesini emir buyurdular.

Sultan Cem'i takibe gönderilen Ahmed Paşa, Ereğli'ye gelince, Cem'in Mısra gittiğini haber aldı. Bayezid Han'ın emri üzerine yanındaki askerleri Sultan Abdullaha bırakıp kendisi İstanbul'a döndü.

Bayezid Han, Gedik Ahmed Paşa'ı vezir-i âzâm tayin buyurup devletin bütün işlerini ona havale eylediler. Fakat Paşa, tabiatının icabı sert ve haşin bir şekilde hareket etmeye başladı. Münafıkların ve düşmanların iftiraları da buna eklenince, Sultanın emriyle kapı arasına hapsedildi. Ancak Hersekoğlu Ahmed Paşa ve Ishak Paşa'nın kendisine sefaat etmeleri üzerine affedilip vazifesine iade olundu.

Karamanoğlu Kasım Bey'in Konya kalesini muhasara etmesi

Bu sırada Uzun Hasan Bayındırî'nin hizmetinde bulunan Karamanoğlu Kasım Bey bir miktar askerle Karaman diyarına gelip, Varsak, Turgutlu, Karesi ve Karaman eşkiyasını da başına toplayıp Konya üzerine yürüdü. Konya valisi Sultan Abdullah'ın hizmetinde bulunan Karaman beylerbeyi Hadım Ali Paşa bir miktar askerle çıkıp Kasım Bey'i Pervane Çayırında karşıladı. Fakat bir müddet savaştıktan sonra düşmanın sayıca üstünlüğünü görüp geri çekildi ve Sultan Abdullah'la Konya kalesine kapandı. Kasım Bey de gelip Konya kalesini muhasara eyledi.

Sultan Bayezid Han, durumdan haberdar olunca, Gedik Ahmed Paşa'ya varıp Karamanoğlu kalesini defetmesini emir buyurdu. Fakat Gedik Ahmed Pa-

dişahım beni suçsuz olduğum halde Hamza Bey oğlu Mustafa Paşa'nın sözüne uyup hapsedmişsiniz. Şimdi eğer Mustafa Paşa'yı hapsederseniz giderim, Yoksa gitmem» diye maruzatta bulundu. Yeniçeri taifesi de Ahmed Paşa'yı destekleyince Bayezid Han, Mustafa Paşa'yı hapseylemeye mecbur oldu.

Gedik Ahmed Paşa iki bin yeniçeri, dört bin azab ve timar ehlinden sipahilerden, silâhdarlardan meydana gelen Anadolu askerleriyle Karaman diyarına vardı. Kasım Bey, Konya'dan Taş İli'ne kaçtı. Ahmed Paşa ardına düşünce buradan da Tarsus'a kaçtı. Ahmed Paşa, Hadım Ali Paşa'yı zahire toplaması için Mekan kalesine bırakıp, Kasım Bey'i takibe devam etti. Fakat Kasım Bey başka bir yoldan dönüp Ali Paşa'yı basmak istediye de bunu haber alan Ahmed Paşa yolunu kesti. Akşama kadar süren bir savaştan sonra Kasım Bey hezimete uğrayarak Tarsus'a kaçtı. Ahmed Paşa da Larende'ye gelip durumu Sultan'a bildirdikten sonra kışı burada geçirdi.

Karamanoğlu Kasım Bey'le anlaşan Cem'in Anadolu'ya dönmesi

Kasım Bey, Sultan Cem'in Hac'dan Mısra döndüğünü haber alınca, bir hile tertip edip Cem'e «ümerâ ve vüzerâ biraderiniz Bayezid'den nefret etmişlerdir. Dönüp saltanatı taleb etseniz iyi olur» mealinde bir haber gönderdi. Sonra Engürye emiri Trabzonlu Mehmed Bey gibi bir kısım münafık emirler tarafından Cem'e aynı mealde mektuplar gönderildi.

Cem Sultan bunlara inanıp 887 (1482) saferinde Mısır'dan ayrılıp Haleb'e geldi. Buradan Kasım Bey'le

buluştu. Osmanlı ümerâsından bir kısmı da Cem'e katıldı. Cem Sultan, Haleb'den hareketle önce Adana sonra Ereğli'ye geldi.

Bayezid Han bundan haberdar olunca, Gedik Ahmed Paşanın ya bu meseleye lüzumu kadar önem vermeyip işi ağırdan aldığını, ya da gizlice Cem'le bir anlaşma yaptığını düşündüler. Hemen Ahmed Paşa'ya bir haber gönderip Sultan Abdullah'ı Karahisar kalesine bırakmasını kendisinin de yanlarına dönmesini emreylediler. Ahmed Paşa, emir mucibince Sultan Abdullah'ı Karahisar kalesine bırakmak için giderken, yolda Cem'in adamlarından Trabzonlu Mehmed Bey'le karşılaştı. Kısa süren bir çarpışmadan sonra Mehmed Bey Konya'ya muhasara için dönüp gitti. Ahmed Paşa da Sultan Abdullah'ı Karahisar'a bıraktıktan sonra Seydi Gazi'de bulunan Sultan'ın huzuruna vardı.

Bayezid Han, Cem Sultanın muhasara ettiği Konya'ya doğru hareket ettiler. Cem Sultan, Bayezid Han'ın geldiğini haber alınca kaçtı. Trabzonlu Mehmed Bey, Amasya valisi Süleyman Paşa tarafından öldürüldü. Bayezid Han, Iskender Paşa'yı beş bin atıyla Cem Sultan'ı takibe memur eyledi. Cem Sultan Ereğli'ye gelip Kasım Bey'le Taş İli'ne kapandı. Bayezid Han bir elçi göndererek Cem Sultana nasihatlerde bulundu ve Kudüs-ü Şerif'e dönüp orada oturmasını, kendisine büyük bir eyaletten elde edilen gelirin verileceğini bildirdi. Cem Sultan, bu teklifi kabul etmeyip memleketin bir kısmının kendisine verilmesinde ısrar eyledi.

Bunun üzerine Bayezid Han, Hersekoğlu Ahmed Paşa'yı, bir miktar askerle Taş İli'ne gidip Cem Sul-

tanı ve Kasım Bey'i esir etmeye memur eyledi. Cem Sultan bundan haberdar olunca Kasım Bey'le nereden ve nasıl kaçabileceği meselesini görüşti. Kasım Bey ona, Musa Çelebi gibi bir gemiye binip Rum İli'ne çıkmasını tavsiye etti. Bundan maksadı Bayezid Han, Cem Sultan'la meşgul olurken Karaman diyarını tekrar ele geçirmektir.

Cem Sultan'ın tekrar kaçıp Rodos'a iltica etmesi

Cem Sultan, Kasım Bey'in sözlerine aldanıp Rum İli'ne geçmeye karar verdi. Adamlarından Firenk Süleyman adında birini Rodos hakimine gönderip Rum İli'ne geçebilmesi için yardımcı olmasını istedi. Bu arada kendisi de hemen sahile doğru kaçtı ve bulduğu bir gemiye binerek denize açıldı. Yolda Rodos hakiminin gönderdiği bir sefine ve ahid-nâme ile gelen Firenk Süleymana rastladı. Ancak Süleyman, Rodos hâkimi olan kâfirden şüphelendiğinden Cem Sultana bu kâfirin sözüne güvenilemeyeceğini bildirdi. Cem Sultan tereddüd ettiyse de diğer adamların ısrarları üzerine Rodos hâkimi Mastürî'nin gönderdiği sefineye binip 887 (1482) cemaziyülahirinin sonlarında Rodos'a vardı.

Rodos hakimi Cem Sultan'a önce izzet ü ikrâmda bulunduysa da sonra gadr edip onu Firenk ülkelerinden Fransa'ya gönderdi. Bu, aynı yılın recep ayında oldu.

Kasım Bey, Cem Sultanın kurtuluşundan ümidini kesince rikâb-ı hümayuna arzuhal gönderilip suçunun affedilmesini ve İçel'in kendisine iktâ olarak verilme-

sini rica etti. Ricası kabul edilip İçel kendisine bırakıldı. Dulkadroğlu Alâüddevle Bey de izzet ü ikrâmla mülküne gönderildi.

Gedik Ahmed Paşa'nın katli ve İshak Paşa'nın vezâretten azli

Bayezid Han saltanat merkezlerine dönüp bir müddet oturduktan sonra Rum İli'nin ahvaline nizam vermek için Edirne tarafına hareket buyurdular. Bu yılın Ramazan ayında Gedik Ahmed Paşa'nın katlini emreylediler. Bu müdebbir ve mücahid vezir şehid edildi. İshak Paşa da vezâretten azledilip kendisine arpalık olarak verilen Selânik'e sürüldü ve vefat edene kadar burada oturdu.

Zira Ahmed Paşa, İshak Paşa'nın akrabası olduğundan Ahmed Paşa'nın katlinden sonra Bayezid Han ondan da şüphelenmeye başlamışlardı.

Rivayet edildiğine göre Ahmed Paşa'nın katline İshak Paşa'nın azline her ikisinin Hamza Bey oğlu Mustafa Paşa'yı öldürmek için anlaşmaları ve hakkında yalan rivayetler uydurarak Sultan tarafından katline yol açmaları sebep olmuştur.

Sultan sonradan Mustafa Paşa'yı öldürdüğüne pişman olmuş buna sebep olanlardan birini katli diğerini de azlederek cezalandırmıştır.

Bazı tarihlerde yeniçerilerin Gedik Ahmed Paşa'nın katlinden sonra ayaklanıp fitne çıkardıkları, Edirne subaşısını öldürdükleri, sonra fitnenin yatıştığı rivayet edilir.

Sultan Bayezid Han kısı Edirne'de geçirdikten sonra 888 (1483) rebülevvelinde Filibe'ye vardılar.

Yolladıkları bir miktar asker, Morava nehrini geçip Sultan Mehmed Han'ın tahrip eyledikleri kaleleri tamir ettiriler. Kalelerin tamiri bitene kadar Bayezid Han, Sofya civarında bir yerde oturdular. Sonra avlanarak Edirne'ye geldiler. Buradan da İstanbul'a avdet eylediler.

Sultan Abdullah'ın vefatı

Bir müddet sonra şehzade Abdullah'ın vefat haberi geldi. Sultan Bayezid Han buna çok üzüldüler. Yine bu yıl içinde Karamanoğlu Kasım Bey eyaleti olan İçel'de öldü. İçel eyaleti aynı aileden Turguđ oğlu Mahmud Bey'e verildi.

Kili ve Akkirman'ın fethi

889 (1484) yılında Bayezid Han, Kili ve Akkirman kalelerinin fethi için hazırlık yaptılar. Aynı yılın rebiülahirinin dördünde, Cuma günü, İstanbul'dan Edirne'ye doğru hareket buyurdular. Önden, Karadeniz yoluyla Tuna nehrine, içi yiyecek, mühimmat ve asker dolu sefineler gönderdiler.

Edirne'ye vardıklarında, Tunca nehri kenarında cami, imaret, medrese ve hastahane yapılmasını emir buyurdular. Mübarek elleriyle bu binaların temellerini attılar. Bu sırada Edirne'de çıkan büyük bir yangında bedesten ve civarı yandı. Bayezid Han yanan yerleri taş ve kireçten yaptırarak bura halkını yandıktan emîn eylediler.

Sonra, Tuna nehrini İshakçı kasabasından gemilerle geçtiler. Eflak voyvodası askeri ile gelip ordu-yu

hümayuna katıldı. Önce, birkaç günlük muhasaradan sonra Kili kalesi emanla alındı. Sonra Akkirman üzerine varıldı. Bu sırada Deşt hakimî Mengli Giray Han Cengizî, hükümet merkezi olan kırından elli bin Tatar askeriyile gelip padişahın hizmetine girdi. Bayezid Han'ın saltanatlarını tebrik edip fevkalâde bir ikrâm ve iltifata mazhar oldu.

Akkirman bir müddet muhasara edildi. Askerin tazyikine dayanamayan kale halkı eman isteyip kaleyî, recebin onaltıncı günü teslim ettiler. Asker bolca ganimet aldı. Bayezid Han ganimetten kendilerine düşen payı, Edirne'de yaptırıkları hayrata sarfettiler. Deşt hakimine ve ileri gelen adamlarına da hediyeler verdiler. Ayrıca onu beyaz bir kalensüve ve altınla kaplı bir üsküfle taltif eylediler, memleketlerine dönmelerine izin verdiler. Bu yukarıda anlatıklarımızı, Hoca Efendi tarihinde zikretmiştir. Bundan, Deşt ve Kırım hükümetlerini ellerinde tutan Cengiz soyundan hükümdarların Osmanlı sultanlarına ilk defa bu hadise dolayısıyla itaat ettikleri neticesi çıkar. Halbuki bu netice meşhur olan rivayete muhaliftir. Çünkü Gedik Ahmed Paşa, Menküb kalesini fethettiği zaman Mengli Giray'ı da burada bulup Sultan Mehmed Han'a getirmişti. Sonra Kırım halkı, Sultan'dan, Mengli Giray'ı Kırım'a, Osmanlı devletine bağlı bir hakim olarak tayin etmesini rica etmişler, ricaları kabul olarak Mengli Giray, Kırım'a gönderilmişti. Bu mesele burada da bitti.

Bu bölgenin fethi tamamlanınca Bayezid Han, Kili'den Cezire'ye geçti ve buradan Sarı Saltuk Baba yoluyla Varna'ya varıp şabanın sonlarında da Edir-

ne'ye vassal oldular. Mesih Paşa'yı vezaretten azledip Filibe'de oturmasını emreylediler. İskender Paşa'yı da Rum İli beylerbeyliğinden azledilip yerine Semendire valisi Hadım Ali Paşa'yı tayin ettiler. Bu kış Edirne'de geçirdikten sonra yazın yaylağa çıktılar. Hind ve Mısır hükümdarlarından, Engürüs kralından tebrik ve taziye için elçiler geldiler.

Hadım Ali Paşa'nın Boğdan seferi

Bu sırada Boğdan hakimîn varıp Akkirman kalesini muhasara ettiği, fakat kalede bulunan gazilerin kâfirleri basıp kıldığı, çoğunu da esir aldığı, Boğdan hakimî olan mel'unun da eliboş döndüğü haberi geldi. Bayezid Han buna çok memnun oldular. Rum İli beylerbeyi Hadım Ali Paşa'ya Rum İli askeriyile Boğdan'a gitmesini emir buyurdular.

Ali Paşa 890 (1485) şaban-ı şerifinde Eflak yoluyla Boğdan'a girdi. Sultan'ın emri mucibince Eflak voyvodası da askeriyile Ali Paşa'nın ordusuna katıldı. Boğdan hakimî Leh diyarına kaçtı. Boğdan boyarlarının çoğu Ali Paşa'ya itaat ettiler. Ali Paşa etrafa askeri birlikler gönderip Boğdan'ı yağmalattı. Askerler bir sürü esir ve ganimet aldılar. Yalnız itaat edenlere dokunmadılar. Hepsî de sağ salım ve ganimetlerle döndüler.

Ali Paşa ganimetin beşte biriyle cariyeleri ve esir alınan çocukları, İstanbul'da bulunan Bayezid Han'a gönderdi:

Malkoçoğlu Ali Bey'in Boğdan seferi

Bir müddet sonra İskender Paşa'ya, Boğdan hakimînin memleketine döndüğü ve intikam almak için

asker topladığı ve etraftan da yardım istediği bildirildi. Bunun üzerine İskender Paşa, Silistre eyaletini eskiki babadirlardan Malkoçoğlu Ali Bey'e verip devlet-i aliyye'nin bu cihetteki hududunun muhafazasına me-mur eyledi. Ayrıca Boğdan diyarını yağma ve tahrib etmelerine de izin verdi.

Ali Bey akıncılarından ve serhad askerlerinden bir ordu toplayıp Boğdan diyarına girdi. Kendisi Pi-rut nehri kenarında az sayıda askerle kalıp akıncıları etrafa dağıttı.

Boğdan hakimi, Engürüs ve Leh kralının da yar-dımıyla büyük bir ordu toplandı, Ali Bey'in yanında az sayıda asker kaldığını öğrenince fırsatı kaçırmayıp ani bir baskın yaptı. Ali Bey, etrafı kuşatıldıktan son-ra için farkna vardı. Fakat maneviyatını bozmayıp büyük bir cesaretle savaşmaya başladı. Ali Bey bir ye-re bulunduğu zaman, yakın bir mâhalde pusuya asker koyup onlara nakkare ve davullar vermeyi adet edin-mişti. Burada da öyle yapmıştı. Gece yaklaşıp da sa-vaş kızınca, Ali Bey'in pusudaki askerleri nakkarele-ri ve davulları vurarak pusudan çıktılar. Kâfirler bü-yük bir korkuya kapılıp kaçmaya başladılar. Ali Bey ardlarına düşüp çoğunu öldürdü, bir kısmını da esir aldı. Etrafa dağılan akıncılar da ganimetlerle döndü-ler. Ali Bey ganimetin beşti birini Sultan'a gönderip kalanını gazilere dağıttı.

Osmanlıların Mısırlılarla yaptıkları savaşlar

Sultan Bayezid Han zamanında meydana gelen büyük hadiselerden biri de Osmanlı askeri ile Mısır

askeri arasındaki savaşlardır. Ortaya çıkan düşmanlı-ğın sebebi Mısır Sultanının Cem Sultan'a sahip çıkıp onu tekrar Anadoluya göndermesi, Hind hükümdarı-nun Sultan'a gönderdiği hediyeleri elçinin elinden al-ması, Osmanlı devletine tabi olan Dulkadiroğullarına düşmanlık etmesi, Tarsus ve Adana civarında Mısırlı-lara tabi olan yerleri koruyan Mısırlı askerlerin Os-manlı topraklarına tecavüzde bulunmasıydı.

Bütün bu sebepler bir araya gelince Bayezid Hân, daha önce babası Sultan Mehmed'in niyet edip de ece-li vefa etmediğinden yerine getiremediği Arab diyarını fethetme fikrini gerçekleştirme arzusu etti. 890 (1485) yılının cemaziyülevvelinde, Karaman beylerbe-yi Karagöz Paşa'ya haber gönderip eyalet askeriyile ve Tarsus civarındaki Mısırlılara ait toprakları alma-sını emreylediler. Bu sırada Hızır Bey oğlu Mehmed Paşa'yı vezaretten azl edip yerine Halil Paşa'yı tayin eylediler. Karagöz Paşa emir mucibince varıp Gülek, Enakş, Mullan, Baras ve Tebe kalelerini Mısırlıların elinden aldı. Bir rivayete göre bu kaleleri Mısır sulta-nına harac veren Ermeni kâfirlerinin elinden aldı. Bunlar yol kesip, etraftaki müstümanlara eza ve cefa ediyorlardı. Bu Osmanlılarla Mısırlılar arasında mey-dana gelen ilk hadisedir.

İkinci hadise: Dulkadiroğlu Alaüddevle, Mısırlıla-ra karşı Bayezid Han'dan yardım istedi. Bayezid Han yardımına bir miktar askerle Yakup Paşa'yı gönder-di. Alaüddevle, Mısırlılarla savaştı ve yendi. Mısır üme-râsından birçoğunu da esir aldı. Sonra Malatya'ya doğru kaçan Mısır askerlerini takibe başladı. Mısırlı-lar burada beş bin askeri pusuya koymuşlardı. Pu-

sudan haberdar olan Alâüddevle bunu Osmanlı askerine bildirmeyip kaçtı. Pusuya düşen Osmanlı askerinin çoğu şehid olana kadar savaştı. Yakub Paşa bir miktar askerle kurtulabildi.

Üçüncü hadise: Karagöz Paşa, yukarıda zikredilen kaleleri alınca, muhafazaları için ümerâdan Musa Bey'le Ferhad Bey'i bir miktar askerle bıraktı. Fakat ikisi de zevklerine düşüp düşmandan gafil oldular. Mısır hükümdarı Kayıtbay en büyük kumandanı Emir Özbekle Şam melikü'l-ümerâsı Timur Bey'i bir miktar seçme askerle gönderdi. Bunlar gelip iki emiri bastı ve öldürdüler. Askeri kolaylıkla kırıldıktan sonra kaleleri geri aldılar.

Dördüncü hadise: Ardı ardına meydana gelen hizmetlerden haberdar olan Bayezid Han bir ordu hazırlayıp serdarlığına akrabaları olan Anadolu beyleri Hersekoğlu Ahmed Paşa'yı tayin eylediler. Hızar Bey oğlu Mehmed Paşa'yla, Karagöz Paşa'yı da Ahmet Paşanın emrine verip ona tabi olmalarını emreylediler.

Fakat Mehmed Paşa, Ahmed Paşa'nın serdar tayin edilmesini iyi karşılamadı. Kendi hem daha kıdemli, hem de daha yaşlıydı. Karagöz Paşa ile ittifak edip, savaş sırasında Ahmed Paşa'yı müşkül durumda bırakmayı kararlaştırdılar. Ve dedikleri gibi de yapıp muharebe meydanından çekildiler. Ahmed Paşa, Anadolu askeriyeye yalnız kaldı. Büyük bir şecaat ve celâlet gösterdi. Yaralanıncaya kadar birçok Mısır askerini kıldı. Fakat askerlerinin çoğu öldürülüp kendisinin de parmakları kesilip kılıç tutamaz hale gelince esir edildi. Karagöz Paşa ile Mehmed Paşa önceden kararlaştırdıkları gibi ilk anda kaçmışlardı.

Emir Özbek, Osmanlı ordusunu dağıtıp kumandanlarını da esir ettikten sonra Adana ve Tarsus kalelerini de alıp Mısır'a döndü. Hersekoğlu Ahmed Paşa'yı da beraberinde götürdü. Ahmed Paşa Mısır'da bir müddet kaldı. Bu utamlıca hadise 891 (1486) yılında vuku buldu.

Sultan Bayezid Han olup-bitenleri öğrenince çok üzüldüler. 892 (1487) yılında vezir-i âzâm Davud Paşa'yı, Rum İli, Anadolu ve Kapıkulu askeriyeye varıp Mısırlılardan intikam almaya memur eylediler. Vezir-i âzâm, Alâüddevle'nin diyarına varınca, onunla, Mısırlıların topraklarına girip-girmeme meselesini istişare etti. Alâüddevle kuvvetli deliller göstererek girmemenin daha uygun olacağını bildirdi. Bunun üzerine Davud Paşa, Varsak ve Turgud İli diyarını fethetme ve Karamanoğlu Kasım Bey'in yerine geçen Turgutoğlu Mahmud Bey'in şerrini def'e karar verdi. Varıp Varsak dağlarının etrafını çevirdi. Mahmud Bey sarp bir dağ yolundan çoluk-cocuğuyla Haleb'e kaçtı. Varsak ümerâsından Boğa oğlu, Akbaş oğlu, Elvan oğlu, Sümek oğlu, Oğuz Bey oğlu, Uyuz Bey oğlu v.d. vezir-i âzâmın huzuruna gelip itaat edebileceklerine dair yemin ettiler. Vezir-i âzâm herbirine hil'atler giydirip makamlarına iade etti. Kendisi de İstanbul'a avdet eyledi ve askerinin mehteklerine gitmeleri için izin verdi.

893 (1488) yılında Bayezid Han, Hadım Ali Paşa'yı Beş bin yeniçeri ve kapıkulu askeriyeye Adana bölgesine yolladılar. Rum İli beylerbeyi Halil Paşa'ya Rum İli askeri ve beyleriyle, Anadolu beylerbeyi Sinan Paşa'ya da Anadolu askeri ve beyleriyle Ali Paşa'ya katılmalarını emreylediler.

Ali Paşa, rebülahirin üçünde Üsküdar'a geçti. Bu sırada Mısır hükümdarı Hersekoğlu Ahmed Paşa'yı Bayezid Han'la aralarını bulmaları için serbest bırakmıştı. Bayezid Han, Ahmed Paşa'yı kaptan tayin edip yüz kadar harp levazımatı ve asker dolu gemiyle, Ali Paşa'ya yardım için deniz yoluyla İskenderun'a gönderdiler.

Ali Paşa Karaman diyarına varınca, Karaman beylerbeyi Yakup Paşa da kendisine katıldı. Ali Paşa Ereğli yoluyla Adana'ya vardı. Adana ve Tarsus kalelerini tamir ettirip muhkem bir hale koydu. Sonra Anazarva, Nemrun, Milvane kalelerini Mısırlılardan alıp tahrip etti. Rum İli beylerbeyi Halil Paşa'yı Sis kalesini fethetmeye yolladı. Kendisi de hemen ardından varıp kaleyi emanla aldı. İçindeki Mısırlıları İstanbul'a gönderdi. Bayezid Han bunları serbest bırakıp i'zaz ü ikrâm ile memleketlerine gönderdiler.

Durumdan haberdar olan Mısır hükümdarı Kayıtbay ikinci veziri Atabek Özbek ile Silâhdarı ve üçüncü veziri Timrez Bey'i, imrahoru dördüncü vezir Kansu'yu askerleriyle Şam beylerini Adana bölgesine gönderdi. Ramazanoğlu ve Türkmen askerleriyle Turgutoğlu da Mısır ordusuna katıldı.

Mısır askeri Bağras dağına gelince geçitlerin Ahmed Paşa tarafından tutulmuş olduğunu gördü. Buradan geçmek mümkün değildi. Şaşkınlık içinde ne yapacaklarını düşünürlerken aniden çıkan bir kasırga Ahmed Paşa'nın gemilerini perişan edip çoğunu da battırdı. Bu yüzden Mısırlılar burayı kolay bir şekilde aşıp, Ceyhan ve Kızılırmak nehirlerini ele geçirdikten sonra ramazanın sekizinde, Tarsus yakınlarında Osmanlı askerleriyle karşılaştılar.

Şiddetli bir savaş başladı. İlk anda Karaman askeri, ardından da Anadolu askeri savaş meydanından kaçtı. Üstelik Karamanlılar, Vezir Ali Paşa'nın ordugâhını da yağmaladılar. Timrez Bey, Ramazanoğlu ve Turgutoğlu, Türkmen askeri ile Anadolu askerini takip eyledi. Fakat vezir Ali Paşa, Kapıkulu ve Rum İli askeri celâdet ve şecaatle maruf ümerâdan İsfendiyaroğlu Kızıl Ahmed Bey, Turhan Bey oğlu Ömer Bey, İskender Bey, Ohri emiri Hüseyin Bey, Evrenos-oğullarından İsa ve Süleyman Bey, Velîyüddin oğlu Ahmed Paşa ve Süleyman Bey savaş meydanından kaçmayıp Mısırlılara karşı viğitçe savaştılar. Evrenos-oğullarından İsa ve Süleyman Bey'le ümerâdan bir kısmı şehid düştü. Ali Paşa aksama kadar savaşa devam etti. Adamlarından çoğu öldürüldü. Gurub vakti yaklaşınca Mısırlılarda hezimet alametleri belirdi. Arkalarına dönüp kaçmaya başladılar. Fakat Osmanlı askerinde takip edecek kudret kalmamıştı. Ali Paşa ar-takalan asker ve ümerâ ile ordugâha döndü. Ordugâhın bir Karamanlılar, bir kere de Mısırlılar tarafından yağmalandığını işe yarar bir şey kalmadığını görünce süratle Karaman diyarına doğru yola çıktı.

Bu arada, Hersekoğlu Ahmed Paşa, Mısırlılardan bir mikdar askere rastladı. Çoğunu esir etti ve kıldı. Osmanlı ordugâhından yağmaladıkları malları geri aldı.

Sonra Mısırlılar, Emir Özbek'in etrafına toplandı-lar ve Osmanlı ordusunun ne durumda olduğunu öğrenmek için Ramazanoğlu'nu gönderdiler. Ramazan-oğlu gidip hemen döndü ve Osmanlı ordusunun çadır-larıyla ağırlıklarını bırakarak geri çekildiğini bildirdi.

Bunun üzerine Emir Özbek, Mısır ordusuyla gelip bunları zaptetti. Adana kalesini de muhasare edip emanla aldı.

Vezir Ali Paşa ise Ereğli'ye varıp burada bu müddet kaldı. Durumu İstanbul'a arz edip Larende'ye gitti. Bayezid Han, Ali Paşa'ya, bu savaşta ve Herseköğlunun serdarlık ettiği savaşta kaçan eski Karaman beylerbeyi Karagöz Paşa'yı, Yular Kastı diye maruf olan Kayseriye beyi Sinan Bey'i, Karesi beyi İshak Bey'i, Rum İli ümerâsından Müsellim Beyi, Karaca Paşaoğlu İskender Çelebi'yi ve savaş meydanından kaçan diğer beyleri yakalayıp İstanbul'a göndermesini emreylediler. Ali Paşa bunları zincire vurup İstanbul'a gönderdi. Bunlar bir müddet Yeni Hisar'da hapsedildiler. Karagöz Paşa suçu tekerrür ettiğinden katledildi. Diğerleri serbest bırakıldı.

Vezir Ali Paşa suçluları gönderdikten sonra kendisi de İstanbul'a döndü.

Dulkadroğlu Alaüddevle'nin isyanı

894 (1489) yılında Alaüddevle'nin isyan ettiği haber alındı. Yerine kardeşi Budak Bey tayin edilip Amasya valisi Hızır Bey oğlu Mehmed Paşa ve Kayseriye beyi Mihaloğlu İskender Bey'e, Budak Bey'in Dulkadir memleketini kardeşinin elinde almasına yardım etmeleri emredildi. Ayrıca Karaman Beylerbeyi Mutsansır oğlu Mahmud Bey'e lüzumu halinde Budak Bey'e yardım etmesi bildirildi.

Budak Bey, İskender Bey de kendisine katıldıktan sonra varıp kardeşinin oğlu Şahruh'u yakalayarak göz-

lerine mil çekti. Alaüddevle bunu duyunca çok üzüldü ve oğlunun intikamını almak için Mısırlılardan ve Türkmenlerden meydana gelen büyük bir orduyla Kardeşinin üzerine yürüdü. Budak Bey'i yardım almadan yakalayıp şiddetli bir çarpışmadan sonra bozdu. Budak Bey kaçtı. İskender Bey kaçmaktan âr edip savaşa devam etti. Oğlu gözleri önünde öldürüldü. Kendisi de esir edildi.

Alaüddevle, İskender Bey'i zincire vurup Mısır hükûmdarına gönderdi. Osmanlıları yenmenin kolay olacağını bildirip onu yeni bir savaşa ve Rum ülkesini almaya zorladı.

Emir Özbek bir fırsatını bulup 895 (1490) yılında memâlik-i mahrusaya girdi. Kayseriye, Niğde, Ereğli ve Lârende taraflarını yağmalayıp tahrip etti. Bayezid Han bundan haberdar olunca Herseköğlü Ahmed Paşa'yı, Anadolu askeriyeye Sahib-Karahisar yolundan Mısırlıların üzerine gönderdiler. Kendileri de intikam almak için hazırlanmak üzere Üsküdar'a geçtiler.

At Meydanı'daki barut deposunun infilâkı

Bu sırada —Şabanın yirmi üçünde rumî temmuzun da yirmidördünde— İstanbul'a çok yağmur yağdı ve ardi ardınca yıldırımlar düştü. Sellar ve yıldırımlar birçok mahalleyi ve binaları tahrip eylediler. Yıldırımlardan biri, At Meydanı yakınındaki barut deposu olarak kullanılan Güngörmez Kilisesinin üzerine düştü. Barut alev alınca bu eski ve büyük bina hayata uçtu. Yerinde izi bile kalmadı. Civarındaki dört mahallenin evleri, patlamannın tesiriyle yıkıldı. Halkı da he-

lak oldu. Havaya uçak kilisenin taşları Kırak'da civarındaki denize, Galata'ya, Tophane'ye, Beşiktaş ve Üsküdar'a düştü. Buralarda bulunan birçok binayı da yıkıp, sakinlerini öldürdü. Fındıklı sahilinde bu taşlardan hâlâ mevcuttur. Hoca Efendi tarihinde bu şekilde mezkûrdur. Bugün sanki kıyametten bir gündü. Şehre çöken karanlık, günün başlangıcından geceye kadar devam etti.

Mısır hükümdarıyla sulh yapılması

Bu sırada Tunus hâkimi Osman el-Hafsf'nin elçisi Mısır hükümdarı ile sulh yapılmasını rica etmek için kıymetli hediyelerle İstanbul'a geldi. Müftü'ül-asr olan Molla Arap diye maruf Mevlâna Zeynüddin Ali el-Arabî de sulh yapmanın lüzumunu diğer ülemâya muhalefet ederek, çeşitli delillerle ispatladı. Diğer ülemâ ise, Çerkeslerle cihada ve kanlarını akıtmaya fetva verdiler. Padişahı savaşa teşvik ettiler. Ancak Molla Arab'ın getirdiği deliller daha kuvvetli olduğundan Bayezid Han onun fikrine itibar edip Tunus elcisine sulhu kabul ettiklerini bildirdiler. Mısır hükümdarı ile sulh yapıldı.

Bayezid Han, Edirne'ye hareket ettiler. İpsala ve Gümüllüce civarında birkaç gün avlanıp Edirne'ye döndüler. Sonra tekrar İstanbul'a avdet eylediler. Torunlarının sünneti ve kızlarının nikâhı için bir ziyafet tertip eylediler. Kızlarından birini Osmanlı devletine iltica etmiş olan Uzun Hasan oğlu Uğurlu Mehmed Bey'in oğlu Mirza Ahmed'e, birini Davud Paşa'nın oğluna, birini de İsmenderiye emiri Nâsuh Bey'e nikâhladılar. Bu tarihte Bayezid Han'ın oğullarından Sultan

Ahmed Amasya sancagında, Sultan Şehinşah, Karaman'da, Sultan Alemşah Mentеше'de, Sultan Korkud Saruhan'da ve Sultan Selim de Trabzon'da bulunuyordu.

Mısır hükümdarı ile Bayezid Han arasındaki sulh andlaşması, Molla Arab'ın gayretleriyle 896 (1491) de yapıldı. Bayezid Han, Mısırlılardan alınan Çukurova bölgesindeki kaleleri Harem-i serifin vakfı olduğundan geri verdi.

Arnavudluk seferi

897 (1492) yılında Bayezid Han, Arnavudluk diyarının fethini tamamlamak için sefere çıktılar. Kaptanı deryaları ve akrabaları olan Sinan Paşa'yı üç yüz gemi ile Avalonya sahillerine gönderdiler. Semendire valisi Hadım Süleyman Paşa ve serhadlerde bulunan diğer ümerâ, Engürüs kralı Yanko'nun mürd olduğunu, yerine geçecek çocuğu olmadığını, zinadan hasıl olan, Engürüsülülerin veled-i tabii dedikleri oğluna da memleketin ileri gelenlerinin itaat etmediklerini, büyük fitnenin başladığını bildirdiklerinden, ayrıca da Belgrad valisinin elinde olan yerleri «eğer Osmanlı Padişahı gelirse veririm» diye söz vermesinden dolayı Bayezid Han önce Sofya tarafına tevaccüh ettiler. Fakat Sofya'ya varınca Engürüs beylerinin Leh hâkiminin oğlunu kral olarak tanıdıkları, Belgrad valisini de Osmanlılara verdiği sözden haberdar olup azlettikleri haberi geldi. Bunun üzerine Bayezid Han, Sofya'dan Arnavud diyarına gelip Tepedelen'de bir müddet ikamet ettiler. Davud Paşa'yı bir miktar seçme askerle,

yolları açması ve düşmandan temizlemesi için gönderdiler.

Davud Paşa varup karşı koyanların çoğunu öldürdü ve esir etti. Memleketlerini yağmaladı. Sağ—salim ganimetlerle döndü. Kış yaklaştığından Bayezid Han Pirlepe'ye teveccüh etti. Yolda kalenderi kıyafeti giymiş bir şahıs Sultanın üzerine hücum etti ve hırkasının altındaki kılıcını sıyrarak öldürmek istedi. Sultanın yanında bulunan solaklar etrafa kaçışılar. Habis herif, sultanın yanına yaklaşıncı, Sultanın yanında bulunan İskender Paşa kılıcını sıyrıp başını kesti. Bayezid Han, Kalenderlerin memâlik-i mahrusadan sürülmele-rini, kaçan solakların da vazifelerinden tard edilmele-rini emreylediler. Bu hadiseden sonra, hükümdar kâ-picilerinin sefer sırasında kılıç taşımalarına karar verildi.

Edirne'ye gelen Bayezid Han, İstanbul'da veba salgını olduğunu duyunca dört ay burada kaldılar. Salgın geçince İstanbul'a döndüler. Takriben altı sene İstanbul'dan ayrılmadılar.

Mihaloğlu Ali Bey'in Engürüs diyarında yenilmesi

Bu müddet zarfında bazı mühim hadiseler meydana geldi. Mihaloğlu Ali Bey'in Engürüs kralı tarafından bozguna uğratılması da bunlardandır: Bayezid Han, Semendire valisi olan Ali Bey'i Engürüs diyarını akıncılarıyla yağmalamaya memur etmişlerdi. Ali Bey, yirmi bin kadar akıncıyla Engürüs diyarına vardı. Akıncı taifesinin maksadları yağma olduğundan etrafa dağıldılar. Ali Bey dağılmalarına mani olamadı. Akıncılar yağmadan dönerlerken Derencil Ban kumanda-

sındaki kâfirler, derbendleri ve geçitleri tutup çoğunu kırdılar. Ancak Allah'ın kendilerine uzun ömür ihsan ettiği kimseler kurtulabildi.

Sonra saptmış olan kral, kâfir krallarından yardım istedi. Onlar da yardım için asker gönderdiler. Mel'un, Mihaloğlu Ali Bey'i yenen kardeşinin oğlu Derencil Ban'ı, on iki bin seçme athyla Bosna vilayetini fethe gönderdi. Bu sırada Hirvat hâkimi Kir Kali Sultan'a itaatten yüz çevirmiş Engürüs kralıyla anlaşmıştı.

Yakub Paşa'nın fütuhâtı

Bosna beyi Yakub Paşa bu durumu Bayezid Han'a arz edip Hirvat diyarını yağmalamak için izin istedi. Sultan Amasya sancagında bulunuyorlarken Yakub Paşa da hizmetlerinde bulunuyordu. Tahta, cülûslarından sonra Yakub Paşa'yı Bosna valiliğine getirmişlerdi. Yakub Paşa müdebbir ve şecaatli bir emirdi. Kendisine yağma ve cihad için izin verildi.

Hirvat diyarının diğer hakimi olan Kir İlha Osmanlı devletine bağlı idi. Birkaç kaleyi isyan eden Kir Kali'nin elinden aldı. Kir Kali de Engürüs kralından yardım istedi. Bunun üzerine Engürüs Kralı, Derencil'i bir miktar seçme askeriyile gönderdi ve Kir Kali'nin kalelerini geri aldıktan sonra Bosna'yı da fethetmelerini emretti. Derencil me'unu varıp Kir İlha'nın memleketini yağmaladı ve tahrip etti. Kir İlha da Yakub Paşa'dan yardım istedi.

Yakub Paşa eyâletinin askeriyile Engürüs kalelerinden Yayça'nın üzerine yürüdü. Aldığı güzel tedbir sa-

yesinde düşmanı yendi. Şöyle ki; düşman diyarının müdafaasız kaldığını duyunca önce Yayça üzerine vardığı. Civarını yağmalayıp kaleyi muhasara etti. Kaledeki kileri müşkül durumda bıraktı. Kale hakimini yekeyek döğüşmeye çağırdı. Mel'un cahilliyyet gayreti ile kalenden çıktı. Yakub Paşa kale hakimini yenince, mel'unun yanındakiler kaçıp tekrar kaleye kapandı. Yakub Paşa gazilerle Engürüs içlerine doğru yürüdü. Önce Islovbya eyaletini yağmaladı. Gaziler her cinsten bolca ganimet aldılar. Sonra Çesar ve civarını yağmalayıp tahrir etti. Çokkarya kalesinin yanından akan Ona nehri geçip —ki müslümanlardan hiçkimse buradan öteye geçememişti— Kurkat (?) eyaletine girdi. Onbeş gün kadar bu eyaleti yağmaladıktan sonra Derencil Ban'ın eyaletine vardı. Burasını da köy ve kasabasına varıncaya kadar yağmalayıp tahrir eyledi.

Bu sırada Derencil mel'umu, Kir İha'nın kalelerini muhasara etmekte idi. Durumdan haberdar olunca memleketi gibi kalbine de ateş düştü. Yakub Paşa ile savaşmak için acele geri döndü. Yakub Paşa ise yağma tahrir işini bitirmiş ve Sadvar derbendine varmıştı. Derbend taşlar ve ağaçlarla kapanmıştı. Yakub Paşa derbendi açıp geçti. Yollarının üstünde olan mür ve ganimetlerle dolu olan bir şehri de yağmalattı. Bu şehirde harb aletleri ve silahlarla dolu olan bir cephanelik bulundu. Yakub Paşa silâhları gazilere ve mücahitlere dağıttı. Bu cephaneliğin bulunması zafer ve galibiyete bir işaret olarak kabul edildi. Çünkü bunlar Derencil'in müslümanlara karşı kullanmak için hazırlanmış silâhlardı.

Çok kalabalık bir kâfir ordusunun yaklaştığı haberi gelince, nazma olan kudretinde de görüleceği gibi

ilim ve fazilet sahibi olan Yakub Paşa gazileri toplayıp onlara cihadın faziletini, dünya ve ahiret saadeti-ni kazanmak için bir sebep olduğunu anlattı.

Müslümanlar, Korbova denilen yere geldiklerinde karşılarına, demir dağlar gibi kâfir askeri çıktı. Gaziler savaş nizamına girdiler. Tam bu sırada meydana gelen garip bir hadise müslümanların kalplerine kuvvet verdi: İki ordu karşılaştığında Osmanlı ordusunun üstünde üç kartal, kâfir ordusunun üstünde de yedi karakuş belirdi. Müslümanların üstündeki kartallar kâfirlerin üstündeki karakuşlara hücum edip dövüşmeye başladılar. Sonunda karakuşlar yenilip kaçtılar. Bunu gören müslümanların gönülleri ferahladı. Allah'ın zaferi kendilerine nasib edeceğini kat'i olarak anladılar. Azhklarına bakmayıp kâfirlerin üzerine atıldılar. Şiddetli bir savaş oldu. Kâfirler büyük bir hezimetle uğradılar. Kumandanları Derencil Ban, yakın adamlarıyla birlikte esir edildi. Önce kendini bildirmeyi, Fakat öldürülmesi için emir verilince bildirmekten zorunda kaldı ve hapsedildi. Kesilen başlardan oniki tepe yapıldı. On bin kâfir de esir edildi. Yakub Paşa ganimetleri toplayıp içinden Sultan'a lâyık olanları ayırdıktan sonra kalanları gazilere dağıttı. Sultanın hissesini Derencil ve diğer ileri gelen esirlerle gönderdi. Derencil ölüncüye kadar Sahib Karahisar'da hapsedildi.

Bayezid Han, kazanılan zaferden çok memnun oldular. Yakub Paşa'ya kıymetli hil'atler, murassa bir kılıç, padişahlara mahsus seylelerle donatılmış atlarından birini gönderdiler. Onu, Yahya Paşa'nın yerine Rum İli beylerbeyi yaptılar. Yahya Paşa'yı da onun ye-

rine Bosna eyaletine tayin ettiler. Kısa bir müddet sonra Yakub Paşa vezârete tayin edildi. Yakub Paşa bu savaşı anlatan bir şiir yazmış ve Bayezid Han'a göndermiştir:

Buluştuk düşemene çün Korbova'da
Nida iriştî kim kır bu ovada
Hak'un emriyle itdim bir gazâ kim
Murad Han itdi ancak Kosova'da
Aceb mi bu zafer çün gayb-erenler
Muavindür bize arz u semâda
Dokuz bin dahi beş yüzü sayıldı
Kovuklarda, derede vü depede
Tutulan dirileri on bin var idî
Esir oldu kamusu ol yörede
Derencil Ban, kral beylerbeyisi
Bile çok ban tutuldu ol arada
Şehinşah devletinde ol melâfın
Yatur mahbus olup bend ü belâda
Kızlevren önince yürüdeyim
Kralı, Tanrı övirürse piyade
İdeyin Ser-nigün râyât-ı küfri
Diktüp din sancagin fevka'l-âlâda
Fenâye vireyin iklimi küfri
Mukim oldukça bu dâr-ı fenâda
Kılam ednâ kulumı voyvoda ben
Hüdâ fırsat virürse Belgrad'a
Virüp at, ton olurum dest-gîri
Kaçan bir gâzi görsem piyâde
Elimde iken iderim bezl ü ihsân
Beni sanman yığam zâd u zevâde

Kişi çekmek ne lâzım genc için reng
Nasîb olmaz çü rızkından ziyâde
Çü Sultan Bayezid bin Mehemmed
İnayet kıldı irişdük murâda
Benüm Bosna beyi Derviş Yakub
Hüdâ avniyle irdüm bu cihâda
Makam ide bana cennât-ı adni
Umarım ol Gani darü'l-bekâda

Bu şiiri buraya teberriken ve nâzmına karşı duyduğum muhabbetten dolayı aldım. Bu büyük gaza 898 (1493) zilhiccesinin yedisinde, Cuma günü vuku buldu.

Leh kralının hezimetî

900 (1495) yılında Leh kralı, Osmanlı topraklarına tecavüz etmeye başladı. O sıralarda Leh-ülkesi ile Osmanlı toprakları arasında bir ayda alnaeak bir mesele vardı. Leh kralı bir yandan asker toplarken diğer yandan da Boğdan hâkimine haber gönderip andlaşma teklif ediyordu. Bu sırada Boğdan hâkimi olan kâfir, akıllı, tecrübeli ve müdebbir bir kimse idi. Leh kralına açığa muhalefet etmenin vahim bir netice doğuracağını anlayıp andlaşma teklifini kabul eder göründü. Gizlice durumu Sultan'a arz edip, kendisine sancak beylerinden birinin eyaleti askerleriyle acele olarak gönderilmesini rica etti.

Bayezid Han, ümerâdan birini, altıyüz yiğit süvariyle gönderdiler. Boğdan hâkimi Osmanlı akıncılarıyla bir yerde pusuya koydu. Kendi askerlerinden binine de Osmanlı askerinin kıyafetini giydiren onları da diğer askerlerin yakınındaki bir yerde gizledi. Sonra sek-

sen bin kişilik bir kuvvetle Boğdan sınırına gelmiş olan Leh kralına varıp «Osmanlı ordusunun öncü kuvvetlerinin memleketine girip birçok yerde pusu kurduğunu, bunların ardından sayılamayacak kadar çok İslâm askerinin geldiğini» bildirdi. Leh kralı büyük bir korkuya kapılıp da ne yapmak gerektiğini sorunca Boğdan hâkimi «benimle seçme birkaç bin asker gönderin de onları basayım» diye cevap verdi.

Bunun üzerine Leh kralı seçme askerlerinin altı binini Boğdan hâkimine verdi. Boğdan hâkimi altı bin askeri alıp, pusu mahallerini dikkatlice araştırıyormuş gibi yaparak müslümanların pusu kurduğu yere getirdi. Pusudan önce Osmanlı askeri, sonra da Osmanlı kıyafeti giymiş Boğdan askeri çıktı. Boğdan hâkimi ilk hücumda bozulmuş gibi yapıp kaçmaya başladı. Leh askeri de onu takip etti. Ardlarına düşen müslüman askerleri çoğunu kıldı ve esir aldı. Dağlara sığınanlar kurtulabildi. Boğdan hakimi yanında kalan az sayıdaki askerle Leh kralının yanına varıp, onu, Osmanlı askeri gelmeden kaçmaya teşvik etti. Öncü kuvvetlerinin adedini ve nasıl savaştıklarını mübalagalı bir şekilde anlattı. Bunları duyan Leh kralı büyük bir korkuya düşüp firâra karar verdi. Bütün ağırlıklarını bırakıp memleketinin ortasına varıncaya kadar kaçtı. Yirmi bin öktüz arabası dolusu eşya, silâh ve harp aleti ganimet olarak alındı. Boğdan hakimi, bunların çoğunu esirlerle birlikte Sultana gönderdi.

Boğdan hâkiminin bu hizmeti gayet makbule geçip kendisine kıymetli hil'atler, yaldızlı üsküf gönderildi. Akranı arasında üstün bir mevkie sahip oldu.

Malkoçoğlu Bali Bey'in Leh diyarını yağmalaması

Bayezid Han, Silistre valisi Malkoçoğlu Bali Bey'e Rum İli'nden dilediği kadar akıncı ve toğuca toplayıp Leh diyarını yağmalamasını ve tahrip etmesini emir buyurdu. Bali Bey kırk bin kadar akıncı toplayıp Boğdan diyarına vardı. Boğdan hâkimi, Bali Bey'i karşılayıp izzet ü ikrâmda bulundu ve kendisine kılavuzluk etti.

Bali Bey'in Turla nehri üzerine kurduğu köprüden geçen akıncılar Leh diyarına girdiler. Bali Bey büyük oğlu Ali Bey'i ardçı, küçük oğlu Tur Ali Bey'i de öncü kuvvetlerine kumandan tayin etti. Akıncılar yakıp yıkarak, yağmalayarak Leh diyarının içlerine vardılar. Leh diyarının hükümet merkezi olan Karakova'yı büyük bir nehir çeviriyordu. Şehre ancak kâfir askerlerinin koruduğu bir köprüden geçilebiliyordu. Önce yiğit akıncılardan bir kısmı yüzerek nehri geçip muhafızları öldürdüler. Sonra da bütün asker köprüden geçip şehri yağmaladılar yakıp yıktılar. Halkının çoğunu da esir ettiler.

Buradan ayrılıp, derya misâli bir göl ortasında sağlam surlarla çevrili büyük bir şehre vardılar. Kısa zamanda burayı da fethedip yağmaladılar, tahrip ettiler. Hadd ü hesâba gelmez ganimetler aldılar. Sonra Gılagorî ve Ona Kilise kalelerinin önlerine geldiler. Her iki kale halkı da İslâm askerinin korkusundan, akıncılar gelmeden önce kaleyi terketmişlerdi. Akıncılar ardlarına düşüp yetiştiler. Mallarını aldılar, çocuklarını ve kadınlarını esir ettiler. Erkekleri de öldürdüler.

Yollarına devam eden akıncılar etrafı bağ ve bos-tanlarla çevrili Ona kalesine vardılar. Tam bu sırada kale halkı mallarını, çocuk-çocuklarını dağlara, mağaralara taşıyorlardı. Bunların da mallarını alıp şehri yaktılar. Sonra yolları Ona Cinanca ağı şehre uğradı. Bu şehrin etrafı da büyük bir nehir ile çevriliydi. Şeh-re ancak kâfir askerinin koruduğu bir köprüden ge-çiliyordu. Akıncılar köprüyü zaptedip şehre girdiler. Şehri yağmaladıktan sonra yaktılar.

Buradan Ona Radimin kalesine vardılar. Müstah-kem bir kale olduğundan ve fethi için uzun zamana ihtiyaç olduğundan muhasara etmediler. Bali Bey burada kalıp etrafı yağmalamak için civara büyük oğ-lu Ali Bey, küçük oğlu Tur Ali Bey, Yahya Paşa oğlu ve Hasan Voyvoda kumandasında akıncılar gönderdi. Akıncılar üç veya dört günlük, belki de daha fazla me-safeler alıp vardıkları yerleri yağmalayıp tahrip etti-ler, halkını da esir aldılar. Bali Bey bulunduğu yerde akıncıları sağ salım olarak ganimetlerle dönünceye kadar bekledi.

Sonra mamur köy ve kasabalara vardılar. Hepsini yağmalayıp tahrip ettiler. Halkını da esir aldılar. Ga-zilerin elleri ganimet ve esirlerle doldu. Alınan gani-metin misli şimdiye kadar işitilmemişti. Bunları taşı-mak artık çok güçleştikten Bali Bey, kâfirler de hü-cum etmeden dönmeye karar verdi. Dönüşlerinde baş-ka bir yol takip ettiler. Yollarının üstündeki yerleri yağmalayıp tahrip eylediler.

Yolları köprüsüz geçilemeyecek büyük bir nehre vardı. Leh kralı köprüyü yakmış ve yolları üstünde olan sarp ve geçilmesi müşkül bir derbendi de taşlar

ve ağaçlarla kapamıştı. Buradan da geçmek mümkün değildi. Bali Bey en cesur adamlarından Hasan Voyvo-dayı, bir mikdar akıncı ile köprü kurması için gönder-di. Hasan Voyvoda varıp eski köprüyü tamir etti. Bali Bey gelip akıncılarla köprüyü kolaylıkla geçti. Derben-dç vardılar. Gaziler derbendi açincaya kadar burada birkaç gün beklediler. Derbendi geçtikten sonra dar bir geçitte kâfirlerin hücumuna uğradılar. Gaziler kâ-firleri kırıp kaçırdılar. Bali Bey, Kasım Bey oğlu Mus-tafa Bey'i beş yüz akıncıyla yağmaya gönderdi. Musta-fa Bey yolda rastladığı kâfirleri Allah'ın yardımıyla kırdı. sonra bir nehre vardı. Nehir üzerindeki köprü-yü bin beş yüz kâfir koruyordu. Bu kâfirleri de kırıp köprüden geçti ve Bermesla şehrine vardı. Şehri yağ-malayıp tahrip etti. Altın ve gümüş kaplarla, peri gibi güzel kızlarla dolu bir kilise buldu. Kızları esir edip kapıları da ganimet olarak aldı ve Bali Bey'in yanına döndü. Bali Bey ve akıncılar sağ salım olarak ganimet-lerle Akkirman, Kili ve Bender taraflarına geldiler. Bali Bey ganimetin beşte birini Sultana gönderip kala-nını gazilere dağıttı. Akıncılara memleketlerine dön-meleri için de izin verdi. Bu hadise 901 (1496) yılında vuku buldu.

İskender Paşa'nın Firenk diyarını yağmalaması

Bayezid Han, Moton, Koron ve İnebahtı kalelerini Venedik kâfirinin elinden almak için hazırlığa başla-dılar. Ancak Bosna'nın Firenk ve Engürüs keferesine yakın olması Bayezid Han'ı düşündürüyordu.

Vezir İskender Paşa, vezâretten affını ve Bosna ve serhadlerin muhafazasının kendisine verilmesini

rica etti. İskender Paşa, Sultan Mehmed Han zama-
nında serhadlerde bulunduğundan bu bölgeyi iyi tanı-
yor ve muhafazası için lüzumlu olan tedbirleri biliyor-
du. Bu yüzden ricası kabul edilip Yahya Paşa, Bosna
valiliğinden azledildi ve yerine İskender Paşa tayin
edildi. Sonra İskender Paşa, serhad askeriyeye akına
gönderildi. İskender Paşa varıp Venediğe ait olan Da-
rine'yi yağmaladı ve döndü. Ganimetin ve esirlerin
beşte birini Sultana gönderdi. Bu sırada Bayezid Han
henüz İnebahtı'ya varmamışlardı. Bundan çok mem-
nun olup İskender Paşa'ya hil'at ve kılıç gönderdiler
ve tekrar Firenk diyarını vurmamasını emreylediler.

İskender Paşa, askerleri arasından beş yüz yiğit
seçip önce yirmi gün kadar Çesarı yağmaladı. Sonra
Firenk diyarına teveccüh edip Aksu adlı nehre ulaştık-
ta bura halkı Paşayı karşılayıp izzet ü ikrâmda bulun-
dular. İskender Paşa buradan ayrılıp on gün büyük
bir hızla ilerledi ve yolu üzerindeki yerleri yağmalayıp
tahrip eyledi. Önüne çıkan çok kollu bir nehri güç-
lükle geçebildi. Venedik sınırına gelinceye kadar yolu-
na devam etti. Fakat etrafı denizle çevrili bir ada şek-
linde olan Venediğe giremedi. Burada bulunan kaleleri
tahrip edip kasabaları, köyleri yağmalayarak geri dön-
dü. Birçok ganimet ve değeri bir vilayetin haracına
bedel bâkire kızları, oğlanları esir olarak aldı.

Doline nehri kıyısına gelince, nehrin yağmurlar
ve seller dolayısıyla kabardığını gördü. Hücum etmek
için fırsat bekleyen kâfirler gazileri, takip edip Doline
nehri kenarında sardılar. İskender Paşa bunları geri
çekilmeye mecbur etti. Allah'ın yardımıyla nehri geç-
tiler. Aksu nehri kıyısına gelince Aksu'nun da kabardı-

ğını, geçmeye imkân olmadığını, geçitleri ve yolları da
kâfirlerin tuttuğunu gördüler. İskender Paşa çocuk ve
kadınların dışındaki esirlerin öldürülmesini emretti.
Akıncılar, yollarını kesen kâfirlerin üzerine hücum
edip Allah'ın yardımıyla geri püskürttüler ve nehri
gönül rahatlığıyla geçtiler. Bu bölgeyi sekiz gün kadar
yağmalayıp ellerini ganimet ve esirlerle doldurdular.
Sağ salım Bosna'ya döndüler. İskender Paşa güzel
esirleri, ganimetin beşte biri ve kıymetli hediyelerle
Sultana gönderdi. Sultana gönderilen erkek çocukların
sayısı iki yüzdü. Bütün bunlar İstanbul'a İnebahtı'nın
fethinden az önce ulaştı. Bayezid Han çok memnun
oldu. Askerin de kalbine kuvvet geldi. Bu hadise 904
(1498/1499) yılında vuku buldu.

İnebahtı'nın fethi

Bu yıl içinde Bayezid Han, Siroz ve Selânik yolu-
yla İnebahtı fethine azimet ettiler. Kaptanı derya Da-
vud Paşa'yı, asker ve harp malzemesi dolu üç gemiyle
önden gönderdiler. Bu sefer için ayrıca, boyu yetmiş
eni otuz zira genişliğinde iki gemi hazırlattılar. Bun-
lardan herbirine amele ve kereste ücreti hariç yirmişer
bin altın sarfedildi. Gemilerden birinin kumandanlığı-
na Kemal Reis, diğerinin kumandanlığına da Burak
Reis tayin edildi.

Hazırlıklar tamamlandıca Bayezid Han saltanat
merkezi olan İstanbul'dan, 904 (1499) şevvalinin yirmi-
sinde ayrıldılar. Önce Edirne, sonra da Siroz ve Yeni-
ce Vardar'a vardılar. Rum İli beylerbevi Mustafa Pa-
şa'yı öncü kuvvetleriyle gönderip İnebahtı'yı muhasa-
ra etmesini emreylediler.

Önden gönderilen gemiler fırtına yüzünden üç ay kadar denizde çalkalandılar. Tam İnebahtı'ya yaklaşıtlıklarında çıkan bir fırtına gemileri tekrar dağıtıp uzaklara attı. Gemiler ancak Mora sahillerindeki bir limanda toplanabildiler. Fakat burada da, karadan ve denizden kâfirlerin hücumuna uğradılar. Suları azaldığından gemicilerin işi iyice zorlaştı.

Mora emiri Halil Bey, Bayezid Han henüz Çatalca'da iken durumu arzetti. Gemilere karadan yardım etmeleri için Hersekoğlu Ahmed Paşa, yeniçerilerle Mora'ya gönderildi. Fakat Ahmed Paşa Germe'yi geçip Modon ve Koron civarına geldiğinde hava düzeldiğinden gemilerin limandan ayrılmış olduklarını gördü. Bunun üzerine askerlerini Hulomiç'den gemilere bindirip İnebahtı'ya doğru hareket etti.

İnebahtı önelerine geldiklerinde Firenklerin limanın ağzını göge, mavuna kadirga ve kalvon cinsinden yüz elli kadar gemiyle kapatmış olduğunu gördüler. Kara tarafını da Firenk askerleri ve toplar tutuyordu.

Osmanlı donanması Firenklerin gemilerine hücum edip savaşmaya başladılar. Kâfirler, Kemal Reis'in bulunduğu gögeyi yakalamaya çalışıyorlardı. Çünkü Kemal Reis birçok defa memleketlerini yağmalamış, gemilerini yakmış, kâfirleri büyük zararlara uğratmıştı. Fakat Allah kâfirleri yanılarak Kemal Reis'i korudu. İçinde Yenişehir hâkimi Kemal Bey'in bulunduğu Burak Reis'in gögesine hücum ettiler. Kâfir gemilerinden iki göge, bir mavuna ve bir de barça Burak Reis'in gögesine rampa ettiler. Barça bir top isabetiyle battı. Burak Reis neft ile barut ile kâfir gögelerini tutuşturdu ve yaktı. Fakat kendi gögesini onlardan

ayramadığından o da beraber yandı. Yenişehi hâkimi Kemal Bey, Burak Reis ve Kara Hasan, göge içinde bulunan besyüz levende birlikte şehid oldular. Denize atılanların bazıı boğuldu, bazıı da kurtuldu. Fakat kâfir askerinden kurtulanların sayısı yedi yüzdü. Fakat kâfir mavunasında, barçasında ve gögelerinde bulunanlardan hiçbirini kurtulamadı. Yanmakta olan kâfir gögelerin yardımına gelen bir kalyon da müslümanlar tarafından zaptedildi. Bu savaşta müslümanlar çok şehid verdiler. Hattâ üç girab tamamen levendsiz kaldı.

Sonra Allah Müslümanlara yardım etti de kâfirlerle galip gelip İnebahtı limanına girdiler. Kâfir gemileri kaçtı. İnebahtı kalesinin muhafızı, Osmanlı donanmasının İlimana girmesini imkânsız gördüğünden, Mustafa Paşa'ya haber gönderip «eğer gemileriniz limana girerse kaleyi teslim ederim» diye söz vermişti. Allah, kâfirin yapılmasını muhal gördüğü işi müslümanların yapılmasına imkân verdi. Kale kumandanı da sözünde durup kalenin anahtarını teslim etti. Mustafa Paşa 905 (1499) muharreminde kaleyi eman ile teslim aldı. Hemen, o sırada İnebahtı vakınlarmda bir yaylakta bulunan Sultana müjdeciler gönderip durumu arzetti.

Bayezid Han bu haberden çok memnun oldular. İnebahtı'ya vali ve kadı tayin ettiler. Kâfir gemilerinin girmemesi için de limanın iki yanına iki kale yapılımasını emreyletiler. Kalelerin birisini Rum İli beylerbeyi Mustafa Paşa, diğeri de Anadolu beylerbeyi Sultana Paşa yaptırdı.

Veziri azam Hersekoğlu Ahmed Paşa, İnebahtı'nın fethinden sonra karaya çıktı ve Bayezid Han'ın huzu-

runa vardı. Kış yaklaşmıştı, Sultanın emriyle donanma, kış geçirmek için, Mora limanlarından Germe ya-kinindeki Gazi Umur Bey'e gitti. Bayezid Han, Yenışehir, Sarıgöl ve Manastır'a uğrayıp Üsküb'e geldiler. Burada birkaç gün kaldıktan sonra kış geçirmek için Edirne'ye döndüler.

Bu yıl içinde, Bayezid Han, İnebahtı yaylağına çıkarlar. İbrahim Paşa bin Halil Paşa bin İbrahim Paşa bin Hayreddin Paşa vefat etti. İbrahim Paşa'nın İstanbul'da camii ve medresesi vardır.

Modon, Navarin ve Koronun fethi

Bayezid Han, Koron ve Modon kalelerini almaya azmetmişlerdi. Preveze emiri Mustafa Bey'e kırk mavnuna hazırlayıp kaptanı derya Davud Paşa'ya katılmasını emir buyurmuşlardı. Fakat Mustafa Bey henüz yirmi mavuna hazırlanmışken Firenkler ani bir baskın yapıp hepsini yakıtılar. Sonra da Rakya kalesini muhasara edip ele geçirdiler. Mustafa Bey kâfirlerle savaştıysa da başa çıkamadı. Durumu sultana arzetti.

Bu hadise Bayezid Han'ın azmini kuvvetlendirdi. Önce, reisü'l-mücahidin Yakub Paşayı yirmi bin atlı, yirmi bin de yaya askerle gönderip, Davutpaşa'ya katılmasını ve kâfir gemileri gelmeden her iki kaleyi de denizden muhasara etmelerini emreylediler. Sonra da kendileri, 905 (1500) ramazanının beşinci günü Edirne'den ayrılıp Mora'ya doğru hareket ettiler. Modon kalesini, Osmanlı donanması denizden, Bayezid Han da karadan kuşattılar. Kaledeki kâfir gemileri Osmanlı donanmasına hücum ettiler ve büyük bir savaş başla-

dı. Sonunda müslümanlar galip geldiler. Kâfir gemilerinden kimini yakıp batırdılar, kimini de zaptettiler. Bir kısmı da kaçtı.

Muhasara tekrar şiddetlendi. Kale bedenlerinde birçok gedikler açıldı. Kaledekiler çok güç bir durumdayken harp malzemesi ve asker doğu dört kâfir gırabı Osmanlı donanmasını yapıp kaledekilere yardım getirdi. Bayezid Han buna çok kızıp üzüntü içinde «şu od'a yanacak aceb sarplaştı» dediler ve sonra kâfir gırapları yüklerini boşaltırlarken kaleye hücum emrini verdiler.

İslâm askeri, Anadolu beylerbeyi Sinan Paşa'nın bulunduğu cihetten açılan gediklerden hücum ettiler. Kalenin bedenlerine çıkıp surlar üzerine alemleri diktiler. Kâfirler ertesi günün sabahına kadar savaştılar. Neredeyse müslümanları kaleden dışarı atacaktı. Neyse ki Allah, padişah hazretlerinin duasını kabul etti. Kalenin çeşitli yerlerinde yangın çıktı. Ateş ve kılıç arasında kalan kâfirler muvameet edemeyecek duruma geldiler. Gaziler kılıç artıklarını (bakıyyetü's-sü-yuf) esir ettiler. Bayezid Han esirlerin katledilmesini emreleyince hepsini öldürdüler. Modon kalesi 906 (1500) muharreminin ondördünde, Perşembe günü fet-hedildi.

Bu sırada meydana gelen bir hadise sultanın bah-tının kuvvetini gösterdi; Semendire emiri Evrenosoğlu Ahmed Bey, Engürüs kralının iki casusunu tutup Sul-tana göndermişti. Casuslar geldiğinde esirlerin boynu vurulmak üzereydi. Bayezid Han, casusların siyaset meydanına götürülmelerini emreylediler. Sonra bu korkunç manzarayı gören casusları Ahmed Bey'e gön-

derip serbest bırakmasını tembihlediler. Casuslar dönüp de Engürüs kralına gördükleri konkunç şeyleri anlatınca kral büyük bir korkuya düşüp isyan etmekten vazgeçti.

Bayezid Han ilk Cuma'yı Modon'un en büyük kilisesinde kıldılar. Bu ve diğer kiliselerin yerine cami yapıldı. Kalenin muhafazası için lüzumlu tedbirlerin bir kısmını aldıktan sonra, geri kalan işlerin yapılmasına Anadolu beylerbeyi Sinan Paşa'yı memur eylediler. Koron'un fethi için Ali Paşa'yı karadan, kaptanı derya Davud Paşayı da denizden gönderdiler.

Ali Paşa varıp önce Navarin kalesini fethetti. Kale halkı Firenk diyarına kaçıp kaleyi boş bırakmışlardı. Kalenin muhafazası için muhafızlar bırakan Ali Paşa, Koron'a gelip burasını da eman vererek aldı. Kale hakimi çoluk-çocuğunu ve eşyasını alıp Firenk diyarına gitti. Ali Paşa kaleyi, ihtiyaçlarını görüp müstahkem bir kale haline getirdikten sonra Sultanın yanına döndü. Bayezid Han, Ali Paşa'ya Mora'yı, alâ vechi'istiklâl ihсан eylediler. Askere de memleketlerine dönmeleri için izin verdikten sonra Edirneye avdêt eylediler. Buradan da İstanbul'a vardılar. «Feth-i bilad-ı Firenk» bu fethe tarih düştü.

Firenklerin Navarin'i hile ile geri almaları

Ali Paşa, Mora'da kalıp sahildeki diğer kalelerin fethine hazırlanırken Firenklerin, Navarin kalesini aldıkları haberi geldi. Navarin kalesini Firenkler şöyle aldılar; kale halkı gizlice Firenklerle haber gönderip, kaleyi kolayca alabileceklerini vadeylediler. Kale diz-

darına da «mühim bir meseleyi görüşmemiz lâzım, müsaade ederseniz kaleye girelim» diyerek izin istediler. Kale dizdarının izin vermesi üzerine kale halkından bir kısmı tekrar kaleye girdiler. Elbiselerinin altında gizledikleri silâhlarını çıkarıp önce kapıcıları, sonra da kale dizdarını öldürdüler. Pusudaki Firenk gemilerinden kâfirler çıkıp kaleye girdiler ve kaleyi zaptettiler.

Navarin'in yeniden fethi

Ali Paşa durumu Sultan'a arz edip kaleyi denizden kuşatabilmek için gemi istedi. Sultan Bayezid Han, Kemal Reis kumandasında kırk grâb gönderdiler. Kemal Reis, kalenin limanında bulunan kâfir gemilerine hücum edip sekizini içindekilerle zaptetti. Diğerlerini de dağıtıp kaleyi denizden muhasara eyledi. Ali Paşa da karadan muhasara etti. Kale kılıç zoruyla alındı. İçindeki kâfirlerden üç bini kılıçtan geçirilip diğerleri de esir edildi. Bir mikdar kâfir burçlardan birine sığınmışlardı. Eman istediler. Ali Paşa bunlara eman ve vaatlerine gitmeleri için izin verdi. Kaleyi tamir edip müstahkem bir hale koydu. Bu hadise 906 (1500) yılında vuku buldu.

Mora'nın fethinin tamamlanması ve Endülüslü müslümanların iskânı

Yine bu yıl içinde, Ali Paşa, Navarin'i fethettikten sonra Venedik kâfirinin elinde kalan Mora kalelerinden Enife (?) ve Asuse (?) üzerine vardı. Önce Enife kalesini muhasara etti. Şiddetli bir savaştan sonra ka-

leyi fethetti. Kalenin iç kısmına sığınan bir miktar kâfir eman istediler. Ali Paşa, eman verip kaleyi tamamen teslim aldı. Asuse kalesi de eman isteyerek teslim oldu. Bu iki kalenin alınmasından sonra Firenklerin ve diğer kâfirlerin Mora ile bir alâkaları kalmadı. Mora İslâm ülkesine katılmış oldu.

Ali Paşa adl ü inşafı ile Mora'yı mamur ve abâdan eyledi. Bu sırada, kâfirler tarafından yurtlarından çıkarılan birçok Endülüslü müslüman Ali Paşa'ya iltica ettiler. Ali Paşa bunları Mora'da iskân etti. Kendilerine iyi davranıp gönüllerini hoş eyledi.

Varsak ve Turgudlu ümerâsının isyanı

Bayezid Han, Modon ve Koron fethiyle meşgul iken Anadolu'da bazı hadiseler meydana geldi; bunlardan biri Varsak ve Turgudlu ümerâsının isyanıdır.

Varsak ve Turgudlu ümerâsi, ahidlerini bozup Mirzâ Beyzâde Hacı Hamza'nın oğlu Mustafa Beyin etrafına toplandılar. Mirzâ Bey, Karamanoğlu İbrahim Bey'in kardeşiydi. Torunu olan Mustafa Bey, daha küçük yaşta Acem diyarına kaçmış ve orada yetişmişti. Sultan Bayezid Han'ın Mora'nın fethiyle meşgul olduğunun duyulunca Karaman diyarını ele geçirmek ümidiyle geri döndü. Varsak ve Turgudlu ümerâsi İçel'de etrafına toplanıp onu başlarına geçirdiler. Larende üzerine varıp etrafını yağmaladıktan sonra kalesini muhasara ettiler.

Modon'u muhasara etmekte olan Bayezid Han, durumdan haberdar olunca, Amasya valisi Sultan Mustafa'ya, Karaman valisi olan kardeşi Sultan Şehinşah'la birleşmesini, Karaman, Varsak ve Turgudlu eşkiya-

sının gailmesini defetmesini bildirdiler. Torunları olan Yenişehir valisi Mehmed Şah'ın da, babasının ve amcasının yanına gitmesi için haber gönderdiler.

Sultan'ın emri üzerine iki oğlu ve torunu birleşip eşkiyanın üzerine vardılar. Varsak, Turgudlu ve Karaman eşkiyası İçel'e kaçtılar. Fakat takipten kurtulamayacaklarını görünce dağılıp sarp dağlara sığındılar. Kış yaklaşıyordu. Sultan Mustafa, Sultan Şehinşah ve Mehmed Şah eyaletlerine döndüler.

Bayezid Han, Modon'dan döndükten sonra veziriazam Mesih Paşa'yı, bir miktar kapıkulu askeriyle yurkarda bahsi geçen eşkiyanın gailmesini def' ve fitnessini de ortadan kaldırması için Karaman diyarına gönderdiler.

Mesih Paşa 906 (1501) ramazanında İstanbul'dan ayrıldı. Sultan Şehinşah'la birleşip Larende'ye vardı. Sonra İçel'e gelip Uğarı denilen yerde metin bir kale bina edip içine bir mikdar yeniçeri ve azab askeri koydu. Kapıkulu askerini üçe ayırıp üç taraftan eşkiya üzerine vardı. Varsak ve Turgudlu ümerâsi eman isteyip itaat edeceklerine dair söz verdiler. Mesih Paşa bunlara eman verdi. Mustafa Bey tebdil-i kıyafet ederek Tarsus'a, oradan da Halebe kaçtı. Halep emiri, Mustafa Beyi tutup iki padişah arasında sulhun bozulmasına sebep olmasın diye hapsetti.

Bu bölgedeki müfritleri ortadan kaldıran Mesih Paşa rikâb-ı hümayuna döndü.

Midillü adasının kâfirler tarafından muhasara edilmemesi

907 (1501) rebiülevvelinde, küffâr Midillü adasına hücum etti. Venedik kâfirleri Modon, Koron, İnebâh-

ti, Navarin ve civarı ellerinden gidince intikam almak için Fransa kralından yardım istediler. Eğer yardım ederse kendisine çokca mal vereceklerini vaadettiler. Fransa kralı olan melun, Venediklilere, kardeşinin oğlu kumandasında gemiler ve asker gönderdi. Venedik kâfiri kadirga, mavuna, galyon, ve gögelerden meydana gelen iki yüz sefinelik bir donanmayla Midilli adasını, yukarıda zikri geçen tarihte muhasara etti. Kaleyi toprakla takriben yirmi gün, geceli gündüzlü dövdüler.

Midillî'nin muhasara edildiği haberi, önce Manisa valisi Sultan Korkud'a ulaştı. Sultan Korkud, eyalet askerinden sekiz yüzünü, silâhdarı ile Ayazmende gönderip fırsat buldukları takdirde kalenin imdadına varmalarını emretti. Karesi sancağı beyi de bir mikdar asker ile gelip Sultan Korkud'un gönderdiği askerlere katıldı. Ayazmend'de adaya çıkmak için fırsat kollamaya başladılar. Nihayet karanlık bir gecede, bir yolunu bulup Ayazmend sahilindeki gemilere binip adaya çıktılar. Fakat kâfirler durumdan haberdar olduklarından üzerlerine hücum ettiler. Şiddetli bir savaş oldu. Silâhdar Ağa ve bir mikdar asker şehid oldu. Geri kalanlar Allah'ın yardımıyla kaleye girdiler.

Bayezid Han, durumdan haberdar olunca, tersanede hazır bulunan gemilere asker doldurup Hersek-oğlu Ahmed Paşa'yı da kumandan tayin edip muhasaraya edilen kale ahâlisinin yardımına gönderdiler. Ahmed Paşa'nın yardıma geldiğini, casusları vasıtasıyla öğrenen kâfirler, yardım ulaşmadan kaleyi almak için büyük bir gayret sarfettiler. Fransız kralının kardeşinin oğlu olan mel'un bir mikdar cesur adamıyla

kalenin burçlarından birine tırmanmaya muvaffak oldu. O burçta bulunan muhafızlar üzerine hücum edince büyük bir mücadele başladı. Sonunda kralın kardeşinin oğlu adamlarıyla birlikte katledildi. Sağ kalanlar da firar eylediler. Müslümanlar mel'unun müzrağa geçirilmiş başını bu burcun üzerine dikip müjde davulları çalmaya başladılar. Kâfirlerin dizlerinin bağı çözümlü güçlükle gemilerine dolup hemen o anda firar eylediler.

Ahmed Paşa'ya kalenin muhasaradan kurtulduğu haberi ulaşınca durumu Bayezid Han'a arzetti. Geri dönmesi için emir geldi. Midillî kalesinin taminine Anadolu beylerbeyi Sinan Paşa memur edildi.

Mesih Paşa'nın ölüümü

Bu yılın cemaziyühahirinin ilk gecesinde, Galata'da büyük bir yangın çıktı. Yangın barut mahzenlerinden birinin infilâk etmesine sebep oldu. Bu arada yıkan kulenin taşlarından biri vezir-i azam Mesih Paşa ile yanında bulunan Galata kadısının üstüne düştü. Her ikisinin de birer ayağı kırıldı. Üç gün sonra da öldüler.

Lofça'nın fethi

Bu yıl, yani 907 (1501/1502) yılı içinde, Bosna ve Engürüs diyarında bazı hadiseler meydana geldi. Lofça kalesinin fethi de bu cümledendir. Bosna valisi İskender Paşa, bir müddetten beri Yayça kalesini kâfirlerden geri almayı düşünmekteydi. Ancak, Yayça'dan önce Lofça'nın alınmasının gerektiğini anladığından

oğlu Mustafa Bey'i, iki bin atlı, iki bin piyade ile Lofca'ya fethi gönderdi. Kalenin etrafı geçilmesi müşkil olan bataklıklarla kaplıydı. Mustafa Bey kaleye yaklaşınca askere ağaç kesmelerini ve bu ağaçlarla bataklıktan geçmeleri için yol yapmalarını emreyledi. Askerler, Mustafa Bey'in emrini yerine getirip kaleyi feth ettiler. Karşı koyanları öldürüp çocuk ve kadınları esir aldılar. Mustafa Bey kaleyi muhkem bir hale getirdikten sonra ganimetlerle babasının yanına döndü.

908 (1502) yılının başlarında, Engürüs kralının Yayça kalesine mühimmat gönderdiği haberi gelince, İskender Paşa, oğlu Mustafa Bey'i dört yüz kadar yigitle bu mühimmatı yağmalamaya gönderdi. Mustafa Bey süratle hareket edip beş günlük yolu bir gün ve bir gece içinde aldı. Bir baskın yapıp kâfirlerin çoğunu kıldı ve mühimmatı arabaları ile zaptettikten sonra babasının yanına döndü.

Sultan Alemşah'ın vefatı ve Dirac'ın fethi

909 (1503) yılında, Bayezid Han'ın çocuklarından Sultan Alemşah vefatı eyledi. Yine bu yıl içinde İlba-san emiri İsa Bey oğlu Mehmed Bey hüsn-ü tedbir ve darbı şimşir ile Dirac kalesini fethetti. Mehmed Bey bir müddetten beri burayı almayı düşünüyordu. Bu yıl içinde bir mikdar asker gönderip kalenin durumunu öğrenmek istedi. Kale halkının gaflet içinde olduğunu öğrenince etrafta olan ümerâ ile anlaşip kalenin üzerine vardı. Kaleye yakın birkaç yerde pusu kurduktan sonra az sayıda askerle kaleyi muhasara etti. Kale halkı müslümanların azlığını görünce kendilerine

güvenip savaşmak için kaleden çıktılar. Mehmed Bey biraz savaştıktan sonra kaçtı gibi yapıp kâfirleri pusudaki erlerin üzerine çekti. Pusudaki askerler çıkıp kâfirleri ardlarından, Mehmed Bey de dönüp önünden sarıp, kıldı. Kaçanları da takip edip onlarla birlikte kaleye girdiler ve kaleyi kolayca fethettiler. Bu kale, bu diyarın en muhkem ve muazzam kalelerinden biriydi. Mehmed Bey ganimetin beşte birini kalenin anahtarıyla Sultana gönderdi. Bayezid Han çok memnun olup Mehmed Bey'e kıymetli hil'atler gönderdiler. Ayrıca bu kalenin hakimliğini de Mehmed Bey'e verdiler.

Bu yıl içinde meydana gelen bazı hadiseler

Bu yıl içinde, Acem hükümdarı Şah İsmail Safevi'nin Erzincan hudutlarına kadar geldiği haber alındı. Bunun üzerine Bayezid Han, Anadolu beylerbeyi Yahya Paşaya, askeri ile varıp Amasya valisi Sultan Ahmed'in hizmetine girmesini emir buyurdular. Sonradan Şah İsmail'in bir mikdar Türkmen toplayıp Bayındırflar üzerine vardığı haber alınınca Osmanlı askeri yerine döndü.

Teke ve Hamid İl'inde bulunan Türkmenlerden çoğu Şah İsmail'in ordusuna katıldıklarından kalanların bir fitne çıkarmasından korkuldu. Bunlar, Sultanın emriyle Modon ve Koron bölgesinde iskân edildiler. Serhad muhafızlarına da bunlardan memleketlerine dönmek isteyenlere mani olmaları emredildi.

Yine bu yıl içinde, Bayezid Han, adamlarından bir kısmını Mısır hükümdarına gönderip kardeşi

Cem'in Mısır'da kalan kızını göndermesini istediler. Mısır hükümdarı Cem'in kızını Sultanın adamlarına teslim etti. Bayezid Han onu Sinan Paşa'nın oğluyla evlendirdiler.

Yine bu yıl içinde Anadolu ve Rum İli'de veba ve kıtlık başgösterdi. Veba üç, kıtlık altı sene devam etti. Memalik-i Mahrûsa'da sayısız insan telef oldu. Allah her ikisinin de şerrinden korusun.

909 (1504) zilhiccesinin, ondördünde, perşembe günü, Bayezid Han, Karadeniz sahilindeki bir yaylağa giderlerken eşkiyadan Kara Turmuş zincire vurulmuş olduğu halde huzuruna getirildi. Bayezid Han yol üstünde asılmasını emir buyurdular. Kara Turmuş, İnebahtı deniz savaşında Burak Reis'in gögesinde şehid olan Kara Hasan'ın kardeşiydi. Kara Hasan deryadaki namlı reislerdendi. Birkaç tane girab cinsinden sefinesi vardı. İnebahtı'da şehid düşünce, Kara Turmuş 'Sivrihisar'a kaçtı ve burada birkaç girab inşa edip içine eşkiya doldurup deryaya çıkararak korsanlık yapmaya başladı. Müslüman tüccarların gemilerini zaptedip yağmalıyor ve Memalik-i Mahrûsa'nın sahil kasabalarını vuruyordu. Sultana şikâyet edilince, ortadan kaldırılması için on girab gönderdiler. Kara Turmuş kaçtı. Evi basılıp, içinde müstümanlardan zorla aldığı silahlar, gemi aletleri ve eşyalar bulundu. Bunlar Sultan namına zaptedildi. Kara Turmuş kaçıp bir müddet gizlendikten sonra Aydın sancığı beyi Çasnigir Sinan tarafından yakalanıp Sultan'ın huzuruna gönderildi ve asıldı.

Memleket nizamının bozulmaya başlaması

Bu yıldan sonra Sultan'a bir hastalık arız oldu.

Devlet işlerini bir memleket için lüzumlu tedbirlerin alınmasını güvencikleri kimselere havale ettiler. Bunların kötü niyetleri yüzünden memleketin nizamı bozuldu. Devlet güç bir duruma düştü. Reayanın zulüm, ağır vergiler, rüşvet, vergi tahsilatlarının ve devlete bağlı memurların sık sık değiştirilmeleri yüzünden huzuru kaçı. Denizlerde bulunan korsanların sayısı çoğaldı. Bu hal 912 (1506/1507) yılına kadar devam etti. Bu yıl Bayezid Han memleketin içine düştüğü vaziyetin vahametini anlayıp Mora beylerbeyi Hadım Ali Paşa'yı huzuruna çağırtdılar.

Hadım Ali Paşa'nın vezârete tayini

Rikâb-ı hümayuna gelen Ali Paşa, rebülâhirin onsekizinde vezir-i azam tayin edildi. Bayezid Han, umur-ı memleketi Ali Paşa'ya havale edip lüzumlu tedbirlerin alınması için de tam selahiyet verdiler. Ali Paşa silâhdar kethüdası Karaca oğlu Ahmed Bey'i bir miktar sefine ile deryada zuhur eden korsanların üzerine gönderdi. Ahmed Bey varıp derya korsanlarını temizledi ve ekserisini tutup saltanat merkezine gönderdi. Bu korsanlar enva-ı azab ile katlolundular. Deryayı korsanlardan temizledikten sonra Ali Paşa reyaya yapılan zulüm ve haksızlıkları telafiye çalıştı. Haddi tecavüz edenleri ortadan kaldırdı.

Sultan Korkud'un babasına gücenip Mısır'a gitmesi

915 (1509) yılında Sultan Korkud, babasına gücenip eyaleti olan Teke İli'ni terkedip Mısır'a gitti. Bu-

na babasının Sultan Ahmed tarafına meyli olması ve saltanatı ona bırakmak istemesi sebep oldu. Bu yüzden Sultan Korkud'da, babasına karşı bir kırgınlık meydana geldi. Buna bir de eyaleti olan Aydın ve Manisa'dan Teke İli'ne nakledilmesi eklenince, kırgınlığı daha da arttı. Eski eyaleti olan Aydın ve Manisa'ya dönmek için ricada bulunduysa da ricası kabul edilmedi. Bunun üzerine büyük bir üzüntüye kapılıp Teke İli'nden ayrıldı ve deniz yoluyla Mısır'a gitti. Mısır hükümdarı, Sultan Korkud'a izzet ü ikramda bulunup lüzumlu bütün ihtiyaçlarını en mükemmel bir şekilde karşıladı. Mısır'da birkaç ay kalan Sultan Korkud yaptığına pişman olup hükümdardan Antalya'ya dönmek için müsaade istedi. Mısır hükümdarı, onu yirmi adet gırah cinsinden sefinelerle memleketine gönderdi. Sultan Korkud'u götürülen sefineler, dönüşlerinde Rodos kâfirleri tarafından zapt edildi. Rodos kâfirleri Sultan Korkud'u ele geçirmek için fırsat kolluyorlardı. Allah'ın onu korumasıyla, sefinelere ancak dönüşte tesadüf edebildiler.

Sultan Korkud, Antalya'ya dönüşte babasına çeşitli hediyelerle bir mazeretname gönderip bağışlanmasını rica etti. Bayezid Han özrünü kabul edip onu eyaletinde bıraktılar.

İstanbul'da büyük bir zelzele olması

Bu senenin rebiülahir ayında İstanbul'da büyük bir zelzele oldu. Bir ay kadar devam eden bu zelzele neticesinde birçok binalar yıkıldı. İstanbul halkından çoğu telef oldu. Kalanlar evlerini terk ederek açık arazide kurulan çadırlara yerleştiler. Bayezid Han için

de birbirine geçme tahtlardan evler yapıldı. Bayezid Han, vüzerâ ve ümerâsını toplayıp rüşvete meyli edip halka zulmettiklerinden dolayı hepsini azarladı. Sonra Edirne yakınlarındaki Dimetoka'da bulunan sarayın taminini emredip, İstanbul'un surları ve binaları tamir edilinceye kadar burada kaldılar. Bu büyük zelzelede, İstanbul surlarının büyük bir kısmı yıkılmıştı.

Şehzâdeler arasında ihtilâfın başlaması

Bu tarihte Bayezid Han'ın çocuklarından Sultan Ahmed, Amasya ve Tokat, Sultan Şehinşah Karaman, Sultan Korkud Teke ve Sultan Selim de Trabzon valisi idiler. Sultan Selim, Gürcülerle savaşıp memleketlerini yağmalamaktan ve kızılbaşlarla mücadeleden geri kalmıyordu. Hattâ kızılbaşların elinden Erzincan ve Bayburd'u da almıştı. Oğlu Sultan Süleyman rüşdüne erdiğinde babasından oğlu için bir sancak istedi. Bayezid Han da bu arzusunu kabul edip, Şebîn Karahisar diye maruf olan Şarkî Karahisar'ı Sultan Süleyman'a verdiler. Ancak burası Sultan Ahmed'in eyaletine bitişik olduğundan Sultan Ahmed buna razı olmadı ve veziri Yularkasdı Sinan Bey'i babasına gönderip, Sultan Süleyman'a başka bir yerin sancak olarak verilmesini ricada bulundu. Bayezid Han, oğlunun bu ricasını kabul edip Sultan Süleyman'a Bolu sancagını verdi. Fakat Sultan Ahmed, Bolu'nun hem saltanat merkezine yakın, hem de yol üstünde olduğunu ileri sürerek buna da razı olmadı ve başka bir yerin verilmesi ricasında bulundu. Bayezid Han, Sultan Ahmed'i çok sevdiklerinden veliahd tayin etmişlerdi.

Hatırını kırmayıp Sultan Süleyman'a Kefe sancığını verdiler.

Vüzerâ ve vükelâ'nın ve devlet ileri gelenlerinin çoğu güzel huylu ve mülayim mizaçlı olduğundan Sultan Ahmed'in tarafını tutuyorlar, kötü huylu, öfkeli ve sert bir mizaca sahip olan Sultan Selim'den çekiniyorlardı. Bir fırsat ve münasebet düştükçe huzuru hümayunda Sultan Ahmed'in iyi taraflarını, Sultan Selim'in de kötü taraflarını söyleyip, Bayezid Han'ın Sultan Ahmed'e karşı muhabbetini arttırıp, Sultan Selimden soğutmaya çalışıyorlardı. Hattâ, Sultan Selim'in Sultana itaat üzere olmayıp dâvâ-yı istiklâl ettiğini iddia ediyorlardı. İddialarını isbat için de, Sultan Selim'in, devlet-i aliyye ile sulh halinde bulunan kızıllaşlarla savaşmasını ve izinsiz olarak Gürcülerin memleketlerini yağmalamasını delil olarak gösteriyorlardı. Sultan Selim'in ağızından vüzerâyı tehdid eden bir de mektup uydurmuşlardı.

Bayezid Han yaşlarının ilerlemesinden ve birbiri ardısıra gelen hastalıklar yüzünden bir çocuk gibi olmuşlardı. Vezirleri ve nedimlerinin her istediğini kabul ediyorlardı. Sultan Selim hakkında bu kadar kötü şeyler söylenince çok müteessir oldular ve Sultan Selim'e bir mektup yazıp kızılbaş ve Gürcülerle uğraşmamasını, sadece eyaletinin muhafazası ile meşgul olmasını bildirdiler. Mektuplarına, emirlerine uyulmadığı takdirde meydana gelecek şeyleri ihtiva eden tehdid yollu birkaç cümle de ilâve ettiler. Sultan Selim, olanları tahmin edip kendini temize çıkarmak, düşmanlarının kendisine isnad ettikleri şeylerin aslı esası olmadığını göstermek için babasının huzuruna çıkmak istedi. Ancak izin almadan bunu yapmaya cesa-

ret edemediğinden, babasından kendisine Rum İli sancaklarından birinin verilmesini istedi. Yeni sancığa giderken babasının huzuruna da çıkabilecekti. Fakat düşmanları buna da mani oldular. Sancığa bir mikdar toprak daha ilâve edildi. Selim Han, arka arkaya iki defa ricasının yerine getirilmesi için adamlarını gönderdiyse de muhaliflerinin gayretleri neticesinde red cevabı aldı.

Selim Han'ın eyaletinden ayrılıp Kefe'ye gitmesi

Selim Han ricaları kabul olunmayıp, gönderdiği adamları elleri boş dönünce, bir gemiye binip oğlunun sancığı olan Kefe'ye gitti. Burada bir müddet oturup, babasına tekrar adamlarını gönderip ricasını tekrarladı. Yine muhalifleri ricasının yerine getirilmesine mani oldular ve Rum İli'ne geçişini de kötü bir şekilde tefsir ettiler. Bayezid Han, oğluna nasihat etmesi için ülemeden Sarı Gürz diye maruf olan Mevlana Nureddin'i gönderdiler. Mevlana Nureddin varıp, Selim Han'a babasının emrine uyup Trabzon'a dönmesi için nasihat bulundu. Fakat Selim Han çeşitli delillerle kendisinin haklı olduğunu ispat edip Mevlana Nureddin'e, babasının huzuruna çıkmadan eyaletine dönme-yeceğini bildirdi.

Mevlana Nureddin, Selim Han'ın cevabını babasına götürdü. Bir müddet sonra Sultan tarafından gelen bir elçi, Selim Han'a, Anadolu'daki sancaklardan istediğini seçmesini bildirdi. Selim Han, babasının huzuruna çıkmadan hiç bir teklifi kabul etmeyeceğini bildirerek elçiyi geri yolladı. Sonra da, yanında bulunan ağırlıklarını ve adamlarının ziyadesini birkaç gemiye

doldurup, kendisi, Akkırman üzerinden saltanat merkezine götürmek için yola çıktı. Gemilerle gönderdiği adamlarına kendisini, Ahyolu sahillerinde demir atıp beklemelerini bildirdi.

Kefe'den çıkan Selim Han'ı, Kırım Han'ı karşılayıp izzet ü ikrâmda bulundu. Yoluna devam eden Selim Han gemilerle Tuna nehrini geçip, Silistre dışındaki konakladı. Silistre valisi Kasım Bey durumu Bayezid Hana arzetti. Selim Han'ın muhalifleri, korkuya kapılıp Bayezid Han'ı Edirne'ye varıp Rum İli askerini toplaması için tahrik ettiler. Bayezid Han da onların sözlerine uyup Edirne tarafına vardılar ve toplantıyı bildikleri kadar askerle, önce, muhafazası kolaydır diye Ada'da konakladılar. Sonra Edirne yakınındaki Çukur Çayır adıyla maruf olan yere vardılar. Zira Selim Han'ın yaklaştığı haberi gelmişti.

Selim Han, babasının daha önce gönderdiği elçilerden birini yanında almıştı. Edirne'ye yaklaşıncı elçiyi babasına gönderip kendisinin babasına karşı olan bağlılığını bildirmesini ve yollarda yaptığı güzel şeyleri anlatmasını emretti. Elçi varıp Sultan Selim Hanın bütün iyi hareketlerini anlattı. Bayezid Han, tam oğlunun gelmesi için izin vereceklerken muhaliflerin araya girmesiyle vazgeçtiler.

Selim Han'ın babasına karşı harekete geçmesi

Bu sırada Selim Han da gelip ordu-yu hümayunun karşısında konaklamıştı. Karşı tarafta savaş hazırlıkları görünce yakın adamlarından birini, affını talep etmesi ve babasının gönlünü yumuşatıcı sözler söyleme-

si için Bayezid Han'a gönderdi. Bayezid Han, elçinin sözlerinden müteessir olup ağladılar ve Nureddin Şah Gürz'ü Selim Han'a huzura çıkmanın dışında bütün isteklerini kabul ettiklerini bildirdiler. Bunun üzerine Selim Han, kâfirlerle savaşılabilmek için, Rum İli'deki sancaklardan birinin kendisine verilmesini rica ettiler.

Mevlana Nureddin, rikâb-ı hümayuna varıp Selim Han'ın ricasını bildirip iyi taraflarını mübalagalı bir şekilde anlatınca, Bayezid Han, oğlunun huzuruna gelmesi için izin vermek istediler. Ancak iradelerinin dizginleri vezirlerinin ellerinde olduğundan bu isteklerini yerine getiremeyip Selim Han'a, Semendire Mora, Bosna sancaklarından birini seçmesi için Mevlana Nureddin ile haber gönderdiler.

Selim Han, Semendire sancağını seçip Mevlana Nureddin'i çeşitli hediyelerle geri yolladı. Mevlana Nureddin dönüp de Selim Han'ın Semendire'yi seçtiğini, babasına karşı da tam bir itaat üzere olduğunu bildirince, Bayezid Han yaptıklarına pişman olup Semendire sancağına Vidin ve Alaca Hisar'ı da kattılar. Ayrıca Selim Han'a, padişahlara layık elbiseler, cins atlar, güzel gılgımanlar ve kendileri hayatta oldukça veliht seçmeyeceklerini, bu meseleyi Allah'ın takdirine bıraktıklarını bildiren bir ahidname gönderdiler. Böylece Selim Han'ın gönlünü hoş etmek istediler.

Bu iltifatlar, Selim Han'ın muhaliflerinin hasedlerini arttırdı. Hemen Sultan Ahmed'e haber gönderip Şah Kulu'nun işini bitirdikten sonra tahta çülüs için acele saltanat merkezine gelmesini bildirdiler. Selim

Hanun saltanat merkezinde bulunan casusu vüzerâ ve ümerânın Sultan Ahmed'i getirip tahta geçirmek için çalışıklarını bildirdi. Selim Han bu haberi aldığı zaman Semendire'ye gitmek için hazırlık yapmakla meşguldü. Hemen Edirne civarında konaklayıp beklemeye başladı. Devletin başına musallat olan vüzerâdan hoşnut olmayanlar gelip Selim Han'ın etrafında toplanmaya başladılar. İş birden büyüdü. Selim Han'ın muhalifleri, bunu Sultana işlerine geldiği şekilde naklettiler. Bunun üzerine Bayezid Han, Selim Han'a he-men sancığına gitmesini emreyletiler. Fakat Selim Han «İslâm askeri Şah Kulu ile savaşmaktadır. Netice nin ne olacağını beklemekteyiz» diyerek bu emre uymadı. Muhaliflerin teşvikleriyle Bayezid Han, tekrar sancığına gitmesini emir buyurunca, Selim Han çaresiz kalarak emre uydu ve aheste aheste, sancığı olan Semendire'ye doğru hareket etti. Zağra ovasına varınca burada birkaç gün kaldı. Bu sırada Bayezid Han'ın 917 (1511) rebülahirinin sonlarında İstanbul'a doğru yola çıktıkları fakat askere memleketlerine dönmeleri için izin vermedikleri haberi geldi. Selim Han, babasının, kardeşi Sultan Ahmedî tahta çıkar mak niyetinde olduğunu anlayıp babasının ardından süratle İstanbul üzerine yürüdü. Çorlu yakınlarındaki Uğraş Dere denilen mahalde ordu-yu hümayuna vasıl oldu. Yakın adamlarından birini göndererek babasından, muhaliflerinin söylediklerine kulak verip sözünden niçin döndüğünü sordurmak istedi. Fakat muhalifleri elçinin rikâb-ı hümayuna varmasına mani oldu lar.. Sultanı da, «oğlunuz Selim Han otuz bin kişilik bir orduyla s'zi hal' edip verinize geçmek için gelmiş» diyerek savaşa teşvik ettiler.

Bu sırada Sultanın yanında kırk bin asker vardı. Hepsi birden Selim Han ve askerlerinin üzerine hücum ettiler. Şiddetli bir savaş oldu. Selim Han geri çekilmenin daha uygun olacağını anlayıp adamlarından bir kısmını alarak karadeniz'e doğru azimet etti. Ardlarına düşen Sultanın askerlerini yakın adamlarından, daha sonra veziri ve akrabası olan Ferhad Bey karışlayıp oyalandı, kendisi bundan istifade ederek süratle yoluna devam etti. Savaş günü Kara Bulut adlı atına binmişti. Kara Bulut sahibini uçar gibi koşarak tehlikeden kurtardı ve selamet sahiline ulaştırdı. Selim Han'ı yakalamak için ardi ardına gelen ta kîpçileri Ferhad Bey meşgul etti. Ahyolu sahiline ula şıncaya kadar Selim Han'a üç bin asker katıldı. Selim Han yakın adamlarını alıp gemilere binerek deniz yoluyla Kefe'ye gitti. Kalan askeri de Ferhad Bey karadan Kefe'ye ulaştırdı. Bir muvafık rüzgâra tesadüf edip kısa zamanda Kefe'ye varan Selim Han, merâmına ulaşıncaya kadar burada kaldı.

Şah Kulu isyanı

917 (1511) yılında vuku bulan garip hadiselere biri de Teke havalisinde Şah Kulu adında bir zindir ğim zühur edip Anadolu'nun birçok yerini istilâ etme- siğir. Bu hâdise şöyle cerevan etti:

Sultan Korkud, Teke Türkmenlerinden bîzar ol- mustu. Teke evâletinde bulunmaktan büyük bir ızdırâp çekiyordu. Babasının sıhhatinin bozulduğunu ve memleket idaresinin vezirlerin elinde kaldığını ööre- nince, eski evâleti olan Manisa'ya dönmek istedi. Adamlarından bir kısmını, hazinesi ve eşyalarını

haricinde Şah Kulu'nu karşıladı. Şiddetli bir savaş oldu. Karagöz Paşa savaş esnasında esir düştü. Askerlerinden de ancak Allah'ın kendilerine uzun ömür ihsan ettikleri kurtulabildi. Bu rivayet Hoca Efendi tarihinde nakledilmiştir. Ancak aynı tarihte daha önce Karagöz Paşa'nın Mısırlılarla yapılan savaşlardaki tutumu yüzünden Sultan tarafından önce hapsedilip sonra da katledildiği nakledilmiştir. Bu başka bir Karagöz Paşa ise mesele yok. Bu meseleyle dikkat edilmeli. Şah kulu beylerbeyini de mağlûp edip ağrıhklarını yağmalayınca iş oldukça ciddileşti. Mülhid herif Kütahtaya'nın yakılmasını emredip Bursa'ya doğru yürüdü. Yolda Bayezid Han'ın hayatta olduğu haberini alınca geri dönüp Alaşehir yöneldi.

Bu sırada Sultanın yanında bulunan veziri-azam Ali Paşa, Şah Kulu hadisesine pek ehemmiyet vermiyip Bayezid Han'a «bu mesele Anadolu beylerbeyi ve diğer ümerânın ihmâinden dolayı bu kadar büyümüştür» diyerek isyanı basit bir hadise gibi gösteriyordu. Fakat Sultan'ı bu şekilde oyalarken Karagöz Paşa'nın başına gelenler duyulunca Bayezid Hanın hastalıkları daha da şiddetlendi. Saltanatı Sultan Ahmed'e teslim etmeye kati olarak karar verdiler. Ancak bu, Sultan Ahmed'in Şah Kulu gailisini ortadan kaldırmasına bağlıydı. Bayezid Han bu durumu vüzerâ ve devlet ileri gelenleri ile görüştü. Hadım Ali Paşa kalkıp yeri öptü ve bu işi bitirmek için gönderilmesini rica etti. Bundan maksadı Sultan Ahmed'le buluşup onu tahta geçirmek için hazırlık yapmaktı. Sultanın müsaadesi üzerine, Hadım Ali Paşa dört bin sipahi bin yeniçeri ile acele Gelibolu boğazından Anadolu'ya geçti. Anadolu beylerine ve askerlerine toplanmaları

nakletmeleri için bırakıp, kendisi bir miktar askerle bir gece süratle Saruhan'a doğru hareket etti.

Bu diyarın eşkıyası ve bilhassa Kızıl Kaya'da bulunan çapulcular, Sultan Bayezid Han'ın vefat ettiğini, oğlunun da tahta geçmek için süratle gittiğini zannedip fitne çıkardılar. 917 (1511) muharreminin onunda râzîfi adetlerine göre toplanıp kızılbaş eşkıyasından Şah Kulu adında —sonradan Şeytan Kulu şeklinde tahrif edilmiştir— bir mühlide bîat ettiler. Bir miktar adam gönderip Sultan Korkud'un hazinesini ve ağırlıkların götürülen adamlarını yakaladılar hepsini öldürüp ellerinde ne varsa aldılar. Bu havâlideki eşkıyanın kendilerine katılmasıyla sayıları günden güne çoğaldı. Köyleri zulümle harab olan timar ehli de bunlara katıldı.

Bütün bunların sebebi, Sultanın memleketin durumundan bî-haber olması, memleketin idaresini vezirlere bırakıp, yaptıkları işleri, aldıkları tedbirleri kontrol etmemesi olmuştur. Vezirlerden her birinin kendilerine bağlı adamları vardı. Bunlar da rüşvet almak, mallarını arttırmak için halka zulmetmekten geri kalmıyorlardı.

Şah kulu etrafına toplananların çoğaldığını görünce Anadolu beylerbeyinin bulunduğu Kütahya üzerine yürüdü. Yol üzerindeki memleketlerin ahalişi kaçıp sarp yerlere, dağlara sığındılar. Karagöz Paşa, Şah Kulu'nun üzerine gelmekte olduğunu haber alınca, toplayabildiği kadar asker toplayıp emirlerinden biriyile Şah Kulu'nun üzerine gönderdi. Şah Kulu bunları bozup askerini çoğunu öldürdü. Karagöz Paşa durumdan haberdar olunca kemâl-i mertebe gazaba gelip hazır bulunan bin kadar Anadolu sipahisiyle Kütahya

için haber gönderdi. Gelen beylerin ve askerlerin çeşitli ihsan ve inamlarla kalblerini kazanmaya çalıştı.

Diğer taraftan Sultan Ahmed de Amasya'dan kalıp Engürye'ye gelmişti. Etrafa bazen kardeşi Korkud'u eyaleti olan Teke'ye dönmeye mecbur etmek, bazen de kızılbaş isyanını bastırmak için yola çıktığını ima eden rivayetler yaydırıyordu. Fakat esas maksadı, babasına emri-i Hak geldiğinde saltanat merkezine yakın bir yerde bulunmaktı. Bu tedbiri de Ali Paşa düşünmüştü.

Bu sırada, Bayezid Han'ın, Ali Paşa'yla birleşip kızılbaş isyanını bastırmasını bildiren emri geldi. Vezir-i azam Ali Paşa askeriyeye gelip Sultan Ahmed'in ordusuna katıldı. Yalnız kaldıklarında «taht-ı saltanat sizindir» diye müjde verdi. Sultan Ahmed kalblerini kendi tarafına celbetmek için askerini başlarına çeşitli hediyeler verdi. Saltanatı avucunun içinde bildi.

Aynı gün içinde Ali Paşa'ya, Selim Han'ın Edirne'ye geldiği, kendisine Semendire sancığının verildiği ve babasıyla arasında geçenler haber verildi. Ali Paşa çok üzüldü. Ancak duyduklarını Sultan Ahmed'den hatırla yakın adamlarından bile gizledi. Sonra Antaşa'ya muhasara eden kızılbaş eşkıyasının üzerine yürüdü. Ali Paşanın geldiğini duyan kızılbaşlar muhasarayı kaldırıp asıl yurdları olan Kızıl Kaya'ya çekildiler. Burada giriş ve çıkışı çok müşkil olan dağlık bir bölgeydi.

Sultan Ahmed ve Ali Paşa Kızıl Kaya'ya vardılar. Ali Paşa geçitleri tutmak için lüzumlu tedbirleri aldı. Karaman valisi Haydar Paşa'yı, Anadolu ümerasından

iki emir ile Karaman tarafındaki geçit noktalarını tumaya gönderdi. Kendisi de kalan askerle diğer geçitleri tuttu. Bu şekilde günler geçti. Muhasarada olan kızılbaşlar yiyecekleri azaldığından güç durumda kaldılar. Çadırlarını ve ağırlıklarını bırakıp kaçmaya karar verdiler. Bir gece Haydar Paşa'nın üzerine hücum edip onu ve adamlarını şehid ettiler. Önce Kayseri'ye sonra da Sivas'a gittiler. Ali Paşa ancak iki gün sonra durmadan haberdar olabildi. Bir mikdar askerle ardlarına düştü. Askerin geri kalan kısmını Sultan Ahmed'in yanında bıraktı. 917 (1511) rebülahirinde, Gökçay denilen yerde kızılbaşlara yetiştii. Kemal'i gazabından askerinin bakiyesinin gelmesini beklemeyip savaşa başladı. Birçok kızılbaş öldürdü. Defalarca düşman safları arasına giren Ali Paşa sonunda göğsüne bir ok isabetiyle şehid oldu. Adamlarından pek azı kurtulabildi. Kızılbaşların da ekserisi katledildi. Reisleri olan Şaytan Kulu savaş sırasında kayboldu. Ölü veya diri olduğuna dair hiçbir haber alınmadı. Dağılan adamları varıp mühlidlerin reisi olan Şah İsmail'e iltica ettiler.

Bir rivayete göre de Şah Kulu da Şah İsmail'e iltica etmiş, fakat Şah onu fitne çıkarmasından korktuğu için öldürmüştür. Diğer bir rivayete göre de Şah Kulu savaşı sırasında öldürülmüş, adamları halifelerinden birinin etrafına toplanmışlardır. Bunlar kaçarlarken yolda büyük bir acem kervanına rastlamışlar, bin kadar tüccar ve yolcuyu öldürdükten sonra mallarını yağmalamışlardır. Enbiyâ-name ve diğer kıymetli eserlerin müellifi Şeyh İbrahim Şüsteri ve oğlu da bu kervanla birlikte Hacca gitmekteymişler. Kızılbaşlar bunları da öldürmüşler. Erzincana varan Kızılbaşları

Şah İsmail şerhlerinden korkup önce bölük bölük etmiş ve her bölüğü ümerâsından birinin yanına vermiş sonra da askerini isyana teşvik ederler, fesat çıkarırlar korkusuyla hepsini kılıçtan geçirtmiştir.

Saltanat mevkisine Sultan Ahmed'in geçmesi için yapılan teşebbüsler

Sultan Ahmed, Ali Paşa'nın şehadetinden haberdar olunca çok üzüldü ve ne yapacağını şaşırды. İntikam almak için kızılbaşları takip etmeyip eyaleti olan Amasyaya döndü. Bu yüzden asker kendisine kırıldı. Bu sırada Bayezid Hanın oğullarından Sultan Şehinşah vefat etti. Oğlunun vefat haberini alan Bayezid Han'ın hastalığı şiddetlendi. Bunun akabinde Ali Paşanın şehadeti haberi de ulaşınca Bayezid Han büyük bir ızdıraba düştü. Saltanat işini görüşmek için topladığı ümerâ ve vüzerâsı, Sultan Ahmed'in getirilerek Rum İli ümerâsı ve askeri dağılımadan tahta geçirilmesini muvafık gördüklerini bildirdiler. Bütün devlet erkânı bu görüşe katıldılar. Sadece memleketi kendi başına buyruk olarak idare eden Hersekoglu Ahmed Paşa, mevki ve mansıbı elden gider korkusuyla buna karşı çıktı ve Selim Han'ın Semendire'ye gitmeye mecbur edilmesini, Sultan Ahmed'in de saltanat merkezine daha yakın olması için Karaman eyaletine nakledilmesinin muvafık olacağını bildirdi. Ancak Bayezid Han bu söze kulak asmayıp saltanatı teslim etmek için Sultan Ahmed'in çağırılmasını emir buyurdu.

Bayezid Han, Rum İli ümerâsından oğlu Sultan Ahmed'e itaat edebileceklerine dair söz aldıktan sonra Edirne'den İstanbul'a geldiler. Sultan Ahmed'e haber

gönderip tahta çıkmak için acele gelmesini bildirdiler. Bundan haberdar olan Selim Han, Semendire'ye doğru giderken dönüp geri geldi ve Uğraş Dere denilen yerde babasının askeriyeye karşılaştı. Bundan sonrası yukarıda zikredildiği gibi cereyan etti. Selim Han eli boş ve üzgün olarak deniz yoluyla Kefe'ye gitti.

Bayezid Han, İstanbul'a varınca vezirlerini tekrar toplayıp müâverede bulundular. Hersekoglu, saltanatın el değiştirmesinin kendi helâkine sebep olacağını anladığından, saltanatın Sultan Ahmed'e teslim edilmesini geri bırakılmak için elinden geleni yaptı. Askerin Selim Han'ın tarafını tuttuğunu bildirerek Sultan'a korku verdi. «Makul olan önce Selim Han'ı ne şekilde olursa olsun razı edip gönlünü almak sonra da askerın Sultan Ahmed tarafına meyletmesini temin etmektir» diyerek fikrini beyan etti.

Bayezid Han, Ahmed Paşa'nın sözlerini makul bulup Sultan Ahmed'e bir müddet Karaman'da oturması için haber gönderdiler. Sultan Ahmed bu habere çok üzüldü ve Karaman'a gitmek istemedi. Bayezid Han bundan haberdar olunca evvelki kararını yerine getirmeye niyet etti. Taraftarları da Sultan Ahmed'e haber gönderip acele saltanat merkezine gelmesini bildirdiler. Sultan Ahmed gece gündüz demeyip yol aldı ve Üsküdar civarındaki Maltepe'ye geldi. Babasına haber gönderip huzuruna çıkması için izin istedi. Bayezid Han oğluna huzuruna çıkması için izin verdi.

Sultan Ahmed taraftarı olanlar Bayezid Han'a, Rum İli ümerâsına ve asker başlarına, kalblerini kazanmak için in'am ve ihsanda bulunulmasının muvafık olacağını arzetti. Bir sabi haline gelen Sultan arzularını yerine getirdi.

Meydana gelen değişmelerden habersiz olan Sultan Ahmed sabah olup denizi geçmeyi ve saltanat merkeze varıp tahta oturmayı gafil bir şekilde bekliyordu. Halbuki yeniçeriler toplanmışlar ve yaptıkları işi şare neticesinde Sultan Ahmed'in tahta geçmesine mani olmaya karar vermişlerdi. Yeniçerilere göre Sultan Ahmed bir Türkmen eşkiyasının hakkından gelmeyeip kaçmış ve saltanatın şan u şerefine halel getirmişti. Saltanat böyle bir kimseye nasıl teslim edilebilirdi. Sultan olmaya layık olan kimse Selim Han'dı. Yeniçeri taifesi Sultan Ahmed'in padişahlığını reddede, Sultan Selim'in tahta geçmesini talebe karar verdi. Bir rivayete göre, kendi görüşünün doğruluğunu isbat için yeniçerileri Hersekoğlu Ahmed Paşa tahrir etmişti. Ancak yeniçerilerin onun sarayını da yağmalamaları bu rivayetin aksini ortaya koymuştur.

Yeniçerilerin Selim Han'ı tahta geçirmek için harekete geçmeleri

Yeniçeriler yukarıda zikredilen karara varduktan sonra Sultan Ahmed'in taraftarı olan devlet ileri gelenlerinin evlerini yağmalamaya başladılar. Vezir-i azam Hersekoğlu Ahmed Paşa'nın, emirü'l-ümerâ Hasan Paşa'nın ikinci vezir Mustafa Paşa'nın, kazasker Müeyyede Abdurahman Efendi'nin ve nişancı Tacizade Caffer Çelebi'nin evleri yağmalandı. Bunlar canlarını kurtarabildiler. Aynı gece yeniçeriler birçok evi de yağmaladılar. Sonra, Saray kapısında toplanıp yaptıklarının bağışlanmasını ve yukarıda adları sayılan devlet adamlarının da azledilmelerini istediler. Bayezid Han, Mustafa Paşa müstesna diğerlerini, vazifelerinden azlettiler.

Sonra Yularkastı Sinan Bey yeniçerileri Sultan Ahmed'e meylettirmek için bütün gayretini sarfettiyse de muvaffak olamadı. Yeniçerilerin Sultan Selim'e karşı büyük bir muhabbet duyduklarını müşahede edip aralarından binbir güçlük çıkabildi ve efendisi Sultan Ahmed'in yanına varıp durumu izah etti. Saltanatı ele geçirmekten ümidini kestğini bildirdi.

Yeniçeriler bütün İstanbul iskelelerini zaptedip İstanbul'dan Üsküdar'a, Üsküdar'dan da İstanbul'a kimseyi geçirmediler. Sultan Ahmed Tam maksadına ulaşacakken hüsrana uğramasından ve kederinden ağladı. Büyük bir üzüntü ile Karamana döndü. Önce Anadolu'yu ele geçirip sonra da yavaş yavaş askeri itaat altına almak istedi. Kardeşinin oğlu Mehmed Şah, babası Şehinşah'ın ölümünden sonra Karaman valisi olmuştu. Amcası üzerine gelince Konya kalesine sığındı. Sultan Ahmed kaleyi birkaç gün muhasara etti ve eman vererek aldı. Sonra Mehmed Şah'ın adamlarından birkaçını, kendisine kaleye kapanma fikrini verdiklerinden dolayı katletti. Bayezid Han durumdan haberdar olunca, izinleri olmadan hareket ettiği için Sultan Ahmed'e kırıldular.

Bu sırada Şah İsmail, halifelerinden Nureddin adında birini, dinsizlik ve kızılbaşlık mezhebine meyleden Varsak, Avşarlı, Karamanlı, Turgudlu, Bozoklu Tekelü Hamidli Türkmenlerinden asker toplaması için Rum diyarına göndermişti. Nureddin'in etrafında, yukarıda zikredilen Türkmen kabilelerinden otuz bin kadar eşkiya toplandı. Bunlar Amasya, Tokat ve Sivas civarını yağmaladılar. Bu bölgelerde oturan Türkmenlerden çoğu da rafizilik ve dinsizliğe meyilli

olduğundan Nureddin'in askerine katıldılar. İş ciddi-
leşti. Karşı koyanlar öldürülüp malları yağmalandı,
evleri yakıldı.

Durumdan haberdar olan Sultan Ahmed, önce ve-
ziri Yularkastı Sinan Paşa'yı yanında bulunan Anado-
lu askeriyle Nureddin'in üzerine gönderdi. Nureddin,
Sinan Paşa'yı büyük bir hezimete uğrattı. Sinan Paşa
kendini güçlüğüle kurtarabildi. Bu haber İstanbul'a
ulaştıkda askerler Sultan Ahmed'e karşı duydukları
nefret daha da arttı. İstanbul'da toplanan asker Ba-
yezid Han'a, vezirlerin açgözlülüğünden, saltanata varis
olanların aralarında çıkan ihtilâftan ve memleket
her taraftan musallat olan düşmanlar yüzünden niza-
mın bozulduğunu arzetttiler. Rahata ve iyi yaşamaya
düşkün olan Sultan Ahmed'in saltanata layık olmadı-
ğını ifade ettiler. Şah Kulu ve Nureddin Halife vak'a-
larını da ehliyetiz oluşuna delil olarak gösterdiler.
Sultan Korkud'un da ilmî ve fazlına rağmen saltana-
ta geçmesinin muvafık olmadığını çünkü padişahlığın
rahat ve huzuru terkeditip tehlikelere atılmayı gerekli
kıldığını, bunu da Sultan Korkud'un yapamayacağını,
üstelik kısır da olduğundan kendisinden sonra tahta
geçecek bir varisinin de bulunmadığını söylediler. Büt-
tün bunları arzettikten sonra cesur ve müdebbir bir
kimse olan Sultan Selim'in vefihta tayinini, hatta da-
ha da ileri gidip tahta çıkarılmasını rica ettiler.

Bayezid Han, Sultan Ahmed'in yaptıklarını görüp
saltanata layık olmadığını anlayınca Sultan Selim ta-
rafına meyletmişlerdi. Hatta Semendire, Vidin ve
Alaca Hisar sancaklarının beratlarını bir daha gönde-
rip, gönlünü almak için çeşitli vaadlerle dolu ve ara-

larında geçen şeylerin unutulmasını isteyen bir de-
mektup yazmışlardı. Selim Han bu mektubu alınca
çok memnun olup Semendire sancığına gitmek için
hazırlanmaya başlamışlardı. İşte tam bu sırada gelen
bir haberci kendisini saltanatla müjdeleyip İstanbul'a
davet etti.

Selim Han, Kili ve Akkirman yoluyla İstanbul'a
doğru hareket etti. Mevsim kıştı. Fakat bu arada Se-
lim Han'ın kahrından ve şiddetinden korkan muhalif-
leri yeniçerilerin ittifakıyla saltanatın Sultan Ahmed'
den yüz çevirdiğini görünce Sultan Korkud'a İstan-
bul'a gelmesi için bir haberci gönderip yanına az
adam almasını, Selim'den evvel İstanbul'a varmaya
gayret etmesini, İstanbul'a girince kendini tanıtmama-
sını ve yeniçerilerin gönlünü kazanmak için doğruca
aralarına inmesini bildirdiler. Sultan Korkud bu ha-
beri alınca yanına yakın adamlarından üçünü alıp ace-
le yola çıktı ve Mihaliçe geldi. Buradan denizi geçip
Kumkapı diye meşhur olan kapıdan İstanbul'a girdi.
Tebdili kıyafet eylediğinden kimse tarafından tanı-
mayan Sultan Korkud doğruca varıp yeniçerilerin Or-
ta Cami diye maruf olan mescidine indi. Hemen yeni-
çerilerin gönlünü kazandı. Çünkü Sultan Korkud de-
desi Sultan Mehmed Han'ın vefatında babasına vekâ-
leten birkaç gün hükümdarlık etmiş ve bu zaman zar-
fında yeniçerilere ihsanlarda bulunup terakkilerini
yükseltmişti. Yeniçeriler aralarında olan hukuka sav-
gı gösterip Sultan Korkud'a hürmet edip, izzet ü ik-
ramda bulundular, hizmet ettiler. Ancak saltanatı elde
etmesi için hiçbir vakit yardımda bulunmadılar. Zaten
Korkud da nefisini tehlikeye atmaktan korktuğundan
esas maksadını açılmayıp kardeşi Sultan Ahmed'

in gadrine uğramaktan korktuğu için İstanbul'a iltica ettiğini bildirdi. Bayezid Han, izinsiz İstanbul'a geldiğinden ve kendilerine değil de yeniçerilere sığındığından dolayı Korkud'a kırıldılar.

Yeniçeriler, eğer kardeşi Selim Han tahta geçerse kendisine bir zarar gelmeyeceğine dair Korkud'a söz verdiler ve babasının kendisini affetmesine yardımcı oldular. Korkud, kardeşi Selim Han gelinceye kadar yeniçerilerin arasında kaldı.

Selim Han'ın İstanbul'a gelip tahta çıkması

İstanbul'a gelen Selim Han, büyüğüyle küçüğüyle yeniçeri taifesi tarafından karşılanıp İstanbul dahilindeki Yeni Bahçe'de kurulan büyük bir çadıra indirildi. Kışın şiddetinden müteessir olduğundan birkaç gün dinlendi. Sonra devletin ileri gelenleri, yeniçeri başlarını, Rum İli beylerini toplayıp kendisinin kemâli şiddet ve satvetini beyan ettikten sonra gaza ve cihad etmeye ülkeleri fethetmeye azmettiğini. Arab diyarını çerkeslerin, Acem diyarını da kızılbaşların elinden almak istediğini, hattâ Hind'e ve Sind'e dahi sefer yapacağını bunun için de kış yaz demeyip çalışacağını, gece gündüz bütün mesakatlere göğüs gereceğini bildirdi. Haddi aşıp zulmeden, oğlu da olsa gözünün yaşına bakmayıp cezalandıracağını, fesat çıkarana baba-sı da olsa merhamet etmeyeceğini söyledi. Ümerâyı ve askeri hiçbir zaman rahat ve huzur içinde bir hayat yaşamaları için senbest bırakmayacağını da bildirip kendisi hakkında söyleyeceklerini bitirdikten sonra kardeşleri Ahmed ve Korkud'un vasıflarını sayıp her ikisinin de yumuşak huylu olduklarını, eziyet ve

meşakkat yerine rahat bir ömür sürmeyi tercih ettiklerini ifade etti. Sonra da siz hangi tarafı isterseniz o tarafı seçiniz diyerek sözünü bitirdi. Bunun üzerine hazır bulunanlar «sizin saydığımız şeyler, bizim de yapılmasını can u gönülden istediğimiz işlerdir. Başımıza pa-dışah olarak sizi seçtik. Nasıl isterseniz öyle yapın. Bizler sadece emirlerinizi yerine getirip size itaat ederiz» diye cevap verdiler. Selim Han, bu sözleri duyunca çok memnun oldu ve hepsine dua eyledi.

918 (1512) saferinin yedisinde, Cumartesi günü, Selim Han atına bindi ve bir alay ile babasının huzuruna çıkıp mübarek ellerini öpmek için sarayı hümayuna teveccüh eyledi. Saray kapısına varınca, yeniçeriler adetleri üzere kapının iki tarafına saf bağladılar. Selim Han kapıdan geçip babasının huzuruna girdi ve elini öptü. Bayezid Han, oğluna faydalı nasihatlar edip kardeşlerini öldürmemesini, hisselerini verip kendilerini hoş tutmasını vasiyet eyledi. Sonra Selim Han'ı tahta çıkartıp başına, sultanlara mahsus olan imameyi giydirdiler.

Ziyaret ve cülûs tamam olunca Selim Han, Yeni Bahçe'deki otagına döndü. Bütün vezirler, devlet erkânı ve kardeşi Korkud kendisine biat ettiler. Selim Han, kardeşine Saruhan eyaletini ve Midillü'yi tevcih ve va'd u ihsanlarla gönünü hoş eyledi. Sonra askere cülûs bahşişlerini ve terakkilerini kanun-i Osmanî üzere ihsan eyledi. Bu arada haddi tecavüz edip, terakilerin arttırılmasını isteyen bir şahsı da öldürttü. Sonra etraftaki ümerâyâ ve Kefe sancakındaki oğlu Sultan Süleyman'a haber gönderip huzuruna gelmelerini bildirdi. Selim Han, hakkındaki diğer haberler inşaallah ayrı bir bölümde zikredilecektir.

Bayezid Han, saltanatı kendi arzularıyla veya mecbur kalarak Selim Han'a bıraktıktan sonra bir köşeye çekilip ibadet ü taatla meşgul olmak istediler. Dünya meşgalelerinden uzak kalmak için Dimetoka sarayına çekilme arzusu ettiler. Burayı Selim Han ta'mir ettirmişti. Bayezid Han, Dimetoka'ya giderken ya'kın adamlarından Rum İli beylerbeyi Yunus Paşa ile Eyüp'te camii ve medresesi bulunan defterdarı Kasım Paşa'nın hizmetlerine verilmesini istediler. Selim Han, her ikisini de babasıyla yolladığı gibi yanlarına yeniçeri ve sipahilerden meydana gelen bir miktar ka'pı kulu askeri de verdiler. Bayezid Han, İstanbul'dan ayrılırken bir tahtırevana bindiler. Selim Han ve devlet erkânı Bayezid Han'ı teşyi için İstanbul'dan ayrıldılar. Bir müddet beraberce gittikten sonra Selim Han ve beraberindekiler, Bayezid Han'ın ısrarı üzeri'ne geri dönmek mecburiyetinde kaldılar. Ayrılırken, Bayezid Han oğluna hayır dualarda bulunup veda et'tiler. Selim Han, babasının ellerini defalarca öptü ve ağladı. Onunla birlikten babası ve hazır bulunalar da ağladılar. Selim Han, saltanat merkezi olan İstanbul'a döndü.

Sultan Bayezid Han'ın vefatı

Edirne'ye doğru hareket eden Bayezid Han'ın yol'unda hastalığı ağırlaştı. Edirne yakınlarında Söğütü De're denilen yerde rahmet-i Rahman'a kavuştular. Vefat'ları tarihi on rebülevvel 918 (1512) dir. Bir rivayete göre Bayezid Han zehirlenerek öldürülmüştür. En doğ-rusunu Allah bilir. Na'ş-ı mübarekleri İstanbul'a nak'ledilip camilerinin yanında, kendileri için hazırlattık-

ları türbelerine defnedildi. Bayezid Han'ın birçok hay-ratı vardır. İstanbul'da cami, medrese ve imaret yap-tırılmıştır. Edirne'de bir cami, imaret, medrese ve da-rüşşifaları, Amasya'da da cami, imaret, medrese, zav'i-ye ve mektepleri vardır. Bursa'da Piriç Han, İpek Han ve Yeni Han adlarını taşıyan üç han inşa ettir-mişlerdir. Üç tane de köprü yaptırmışlardır: Biricisi; Osmancık yakınında, Kızılırmak nehri üstünde; ikinci-si; Geyve nahiyesinde, Sakarya nehri üstünde; üçüncü-sü ise Aydın diyarındadır. Yeni fethedilen memleket-lerde yaptırıldıkları mescidler, mabedler, zaviyeler ve hanlar ise pek çoktur. Bayezid Han fakirlere, yoksul-lara çok sadaka verirlerdi. Allah mükâfatlarını en iyi bir şekilde versin.

Bayezid Han'ın evlâd-ı kîrâmı

En büyük çocukları olan Abdullah dedesi Mehmed Han zamanında Saruhan valisiydi. 888 ramazanında (1483) vefat eyledi.

Sultan Şehinşah 865 (1461) de doğdu. Konya'da 910 (1504) yılında vefat edene kadar Karaman valiliğ'in-de bulundu. Na'ş-ı Bursa'ya nakledilip ceddî Sultan Murad Han'ın türbesi civarına defnedildi. Yerine geçen oğlu Sultan Mehmed, Selim Han'ın cülüsünden sonra şehid edildi.

Sultan Ahmed, 870 (1465) yılında doğdu. Babasının cülüsünde (886/1481) Amasya valisi oldu. 918 (1512) yılında kardeşi Selim Han tarafından şehid edildi. Bursa'da ceddî Sultan Murad Han'ın türbesi civarına defnedildi. Murad, Alaaddin, Süleyman ve Osman ad-

larındaki çocuklarından hayatta kalanlar babalarının vefatından sonra Selim Han tarafından şehid edildi.

Sultan Alemşah, Saruhan valisiydi. 908 (1502) yılında vefat etti. Bursa'da Sultan Murad Han'ın türbesi civarına defnedildi. Osman Han adındaki oğlu amcası Selim Han'ın tahta çıkmasını müteakip şehid edildi (918/1512). Na'şı Bursa'ya nakledilip Gazi Hüdaven-digâr'ın türbesi civarına defnedildi.

Sultan Korkud, âlim ve fâzıl bir kimse idi. Birçok kıymetli eser telif eylemiştir. Fıkha dair olan «Fetava-yı Korkudiyye» adlı eseri bunlardan biridir. Musikide de yedi tûla sahibiydi. Peşrevi ve ehlince muteber tutulan eserleri vardır. Saruhan valisi iken Teke'ye nakledilince babasına kırılıp izinsiz olarak Mısır'a gitti. Sonra Teke'ye geri dönüp oradan da tekrar Saruhan'a geldi (917/1511). Selim Han'ın cülusundan önce İstanbul'a gitti. Selim Han, Korkud'u tekrar Saruhan valiliğine tayin etti. Bundan sonra meydana gelen hadiseler ilerde zikredilecektir. Vefatında Bursa'da Orhan Gazi türbesi civarına defnedildi.

Sultan Mahmud 880 (1475) yılında doğdu. İlk olarak Kastamonu valiliğinde bulundu. Sonra 910 (1504) tarihinde Saruhan valiliğine nakledildi. 913 (1507) yılında Manisa'da vefat etti. Nazım ve nesirde mahareti vardı. Meclisleri şâirler, âlimler ve fâzıl kimselerle dolardı. Sanatkârlara karşı çok cömert davranırdı. Şuarâdan Necatî (9) nişancısı, Zâti (10) nedimi ve mu-sahibi idi. Lamii (11) vefatında mersiye olarak belîğ bir kaside yazmış ve tarih düşürmüştür. Kasidenin tarih beyiti aşağıda zikredildi:

**Dâr-ı fenâdan itdi çü Mahmud Han sefer
Tarih didi Lamii «Hak rahmet eylesün» (913/1507)**

Geride kalan Orhan, Musa ve Emir adlarındaki çocukları 918 (1512) yılında tahta çıkan amcaları Selim Han tarafından şehid edildiler.

Bayezid Han'ın vezir-i azamları

İshak Paşa; Sultan Mehmed Han'ın vüzerâsı arasında zikri geçmiştir. 888 (1483) yılında, yaşının ilerlediğini ileri sürüp vazifeden affını rica etti. Vefat edinceye kadar Selânik sancagında oturdu.

Kasım Paşa; İshak Paşa'nın yerine vezir-i azam oldu. Alim ve fâzıl bir zattı. İlimi ve ilim ehlini sever, fakirlere meclislerinde yer verir, onlara ihسانlarda bulunurdu. Birçok hayratı vardır. Vefat edinceye kadar vezâret makamında kaldı (890/1485).

Davut Paşa; Kasım Paşa'nın yerine vezir-i azam oldu. Sultan Mehmed Han'ın yakın adamlarındandı. 887 (1482) yılında Yahya Paşa'nın yerine Rum İli beylerbeyi oldu. Aynı yıl içinde katledilen Gedik Ahmed Paşa'nın yerine vezâret makamına getirildi. Kasım Paşa'nın 890 (1485) yılında vefat etmesi üzerine de vezir-i azam oldu. Oniki yıl vezir-i azamlık yaptıktan sonra 902 recebinin dördünde Sultanın gözünden düşüp azledildi. 904 rebülevvelimin dördünde tekaüden oturmakta olduğu Dimetoka'da vefat eyledi.

Hersekoglu Ahmed Paşa, Davud Paşa'nın yerine vezir-i azam oldu. Hersek hâkiminin oğluydu. Babası tarafından Sultan Mehmed Han'ın yanına gönderilmiş

ve müslüman olma şerefine ermişti. Sultan'ın yanında yetiştirdi. Devlet-i aliye'ye büyük hizmeti oldu. Defalarca Kaptan-ı deryalık makamına getirildi. Beylerbeylik yaptı. Davut Paşa'nın azli üzerine 902 (1497) de vezir-i azam oldu. 903 (1498) yılında da azledildi.

Hoca Efendi, tarihinde, Hersekoğlu Ahmed Paşa yerine Mevlana Fenarî'nin soyundan Fenarî Ahmed Paşa'yı zikreder. Fenarî Ahmed Paşa alim ve fâzıl bir zattı. Nişancı iken vezir oldu, ve 907 (1501/1502) yılında da azledildi. Vefat edinceye kadar Bursa'da oturdu.

İbrahim bin Halil Paşa bin İbrahim Paşa bin Ali Paşa bin Hayreddin Paşa bin Kara Halil Paşa Çandarlı; Hersekoğlu Ahmed Paşa'nın yerine vezir-i azam oldu. Bayezid Han tahta çıktıklarında, İbrahim Paşa'yı Sultan Ahmed'e lala tayin edip Amasya'ya gönderdiler. 890 (1485) yılında kendisine kazaskerlik tevcih edildi. Hersekoğlunun azli üzerine 903 (1498) yılında vezir-i azam oldu. Vefat edinceye kadar bu makamda kaldı.

Mesih Paşa, İbrahim Paşa'nın yerine vezir-i azam oldu. Sultan Mehmed Han'ın azatlılarından idi. Onun devrinde yükselip vezir oldu. Rodos muhasarasından eli boş dönünce azledildi. Hoca Efendi'ye göre, Bayezid Han tahta çıktıklarında Mesih Paşa'ya iltifat edip 889 (1484) da Kasım Paşa'nın yerine vezir-i azam tayin ettiler. Bir müddet sonra izin alarak hacca giden Mesih Paşa dönüşünde, İbrahim Paşa'nın vefatı üzerine ikinci defa vezir-i azamlık mevkiine getirildi. 907 cezazilevelinde Galata'da çıkan bir yangını söndürmeye uğraşırken ayağına bir taş düştü. Birkaç gün sonra da öldü. Yukarıda zikri geçmişti. Ötünceye ka-

dar vezâret makamında kaldı. Mesih Paşa, birçok carmi ve medrese yaptırmıştır.

Hadım Ali Paşa, Mesih Paşa'nın yerine vezir-i azam oldu. Bayezid Han'ın yakın adamlarındandı. Bayezid Han tahta çıktıklarında Ali Paşa'yı önce Karaman beylerbeyi, sonra da Semendire valisi yaptılar. 890 (1485) yılında, İskender Paşa'nın yerine Rum İli beylerbeyi oldu. 893 (1488) de rütbe-i vezâretle şereflendirildi. Yukarıda zikredildiği üzere 906 (1550) da Moradiyârın geri kalan kısımlarını fethe memur edildi. Din ü devlete büyük hizmetlerde bulundu. Mesih Paşa'nın vefatı üzerine 907 (1501/1502) yılında vezir-i azamlık mevkiine getirildi. 909 (1503/1504) yılında azledildi. Yerine Hersekoğlu Ahmed Paşa tayin edildi. Hersekoğlu'nun 912 (1506) yılında kaptan-ı deryalığa tayini üzerine Ali Paşa tekrar vezâret makamına getirildi. 917 (1511) yılında yukarıda zikri geçen Şah Kulu vak'asında şehid edilene kadar bu vezir-i azamlık mevkiinde kaldı. Ali Paşa, sahib-i re'y ve tedbir, cesur, cömert bir kimseydi. Ülemâ ve füzelâyâ kemal-i muhabbet ve mübalağa in'am u ihsanlar ederdi. Birçok hayratı vardır. Tavukpazarı'nda, Dikilitaş yanında bulunan camii, medresesi ve zaviyesi bunlardan biridir. Nakledildiğine göre ülemâ ve meşâyih bir mecliste sair ihsan u in'amının yanında üçyüz latif kürk hediye etmiştir.

Hersekoğlu Ahmed Paşa; Hadım Ali Paşa'nın şehadeti üzerine tekrar vezir-i azam oldu. Fakat yukarıda zikredildiği üzere yeniçeriler evini yağmalayıp, vezaretten azli için de Sultanı zorladılar. Selim Han zamanına kadar ma'zul olarak kaldı. Selim Han'ın

tahta çıkışından sonra vezir-i azam oldu. Acem seferinden dönüldükten sonra tekrar azledildi. Çok geçmeden de eceli ile vefat eyledi (921/1515).

Bayezid Han zamanında vezir-i azamlığa nail olamayan vezirler.

Ayas Paşa; Bayezid Han'ın tahta çıktıkları sene Cem Sultan vakasında, Bursa'da şehid oldu. Hoca Efendi'ye göre altı ay kadar vezir-i azamlık makamında bulunmuştur.

Gedik Ahmed Paşa; yeniçeri zümresindendi. Sonra yükselip büyük memuriyetlerde bulundu. Sultan Mehmed'in has adamları arasına girip rübe-i vezâret ile taltif edildi. Birçok seferde serdarlık yaptı. Yukarıda zikredildiği gibi, zamanında yapılan gaza ve fetihlerin çoğunda hissesi vardır. Sultan Cem gâilesini ortadan kaldırmada büyük hizmeti geçti. Hoca Efendi'ye göre birkaç gün vezir-i azamlık makamında bulundu. 887 (1482) yılında düşmanlarının iftirasına uğrayıp Cem Sultan taraftarıdır diye Sultan Bayezid Han'ın emriyle öldürüldü.

Hızır Bey oğlu Mehmed Paşa; Bayezid Han tahta çıktıklarında Semendire valisi idi. 887 (1482) de Davut Paşa'nın yerine Rum İli beylerbeyi oldu. 888 (1483) de mevki-i vezârete getirildi. 889 (1484) de vezâretten azıl ve Sultan Ahmed'e atabek tayin olundu. 904 (1498/1499) yılında vefat edinceye kadar bu vazifede kaldı.

İskender Paşa, Sultan Mehmed Han'ın yakın adamlarından olup vefatlarında Bosna valisiydi. 888 (1483) de Rum İli beylerbeyi oldu. 890 (1485) yılında azledilip yerine Hadım Ali Paşa tayin edildi. 894 (1489) yılında

vezâret mevkiine getirildi. On sene kadar vezâret mevkiinde bulunduktan sonra 904 (1498/1499) de vezâretten affını ve serhadleri muhafaza için Bosna eyaletine tayinini rica etti. Ricası kabul olunup Bosna valiliğine ne tayin edildi. 912 (1506) yılında vefat edinceye kadar bu vazifede kaldı. İskender Paşa, Bosna'da bulunduğu yıllarda maruf ve meşhur olan gazalarda bulundu. Kendisi ve oğlu Mustafa Bey büyük bir cesaret ve şecaat gösterdiler. Baba ve oğul vakitlerinin çoğunu gaza ve cihad ve feth-i biladla geçirdiler.

Yakub Paşa; Sultan Mehmed Han'ın yakın adamlarından olup zamanı saadetlerinde kapuğası idi. Bayezid Han zamanında Bosna valiliğine tayin edildi. Gaza ve cihadlarda büyük yararlıklar gösterdiğinden 899 (1493/1494) yılında Yahya Paşa'nın yerine Rum İli beylerbeyliğine getirildi. 903 (1497/1498) yılında makâmı vezâretle şereflendirildi. Birkaç sene bu vazifede kaldıktan sonra 907 (1501/1502) yılında vefat etti.

Davut Paşa-yı sani; Sultan Mehmed Han'ın hizmetkârlarındandı. Bir müddet nişancılık yaptıktan sonra sancağ paşası oldu. 908 muharreminde (1502) vezâret mevkiine getirildi. 911 (1505) yılında vefat eyledi.

Mustafa Paşa; Bayezid Han'ın yakın adamlarından olup saltanatlarının ilk yıllarında reisi'l-bevvabin idi. Cem Sultan meselesini halletmek için Frengistan'a gönderildi. Bu meseleyi Sultan'ın istediği şekilde halledip geri dönünce Rum İli beylerbeyliğine tayin edildi (902/1497). Sonra divan vezirliğine getirildi (907/1501). Selim Han devrinde Sultan Ahmed'le ittifak ettiği iddia edilip öldürülünceye kadar bu vazifede kaldı.

Yahya Paşa; Sultan Mehmed Han'ın değerli hizmetkârlarından olup saltanatlarının son yıllarında Rum İli beylerbeyliğine tayin olunmuştu. Bayezid Han zamanında azledildi. (887/1482). Halil Paşa'nın 893 (1488) yılında Rum İli beylerbeyliğinden azline kadar mazul olarak kaldı. Bu tarihte tekrar Rum İli beylerbeyliğine getirildi. Altı sene kadar bu vazifede kaldıktan sonra 899 (1494) da azl ve yerine Yakub Paşa nasbedildi. Yahya Paşa da, Yakub Paşa'nın yerine Bosna valiliğine getirildi. Buradan, 907 (1501/1502) yılında Damad Sinan Paşa'nın yerine Anadolu beylerbeyliğine nakledildi ve Bayezid Han'ın akrabası olma şerefine erdi. Anadolu'yu Şah İsmail'e karşı muhafazaya memur edildi. 909 recebinde Damad Sinan Paşa'nın vefatı üzerine Rum İli beylerbeyliğine getirildi. 911 (1505) de divan vezirliğine tayin edildi ve ölüncüye kadar bu vazifede kaldı.

Hasan Paşa; Bayezid Han'ın hizmetkârlarından. Birçok vazifelerde bulunduktan sonra Karaman beylerbeyi oldu. 909 (1503/1504) da Anadolu beylerbeyliğine tayin edildi. 911 (1505) de Rum İli beylerbeyliğine naklolundu. Selim Han'ı tahta geçirmek için ayaklanan yeniçerilerin isteği üzerine 917 (1512) yılında azledildi. Yerine yeniçeri ağası Yunus Paşa tayin edildi. Selim Han'ın tahta çıkışından sonra tekrar Rum İli beylerbeyliğine getirildi. Çaldıran savaşında şehid oluncaya kadar bu vazifede kaldı (920/1514).

Karagöz Paşa; Bayezid Han'ın hizmetkârlarından. 906 (1500/1501) da yeniçeri ağası oldu. 908 (1502/1503) de Kastamonu valiliğine tayin edildi. 911 (1505/1506) de Anadolu beylerbeyliğine getirildi. Şah Kulu vakasında şehid oldu (917/1511).

DOKUZUNCU FASIL,

ARAP VE ACEM DİYARININ
FATİHİ SELİM HAN

DEVİRİ BEYANINDADIR

Arap ve Acem diyarının fatihi Sultan Selim Han bin Bayezid bin Mehmed bin Murad bin Mehmed bin Bayezid bin Murad bin Orhan bin Osman Gazi, Osmanlı sultanlarının dokuzuncusudur. Sahih olan rivayete göre 875 (1470/1471) de Amasya'da doğdular. Bir rivayete göre de 872 (1467/1468) yılında doğmuşlardır. Tahta cülusları 918 saferinin yedisinde, Cumartesi günü (1512) olmuştur. Tahta çıktıklarında kırk üç yaşındaydılar. 926 şevvalinin ondokuzunda, Cumartesi geçesi (1520), sabaha yakın alem-i kudse irthal eylediler. Sahih olan rivayete göre elli bir yıl, diğer bu rivayete göre de elli dört yıl yaşadılar. Saltanatları sekiz yıl dokuz ay sürdü. Saltanat merkezleri İstanbul'du.

Selim Han, orta boylu, yuvarlak yüzlüydü. Tenlerinin rengi kırmızıya çalan bir beyazlıktaydı. Çatık kaşlıydı. Göğsü ve omuzları arası genişti. Sakalları- nı traş edip bıyıklarını uzatırdı. Şecaatli, heybetli ve gazubtular. İlimi ve ülemâyı severlerdi. Farsî ve Türkî nazmında ve tarih ilminde maharet sahibiydiler. Boş vakitlerinin çoğunda tarihle meşgul olurlardı. Bilhassa Vassaf Tarihini (12) mütalaa ederlerdi. Selimî adı verilen bir başlık giymişlerdir. Sultan Süleyman- dan başka evladları olmamıştır. Tahta çıktıklarında Sultan Süleyman Kefe'de bulunuyordu. Babasının daveti üzerine 918 rebülevvelinde İstanbul'a geldi.

Selim Han'ın cülusundan sonra meydana gelen bazı hadiseler

Selim Han'ın cülusundan bir müddet sonra, biraderi Sultan Ahmed, oğlu Sultan Alaaddin kumandasında Bursa'ya feth için gönderdiği kuvvetler Bursa civarını yağmalayıp şehri de ele geçirmek istediler. Selim Han durumdan haberdar olunca askeri topladı ve Sultan Süleyman'ı da İstanbul'da naiib olarak bırakıp Bursa üzerine yürüdü. Alaaddin Konya'da bulunan babasının yanına kaçtı. Bunun üzerine Selim Han, Engürüye teveccüh edip Malkoçoğlu Bali Bey'in oğlu Tur Ali Bey'i, Rum İli askerleriyle öncü olarak Sultan Ahmed'in üzerine gönderdiler. Sultan Ahmed Amasya'ya kaçtı. Tur Ali Bey peşini bırakmayınca buradan da Malatya ve Darende tarafına doğru firar eyledi.

Selim Han, Tur Ali Bey'i Rum İli beyleriyle bu bölgenin muhafazasına memur ettiler. Davud Paşa oğlu Mustafa Bey'e Amasya sancağını ihсан edip kendileri Bursa'ya döndüler. Askere memleketlerine dönmeleri için izin verdiler. Kışı yakın adamlarıyla Bursa'da geçirdiler.

Sultan Ahmed'in tahtı ele geçirmek için yaptığı teşebbüsler

Bu arada Sultan Ahmed mevsimin kış olmasına bakmayıp, iki bin athıyla varıp Amasya'ya ele geçirdi. Mustafa Bey'i esir etti. Fakat sonra Mustafa Bey'i serbest bırakıp kendisine vezir yaptı. Bu bölgeyi korumak için Tur Ali Bey'in yanında bırakılan Rum İli beylerine haber gönderip onları kendi tarafına çekti

Bunlar Tur Ali Bey'e gâdretmek istediler. Fakat durumdan haberdar olan Ali Bey bir miktar askerle kaçıp Selim Han'ın huzuruna vardı ve olup bitenleri arzetti. Selim Han büyük bir üzüntüye kapılıp diğer ümerâdan da şüphelenmeye başladılar. Önce, kendisine itidaca etmiş olan kardeşinin çocuklarının öldürülmesini emrettiler. Sultan Şehinşah'ın oğlu Mehmed, Sultan Alemşah'ın oğlu Osman, Sultan Mahmud'un oğulları Musa, Orhan ve Emir katledilip Bursa'ya Sultan Murad'ın türbesi civarına defnedildiler. Sonra Sultan Korkud'un gaillesini def için Manisa'ya gitmeye karar verdiler.

Sultan Korkud'un katli

Sultan Korkud, Selim Han'a biat edip itat edeceğine dair söz verdiğinden kendisine Manisa eyaleti ihсан olunmuştu. Fakat sonradan sözünden döndüğünü gösteren bazı hareketlerde bulununca Selim Han imtihan için ümerâ ağzından «kendisin saltanata davet eden, bu hususta kendisine yardımcı olunacağımı bildiren» mektuplar yazdı. Sultan Korkud bu mektuplara verdiği cevaplarda «davâ-yı saltanat için huruç ve ümerâyyla birlikte hareket edeceğimi» bildirdi. Selim Han bu meselenin Sultan Ahmed meselesinden daha vahim olduğunu görüp beraberindekilerle Bursa'dan av bahanesiyle avrıldılar. Süratle yol alıp beş günde Manisa'ya vardılar. Korkud, ancak sarayı kuşatıldıktan sonra işin farkına varabildi. Ne yapacağını şaşırды. Sonra yanına mahhubu Piyale'yi ve taşıyabileceği kadar altın ve gümüş parayı alıp saraya bitişik olan bahçe kapısından kaçtı. Piyale'yle birlikte hazır olan atla-

ra binip dağlık yerlere çıktı. Yirmi gün bir mağarada gizlendi.

Selim Han, Korkud'u ele geçirmekten ümidini ke-since Bursa'ya dönüp etrafa yakalanması için haberler gönderdiler.

Sultan Korkud, Piyale'yle gizlendikleri mağara-dan çıktı ve bir gemi bulup Frengistan'a veya Arabis-tan'a gitmek için Teke'ye doğru yürüdü. Teke hududu-na varınca yine bir mağarada gizlendiler. Fakat bir müddet sonra yiyecek bittikten zor duruma düş-tüler. Piyale yiyecek aramak için dışarı çıktı. Yolda rastladığı bu diyarın Türkmenlerinden birine sırlarını bildirip çeşitli vaadlerde bulundu ve yiyecek alması, bir gemi araması için para verip Sultan Korkud'un atına bindirip şehre gönderdi. Bu şahıs varıp bir mik-tar yiyecek getirdi. Sonra tekrar Sultan Korkud'un atına binip gemi aramak için şehre indi.

Selim Han'ın her şehirde, derbende ve geçitte casusları bulunuyordu. Türkmenin altında padişahla-ra mahsus takımlarla donatılmış ve Sultan Korkud'a ait olduğunu bildiren işaretler taşıyan bir at görünce Türkmeni hemen yakalayıp sorguya çektiler. Fakat Türkmen hiçbir şey söylemedi. Bunun üzerine döverek korkutup Teke valisi Kasım Bey'in huzuruna götürdü-ler. Kasım Bey, Türkmeni bir güzel dövürüp öümle-de tehdid edince, bütün bildiklerini anlattı. Sonra Korkud'la, Piyale'nin saklandıkları, mağaranın yerini gösterdi. Kasım Bey, her ikisini tutup hemen Selim Han'a gönderdi. Selim Han, Korkud'un bir evde hap-sedilmesini ve gceleynin boğulmasını emreyledi.

Hapseylediği evde Piyale, Sultan Korkud'un kor-kusunu gidirmek için hikâyeler anlatıyor, onu teselli-

ye çalışıyordu. Sultan Korkud uyuyunca, Selim Han'ın adamları odaya girip bir bahane ile Piyale'yi dışarı çıkardılar. Piyale geri döndüğünde efendisinin boğul-muş olduğunu görüp feryad u figana başladı. Sultan Korkud, Orhan Gazi'nin türbesinin yanına defnedilin-ce Selim Han'dan izin alıp ölünceye kadar efendisine türbedarlık yaptı.

Selim Han, Sultan Korkud vak'asından önce veziri Mustafa Paşa'yı 918 ramazanında (1512) Sultan Ahmed tarafından diye katlettirdiler.

Sultan Ahmed'in katli

Sultan Korkud meselesi kapatıldıktan sonra Selim Han, biraderleri Sultan Ahmed'i bir hile ile ortadan kaldırmayı düşündüler. Slutan Ahmed'e taraftar ol-dukları bilinen ümerânın ağzından mektuplar yazdır-dılar ve mektupları onların mühürleriyle mühürlettir-ler. Bu mektuplarda Selim Han'dan mizacının sertli-ğinden, kardeşlerinin masum yavrularını öldürdüğü-n-dolayı şikâyetlerde bulunuyor, Sultan Ahmed'i hareke-te geçirecek vaadlerde bulunularak saltanat merkezi-ne gelmesi isteniyordu. Sultan Ahmed mektuplarda yazılan tevirata aldandıp İstanbul'a doğru hareket et-ti. Karaman hududuna varınca buranın valisi olan Hemdem Paşa durumu Selim Han'a arzetti. Selim Han, imrahorları Mehmed Bey'i, yanında bulunan as-kerlerle Sultan Ahmed'in üzerine gönderdiler. Anadolu beylerbeyine de eyalet askerleriyle Mehmed Bey'i takip etmesini emreylediler.

Fakat bir müddet sonra, Sultan Ahmed'in Yenişe-hir civarındaki Ermeni derbendine vardığı haberi ge-

lince, Selim Han hemen üzerine vardılar. Yenişehir ovasında ordugâhını kurdular. Sultan Ahmed, mektuplarda bildirilen vaadlerden bir eser görmeyince kardeşî tarafından aldatıldığını anladı. Geldiğine pişman oldu amma pişmanlık fayda vermedi. Savaş başlayınca Sultan Ahmed'in askeri bozuldu. Kendisi de kaçarken atının tökezlenerek düşmesi üzerine esir edildi. Selim Han boğulmasını emredince, Sinan Ağa yayının kirşiyile Sultan Ahmed'i boğdu. Bu hadise 919 (1513) yılında vuku buldu.

Selim Han, Sultan Ahmed'in esir düşen adamlarını serbest bıraktılar. Sultan Ahmed'in çocuklarından, Sultan Murad Acem diyarına kaçıp Şah İsmail'e iltica etti. Ölene kadar Acem diyarında kaldı. Sultan Alaaddin ise birkaç kardeşiyle Mısır'a gitti ve burada çıkan bir taun salgınında öldü.

Selim Han, memleket dahilindeki karışıklıkları ortadan kaldırdıktan sonra Gelibolu'dan geçip Edirne'ye gittiler. Kâfir hükümdarlarının gönderdikleri elçiler, çeşitli hediyelerle gelip gelip, Devleti aliye ile olan sulh anlaşmalarını yenilediler.

İran seferi

Selim Han, Acem diyarına sefer etmeye kat'i olarak karar verdiler. Ülemâdan kızılbaşlarla savaşmanın caiz olup olmadığına dair fetva vermelerini istediler. Ülemâ, kızılbaşlarla yapılacak savaşın kâfirlerle yapılacak savaşlardan daha efdal olduğunu bildirip savaşın cevazına ittifakla karar verdiler. Geniş olarak yazılmış Osmanlı tarihlerinde ülemânın bu hususu isbat için getirdikleri deliller uzun uzadıya anlatılır.

Selim Han ülemâdan fetva aldıktan sonra memleketin her köşesine haberler gönderip asker toplamasını emreylediler. Kendileri de 920 muharreminde Edirne'den İstanbul'a gelip Eyüp civarındaki Fil Çayırı denilen yere ordugâhlarını kurdular. Asker, Anadolu'ya geçinceye kadar burada kaldılar. Her gün Eba Eyube'l Ensari hazretlerinin merkad-i şerifini ziyaret edip savaşı kazanmak için dua ediyorlardı. Fakir fukarayada da bol bol sadaka veriyorlardı. 920 saferinin yirmi dördünde, Perşembe günü Üsküdar tarafına geçip Maltepe'ye vardılar. Rum İli beylerbeyi Hasan Paşa, Rum İli beyleri ve askeriyle Gelibolu boğazından geçmişti. Önceden eyalet valilerinden, tespit edilebilen 40 bin kızılbaşın isimlerini muhtevi defter geldi. Selim Han, hepsinin öldürülmesini emir buyurdu. Bu esnada Şah İsmail'in bir casusu da yakalandı. Selim Han casusu serbest bıraktırp onunla Şah İsmail'e bir mektup gönderdiler.

Buradan Yenişehir tarafına hareket edildi. Selim Han, Dukakinoğlu Ahmed Paşa'yı, Şah İsmail'in mundan haberdar olabilmek için Rum İli askeriyle Sivas'a gönderdiler. Kendileri Konya'ya vardılar ve velilerin türbelerini ziyaret etmek için burada bir gün kaldılar. Sonra yollarına devamla Kayseri'ye, oradan da Çubuk Ovasına geldiler. Dulkadiroğlu Alaaddin Bey'e haber gönderip ordu-yu hümayuna katılmasını bildirdiler. Fakat Alaaddin Bey gelmedi. Selim Han buna göz yumup Sivas tarafına teveccüh buyurdular. Timar ve zeamet ehlinin timarlarını bin akçede elli akçe ziyade eylediler. Üskülce denilen vere gelindikte Karaca Paşa diye maruf olan Sinop bevi Ahmed Bey'i dil almak için beş yüz süvari ile gönderdiler. Mihaloğlu

Mehmed Ali Bey'i de ardından yolladılar. Ordu-yu hümayun Sivas yakınlarına geldiğinde Dulkadroğlu yanındaki askerle Selim Han'ı karşıladı.

Selim Han'ın emri üzerine yapılan sayımda asker sayısının yüz kırk bine ulaştığı görüldü. Bunun üzerine, Selim Han silâh kullanamayacak durumda olanların, yaşlıların ve çocukların ordudan ayrılmalarını emreylediler. Ordudan ayrılan kırk bin kişi Sivas ve Kayseriye şehri civarında bırakıldı. Çünkü Acem diyarında yiyecek sıkıntısı vardı. Şah İsmail halkı dağlara çıkarıp taşınması mümkün olmayan ot ve benzeri şeyleri de yaktırmıştı. Ayrıca düşmanın Osmanlı askerinin çokluğunu görüp mukabele etmeme ihtimalinde ortadan kaldırılmak istendi.

Selim Han, yerinde bir tedbirle önceden Karadeniz'den gemilerle Trabzon limanına, lüzumu halinde askere dağıtılmak üzere bolca erzak göndermişlerdi. Devamlı olarak, Şah İsmail eğer karşı çıkmaz da melekentin içlerine doğru kaçarsa işinin çok zorlaşacağını düşünüyorlardı. Buna mani olmak için de Şah İsmail'in gayret ve hamiyetini tahrîk edecek haberler gönderiyorlardı.

Cemazülevvelin yirmi beşinde Erzincan'a doğru hareket edilip Yassı Çimen denilen yerde konaklandı. Bu sırada Şah İsmail'in elçisi saçma-sapan sözlerle dolu bir mektup ve bir hokka macun-u mükeyyef getirdi. Selim Han elçinin öldürülmesini emrettiler. Şah İsmail'e de kendisini savaşa davet eden bir mektup gönderdiler. Bu mektuplarında, ayrıca, kendilerinin kırk bin kadar askerini Kayseriye civarında bıraktıklarını, bunu korkup da kaçmaması için yaptıklarını, kadınlar gibi kaçmak ve gizlenmekle saltanat davâsın-

da bulunamayacağını bu hareketin bir hükümdara yakışmadığını bildirdiler. Mektuplarına bu kabilden daha bir çok şeyler ilâve ettiler. Fakat Şah İsmail'den ses seda çıkmadı.

Bu sırada asker arasında kıl ü kâl zuhuu edip fitne çıkarmak isteyen bazı kimselerin teşvik ve tahrîkleriyle yeniçeriler «azığımız azaldı, düşman da henüz ortalıkta gözüküyor. Acem diyarına girmeyip, geri dönelim» diyerek Selim Han'dan geri dönülmesini rica ettiler. Selim Han, yeniçerilerin sözlerine iltifat etmeyip, ricalarını kabul etmediler. Azerbeycan'a varmak hususundaki azimlerinden geri dönmедiler. Erzincan ile Azerbeycan arasında kırk günlük bir mesafe vardı.

Hemdem Paşa'nın katli

Devlet ileri gelenleri Sultanı bu fikrinden caydırmak için Karaman valisi Hemdem Paşa'ya müracaat ettiler. Hemdem Paşa, Sultanın yanında yetmişmişti. Nüdemâsın ileri gelenler'indendi. Selim Han her meseleyi onunla müzakere ederlerdi. Devlet a'yanı aske- rin çok yorulduğunu ve güç bir durumda bulunduğunu bildirip Hemdem Paşa'yı, Selim Han'ı Acem diyarına varmaktan vazgeçirmek için gayret etmeye zorladılar. Hemdem Paşa, devlet a'yanının sözlerine kapılıp, Sultanı fikrinden caydırabilirse kendisine veremeyi vâ'd ettiler. Fakat devlet a'yanının Selim Han'a arzettiği. Fakat sözlerini bitirmeden Selim Han boynunun vurulmasını emir buyurdu. Bundan sonra, bu mesele hakkında kimse ağzını açıp da bir kelime söyleyemedi. Herkes büyük bir korku duyuyordu.

Hemdem Paşa'nın katlinden sonra yerine Zeynel Paşa getirildi. Bu hadise cemaziülahirenin başlarında vuku buldu.

Dulkadroğullardan Şehsuvar oğlu Ali Bey, Bayındır beylerinin ileri gelenlerinden Ferahşad Bey, Mihaloğlu Mehmed Ali Bey ve Balı Voyvoda, yanlarına birer bölük asker verilip dil almak için düşman tarafına gönderildiler. Ferahşad Bey, Tercan valisi olan kızılbaş bir mükrar adamıyla esir edip huzuruna gönderdi. Balı Voyvoda da iki kızılbaş yakalayıp Sultan'a gönderdi. Selim Han iki kızılbaş serbest bırakıp bunlarla Şah İsmail'e tahrik ve tahkir edici cümlelerle dolu bir mektup, bir esek ve başörtüsü gönderdiler. Sonra düşman tarafına doğru yürütüldü. Birkaç günlük bir mesafe katedildikten sonra yeniçeriler büyük bir sıkıntı içinde bulduklarını arz edip geri dönülmesini rica ettiler. Selim Han, yeniçerilerle «dönmek isteyen dönsün. Ben düşmanla savaşmadıkça geri dönmem. Saltanat yükünü de düşmanla savaş ve Şah İsmail denen mühliden intikam almak için yüklenmişim. Karşılaşacağımız güçlükleri saltanatı kabul etmeden evvel size saymışım da hepsine katlanmaya söz vermişim. Fakat şimdi sözünüzden dönüyorsunuz. Dönmek isteyen hiç kimseye mani olunmayacaktır. İsteyen dönsün» şeklinde bir hitabede bulununca yeniçeriler náçar kalıp Sultanı takip eylediler. Ancak bazı devlet adamlarının tahrikleriyle zaman zaman saygısızlık etmekten de geri kalmıyorlardı. Hattâ korkutmak için Sultanın otağını kurşun yağmuruna bile tuttular. Fakat Selim Han kararından dönmedi.

Hoca Efendi'nin, babası Hasan Can'dan naklettikleri göre, Selim Han bir müddet sonra Hasan Can'a, tü-

fenk ateşlerinin otağında açtığı delikleri göstermişlerdir.

Bir müddet sonra Şehsuvaroğlu Ali Bey'in gönderdiği kızılbaş esirleri geldi. Selim Han, esirlerden Şah İsmail hakkında bilgi almak istedikler. Esirler, Şah İsmail'in savaşmak niyetinde olduğunu ve bunun için de Çaldıran denilen yerin yakınlarına geldiğini bildirdiler. Selim Han bu habere çok sevindiler ve Ali Bey'e murassa' bir kılıç, üç bin altın ve kendi atlarından cins bir at gönderdiler. Bunun hemen akabinde ca-suluk için Şah İsmail tarafına gönderilen Şeyh Ahmed döndü. Şeyh Ahmed, Şah İsmail tarafına varır varmaz yakalanmış ve Şah'ın huzuruna çıkarılmış. Kurtulmak için Selim Han'ın yanında bulunan bazı Türkmen beylerinin Şah İsmail'e tabi olduklarını, sa-vaş günü kendisine yardımcı olacaklarını bildiren mektupları göstererek Şah'ı kandırmış. Çünkü bu mektupları Türkmen beylerinin ağzından Şeyh Ahmed yazmış. Şah İsmail çok sevinip Şeyh Ahmed'e izzet ü kiramda bulunmuş ve Türkmen beylerine yazdığı cevaplarla Şeyh Ahmed'i geri göndermiş. Şeyh Ahmed başına gelenleri arz edince Selim Han kendisine ihşanda bulundular ve Çaldıran'a doğru olan yürüyüşü süratlendirdiler.

Ali Bey, her gün esir aldığı kızılbaşları huzur-u hümayuna gönderiyordu. Bu sırada, cemaziülahirin yirmi sekizine rastlayan Cumartesi günü güneş tutuldu. Müneccimler, bunun Acem devletinin yıkılacağına ve Rum Sultanının galip geleceğine dair bir işaret olduğunu bildirince askerın kalbleri kuvvet kazanıp, düşmanla karşılaşış savaşmak için sabırsızlık göster-

meye başladılar. Nihayet iki ordu Çaldıran ovasında karşılaştı.

Çaldıran savaşı

Anadolu beylerbeyi Hadım Sinan Paşa, Anadolu ümerâsı ve askerleriyle sağ cenahta, Rum İli beylerbeyi Hasan Paşa, sancak beyleri ve Rum İli askerleriyle kanun-u Osmanî üzere sol cenahta yer aldı. Zira kanun-u Osmanîye göre, Rum İli beyleri Rum İlinde olursa, sağ cenahta, Anadolu'da olursa sol cenahta yer alırdı. Selim Han merkezi tuttular. Büyük top arabaları birbirine zincirlerle bağlanıp askerlerin önüne dizildi. Askerin arkası yük develeri ve ağırlıklar ile çevrildi. Yeniçeriler top arabalarının arasında ve Sultanın önünde yer aldılar. Vezir-i azam Hersekoğlu Ahmed Paşa, ikinci vezir Dukakinoğlu. Ahmed Paşa ve üçüncü vezir Mustafa Paşa, Selim Han'ın iki yanında durdular. Öncü kuvvetlerinin kumandanlığına Şehsuvaroğlu Ali Bey, ardçı kuvvetlerinin kumandanlığına da Şadı Paşa tayin edildi.

Şah İsmail, Osmanlı ordusunun savaş nizamını görünce, merkeze hücumdan ümidini kesip arkadan hücum etmek istedi. Merkezde yerine vekil olarak Necmi Sanî Mir Abdalbaki ve Seyyid Cürcanî'nin topraklarından olan Kazasker Mir Seyyid Şerifî bıraktı. Sol cenahta, başkumandanı ve Diyarbekir valisi olan Mehmed Han Ustaclu'yu koydu. Kendisi de seçme askerlerle sağ cenahta yer aldı.

Şah İsmail, Osmanlı ordusunun sol kanadına hücum etti. Şiddetli bir savaş başladı. Rivayet edildiği-

ne göre, Şah İsmail yedi kere at değiştirdi. Mehmed Han Ustaclu da soldan Osmanlı ordusunun sağ cenahına hücum etti. Sağ cenahta yer alan Sinan Paşa yerinden bile kimildamadı. Önünde bulunan topçulara da «ben emir vermeden topları ateşlemeyin» diye emir verdi. Fırsat kollayıp kızılbaşlar top menziline girince topların ateşlenmesini emretti. Hep birden patlayan toplar birçok kızılbaşın helâkine sebep oldu. Ön saf-larda bulunan Mehmed Han'ın çocukları ve adamları ilk anda öldüler. Bunu gören Mehmed Han, büyük bir dehşete kapılıp yerinden kıpırdamaya bile kudret ve kuvveti kalmadı. Yetişen Osmanlı askerleri onu da öldürdüler. Kızılbaş ordusunun sol cenahı tamamen bozuldu. Fakat sağ cenahı, Osmanlı ordusunun sol kanadını dağıttı. Rum İli askerinin çoğu şehid düştü. Çünkü Şah İsmail'in yanında seçme kırk bin asker vardı. Kendisi de savaşıyordu. Kızılbaşlar, beylerbeyi Hasan Paşa'nın sancığının bulunduğu yere hücum ettiler. Büyük bir savaş cereyan etti. Ünlü Rum İli beylerinden Malkoçoğlu Bali Bey'in oğulları Ali Bey ve Tur Ali Bey —biri Sofya, diğeri de Silistre valisiydi— Mora valisi Hasan Bey, Perviz Bey, Süleyman Paşa, Yörgüçoğlu Mustafa Bey ve kardeşi İskender Bey şehid düştüler. Hasan Paşa savaş sırasında yaralandı. Adamları tarafından savaş meydanının dışına çıkarılırlarken vefat eyledi. Bu cenahtaki diğer askerler de bozulup kızılbaşların önünden kaçtılar. Selim Han, kanca- nları geri çevirmek ve yardım etmek için bir mikkadar yeniçeri gönderdi. Yeniçeriler ateşli silâhlarla kızılbaşlara karşı koyup onları merkezden uzaklaştırdı. Bunun üzerine kızılbaşlar, Osmanlı ordusunun gerilerini ne sarmak istediler. Böylece kendi elleriyle kendilerini tehlikeye attılar. Develerin ve arabaların içine düştüler.

Atlarının ayakları iplere ve zincirlere dolaşmaya başladı. Osmanlı askeri de tepelerine binip çoğunu kırdı, esir aldı. Şah İsmail de omuzunun iki yerinden yaralandı. Atı çamura saplanıp kendisi yere düştü. Bir mikdar Osmanlı askeri üzerine hücum ettiler. Şah İsmail'in Sultan Ali adında bir mukarribi vardı. Hem ken-di hem de kılık-kiyafeti Şah İsmail'e benziyordu. Şah İsmail benim diyerek askeri aldı. Askerler kılık-kiyafetine bakarak onu esir almak için uğraştılar. Bu arada Şah İsmail'i, korucularından At Çeken Hızır, atına bindirip kaçırdı. Osmanlı askerleri sonra bu Hızır denilen herifi parça parça ettiler. Rivayet edildiğine göre Şah İsmail, At Çeken Hızır'ın mezarının bulunduğu yere bir kubbe yaptırmış, çocuklarına ve akrabalarına da haslar ve ulufeler tayin etmiştir.

Şah İsmail tehlikeyi atlattınca, savaş meydanından ardına bakmadan kaçtı. Gurub zamanı yaklaşmıştı. Bir tepeye çıkıp savaş meydanına bakınca, Selim Han'ın askerlerinin taşları birbirine kenetlenmiş sağlam bir bina gibi durduklarını gördü. Sanki hiç savaşmamışlardı. İçlerinden biri bile eksilmemişti. Kendi askerlerinden ikisi hile aynı yerde bulunmuyordu. Hepsini dağılıyordu. Yüreğine bir ateş düştü. Selim Han'a karşı çıkıp savaşmasına sebep olanlara sövüp saydı. Yakalanmaktan korktuğundan Tebriz'e varıncaya kadar bir yerde durmadı. Hezimate uğrayan askerlerinden bir kısmı kendisine katıldılar. Tebriz'e varınca, şehir halkı istikbale çıktılar. İhtiyar bir kadın susuzluğunu gidermesi için Şah İsmail'e bir karpuz verdi. ve «niyyetini değiştir ki hayır bulasın» dedi. Bu şehrin halkı, Şah İsmail'in zulmü altında iniyorlardı. Yüzüne bakamazlardı. Kahrından zulmünden korktuk-

larından onu görünce secdeye kapanırlardı. Fakat şimdi mağlup ve perişan olarak geldiğinden yüzüne alaylı alaylı baktılar. Şah İsmail bu hadiseden dolavı bunlara kin bağlamış ve bir müddet sonra da intikam almıştır. Şah İsmail buradan Dengüzin'e kaçtı. Çaldıran savaşı 920 recebinin ikisinde, Çarşamba (1514) günü vuku buldu.

Kuşluk vaktinden akşama kadar süren savaşta kızıbaşların ileri gelenlerinden kimi esir kimi katledildi. Şah İsmail'in karısı Bihruze ve kızbaşıların ileri gelenlerinden birçoğunun karıları da esir edildi. Kızıbaşlar sabr u gayrete sebep olur düşüncesiyle karı-larını da savaşa götürürlerdi. Her ne kadar meşhur olan rivayete göre Şah İsmail'in esir edilen karısının adı Taçlı Hanım ise de bu sahih değildir. Çünkü Şah'ın ma'sukası olan Taçlı Hanım kaçarken Mesih Paşa'nın oğlu tarafından yakalanmış ve onun yanında iki gece kaldıktan sonra la'i-i böyrek adındaki meşhur küpele-rini verip kurtulmuş, önce Hoy'a oradan da Şah İsmail'in yanına varmıştır.

Hoca Efendi babası Hasan Can'dan, o da Çaldıran savaşı sırasında Şah İsmail'in yanında bulunan babası Hafız Mehmed İsfehani'den naklettiğine göre, Hafız Mehmed, Şah İsmail kaçtığı sırada yakın adamların-dan Helvacıoğlu Hüseyin Bey'e rastlamış ve nereye sığıttığını sormuş. O da Şah İsmail kurtuldu. Ancak Taç-lı Hanım kayıp. Şah büyük bir üzüntü içinde. Beni Taçlı Hanım aramak için gönderdi» diye cevap ver-miş. Sonra Hafız Mehmed, Taçlı Hanım'ın Hoy hâkiminin yanına geldiğini, Hoy hâkiminin de Taçlı Hanımını, Şah İsmail'e gönderdiğini işittiğini söylemiş.

Rivayetlerden anlaşılacağına göre Taçlı Hanım de-
ğil Bihruze Hanım esir olarak alınmıştır. La'î Böyreğ
el avucu büyüklüğünde iki kıymetli taş.

Şah İsmail sulh yapmak için elçiler gönderdiğin-
de zevcesi Bihruze Hanım'ı da geri istedi. Ancak, Se-
lim Han onu, ülemânın fetvasıyla Kazaskeri Tacizade
Cafer Çelebi'ye vermişlerdi.

Kızılbaşlar tam bir hezime uğrayıp da içlerinden
pek azı kurtulduktan sonra Osmanlı askeri kızılbaş
ordugâhını sabaha kadar yağmaladı. Aldıkları ganimet-
tin hadd ü hesabı yoktu. Değerli ganimetlerin bir kıs-
mı Sultan için ayrıldıktan sonra kalanı askere dağıtıl-
dı. Atlı askere ikişer, piyadeye birer akçe terakki ih-
san olundu.

Selim Han'ın esas gayesi kızılbaşların kökünü ka-
zımak ve bu diyarı pisliklerinden temizlemek olduğu
için Tebriz'e doğru hareket edildi. Hoy civarına var-
ınca, vüzerâdan Dukakinoğlu Ahmed Paşa, defterdar
Piri Paşa ve sekban başı önden bin yeniçeri atısıyla
Tebriz'e gönderildi. Orduyu hümayun da ardlarından
gitti.

Bu sırada, savaşta Şah İsmail'in yanında savaşan
Kürd beylerinden Hacı Rüstem Bey ve Halid Bey
adamlarıyla gelip eman istediler. Tavır ve hareketlerin-
den nifak çıkarmak istedikleri anlaşılacağından Selim
Han'ın emri üzerine adamlarıyla birlik'te öldürüldü-
ler. Sonra Tebriz'e varıldı. Şehir halkına eman verildi.
Cuma namazı Sultan Hasan camiinde kılındı.

Selim Han, Tebriz'de dokuz gün kadar kaldıktan
sonra ümerâ ve devlet a'yanı ile bu diyarda kalma-

nın mı, yoksa dönmenin mi daha doğru olacağını is-
tişare ettiler. Kendi niyetleri bu kışı Tebriz veya Ka-
rabag'da geçirmek, baharda Şah İsmail'in işini ta-
mam edip kızılbaşların kökünü kazımağı. Fakat
ümerâ ve asker buna taraftar olmadıklarından Selim
Han onlara uymak zorunda kaldılar. Zira asker arasın-
da bir fitnenin zuhur etmesinden korkuyorlardı. An-
cak, askeri dönmeğe teşvik edenleri birer birer öldürt-
tüler. Selim Han'ın niyyeti tekrar bu diyara dönmeğ-
ti.

Selim Han, sanat ve marifet erbabı bin kadar
Tebrizli ailenin İstanbul'a yerleştirilmesini emir buyur-
dular. Bunların yiyecek ve içeceklerini, yol tedarikleri-
ni mükemmel bir şekilde gördürttüler. Muhafazaları
için de beylerinden birini tayin ettiler. İstanbul'a var-
dıklarında bunlara öyle meskenler ve işler verildi ki
asıl vatanlarını unuttular. Bediüzzaman Mirza da Se-
lim Han'a iltica eyledi. Selim Han kendisine izzet ve ik-
ramda bulunup, bin akçe de yevmiye tayin ettiler. Be-
diüzzaman Mirza İstanbul'a gelince taun hastalığından
vefat etti. Eba Eyyübe'l-Ensari'nin türbesinin civarı-
na defnedildi.

Dönüşte meydana gelen bazı hadiseler

Selim Han, receb ayının yirmi beşinde Tebriz'den
ayrılıp Aras nehri kenarına vardılar. Karabag'a git-
mek niyetindeydiler. Fakat yeniçerilerin zoruyla bun-
dan vazgeçip Diyar-ı Rum'a dönmeğe mecburiyetinde
kaldılar. Çünkü büyüğüyle küçüğüyle bütün ordu geri-
dönmeğe istiyorlardı. Ancak yeniçerileri tahrik eden
vüzerâya çok kızdılar. Bir gün dilsizlerden birine

üçüncü vezir Mustafa Paşa'nın atının kuskunlarını kesmesini emreylediler. Vüzerânın tarafdar olmamalarına rağmen Cemaleddin Aksarayî evlâdından defterdar Piri Mehmed Paşa'yı da vezirliğe tayin edip erzak temini için Bayburt tarafına gönderdiler. Zira asker arasında kıtlık başgöstermişti. Revan'a geldiklerinde de Mustafa Paşa'yı vezaretten azleylediler.

Ramazan başlarında ordu-yu hümayun Çin Ağıl denilen yere vardı. Bu sırada büyük bir kar fırtınası başladı. Daha önce Bayburt'un fethi için bir miktar asker gönderilmişti. Bunlar Bayburt'u fethedip anah-tarını Çin Ağıl'da bulunan Selim Han'a gönderdiler. Selim Han Bayburt, Erzincan, Trabzon, Şarki Karahisar ve Canik'i cesaretine ve idaresine güvendikleri imrahorları Bıyıklı Mehmed Paşa'ya verip, onu bu memleketlerin muhafazasına memur eylediler. Sonra bazı konak yerlerinde reaya askerın zulmünden, mallarına el uzattıklarından şikâyet edince, vezir-i azam Hersekoğlu Ahmed Pasa ve ikinci vezir Dukakinoğlu Ahmed Paşa'yı askeri zapt u rapt altına almadıklarından, onlarla ittifak edip saygısızlık etmelerinden dolayı azlettiler. Her iki vezire karşı olan itimatlarını kaybettiklerinden ve çok kızdıklarından çadırlarını da başlarına yıktırdılar.

Bayram namazını Niksar'da kıldıktan sonra şeyvalin altıncı günü Amasya'ya vardılar. Kışı burada geçirmeye karar verip, askerın memleketlerine dönmesine izin verdiler. Baharda tekrar burada toplanmalarını emreylediler. Kendileri vakın adamlarıyla Amasya'da kaldılar. Azledilen vezirler ise baslarını kurtardıkları için Allah'a şükrettiler. Azli büyük bir nimet say-

dılar. Asker bu sefer esnasında yiyeceklerin azalmasından ve kıtlıktan dolayı zayıf düşmüştü.

Selim Han, Şehsuvaroğlu Ali Bey'in şecaatini ve devlete hülus üzere hizmet ettiğini görüp Amasya'ya geldiklerinde, Ali Bey'e Kayseriye sancığını ihсан eylediler. Ali Bey, Alaüddevenin oğlu Süleyman Bey'in eyaleti olan Bozok'a hücum edip Süleyman Bey'i öldürdü. Durumu Selim Han'a arz edince, mükâfat olarak Bozok eyaleti de kendisine verildi. Çünkü Selim Han, Alaüddeve'ye kızıyorlardı.

Selim Han, Amasya'da bulumurlarken yeniçeriler defterdar Piri Paşa'nın ve muallim-i sultanı Halimî Çelebi'nin evlerini basıp yağmaladılar. Selim Han yeniçerileri bu işe tahrik edenleri öldürttüler. İkinci vezirlikten ma'zul olan Dukakinoğlu Ahmed Paşa da öldürüldü.

Şah İsmail, Selim Han'ın Anadolü'ya döndüğünü fakat tekrar Acem diyarına dönmek niyetinde olduğunu öğrenince Azenbeycan'a gelip hazırladığı hediyeleri Mir Abdülvehhab Tebrizî, Sahibü'l-Havi evlâdından Kadı İshak, Şükrullah Muğani ve Haydarî hülefasından Hamza Halife ve bir miktar kızılbaş ile Selim Han'a gönderip sulh yapılımasını ve zeycesinin geri gönderilmesini rica etti. Selim Han ricasını kabul etmeyip elçilerinden Mir Abdülvehhab ve Kadı İshak'ı İstanbul yakınlarındaki Yeni Hisar'da, diğerlerini de Dimetoka kalesinde hapsedirdi.

Bu esnada, Selim Han'ın katlettiği Kürt beylelerinden Hacı Rüstem'in oğlu Hüseyin Bey, Şah İsmail'e kırıldığından Devlet-i aliyye'ye iltica etti. Selim-

Han, Hüseyin Bey'e izzet ü ikramda bulunup babasının eyaletini kendisine verdi. Selim Han, Tebriz'den döndüğünde, Hakimüddin İdris Bitlisi'yi Kürt beylerini kendi tarafına çekmek için göndermişlerdi. Kürt beylerinin hepsi, Selim Han'a itaat ettiklerini bildirdiler.

Kemak kalesi kızılbaşların elindeydi. Selim Han, Bıyıklı Mehmed Paşa'yı bir miktar askerle Kemah'ı muhasaraya gönderip kendileri de yanlarında bulunan askerle Kemah'a doğru yola çıktılar. 912 rebüülevvelinin beşinde (1515) Amasya'dan ayrıldılar ve rebüülahirin beşinde Kemah'a vardılar. Mehmed Paşa, kaledeki leri iyice sıkıştırmıştı. Selim Han'ın geldiği gün kale zorla alındı. İçinde bulunan kızılbaşlar öldürüldü, ehl ü iyalleri de esir edildi. Selim Han, kalenin tamirini ve muhafazası için üzerine bir burç daha yapılmasını emir buyurdular. Kalenin muhafazasına da Kaçaçinoğlu Ahmed Bey'i memur eylediler.

Bu bölgede her yıl garip bir hadise meydana gelir: Bahar yağmuruyla gökten selva edilen bir kuş yağar. Halk bu kuşları toplayıp tuzlar ve bir müddet yer.

Kemah kalesi fethedildikten sonra Selim Han, Rum İli beylerbeyi Hadım Sinan Paşa'yı on beş bin askerle Dulkadıriye diyarını fethetmeğe gönderdiler. Çünkü Dulkadıriye beyi Alaüddevele, Mısırlıları Osmanlı devletine musallat ederek, Acem seferi sırasında Selim Han'ın davetine icabet etmeyerek, Kemah'ın muhasarasında Osmanlılara ait zahire kervanlarını vurup yağmalayarak defalarca edepsizlik etmişti. Selim Han, Şehsuvaroğlu Ali Bey'i de Sinan Paşa ile vulladılar.

Alaüddevele durumdan haberdar olunca Elbistan'dan Turna Dağı'na kaçtı. Sinan Paşa ardını bırakmayıp takip etti. Sinan Paşa, Göksu ovasını geçince Alaüddevele onu Türkmenlerden meydana gelen yirmi bin kişilik bir ordu ile karşıladı. Şiddetli bir savaş oldu. Her iki taraftan da çok insan kırıldı. Alaüddevele, oğulları ve ileri gelen adamları da savaş sırasında öldürüldü. Kardeşi Abdürrezzak ve çocukları, Dulkadıriye beyliğinin ileri gelenleriyle birlikte esir edildi. Sinan Paşa esirlerle öldürülenlerin başlarını, o sırada Göksu ovasına varmış bulunan Selim Han'a gönderdi. Selim Han, Alaüddevele'nin başını, yüreğine korku vermek için Mirsır Sultanı Gavri'ye gönderdiler. Bu savaş rebüülahirin yirmi dokuzunda oldu.

Sinan Paşa, cemaziülevvelin altısında Selim Han'ın huzuruna vardı. Selim Han, kendisine vezaret ihsan eyleyerek taltif eylediler. Dulkadıriye diyarında bulunan kalelerin muhafızları, kalelerin anahtarlarını Selim Han'a gönderdiler. Her birine muhafız tayin edildi. Selim Han, Dulkadıriye eyaletini vaadlerini tutup Şehsuvaroğlu Ali Bey'e ihsan eylediler.

Dulkadıriye eyaletinden alınan ganimet, Acem diyarından alınan ganimetten çoktu. Alaüddevele'nin hazinesinde kıymetli mücevherler ve bol miktarda para bulundu. Ganimet olarak alınan malların, hayvanların hadd ü hesabı yoktu. Selim Han bu savaştan sonra askerlerin her birine, aldıkları ganimetten başka birer akçe ihsan buyurdu. Sonra İstanbul'a doğru yola çıktı.

Kayseriye'ye varıldığında, Selim Han askere memleketlerine dönmeleri için izin verip kendileri yakın adamlarıyla birlikte İstanbul'a azimet eylediler.

İskender Paşa ve Tacizade Cafer Çelebi'nin katli

Selim Han, İstanbul'a varduktan sonra bir gün, yeniçeri taifesinin yaşlılarından bir kısmını huzuruna davet eyleyip onlarla biraz hoşça sohbet eyledikten sonra, sefer sırasında yeniçerilerin defalarca saygısızlık yapmasına kimlerin sebep olduklarını sordular. Tahrikçilerin adlarını vermeleri için bunları sıkıştırdılar. Bunun üzerine huzurunda bulunan yaşlı yeniçeriler tahrikçilerin İskender Paşa, sekbanbaşı ve kazasker Tacizade Cafer Çelebi olduğunu söylediler. Selim Han bunlara ihsanlarda bulunup yeniçeri ocağına da kıymetli ganimetlerden göndererek gönüllerini hoş eylediler. Sonra İskender Paşa ve Sekban başının öldürülmesini emretdiler. Cafer Çelebi'yi de huzurlarına çağırıp İslâm askerini fitne çıkartması için tahrik eden, onların din ve devlete hizmetten alkoyan bir kimşenin katlinin caiz olup—olmadığını sordular. Cafer Çelebi suçlu olduğu sabit olursa katli caizdir diye cevap verince Selim Han işlediği kötülükleri saydıktan sonra katledilmesini emretdiler.

Selim Han bu yıl içinde gemi yapımı için Galata'nın Balat hizasına gelen bölgesinde bir tersane yaptırmasını emretdiler. Bugün bu yapılan şeylere tersane gözleri denmektedir. Her göze elli bin akça sarfedildi.

Kürt Beylerin Selim Han'a itaat etmeleri

Selim Han, bu kışı, Engürüs kralıyla savaşa hazırlanmak için Edirne'de geçirdiler. Bu sırada Şah İsmail'in Çaldıran'da öldürülen Muhammed Han'ın kardeşi Karahan Ustaçlı'yu, Amid kalesini muhasarâ için beş

bin kızılbaşla gönderdiği haberi geldi. Bunun üzerine Selim Han, Amasya Valisi Şadi Paşa ile Erzincan Valisi Biyıklı Mehmed Paşa'ya haber gönderip, Amid'ir yardımına vararak kızılbaşları defetmelerini emreyledi. Şah İsmail'in bu bölgeye asker göndermesine sebep, yukarıda da zikredildiği gibi kürt beylerinin Selim Han'a itaat etmeleridir. Selim Han, Acem diyarını fethe giderirken, bazı kürt beyleri huzuruna gelip kızılbaşların memleketlerine musallat olup, mülklerini ellerinden aldıklarını bildirek şikâyetle bulundular. Bunun üzerine Selim Han Azerbeycan'dan döndükten sonra gönüllerini kazanmak ve kendi taraflarına çekmek için kürt beylerine mektuplar yazıp bunları Hakimüddin İdris Bidlisi ile gönderdiler. İdris Bidlis'nin gayretleri neticesinde, ileri gelen kürt beylerinden yirmi dördü devlet-i aliyye'nin hâkimiyetini kabul ettiler.

Hısın Keyfa Hâkimi Halil El-Eyyubi de Devlet-i Aliyye'nin hâkimiyetini kabul eden kürt beylerindendi. Şah İsmail'in kızkardeşi ile evliydi. Fakat Şah İsmail, aralarındaki akrabalık bağlarına ehemmiyet vermemeyip elindeki bütün kalelerini almıştı. Kendisini de beş yıl muhasara ettikten sonra esir eylemiş ve çocuklarıyla birlikte hapsedmişti. Çaldıran savaşından sonra kurtulunca Selim Han'a tâbi oldu. Hısın Keyfâ haricindeki bütün kalelerini kızılbaşların elinden aldı. Hısın Keyfâ'yı da Mehmed Paşa'nın yardımıyla, daha sonra aldı.

Bitlis Hâkimi Emir Şerefeddin de Selim Han Tebriz'e teveccüh ettiğinde rikâbını öpme şerefine nail oldu. Kendisine babalarının memleketi ve sancak verildi. Hızan Hâkimi Emir Davud, Sason Hâkimi Ali

Bey, Nemrah Hâkimi Abdi Bey, ve Emir Melik bin İzzü'ddin Şîr Beg el-Abbasi itaat eden kürt beylerinin ileri gelenlerindendi. Kızılbaş tarafında Halid Bey'in çocuklarından başka kürt beyi kalmadı. Emir Şerefeddin bunların üzerine varıp ekserisini kılıçdan geçirdi.

Şah İsmail, kürt beylerinin Selim Han'a tâbi olduklarını öğrenince bu bölgeyi Karahan'a verip beş bin kızılbaşla yolladı. Diyarbekir'deki kızılbaşlar da Karahan'ın kuvvetlerine katıldılar ve bir müddet Amid kalesini muhasara ettiler. Kaledenkiler, Şadi Paşa ve Mehmed Paşa Osmanlı askerleriyle yardıma gelinceye kadar kızılbaşlara karşı koydular. Kızılbaşlar Mardin'e doğru kaçtılar. Amid halkı kalenin anah-tarlarını Mehmed Paşa'ya teslim ettiler. Mehmet Paşa, Karahan'ı Mardin'e kadar takip etti. Karahan muhasara edilmekten korktuğundan Mardin kalesine girmeyip Sincar sahrasına çekildi. Mehmed Paşa ve Şadi Paşa Mardin'e bir günlük mesafedeki Cavsak'da konakladılar. Mevlânâ İdris'i, Mardin kalesindekilere nasihat edip kendi taraflarına çekmeye çalışması için yolladılar. Mevlânâ İdris, yanına bazı kürt beylerini de alıp Mardin kalesine gitti. Kale halkına yumuşak sözler söyleyip nasihatlerde bulundu. Kale halkı şehri kendiliklerinden teslim ettiler. Fakat şehirde bulunan bir miktar kızılbaş, kaçıp bir kaleye sığındılar. İdris, Mehmed Paşa'ya Mardin'in fethini bildiren müjdeci-ler gönderdi.

Fakat tam bu sıra Şadi Paşa ile Mehmet Paşa arasında bir ihtilâf zuhur etmiş ve Şadi Paşa, Sultan'ın Amid hudutlarından öteye geçmelerini emretmediğini

ileri sürüp beş bin atlıdan meydana gelen eyalet askerini olarak Amasya'ya dönmüştü. Askerin büyük bir kısmını Şadi Paşa'yla geri dönmüştü.

İdris durumdan, haberdar olunca yanındakilerle Mardin'den çıkıp Mehmed Paşa'nın yanına vardı. Amid'e dönüp kış geçinceye kadar burayı muhafazaya karar verdiler. Amid'e dönüp kaleyi müstahkem bir hale getirdiler. Kışı geçirmek için de erzak topladılar.

Karahan Osmanlı askerinin çekildiğini duyunca dönüp Mardin'e girdi ve Şah İsmail'e haber göndererek yardım istedi. Şah İsmail Hemedan Hâkimi Yegan Bey ile Geleher hâkimi Vekravcok (?) Sultanı, yanlarına çok sayıda kızılbaş katıp, Kerkük yolundan Karahan'ın yardımına gönderdi. Çünkü diğer yollar kürt beyleri tarafından tutulmuştu.

Mehmed Paşa Amid'e varınca, durumu Sultan'a arzetti. Selim Han, Şadi Paşa'ya kızıp vazifesinden azlettiler. Sonra Karaman Valisi Hüsvrev Paşa'ya, eyalet askeriyeye Mehmed Paşa'nın yardımına gitmesi için emir buyurdular. Kapıkulu askerlerinden de bir miktar yeniçeri, silâhdar ve sipahi gönderdiler.

Yeniçeriler Amid'e giderlerken, Kemah hâkimi Karacınoğlu Ahmed Bey'in teşvikiyle, henüz kızılbaşların elinde bulunan Harput ve Ergani'yi üç günlük bir muhasaradan sonra alıp içindeki kızılbaşları öldürdüler.

Bu sırada kızılbaşların Kerh'a varıp burada ordugâh kurduklarını, öğrenen Mehmed Paşa, yardım gelmeden tedbirsizlik edip, beylerden birkaçını iki bin atlıyla kızılbaşların üzeri-ne gönderdi. Kendisi de yanın-

da kalan askerlerle yolları üzerindeki bir köprüünün yanında pusu kurdu. Kızılbaşların üzerine gönderdiği askerlerine biraz savaştıktan sonra yenilmiş gibi yapıp kaçıma başlamalarını ve kızılbaşları kendi kurduğu tuzığa doğru çekmelerini emretti. Kızılbaşların ordugâhı ile pusu kurulan yer arası bataklıklarla doluydu.

Mehmed Paşa'nın adamları varup kızılbaş ordugâhını bastılar. Çadırlarının iplerine kesdiler. Fakat Karahan baskını önceden haber alıp çadırları boşaltmış ve askerlerini de pusuya yaturmuştu. Osmanlı askeri çadırların arasına gelince kızılbaşlar pusudan çıkıp üzerlerine atıldılar ve çoğunu kılıçtan geçirdiler. Bu sırada Mehmet Paşa'ya, kızılbaşlar Osmanlı askerinin hücumuyla hezimete uğradılar şeklinde yanlış bir haber ulaşmıştı. Bunun üzerine o da pusu yerini terk edip ordugâhına dönmüştü. Bu yüzden kızılbaşların elinden kurtulup da kaçan Osmanlı askeri, Mahmed Paşa'yı pusu yerinde bulamadılar. Köprüünün de bir mikdar kızılbaş askeri tarafından tutulduğunu gördüler. Hiç biri kurtulamadı. Bazıları öldürüldü, bazıları suda boğuldu, bir kısmı da esir edildi.

Mehmed Paşa durumdan haberdar olunca çok üzüldü. Bu sırada yardım gelince askerini alıp Karahan'ın üzerine yürüdü. İki ordu eski Koçhisar'da karşılaştılar. Şiddetli bir savaş oldu. Karahan bir tüfenk kurşunuyla öldü. Askerleri dağıldı. Kızılbaşlardan on bini savaş meydanında öldürüldü. Kaçanlar da takip edilerek katledildi. Bir kısmı da esir edildi. Çok azı kurtulabildi.

Mehmed Paşa, Karahan'ın başıyla öldürülen kızılbaşların burun ve kulaklarını Selim Han'a gönderdi.

Mükâfat olarak kendisine Amid ve Diyarbekir eyaletleri verildi. Mehmed Paşa bu bölgede bulunan diğer kabileleri de kızılbaşların elinden aldı. Sadece Karahan'ın kardeşi Süleyman Bey'in muhafaza ettiği Mardin kalesi bir sene kadar kızılbaşların elinde kaldı. Selim Han, Arap diyarının fethinden dönerlerken Mehmed Paşa'yı Mardin'i alması için gönderdiler. Mehmed Paşa varıp burasını zorla aldı ve Süleyman Bey'i de öldürdü. Sonra Melik Halil Eyyubi'ye Hisn Keyfi kızılbaşların elinden alması için yardımında bulundu. Karahan hadisesi 922 (1516) yılında meydana geldi.

Mehmed Paşa, Diyarbekir, Cezire ve Kürdistan'ı kızılbaşların pis vücutlarından temizledi. Sonra durumu Sultan'a arzetti. Selim Han kendisine, kıymetli hil'atler, murassa' bir kılıç ve kendi atlarından cins bir at gönderdiler. Ayrıca kürt beylerine dağıtması için de yirmi beş yük akça, beş yüz hil'at ve on yedi sarık ihsan buyurdular. Mevlânâ İdris'e de iki bin altın, biri semmur, biri de vaşak olan kıymetli iki kürk, paşaahlara mahsus bir kılıç ve kıymetli birçok esya ile birlikte iltifatkârane yazılmış bir menşuru hümayun gönderdiler. Ayrıca İdris'e tuğralı birçok boş menşurlar da gönderilip o taraftaki kürt beylerine, kendilerine münasip elkab ile beratlarını yazması ve bunların suretlerini bu memleketin tahrir defteriyle birlikte göndermesi emrolundu. İdris kendisine emredilen işleri yaptı.

Osmanlılarla Mısırlular arasında düşmanlık peyda olması

Diyarbekir ve Kürdistan'ın fethi tamamlandıca, Selim Han, Acem diyarlarındaki kızılbaşların kökünü

kurutmak için hazırlık yapılmasını emir buyurdular. Vezirleri Sinan Paşa'yı da 922 baharında, kırk bin kişilik bir kuvvetle önden gönderdiler. Sinan Paşa'ya, Malatya yoluyla gidip, Diyarbakır hududunda kendilerini beklemesini emrettiler. Bu sırada, Malatya ve civarı Mısırlıların elinde bulunuyordu. Sinan Paşa Malatya hududuna varınca, valisine haber gönderip askerinin geçmesi için izin istedi. Malatya Valisi önce izin vermedi. Çünkü Şah İsmail, Mısır Hükümdarı Kansu Gavri'den, ya Osmanlı Sultan'ı ile arasını bulmasını, ya da Osmanlı askerinin kendi topraklarına geçmesine mani olmasını rica etmişti. Bu sırada Selim Han, Alâaddin'in kesik başını Mısır hükümdarına gönderdiklerinden, Kansu Gavri kızıp Şah İsmail'in ricasını kabul etti. Osmanlı askerinin Acem diyarına geçmesine mani olmak için elli bin kişilik bir orduyla Şam'a doğru yürüdü. Mısır'ı muhafaza için yerine, kardeşinin oğlu Tomanbay'ı bıraktı.

Sinan Paşa, durumunu Selim Han'a arzetti. Bunun üzerine Selim Han, vüzerâ ve devlet a'yânını toplayıp Mısır meselesini ve Mısırlılarla, kızılbaşlardan önce bir savaş yapıp yapılmaması hususunu müşavere etmek istediler. Vüzerâ ve devlet a'yanı bir fikir beyan etmediler. Sadece vüzerâdan Hocazade Mehmed Paşa —ki zamanının fazilet sahibi kimselerindendi— «en mühim mesele Mısırlılarla savaşım maniyi ortadan kaldırmaktır» dedi. Bu fikri Selim Han muvafık buldu. Mehmed Paşa'ya ihsanlarda bulunup, Mısırlılarla savaşma kat'i olarak karar verdiler. Önce Kansu Gavri'ye kazaskerleri Zeyrekzade Mevlânâ Rükneddin ile Karaca Paşa diye maruf olan Ahmed Bey'i elçi olarak gönderdiler.

Edirne'nin muhafazası için Süleyman Han'ı, İstanbul'un muhafazası için ikinci vezir Piri Paşa'yı, Bursa'nun muhafazası için de sabık Vezir-i Azam Hersekoglu Ahmed Paşa'yı tayin eylediler. Kendileri, kalan askerle İstanbul'dan çıkıp 922 cemaziülevvelinin döndünde, perşembe günü (1516) Üsküdar'a geçtiler. Aynı ayın yirmi beşinde, Ordu-yu hümayûn Konya'ya vardığında Mehmed Paşa'nın gönderdiği Karahan'ın başı ve öldürülen on bin kızılbaşın kulak ve burunları geldi. Selim Han bundan çok mennun olup, Mehmed Paşa'ya, kürt beylerine ve Mevlânâ İdris'e yukarıda zikri geçen hil'atleri, sancakları ve menşurları gönderdiler. Mehmed Paşa'ya ayrıca Fırat nehri geçerken ordu-yu hümayuna katılmasını emir buyurdular. Konya'dan hareket ettiklerinde Haleb'de Mısır hükümdarıyla görüşen elçiler geri döndü. Artık savaş kaçınılmaz bir hale gelmişti.

Merc-i Dabık Savaşı:

Selim Han Mısırlıların üzerine doğru sür'atle yürüdüler. İki ordu Haleb'e üç konaklık mesafede bulunan Merc-i Dabık'da —Davud aleyhisselâm'ın kabri buradadır— Receb'in yirmi beşinde, pazar günü karşılaştılar. Savaş başladı. Her iki taraf da birbirlerine mukavemet gösterdiler. Kuşluk vaktinde başlayan savaş gittikçe şiddetlenerek ikindi vaktine kadar devam etti. Savaşın sonlarına doğru Osmanlı askeri üstün duruma geçti. Tam bu sırada Mısır ordusunun merkezinde bulunan Kansu Gavri'nin yanına büyük bir top güllesi düştü. Kansu Gavri büyük bir korkuya kapılıp abdest tazelemek bahanesiyle bir hizmetkârını yanına

alarak ordudan ayrıldı. Uzağa gitmeye gücü kalmadığından nehir kenarına indi ve hizmetkârının yaydığı bir seccade üzerinde hemen ruhunu teslim eyledi.

Hükümdarlarının yerinde bulunmadığını gören Çerkes beyleri, savaş meydanında karara kadir olamayıp, firara başladılar. Mısır askeri de etrafa dağıldı. Gazali Hayır Bey ve bazı çerkes beyleri Dımışk'a doğru kaçtı. Haleb hâkimi de Haleb'e sığındı. Osmanlı askeri kaçan Mısır askerini kovalayıp tepelerine bindiler. Bazısını esir bazısını da katledtiler.

Yunus Paşa, Selim Han'ın emri üzerine Haleb hâkimi Hayırbay'ın ardına düştü. Hayırbay'ı Haleb'den çıkmaya mecbur edip, Humus, Hama ve oradan da Dımışk'a kaçırdı. Hayırbay eman istemek zorunda kalıp, Yunus Paşa'dan da Sultan'ın kendisini affetmesi için şefaati olmasını rica eyledi. Yunus Paşa eman ve Sultan'ın yanında kendisine şefaati edeceğine dair söz verdi. Selim Han, Hayırbay'ı affettiler. Çünkü Hayırbay, eskidenberi Osmanlı ümerâsına karşı iyi davranırdı. Son defa gönderilen Osmanlı elcilerini de çerkes beylerinin öldürmesine mani olmuştu. Selim Han'dan izzet ü ikram gören Hayırbay adamlarıyla Osmanlı ordusuna katıldı. Bazı müverrihlerin rivayetine göre Selim Han kendisine Rum İli'ndeki Köstendil sancığını ihşan eylediler.

Yunus Paşa'nın esir ettiği birçok Mısır askeri Sultan'ın emriyle öldürüldü. Selim Han, takipçilerin dönmesi için savaş meydanında iki gün kaldılar. Savaş meydanından ayrıldığını öğrendikleri Kansu Gavri'nin de aranmasını emreylediler. Askerler Kansu Gavri'nin hizmetkârını bularak huzaıra getirdiler. Hizmetkâr,

olup—bitenleri anlattı. Selim Han, çavuşlardan birini, anlattıklarının doğru olup olmadığını öğrenmek için hizmetkârı gönderdiler. Çavuş varıp seccade üzerinde ruhunu teslim etmiş olan Kansu Gavri'nin cesedini buldu. İhsana nail olurum ümidiyle başını kesip huzaıra getirdi. Selim Han, bir hükümdara karşı edepsizlik edip başını kestiğinden dolayı çok kızıp çavuş'u öldürtmek istediler. Ancak vüzerânın şefaati etmeleri üzerine çavuş vazifesinden uzaklaştırılıp canını kurtardı.

Mısırlıların elinden alınan kaleler

Sonra Selim Han Haleb'e varıp, şehri eman ile aldılar. Şehrin valiliğine Kara Paşa diye maruf olan Ahmed Bey'i kadılığına Çölmekçizade diye maruf Kemal Çelebi'yi, defterdarlığına da Abdullâh Paşa oğlu Abdi Çelebi'yi tayin eylediler. Şehrin hazinesinde kıymetli eşyalar, silâhlar ve altın paralar bulundu.

Malatya, Darende, Divriği, Ayıntab, Antakya; Sis Adana ve Tarsus gibi memleket-i mahrusenin hudutlarında bulunan otuz kale alındı. Sonra Selim Han, Şam'a teveccüh eylediler. Yolları üzerindeki Hama'yı da eman ile alıp, babalarının yakın adamlarından Güzelce Kasım Paşa'ya ihşan eylediler. Kasım Paşa semti bu zat'a nisbet edilmiştir. Kasım Paşa'nın bu semtte camii, medrese ve hamamı vardır. Humus da aynı şekilde eman verilerek alınıp hükümeti İhtimanoğlu'na tevcih buyuruldu. 922 Şaban'ının sonunda (1516) Dımışk'a varıldı. Selim Han otakların Dımışk dışında Mastabatü's-sultan'da kurdurdular. Şehir içinde bulunan Mısırlı askerler kaçtı. Dımışk halkı Selim Han'ı

karşılığın şehri ve kaleyi teslim ettiler. Selim Han, şehre girip burada kış geçirmeye karar verdiler. Askerlerden memleketleri yakın olanların memleketlerine gitmelerine, diğerlerinin de kışlaklara dağılmalarına müsaade ettiler.

Dimişik'da kalan Selim Han şehrin mesirelerinde gezip dolaşıyor ve evliyâyı kirâmın türbelerini ziyaret ediyorlardı. Bu sıralarda Trablus Şam, Baalbek, ve Kudüs-ü Şerif fethedildi. Trablus, Gazi İskender Paşa'nın oğlu Mastafa Bey'e, Kudüs, Evrenosoğlu'na ve Safed eyaleti de Mustansiroğlu'na verildi. Diğer eyaletler de ümerâyâya taksim edildi. Gazze eyaleti İsa Bey oğlu Mehmed Bey'e ihsan buyurup iki bin atlı ile bu bölgenin muhafazası ve çerkeslerden haber almaları için gönderildi.

Selim Han, Ramazan ayının başından Zilka'denin yirmisine kadar Dimişik'da kaldılar. Ülemâ ve meşâyihle görüşüp sohbet ediyorlardı. Bilhassa Beni Ümeyye caaminde mu'tekif olan Şeyh Muhammedü'l-Bedahşi'yi defalarca ziyaret edip hayır dualarını aldılar.

Mısır Seferi

Bahar yaklaşınca, Selim Han Mısır seferi için hazırlıklara başladılar. Hazinelelerinden beş yüz yük akçe çıkartıp rütbelerine göre askere dağıttılar. Askere su taşıması için bin katar deve satın aldılar.

Devlet a'yanı, Selim Han'ı bu seferden men'etmek istiyorlardı. Fakat hiç birinin onun fikrine zıt bir fikir beyan etmeye cesareti yoktu. Selim Han, önce vezirleri Sinan Paşa'yı, beş bin atlı ile Gazze'ye yolladı-

lar. Sonra zuamâdan Çerkes Murad Bey'i, boyun eğip itaat etmesini bildirmek için Tomanbay'a gönderdiler. Tomanbay elçiyi katledip Canbirdi Gazali'yi altı bin atlıyla Gazze'ye gönderdi. Sinan Paşa, Han Yusuf'a ulaşan Gazali'yi, Remle üzerinden varıp bastı ve şiddetli bir savaş başladı. Ertesi günün zeval vaktine kadar devam eden savaş Mısırlıların hezimate uğramalarıyla son buldu. Gazali ve pek az Mısır askeri kurtulabildi. Bazıları esir alındı, bazıları da öldürüldü. Kaçanlar, yiyecek ve içecekleri olmadıktan çölde helâk oldular.

Sinan Paşa, esirleri ve öldürülen Mısırlıların başlarını Sultan'a gönderdi. Selim Han buna çok memnun olup Gazze'ye doğru teveccüh eylediler. Yakın adamlarıyla varıp Kudüs-ü Şerif ve Halitü'r-Rahmanı ziyaret eyledikten sonra dönüp Gazze'de bulunan ordu-yu hümayuna erişdiler. Bu sırada, Hüsam Paşa ve İskender Paşa askeri tahrik töhmeti ile katlolundular. Huzura gelen vezir Sinan Paşa'ya da Selim Han izzet ü ikrâm eylediler.

Kurban bayramı namazı Gazze'de kıldıktan sonra Mısır'a doğru hareket edildi. Askerin çoğu henüz ordu-yu hümayuna katılmamıştı. Ordu, Katya çölüne girince her gün yağmur yağmaya başladığından geçiş çok kolaylaştı ve askerler yanlarında taşıdıkları suyu kulhanmaya ihtiyaç hissetmediler. Çöün kumları yürüyüşe müsait bir hale geldiğinden ne kendileri ne de hayvanları hiç güçlük çekmedi.

Sinan Paşa, öncü kuvvetleri kumandanlığına tayin edilmişti. Mısır yakınlardaki Salhiyye'ye varıldığında, Mısır hükümdarı Tomanbay'ın kırk bin kişilik bir ordu ile Adiliyye'de savaşa hazır bir şekilde beklediği

ve askerlerinin önüne Osmanlı ordusunun hücumu halinde ateşe hazır toplar koyduğunu haberi geldi. Bunun üzerine Selim Han, Mısırlılara başka taraftan hücum etmenin daha doğru olacağını düşündüler ve bu hususu, diyarı iyi bilen kimselerle görüştüler. Mukatam dağından hücumu karar verildi.

R daniye savaşı ve Mısırın fethi

Asker savaşı nizamına sokulup, sağ cenhada Anadolu askerleriyle Vezir-i Azam Sinan Paşa, Şehsuvaroğlu Ali Bey, Ferahşad Bey Bayındır ve Ramazanoğlu Mahmud Bey yer aldılar. Sol cenahi Rum İli askerleriyle ikinci vezir Yunus Paşa ve Rum İli beyleri tuttular. Kapıkulu askerleriyle yeniçeriler de Selim Han'ın önünde yer aldılar.

922 Zilhicce'sinin yirmi dokuzunda, (1516) perşembe günü, Osmanlı askeri bu tertiple Mısırlıların üzerine hücum eyledi. Mısırlıların hazırlıkları faydasız bir hale getirildi. Çünkü Mısırlılar Osmanlı askerine karşı kullanmak için Mısır ve İskenderiye kalelerinden iki yüz kadar top getirmişlerdi. Osmanlı askeri hiç tahmin etmedikleri bir taraftan hücum edince bu topları kullanmaları mümkün olmadı.

İki ordu Ridaniye denilen yerde savaşmaya başladılar. Camberdi Gazali, seçme çerkes askerleriyle, Remle savaşının intikamını almak için sağ cenhada bulunan Sinan Paşa'nın üzerine hücum etti. Safları yapıp sağ cenahi yerinden oynattı ve dağıttı. Bunu gören Sinan Paşa, askerleri gayrete getirip çerkesleri kırıncaya kadar savaştı. Ancak birçok yerinden yaralanıp da

at üstünde duracak kuvveti kalmayınca bir mahfeye konuldu. Fakat çerkesler tam bir hezimete uğrayınca ya kadar savaş meydanını terketmedi. Yaralı halyle bile askeri yumuşak sözlerle, türlü vadlerle savaşa teşvik ediyordu. Savaşın kazanılmasından sonra Allah'ın rahmetine kavuştu. Selim Han, Sinan Paşa'nın vefatından dolayı büyük bir üzüntü duyup ağladılar. Üzüntülerini de şöyle ifade ettiler: Mısır'ı aldık amma Yusuf'u kaybettik —Sinan Paşa'nın bir ismi de Yusuf'tu— Mısır da hiç bir bakımdan ona müsavi olamaz.

Sinan Paşa'nın yaralanması, ve vefatı hakkında başka bir rivayet vardır. Bu rivayete göre, Sinan Paşa çerkeslerin ölümü göze alıp da merkezde bulunan Selim Han'ın üzerine hücum etmek istediklerini hissedince, bunların hücumlarını def ve topluluklarını dağıtmak için bir çare düşündü. Selim Han'a «münasib olan sizin bir miktar askerle varıp şimdi bomboş olan Mısır'a girmenizdir. Ben sizin merkezdeki yerinizde dururum» dedi. Selim Han, bu fikri beğenip bir miktar askerle Mısır'a girdiler. Çerkesler de Sinan Paşa'nın üzerine hücum edip, onu yaraladılar. Bu rivayet doğruluktan uzaktır. Doğru olan ilk zikrettiğimiz rivayettir.

Mısırlılar bozguna uğrayınca ileri gelen beylerinden çoğu öldürüldü. Tomanbay bir miktar askerle Said'e doğru, Camberdi Gazali de Salihiye'ye kaçtı. Ridaniye meydanında Mısırlıların cesetlerinden tepeler meydana geldi. Selim Han esirlerin de öldürülmesini emreylediler. Çok sayıdaki Mısır'lı esir öldürüldü.

Bu savaşta Osmanlılardan Vezir-i Azam Sinan Paşa, Adana hâkimi Ramazanoğlu Mahmud Bey, Ayıntab valisi Yunus Bey, hazinedarbaşı Ali Ağa şehid oldular.

Selim Han, savaş meydanı düşmanlardan temizleninceye kadar yerinden ayrılmadılar. Kaçanların ardından takipçiler gönderdiler. Sonra Adiliyye'ye otağlarını kurdurup üç gün dinlendiler.

Osmanlı askerinin bu savaşta aldığı ganimetin misli ne görülmüş ne de duyulmuştu.

Üç gün sonra savaş meydanındaki cesetler kokmaya başlayınca, Selim Han, Nil kıyısındaki Cezir-i Vastaniyye denilen yere geçtiler. Osmanlı askeri de Bulak üzerinden Nil kıyısındaki Mısır-ı Atike geldiler. Selim Han savaşın ertesi günü Mısırı zaptetmeleri için askerler göndermiş ve şehir halkına eman verildiğini müna-diler vasıtasıyla duyurmuşlardı.

Bir müddet sonra Tomanbay'ın çerkes ve araplardan asker topladığı ve Osmanlı ordusunu basmak için hazırladığı öğrenildi. Bunun üzerine asker böyle bir baskına karşı koymak için hazır vaziyete getirildi. Tomanbay bundan haberdar olunca baskın yapmaktan vazgeçip Mısır'a girdi. Şehirde bulunan Osmanlı askerini öldürtüp giriş çıkışları kapattı ve tekrar savaşa hazırlandı.

Selim Han, Mısır'da olup—bitenleri öğrenince Vezir-i Azam Yunus Paşa, beylerbeyi Mustafa Paşa, yeniçeri ağası Avas Ağa ve emir-i âlem Ferhad Ağa'yı bir miktar seçme askerle Mısır'a gönderdiler. Bunlar varıp sokak ve mahallelerin başlarında kurulmuş birlikleri tutan Tomanbay'ın askerleriyle savaşa başladılar. Savaş üç gün kadar sürdü. İki taraftan da çok asker telef oldu.

Savaşın üçüncü günü Selim Han, yeniçerileri alıp şehre yürüdüler. Şeyhuniyye ve Sultan Hasan imaretle-

ri tarafından bir yol bulup şehre girdiler. Sultan'ın yanında bulunan askerlerin hepsi piyade idiler. Yeniçeriler, Mısırlıları kurşun yağmuruna tuttular. Sonra küçük toplar getirip çerkeslerin sığındıkları ve barikat olarak kullandıkları binaları yıktılar. Çarpışma ertesi günün sabahına kadar sürdü. Savaşta bir saat bile ara verilmedi. 923 Muharrem'inin sekizinde, cuma sabahı, (1517) Mısırlıların artık savaştan güçleri kalmamıştı. Etrafa dağıldılar. Tomaybay da önce Mısır-ı Atike, oradan da Said'e kaçtı.

Bu savaşta çerkeslerden ve Mısır halkından çok sayıda insan öldürüldü. Esir alınan sekiz yüz çerkesin de Selim Han'ın emriyle boynu vuruldu. Mısır sokakları cesetlerle dolduğundan geçilemiyordu. Riyavet edildiğine göre bu ikinci savaşta öldürülenlerin sayısı almış bini bulmuştu.

Selim Han, çerkeslerin sığındıkları evlerin yakılmalarını emrettiler. Bu şekilde birçok ev yakıldı. Sonra şehrin muhafazası için bir miktar asker bırakıp Cezire-i Vastaniyye'deki otağlarına döndüler. İnsan leşlerinin de, havayı bozmaması için Nil nehrine atılmasını emreylediler.

Salihyye'de saklanmakta olan Canberdi Gazali, Tomanbay'ın tekrar yenildiğini haber alınca Selim Han'dan eman isteyip affedilmesini rica eyledi. Selim Han Gazali'yi affedip kendisine kıymetli hil'atlar ihsan eylediler.

Mısır sokakları ölümlerden temizlenince, Selim Han şehre girip 923 muharreminin yirmi üçünde, Cumarte-

si günü (1517) Yusuf aleyhisselâm'ın tahtına oturdular. Bu seferde bulunan kazasker İbni Kemal «Fatih-i me-maliki'l-arab»ı Mısır fethine tarih düşürdü.

Selim Han, cuma namazını Melik Müeyyed camiin-de kıldılar. Hatib minberde nam-ı hümayunların «Ha-dimü'l-Haremeyni's-Şerifeyn» diye yad ettikde başla-rında sarıklarını çıkarıp, secadelerini kaldırıp, verdiği bu büyük nimete karşı Allah'a şükretmek için toprak üzerine secde ettiler. Hatib minberden ininceye kadar ağladılar. Namazdan sonra hatibe iki yüz dinar ve üç hil'at ihсан eylediler.

Bu sırada Tomanbay haber gönderip kendisine eman verilmesini ve affedilmesini rica etti. Fakat esas maksadı, Selim Han'ı aldatıp Nil Nehri'nin batısına ge-çerek Şam'a kaçmaktı. Selim Han, Tomanbay'a eman verip affettiler. Ancak hileyе başvurduğunu da anlayıp Rebiülevvel'in içinde, çarşamba günü Nil Nehri'nin batı yakasına bir mikdar asker gönderdiler Kendileri de askerın ardından hareket ettiler. Tomanbay, çer-keslerden ve arab eşkiyalarından topladığı üç bin ki-şilik bir kuvvetle Nil'in batı yakasına geçen Osmanlı askerinin üzerine hücum etti. Şiddetli bir savaş başla-dı. Fakat Selim Han'ın askerın ardından gelmekte ol-duğunu öğrenince savaşı bırakıp İskenderiye'ye kaçtı.

Selim Han, Tomanbay'ı takip için Rum İli beyler-beyi Mustafa Paşa'yı, Şehsuvaroğlu Ali Bey'i, Hayır-bay'ı ve Canberdi Gazali'yi gönderdiler. Bunlar İsten-deriye ile Resid arasında Tomanbay'a yetiştirler. To-manbay burada da yenilip bir mikdar yakın adamı ile Bahire tarafına kaçtı. Osmanlı askeri peşini bırakma-yp takip etti. Adamlarının bir kısmını öldürüp bir

kısmını da esir ettiler. Nil kıyısına varan Tomanbay'a yetiştirler, kendisini suya atıysa da kurtulamadı. Üç yüz adamıyla birlikte yakalanıp Selim Han'ın huzuruna getirildi. Selim Han adamlarını öldürüp Tomanbay'ı da hapsedirdiler.

Bir rivayete göre, Selim Han Tomanbay'ı hapis-ten çıkarmış ve kendisine izzet ü ikramda bulunmuş-lar. Fakat tavrı ve hareketlerinde bir hainlik sezmişler-ve kaçıp saklanan bazı çerkeslerin de fitne çıkarmak için arapları, «Allah Sultan Tomanbay'a yardım ve za-fer ihсан etsin» diyerek tahrik ettiklerinden ve To-manbay'ın serbest bırakılmasının fitneye sebep olaca-ğı düşünüp öldürülmesini emretmişler.

Birkaç gün sonra Tomanbay bağlı olarak şehrin mahalle ve sokaklarında dolaştırılıp Babü'z-züveyle'de asıldı. Bu işe, babası aynı yerde çerkesler tarafından asılan Şehsuvaroğlu Ali Bey memur edilmişti. Toman-bay asıldığı yerde, herkes öldüğüne inansın diye üç gün bırakıldı. (*)

(*) *Süheylî Tomanbay'ın esir ettikten sonra Sultan Se-lim Han'ın huzuruna getirildiğini ve Selim Han'la araların-da şu konuşmanın geçtiğini nakleder:*

«... Tomanbay dahi cenab-ı Padişah'a vardıkta lisan-ı Jusih ile mülakâne selâm verip Hakani Cem-Sipah, tevkir ü ta'zim ile ve aleyküm-selâm deyü, meclis-i şeriflerinde, cü-lus eylen deyü buyurdular. Ol dahi oturup ve bir müldar sü-lûlâ edip, Sultan Tomanbay dahi neşinde keyfiyet-i ahva-lîne mütefekkir iken Sultan Selim, mezburun şekl ü şemagi-lime nazır edip geçmi-i firaset ile Tomanbay'ın mehabet ve şecaat çehresinde lemaan edip ve fehm ü kiyâsetine şekli dâil iken ne vehile kendüâini ele verdâ diye taaccüb iderdâ.

Mısır ülkesinin her tarafı muhaliflerden temizlenince, Selim Han memleketin her tarafına ve etrafındaki memleketlere fetihnameler yazılıp müjdeciler gönderilmesini emrettiler. Bu sırada Mekke şerifi Ebu'l-Berekat Hasan, oğlu Şerif Ebu Nüme'yi tebrik için Selim Han'a gönderdi. Selim Han Ebu Nüme'ye mübalaga izzet ü ikram eyleyip babasına da kıymetli hediye ve Haremeyn-i Şerifeyn halkına dağıtmak üzere eşya ve zahire gönderdiler.

Bu sıralarda Diyarbekir valisi Mehmed Paşa, haberci gönderip Mardin ve Hısn Keyfi kızbaşıların elinden aldığını arzetti. Bu haber Selim Han'ın memnuniyetini daha da artırdı. Mısır'a komşu olan memleketin hükümdarları da kıymetli hediyelerle elçilerini gönder-

Pes mezbura hitap edip «biz birkaç defa sana cümleler gönderdik. Ceng ü cidal ortaktan ref'i olup ümmet-i mü'minin ve asdik-i muvakkhidin bu dağdağa ve fitmeden emîn olsun ve bir kuru hutbe ve sükte heman bizim namımıza olsun deyil adamlar gönderdikçe katleyedim. Hususa elçiye zeval yoğiken. Her bir cenkde galebe bizim tarafımızda iken gine def-i şer için adamlar gönderdikçe helâk eylediniz? Aktibet kâr bu mertebeye gelince» diyil buyurdular.

Sultan Tomarbay dileyip «vallahî't-aliyyî'l-azim bu irsal buyurduğumuz elçiler ki şâdman gelmiş idi. Tevkiir ü tâzim idüp hil'atiler giydürüp mu'tad üre Darü'l-ziyafeye irsal eylemiş iken İlanoğlu yolda müllâki olup katleyledi. Ve sonra gelenleri dahî. Birisi benim rızam üre vâz'olunmuştu. Allah Teala alim ve allâmdur. Lâkin mekadir-i Rabb-i kadîr bu vechile câri. Elbette mülcâdder olan zukur eder... Nitekim bizim devletimizin zevali ve sizin snâdet ve ikbalinizin sar'di ve kemâli ve talih'lerimizin evc-i nusrete itti. sali, eğer levh-i ezelde kalemi-î kudret birle yazılmısa zuhura gelmez idi. Ve hutbe ve sükte teklifi dahî benim kendi aktım ile amel eyleseler tav' ve rızaya mukarın olduğu ma'tum-ı

rip Selim Han'ı tebrik ettiler ve itaat ettiklerini bildirdiler. Arap şeyhleri ve kabile reisleri de huzura gelerek itaat ettiklerini bildirip Selim Han'ın iltifatlarına mazhar oldular.

Selim Han gezip—dolaşmak için Nil yoluyla İskenderiye'ye gittiler. Tam bu sırada kaptanı derya Cafer Ağa, zahire yükü olan donanma-yı hümayun ile İskenderiye'ye geldi. Selim Han, daha önceden, yiyecek sıkıntısı olduğundan İstanbul muhafızı Piri Paşa'ya iş-

cümle-i kaşınâdur. Merhum Sultan Gavri'den sonra sümre-i ümmerâ ve çerâkise ve sair a'yân üzerimize cem' olup hâh-nâ-hâh bu emanet-i saltanatı üzerimize tahmil' eylediler. Ba'cî'l-kabul zimmetime lazım ve vacip oldâ ki cümle m. n. l. r. meleri ile takaygıld idem. Düşmenlerine karşı durup zararların def'e sa'y idem. Yoksa saltanat-ı dünyaya ne şeydâr ki âkil ana can ile ruğbet idüp tâlip ola. H u s u s a birkaç günülük ö m ü r için fena desti giribânında hâzır olan. Lâkin iradet-i Hüda böyle imiş. Ve biz ceng ü cidal ve harp ü kitala baş u r m a k d a b i-âhiyârız. Zira bu denli ehl ü yal, evlâd ü ensab için râçdıriz. Lâkin yarın huzur-u Hak'da hasımlar cem' olup da'vâ olundukta siz ne cevap veririz. Sa'y ü talebe sebep ne idi? Hususa bir böülük ehl-i İslâm olavuz. Hiemet-i Haremeyn-i şerifeyn hüddamlarından iken, ve cüirm ve cinagesiz üzerimize leşker çeküp mahza hâz-i nefsinüz için ve cıkser leşkerimiz huffazı Kelamullah iken kamların istihsal, top ve tüfenk ile atese yâkmak. İndellah cevabınıza nedir? Ve sizin ve bizüm gibi za'yı mahhûka da'vâ-yn müllik ne layıkdur? El-Mülkü'l'Ulâhî'tahidül'kahhâr.»

Sultan-ı kâmyab, Tomarbay'dan bu kelimatı işidüp taaccüp buyurdular ve eyittiler ki «üzerimize böyle gelmedim. Ülemâ ve sülhâdan fetva alıp geldim. Hususa biz gayret-i dîm-i mübîn için taife-i kazalbaş-ı bî-mezheb ve bî-dîr-i üzerime sefer idüp azimet itmiş iken Sultanımıza olan Gavri, Şehsuvaroğlu'nu tahrik idüp ol cihad u gazaya cismette az-

El-mülkü li-İlahi men yazfer bineylin müna
Yüreddidihü kasren ve yudammin nefsehü-d-derekâ
Lev kane li ev ligayri kadri enmületin
Fevka't-türabi le-kâne'l-emri müsterekâ (*)

Beitlerin altına da Hâdimü'l-fukara Selim yazılmasın emir buyurdular. Bu beyitler günümüze kadar gelmiştir.

Selim Han, Mısır'ı çerkeslerden temizledikten sonra buranın valiliğine kimi tayin edeceklerini düşünmeye başladılar. Önce, tecrübe etmek için Veziri Âzam Yunus Paşa'yı Mısır valisi yaptılar. Fakat Yunus Paşa'nın öldürülen çerkes beylerinin mallarını müsadere ettiğini, arap şeyhlerini çerkeslere yardımcı olmakla itham edip, onlardan para ve mal istediğini müşahede ettiklerinden bu kabil hareketlerin fitne çıkmasına ve Mısır'ın elden gitmesine sebep olacağını anlayıp, Yunus Paşa'yı bu vazifeden azlettiler. Yerine Kansu Gavri'nin mağlûp olmasından sonra kendilerine itaat eden Harleb beyi Hayırbay'ı tayin ettiler. Hayırbay'a adalet ve ihlasla hareket etmesi, başkalarının mallarına tama' etmemesi için nasihatlar bulundular. Selim Han bu meselede isabetli bir karar verdiler. Bu mesele, keramet sahibi olduklarını yahut keramete yakın bir ferasetleri olduğunu gösterir. Bu erbab-ı tefekküre ma-

(*) *Mülk Allahındır. Kim arzusuna ulaşmaya muvaffak olursa, istemese de o elde ettiği şey elinden zorla alınır. Kendini de helâk etmiş olur.*

Yeryüzünde benim veya başkasının parmak ucu kadar mülkü olsa o zaman iş müsterek olmuş olur. (Yani Allah'la mülk de ortak olmuş oluruz).

kenderiye'ye zahire göndermelerini yazmışlardı. Doğanman gelmesinden memnun olup zahireyi askere dağıttırdılar. Karadan nalki güç olan şeyleri, ganimetleri gemilere yüklettirdiler. İskenderiye gezisinde yanlarına Hocazade Mehmed Paşa ve muallimleri, Halimi Çelebi bulunuyordu.

Selim Han İskenderiye'de birkaç gün kaldıktan sonra Mısır'a döndüler. Askere terakki ihсан buyurup Ümmi Mikeyas'da bir saray yapılmasını emreylediler. Sarayın duvarına kendi yazdıkları iki arapça beyit naksettirdiler:

metimise mani' oldu. Ve Haleb'e gelip bir bölük rafaza ile ittifak idüp, babalarımızdan miras kalan memalikimize kasıdedüp, bu hayranet ve habaseti ma'lumumuz olaulka rafaza canibi terk olunup mezburun loyık olduğu cezayı vermek evla göründü. Siz bir bölük evlâd-ı nasara iken âvâ-yı saltanat ve heva-yı riğaset ne hadâimüzdür? Hususa bir bölük âbd-i âbik ma'kulesi iken saltanata neden leyik olursuz? Kenâmini azl ve hal' ne hadâimüzdür? Bu günleri niçün yâd eylemedünüz? Biz size her çend âdemler gönderüp şerrimizi âde'ye sa'y eyledikçe siz Yesadımızı ziyade eylediniz» dedikte, Sultan Tomambay «vallahi ya Sultân-ı Rum, senin bu babdâ bir vechile günahın yokdur, bitiriz. Lâkin bu iki şeyâtin-i hayinin iğvasıyla amel eyledünüz. Eğer bunlarda bir hayır ola kendü ebna-ı cinsine ve velînimelerine olurdü» deyü Hayırbay ve Gazali'yi işaret eyledi. Sultan Selim huzaar-ı meclise «böyle bir cesur ve sahib-i seccat bir âdeme kymak müritvet ve insaf değildir. Lâkin birkaç gün ahval-i iküm bertaraf olunca, yine Ağâ'da dursun» deyü buyurdular ve tevkîr ü ta'tim üzere levdâzını görülsün deyü buyurdular. Ağas Ağâ'nın şadırna gönderdiler. (Sühreylî, Tercüme-i tarih-i Mısır-ı Cedid, c. I, sh: 42—44, İstanbul, 1142)

lümür. Yunus Paşa'nın azli ve yerine Hayırbay'ın ta-
yini 923 Şaban'ın on birinde (1517) vukubuldu.

Vezir-i Azam Yunus Paşa'nın katli

Selim Han, Şaban'ın yirmi üçünde Mısır'dan ayrılıp Şam'a doğru hareket ettiler. Ramazan'ın altısında Sa-
lihiyye yakınlarındaki Hattara'ya vardıklarında Yunus
Paşa'nın kendilerine refaket etmesini emir buyurma-
ları üzerine, Yunus Paşa geldi ve sohbet etmeye baş-
ladılar. Fakat sohbet esnasında Yunus Paşa, Selim
Han'ı kızdırıp gazaplandırarak bir söz söyledi. Bunun
üzerine Selim Han rikâb-ı hümayunlarında bulunan so-
laklara vezir-i azam'ı katletmelerini emrettiler. Solak-
lardan biri boynunu vurdu ve cesedi çöldeki vahşi
hayvanlara atıldı. Mısır ve Şam'ın fethinde yaptığı bü-
yük hizmetlerden sonra, Yunus Paşa bu şekilde öldü-
rüldü. Kimse bu meselenin aslını anlayamadı. Herkes
olanları kendine göre tefsir etti.

Selim Han, Şam'a kadar Yunus Paşa'nın yerine
Vezir-i Azam tayin etmediler. Ramazan'ın yirmi üçün-
de, İstanbul muhafızı Piri Paşa'ya haber gönderip hu-
zurlarına getirttiler ve Vezir-i Azamlığa tayin ettiler.
Zira ikinci vezir Zeynel Paşa Vezir-i Azamlığa muva-
fık olmayıp üçüncü vezir Hoca zade Mehmed Paşa da
âlim, fazıl bir kimse ve Sultan'ın da nedimi ve musa-
hibi olduğu halde devlet işlerinde tecrübe sahibi olacak
kadar yaşlı değildi. Ayrıca Selim Han Hoca zade'yi çok
sevdiklerinden, ilerde belki katlettirim diye de Ve-
zir-i Azamlığa getirmediler.

Selim Han, Şevval'in altısında Dimaşk'a varıp Nu-
reddin'i şehidin sarayına nüzul buyurdular. Şevval'in

sekzinde Kemah hâkimi Karacınoğlu Ahmed Paşa, ri-
kâb-ı hümayuna bütün gürcü beylerin itaat ettiklerini
arzetti. Bu arada Şam'da mahmül-i şerif hazırlanılıp
Beytullaha gönderildi. Bu, Osmanlıların Beytullaha
gönderdikleri ilk mahmildir.

Selim Han, Arap diyarını feth için teveccüh eyledik-
lerinde ehl-i timar ve zeamete kendi hazinelerinden bir
mikdar parayı borç olarak vermişlerdi. Bir müddet
sonra alacakların tahsili ve kendilerine gönderilmesi
için etrafta bulunan kadhlara emirnameler göndermiş-
ler ve valilere de yardımcı olmalarını bildirmişlerdi.
Şam'a avdet buyurdıklarında, tahsil olunan bin yük
akça geldi. Tahsil edilen paralar borç olarak verilen-
den fazla olduğundan içinden borç olarak verilen mik-
dar alınıp geri kalan sahiplerine gönderildi.

Fethedilen memleketterin tahriri

Selim Han, Arap diyarının defterdarlığını Haleb
kadısı Çölmekçioğlu Kemal Çelebi'ye verdiler ve fet-
hedilen memleketterin tahririni yapmasını emir bur-
yurdular. Yenişehir ve Tırhala kadısı olup, ehl-i timar-
dan tahsil ettiği para ile rikâb-ı hümayuna gelen Ebu'l-
Fadl bin İdris Bitlis'i de Trablus kadılığına tayin olun-
du ve Trablus, Hama, Humuş'un tahririne me'mur
edildi. Şam'ın tahriri de Mevlânâ Fenari soyundan Nuh
Çelebi'ye verildi. Haleb'in tahririne Abdullah Paşazade
Abdülkerim Çelebi menur edildi. Diğer memlekette-
rin tahrirleri de kemâl sahibi kimselere sipariş buyu-
ruldu.

Zilkade'nin yirmi üçünde, Edirne'nin muhafazası
için tayin buyurulan Süleyman Han Engürüs kralının

isyan edip İzvornik'e hücum ettiğini ve bura valisi Hacı Mustafa Bey'in yapılan savaşta şehid düştüğünü arzetti.

Selim Han, Salihiyye'de bulunan Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabî'nin merkadi üzerine bir kubbe, yanına da cami, zaviye ve imaret yapılmasını emreylediler. 924 senesi başlarında tamamlanan bu binalar için büyük vakıflar yaptılar. Muharrem'in dördünde cuma namazını yeni yapılan camide kılıp, fukaraya sadaka dağıttılar.

Vezir-i Azamlığa tayin edilen Piri Paşa, Mühârem'in yirmi ikisinde Selim Han'ın huzuruna vardı. Bir müddet sonra da sulh yapılmasını rica için Şah İsmail'in gönderdiği elçi geldi. Selim Han, Şah İsmail'in ricasını kabul etmeyip, elçisini de hapsedirdiler. Acem diyarının tamamını fethetmek niyetindeydiler. Ancak uzun süren seferden ve birbiri ardınca yapılan savaşlardan dolayı asker zayıf düştüğünden bunu gelecek seneye tehir ettiler.

Selim Han, Gazze'ye kadar olan mülhakatıyla birlikte Şam eyaletini çerkes beylerinden Canberdi Gazali'ye, Garbi Habeşistanı da, Korkmazoğlu Mehmed Bey'e verdiler.

İstanbul'a dönüş

Selim Han, Şam'da dört ay kadar kalıp, işleri nizama koyduktan sonra, İstanbul'a doğru yola çıktılar. Seferin yirmi ikisinden Haleb'e varıp burada da iki kadar kaldılar. Sonra Piri Paşa'yı iki bin yeniçeri ve bir mikdar sipahi, Anadolu, Karaman ve Arabistan as-

kerleriyle fitne çıkmasına mani olmak ve düşmanın hislesini boşa çıkarmak için Fırat nehri kenarındaki Alevî denilen yerde bırakıp, Rebiülahir'in yirmi beşinde Haleb'ten ayrıldılar. Receb'in on yedisinde İstanbul'a varıp, yirmi yedisinde de Edirne'ye teveccüh eylediler. Süleyman Han, birkaç konaklık mesafede babasını karışladı. Selim Han, Süleyman Han'ın hassına beş yüz bin akça ilâve ve eyaleti olan Saruhan'a dönmesi için izin verdiler.

Selim Han, Şaban'ın yirmisinde, Edirne'ye vardıklarında üçüncü vezirleri Hocazade Mehmed Paşa vefat etti. Selim Han nedimleri ve sohbet arkadaşları olan Mehmed Paşa'nın fevtime çok üzüldüler

İbni Haneş'in isyanı

Bu yıl içinde Trablus emiri İskender Paşa oğlu Mustafa Bey, İbni Haneş'i Arabî'nin isyanını yerinde aldığı tedbirlerle bastırdı. İbni Haneş, Arap taifesinden cem'iyyet-i azime sahibi bir kimse olup, Sayda ve Beyrut dağlarında hüküm sürüyordu. Ümerâdan hiç kimseye baş eğmezdi. Mısır seferinde, Selim Han'a itaat ettiğini bildirmişti. Fakat somradan isyan edince, vilâyeti, yukarıda da zikredildiği gibi Korkmazoğlu'na verildi. İbni Haneş ile Trablus emiri Mustafa Bey arasında kadim bir dostluk vardı. Mustafa Bey onun mülayim davranıp, iltifatkar sözler söyleyip kandırdı ve sığındığı dağlardan inmesini temin etti. Sonra üzerine hücum edip şiddetli bir savaşta sonra yendi. Kendisini ve adamlarının kesik başlarını huzur-u hümayuna gönderdi.

925 Muharrem'inin yirmi altısında, Selim Han'ın emirleriyle Piri Paşa rikâb-ı hümayuna vardı. Bu esna da Rum İli beylerbeyi Mustafa Paşa da damadlık ve vezaretle şereflendirildi. Rum İli beylerbeyliği de Ferhad Paşa'ya ihsan olundu. Yedikule dizdarı Kemal Ağa da sebkât eden hizmetlerine mükâfat olarak yeniçeri ağalığına getirildi. Eski yeniçeri ağasına da Kastamonu eyaleti verildi.

Bozoklu Celâl'in isyanı

Bu yıl içinde Anadolu'da, Bozok ilinde Celâl adlı kalenderi meşreb bir mühlid zuhur etti. Etrafına topladığı eşkiya taifesiyle Tokat'a varıp, Turhal kalesi yakınındaki bir mağarada faaliyetlerine devam etti. Bu bölgenin halkı rafizliğe ve sapıklığa meyilliyi olduğundan bu meseleyi gizli tuttular. Celâl'in etrafında toplanan eşkiyanın sayısı günden güne arttı.

Celâl etrafında toplanan eşkiya ve kızılbaş taifesine «Mehdi bu mağaradan çıkacaktır. Ben de onu beklemekteyim» diyordu. Bir müddet sonra sahib-i zaman olan Mehdi benim demeye başladı. Bu sırada etrafına toplananların sayısı da yirmi bini bulmuştu.

Bu bölgeyi muhafazaya me'mur olan askerler, Celâl'in öntünden kaçıp gizlenmekten başka bir şey yapmıyorlardı. Durumu defalarca Sultan'a arzettiler. Bunun üzerine Selim Han, Rum İli beylerbeyi Ferhad Paşa'ya, vezâret mevkiine getirdikten sonra eşkiyanın gaillesini defetmeye me'mur eylediler. Kendileri de İstanbul'a hareket ettiler.

Celâl, Ferhad Paşa'nın süratle üzerine gelmekte olduğunu duyunca karşı koyamayacağını anlayıp Tur-

hal ve Zile'den Artukbad ve Sivas'a kaçtı. Şehsuvaroglu Ali Bey yanında bir miktar Türkmen askeri alıp Elbistan'dan çıktı ve Celâl'in peşine düştü. Sivas'a varınca, Ferhad Paşa'nın henüz Engürye'ye vardığını haber aldı. Ferhad Paşa'nın gelmesi için bekleyecek olursa Şarkî Karahisar'da bulunan Celâl'in kaçıp kurtulacağını ve fırsatın elden gideceğini düşünüp hemen takibe koyuldu. Gece gündüz yol alıp Celâl'e Akşehir civarında yetişti. Şiddetli bir savaş oldu. Celâl savaş meydanından kaçtıysa da Ali Bey takip ettirip yakalattı. Celâl ve adamları öldürüldü. Çocukları ve karıları esir alındı. Ali Bey, Celâl'in başını Sultan'a gönderdi. Selim Han çok memnun olup Ali Bey'e hil'at ve murrassa' bir kılıç gönderdiler.

Ancak Ferhad Paşa, Ali Bey'e bu hadiseden dolayı çok kızdı ve muvaffakiyetini kaskandı. Süleyman Han'ın saltanatının ilk yıllarında —şlerde görüleceği gibi— kendisini öldürtüp, ocağını da söndürerek intikam aldı. Nefislerimizin şerrinden Allah'a sığınırız.

Düzmece Murad hadisesi

Yine bu yıl içinde Düzmece Murad meselesi zuhur etti. Sultan Ahmed öldürüldüğünde, Sultan Murad adındaki oğlu kaçıp Acem diyarına gitmiş ve Şah İsmail'e iltica etmişti. Fakat bir müddet sonra yatağında ölü olarak bulunmuş, katili de tespit edilememişti. Bu yıl, Amasya yakınlarında bir kimse zuhur edip, kendisinin Sultan Ahmed'in Acem diyarına kaçan oğlu Murad olduğunu iddia etti. Etrafına bir miktar adam topladı.

Bu sırada Karaman'da bulunan Ferhad Paşa, durumu Selim Han'a arzetti ve bu fitnenin def'ine memur edildi. Fitnenin ortadan kaldırılması için birçok kimse öldürüldükten sonra kendisinin Sultan Murad olduğunu iddia eden şahıs ortadan kayboldu. Arandıysa da bulunamadı. Bahçekapı'da, bu meseleyle alakası olduğu sanılan bir nalbant yakalandı. Sultanın huzurunda sorguya çekilince, meseleyi Sabuncu İbrahim denilen bir şahsın daha iyi bildiğini söyledi. Sabuncu İbrahim de yakalanarak huzura getirildi. O da bu işle alakalı birkaç kişinin evsafını saydı. Bunlardan bazıları, Sabuncu İbrahim'in tarifi sayesinde bulundu. Bulunan şahıslar, kendisinin Sultan Murad olduğunu söyleyen şahsın kendileriyle birlikte Üsküdar'a geldiğini, o sırada hasta olduğunu, bir müddet sonra da vefat ettiğini, on altı gün önce defnettiklerini bildirdiler. Bedeninde bulunan bazı işaretleri saydılar. Selim Han'ın hizmetkârlarından birkaçı varıp tarif edilen yerde mezarı buldular ve cesedi çıkarıp başını keserek huzura getirdiler. Selim Han ve Sultan Murad'ı tanıyanlar, kesik başı görünce bu şahsın Sultan Murad olmadığını kat'iyetle inandılar. Bu mesele dolayısıyla hapsedilenlerin hepsi serbest bırakılıp memleketlerine gönderildi.

Redos seferi için hazırlık yapılması

Yine bu yıl içinde vüzerâ, Selim Han'a, «Rodos'un fethi önemli bir mesele haline geldi. Çünkü kale halkı tüccar gemilerinin yolunu kesip gemileri zapt ediyorlar» diye fikirlerini arzettiler. Esas maksatları Selim Han'ı meşgul edip Acem seferine çıkmaktan alıko-

maktı. Çünkü asker de tekrar Acem diyarına gitmek istemiyordu.

Selim Han, vüzerâya, gemileri tamir, muhasara ve deniz seferi için hazırlık yapılmasına izin verdiler. Ancak böyle bir sefere çıkmak niyetinde değillerdi. Hattâ rivayet edildiğine göre, bir gün deryadan Eba Eyyub Hazretlerini ziyaret için teşrif buyururlarken kaptan-ı deryaya mahsus olan büyük bir sefinenin denize dolaştığını gördüler. Buna çok kızıp kaptan Cafer Paşa'nın katledilmesini emreylediler. Vezir-i azam Piri Paşa «hareketini, sür'atini tecrübe için bu gemiyi denize biz indirdik» deyip Cafer Paşa'nın affedilmesi için şefaatta bulundu ve affını sağladı. İşte bu sırada Selim Han, vezir-i azama «ben bir iklim, bir memleket almak istiyorum. Siz bana bu hususta yardımcı olmuyorsunuz da hırsız kalelerinden birine sefer etmemi istiyorsunuz. Peki sefer için ne hazırlık yaptınız?» diye sordular. Vezir-i azam, dört aylık mühimmata hazırladık şeklinde cevap verince «bu sefer için hazırlığınız kâfi değil. Bunun iki misli hazırlık lâzımdır buyurdular. Hakikaten de söyledikleri aynen çıktı. Çünkü Rodos Sultan Süleyman zamanında dokuz ayda alınabilirdi. Vezir-i azamla olan sohbetleri sırasında ayrica «bizim bundan sonra ahiretten başka bir yere seferimiz yoktur» dediler. Bu da dedikleri gibi çıktı.

Selim Han'ın vefatı

Selim Han 926 (1520) yılında, Edirne'ye gitmek için hazırlanmaya başladılar. Ağırıkları, vezir-i azam Piri Paşa'yla önden gönderdiler. Yanlarında Ferhad Paşa kaldı. Şabanın ikisinde İstanbul'dan ayrılmak is-

tédiler. Bir gün önce omuzları arasında bir çiban çıkmıştı. Fakat Selim Han buna aldırmayıp Engürüs kralından intikam almak için sefere çıkmaktan vazgeçmediler. Şabanın ikisinde İstanbul'dan ayrıldılar. Fakat elem ve ızdırapları günden güne artıyordu. Çorlu yakınlarında babalarıyla muharebe ettikleri yere geldiklerinde yola devam kudret ve kuvvetleri kalmadığını gördüler. Tabibler ve cerrahlar tedavileriyle meşgul olmaya başladılar. Vezir-i azam ve sair devlet erkânını huzurlarına geldiler. Hastalıklarına hiçbir ilaç iyi gelmedi. Selim Han iki ay kadar hasta yattıktan sonra, 926 şevvalinin dokuzunda, Cumartesi gecesi veda-âlem-i fâni buyurdular. (*)

(*) Hoca Sa'deddin, Selim Han'ın vefatını şöyle anlatır:

Müddet-i marazlarında valâ-i merhum şeref-i hizmetle rinden bir an mahrum olmayup giceler sabahlara dek şer'î veş, suz-ı derunla karşularında dâvur idi. Gâh mübarek el-leri elinde ve gâh kadem-i şerifleri zamusunda idi. Ve cerrahlar ilâca mübaşeret ettikleri hengamda dâşma istinad ve gah cerrahlar sun'ına nâzur idüp ana ittimad buyurlar idi. Ve tilâvet ve telkîn levâzimatı andan gayri bir ahad etmemişti. Ve nefes-i ahirlerine dek bir nefes huzurlarından gihalcire hitap idüp buyurdu ki:

— Hasan Can ne haldür?

Ben bendeleri dahi eyittim ki «Sultanım Cenab-ı Hak'ta teveccüh idüp Allah'la olacak zamedür». Buyurdular ki:

— Bizi bunca zamandan berül kimünğ ile bilir idin? Cenab-ı Hak'ta teveccühümüzde kusur mu fehmettin?

Ben dahi eyittim ki hâşâ ki bir zaman zikri Rahmandan şüful müşahade etmiş olam. Lâkin bu zaman gayri esmâna benzemediği cihetden ihtiyaten cesaret eyledim. Bir lahzadan sonra sûre-i Yâsin tilâvet eyle diyi ferman buyurdular.

Vezir-i azam Piri Paşa, aldığı tedbirlerle, Süleyman Han Manisa'dan gelinceye kadar Selim Han'ın vefat ettiklerini gizledi. Selim Han'ın hastalıkları şiddetlen-diğinde, sır saklamak hususunda itimada şayan görmediği Rum İli beylerbeyi Ahmed Paşa'yı, Edirne'yi muhafaza için gönderdi. Selim Han'ın vefatlarına nice erbab-ı nazm, mersiye, kaside ve terciat yazmıştır. Bu beyit Müftü's-sakaleyn İbni Kemâl'in terciindendir.

Hayf Sultan Selim'e hayf u dirig

Hem kalemler ağlasut anı hem tığ

Selim Han'ın vefatlarına, «Ehl-i iman ruhu için fatiha» misrai tarih düşmüştür.

Sadâret-i uzmaya nail olan vüzera-yı kirâmları

Mustafa Paşa; Bayezid Han'ın hizmetinde neşv ü nemâ bulmuştu. Çeşitli mevkilerde bulunduğuktan sonra vezir-i azam oldu. Selim Han'ın tahta çıkmasından sonra da bu vazifede kaldı. 918 (1512) yılında, Sultan Ahmed'e meyli vardır diye itham edilip öldürüldü.

Emr-i hümayunları mucibi üzere bir kere hatmî Yâsin ettim. Feraherce tilâvet buyurdular. Kerre-i saniiyede «Selaman kaâlen min Kıbbirrahim» âyetine geldikte gördüm ki şefe-i şerifeleri âyet-i mezbûre tilâvet ile hareket ider. Ol hinde müsebbihai-ı güminaların dîvaz idüp bakıyye-i esabi—i müteberricelerini zam buyururup.

Gözün yumdu temâşa-yı cihandan
Ferağat buldu gavğa-yı zamandan.

(Hoca Sa'deddin Efendi, Tacüt-Tevârih, c. II, sh. 394—395)

Âlim ve fâzıl bir zattı. Kocamustafapaşa'da camii, medresesi, imareti ve bugün Kocamustafapaşa tekkesi diye maruf olan hankahı vardır.

Hersekoğlu Ahmed Paşa; Mustafa Paşa'nın katlin den sonra vezir-i azamlığa getirildi. Selim Han, Amasya'da kışı geçirirken askeri zaptedemeyip yenice-leri tahrik ettiği iddiasıyla azledildi. Selim Han, Arap diyarını feth için sefere çıktıklarında, Ahmed Paşa'yı Bursa muhafızlığına tayin ettiler. Ahmed Paşa yaşlı bir ihtiyardı. Vefat edinceye kadar ma'zul kaldı.

Hadım Sinan Paşa; Bayezid Han'ın yakın adamla rındandı. Selim Han necabet ve şcaatlerini gördükle- rinde vezâret makamına tayin eylediler. Sinan Paşa, vezirlikten önce Anadolul ve Rum İli beylerbeylikle- rinde bulunmuş, devlete büyük hizmetler etmişti. 922 zilhiccesinin yirmi dokuzunda Mısırlularla yapılan sa- vaşta şehid düşünceye kadar mevki-i vezârette kaldı. Selim Han, Sinan Paşa'nın vefatına çok üzülüp ağla- dılar. Mısır'ı aldım fakat Yusuf'u kaybettim diyerek hislerini belirttiler.

Yunus Paşa; Bayezid Han zamanında yeniçeri ağa- sıydı. Sonra Anadolul beylerbeyi oldu. Selim Han za- manında üçüncü ve ikinci vezirliğe getirildi. Büyük hizmetlerde bulunduğundan Sinan Paşa'nın şehadetin- den sonra vezir-i azamlığa tayin edildi. Selim Han, Mi- sır'dan Şam'a hareket ettiklerinde, Yunus Paşa'yı yol- da, bizim bilemediğimiz bir sebepten dolayı katlettir- diler, —yukarıda bu mesele zikredildi—.

Kara Piri Mehmed Paşa Cemalî's-Siddiki'l-Kara- manî; evâil-i halinde kadı idi. Sonra mütevellî, defter-

dar ve İstanbul muhafızı öldü. Yunus Paşa'nın katlin- den sonra vezir-i azamlığa getirildi. Selim Han'ın ve- fatlarına kadar bu mevkide kaldı. Süleyman Hanın tahta çıkışından sonra da üç yıl kadar vezir-i azamlık yaptı. Sonra azledilip yerine İbrahim Paşa tayin edildi.

Piri Paşa, âlim ve fâzıl bir kimse idi. Nazımında da maharet sahibiydi. Şiirde mahlası Remzi idi. Aşağı- daki meşhur beyit eş'arındandır:

Zahidi hasret-i mey şöyle zebun eyledi kim
Elde tesbih ü asâsi salavâtile yürür.

Piri Paşa, azledildikten sonra elini eteğini dünya işlerinden çekip Edirne'de uzleti ihtiyar eyledi. Ölünc- eye kadar ibadet ü taatla meşgul oldu.

Vezâret-i uzmaya nall olamayan vüzerâ-yı kırâmları

Dukakinoğlu Ahmed Paşa, Şah İsmail'le savaşıma- ya gidilirken ikinci vezirdi. Selim Han, Azerbeycan' dan dönüp de kışı Amasya'da geçirirken, Ahmed Paşa'yı yeniçerileri defterdar Piri Paşa ile, muallimle- ri Halimi Çelebinin evlerini yağmalamaya teşvik etti- ği töhmetiyle katletti. Ali Çelebi, Ahmed Paşa'nın katline sebep olarak Cafer Çelebi'nin katlinde sükküt edip, affı için şefaati olmamasını gösterir. Fakat bu rivayet doğru değildir. Çünkü Cafer Çelebi, Ahmed Pa- şa'dan sonra ve İstanbul'da öldürülmüştür. Bu mese- le yukarıda zikredildi.

Hüsâm Paşa, ehl-i kalemden bir zat idi. Sonra ve zâret mertebesine yükseldi. Selim Han, Mısır seferine

çıktıklarında, Hüsam Paşayı Han Yunus adlı mevki de öldürttüler. Katline sebep yolda gidilirken sohbet esnasında Selim Han'ın sefer hakkında fikrini öğrenmek için sordukları soruya, seferin mesakkatinden, çerkeslerin çok ve kuvvetli olduğundan bahisle geri dönmeye taraftar olduğunu beyan etmesi olmuştur. Selim Han, «eğer bu zinde kalırsa askerın kalbine korku verir. Vücudunu ortadan kaldırmak evlâdır» deyip katlini emir buyurdular.

İskender Paşa; önce bostancı başı, beylerbeyi sonra da divan veziri oldu. Selim Han'ın emriyle katledildi.

Zeynel Paşa, Mısır seferinden dönüşte ikinci vezirdi. Süleyman Han zamanında tekaüd edilip vefat edinceye kadar Kefe sancağında oturdu. Fakih, fâzil, zarif ve şair bir kimseydi. Aşağıdaki beyit eşarındadır:

Devri gülde düşmeyip elden ayâğı lâlenin
Bezmi-i gülşende yanar yer yer çerağı lâlenin.

Hocazade Mehmed Paşa; Edirne'de bulunan Çifte Medrese'nin birinde müderris iken nişanlığa tayin edildi. Mısır seferine çıkmadan yapılan istişare sırasında, Selim Han'ın meşrebine muvafık sözler söyledi. Önce Acem diyarının fethi için bir mani' teşkil eden Memlûklerin izalesi gerektiğini bildirdi. Selim Han, fikrini beğenip Mehmed Paşayı divan vezirliğine tayin ettiler. Mehmed Paşa 925 (1519) de Edirne'de vefat edinceye kadar bu mevkide kaldı.

Mustafa Paşa; Piri Paşa'nın tezkirecisiydi. Beylerbeyi ve divan veziri oldu. Hayırbayın ölümünden sonra

Mısır valiliğine tayin edildi. Hayin Ahmed Paşayı öldürdü. Gebze kasabasında cami ve imaret yaptırdı. Caminin mermerlerini Mısır'dan getirtti. Camiye kıymetli kitaplar vakfetti. Vefat edinceye kadar vezaret mevkiinde kaldı.

Bıyıklı Mehmed Paşa, Selim Han'ın imrahorları idi. Önce Erzincan beylerbeyi, sonra da Diyarbekir ve Amid valiliğine getirildi. Bu bölgeleri fethetti. Kızıl başlarla defalarca savaştı ve ekserisinde de galip geldi. Hattâ Karahan'ı ve yanında bulunan on bin kızılbaş kırdı. Selim Han, kendisini mansıbında bırakıp rütbe-i vezaretle de şereflendirdiler.

Hemdem Paşa; Selim Han'ın hizmetinde yetişmişti. Nedimleri oldu. Karaman beylerbeyliğine tayin edildi. Şah İsmail'le savaş için sefere çıktığında Selim Han'ın reyi hilafında fikir beyan ettiği için 920 (1514) tarihinde öldürüldü.

ONUNCU FASIL,

SÜLEYMAN HAN
DEVRI
BEYANINDADIR

Sultan Süleyman Han bin Selim Han bin Bayezid bin Mehmed bin Murad bin Mehmed bin Bayezid bin Murad bin Orhan bin Osman Gazi, Osmanlı sultanlarının onuncusudurlar. 900 (1494) yılı başlarında Trabzon eyaletinde dünyaya geldiler. 926 şevvalinin on yedisinde —bir rivayete göre de yirmi birinde— Pazar günü (1520) tahta çıktılar. 974 seferinin yirmi ikinci gecesi (1566) saat on'da Sigetvar kalesi haricinde vefat ettiler. Buna göre ömürleri yetmiş üç, saltanat müddetleri ise kırk sekiz yıldır. Saltanat merkezleri İstanbul'dur.

Süleyman Han, uzun boylu ve boyunlu, uzun yüz-lü idiler. Kaşlarının arası açıktı. Göğüsleri ve omuzlarının arası da genişti. Âkil, âdil, mes'ud, tabii ve bahtlı açık bir padişahlardı. Kendilerine, ecdadından hiç birine müyesser olmayan uzun bir ömür birçok yerlerin fethi ve ganimetler nasip oldu.

Evlâd-ı kirâmları şunlardır, Sultan Mustafa, Sultan Selim, Sultan Mehmed, Sultan Bayezid, Sultan Cihângir, Sultan Murad, Sultan Mahmud ve Sultan Abdullah. Her birinin ahvâli yerinde zikredilecektir.

Süleyman Han sancı Saruhan'dan İstanbul'a gelip de biraz evvel zikredilen tarihte tahta çıktıklarında vezir-i azam Pîri Paşa, vezirler, devlet erkânı, âdet olduğu üzere gelip bîat ettiler. Ertesi gün, Selim Han'ın na'şu, diğer devlet erkânı tarafından İstanbul'a ge-

tirildi. Süleyman Han, babasının na'şını şehir dışında istikbal eylediler. Matem elbiseleri giymişlerdi. Selim Han'ın cenaze namazı Sultan Mehmed Han camiinde kılındıktan sonra nâ'ş-ı mübarekleri Mirza Saray nam mahalde defnedildi. Sonra'dan Süleyman Han, bu mevkide babaları için bir türbe, cami —Sultan Selim Camii diye bilinir— ve büyük bir imaret inşa ettirdiler. Bu imarette fakirler için geç-gündüz kazan kaynatılırdı.

Selim Han'ın defnedilmesinden sonra Süleyman Han, askere, kanun-ı Osmanî üzere cülûs bahşişi ve terakki-ihsan buyurdular.

Süleyman Han işe, yapılan zulüm ve haksızlıkları ortadan kaldırmakla başladı. Selim Han'ın Arap diyarını fethettikten sonra İstanbul'a sürdükları altı yüz evin tekrar vatanlarına dönmesine izin verdiler. Bunlar, Süleyman Han'a hayır dualar ederek meimleketlerine döndüler. Yine Selim Han'ın emriyle bazı tüccarların gasbedilen mallarının geri verilmesini emir buyurdular. Selim Han, İsmail'le aralarına düşmanlık girdikten sonra tüccarların Acem diyarına gidip gelmelerini yasaklamışlardı. Fakat bazı tüccarların emirlerine uymadıklarını öğrenince mallarının hazinelerine konulmak üzere müsaderesini emir buyurmuşlardı. Bu mallardan bazıları telef olduğundan Süleyman Han bunları kendi hazinelerinden tazmin eyleyip sahiplerine veya varislerine iade ettirdiler.

Kaptan-ı derya Cafer Paşa'yı da tahta çıktıkları serene içinde, diğer zalimlere ibret olması için asturdular. Çünkü Cafer Paşa halka zulmetmekteydi. Silâhdar taifesinden birkaçı, a'yandan bazılarının evlerini yağmaladı.

diği için silâhtar ağasını azlettiler, yağmaya katılan silâhdarları da yakalattırıp asturdular.

Şam valisi Gazali'nin isyanı

Bir müddet sonra Şam valisi Canberdi Gazali'nin isyan edip Araplardan ve Kürtlerden on beş bin kadar asker topladığı, kendi adına para bastırıp hutbe okuttuğu ve Haleb'i muhasara ettiği haberi alındı. Bunun üzerine Süleyman Han, üçüncü vezir Ferhad Paşa'yı Karaman, Rum İli, Anadolu, Dulkadiriyeye askeri, dört bin yeniçeri ve bir mikdar sipahi ve silâhdarla Gazali üzerine gönderdiler.

Gazali durumdan haberdar olunca muhasarayı kaldırıp Şam'a çekildi. Fakat bu sırada Şehsuvaroğlu Ali Bey Türkmen askeriyeye, Ferhad Paşa'dan önce Haleb'e varmıştı. Haleb valisi Karaca Paşa'yla birlik olup âsi Gazali'nin peşine düştüler. Hama ve Humus üzerinden Dimaşk'a vardılar. Asilerden çokca ganimet aldılar. Bir müddet sonra Ferhad Paşa geldi. Canberdi Gazali, Dimaşk'a sığınmıştı. 927 seferinin sonunda (1521) iki taraf arasında Mastaba denilen yerde başlayan savaş sabahtan zeval vaktine kadar devam etti. Gazali, ileri gelen adamları ve askerlerinin çoğu öldürüldü. Bir kısmı da dağılıp kaçtı.

Ferhad Paşa, Gazali ve adamlarının kesik başlarını Süleyman Han'a gönderdi. Süleyman Han ve Devlet ileri gelenleri isyanın bastırılmasına çok memnun oldular.

Süleyman Han, Dimaşk eyaletini, Anadolu beyleri beyi Ayas Paşa'ya ihsan buyurdu. Selim Han, zama-

nunda Gazali'ye verilmiş bulunan Kudüs, Gazze, Remle ve Safed'i müstakil birer sancak haline getirdiler.

Şah İsmail, Canberdi Gazali'nin isyanını haber alınca, Osmanlı ülkesine hücum için hazırlığa başlamıştı. Fakat yenilip de helâk olduğunu öğrenince bundan vazgeçip Kazvin yaylağına çekildi. Ancak Süleyman Han, Ferhad Paşa'ya, kapıkulu askeri dışında askerlerle Kayseriye civarında kalmasını ve bölgeyi Şah İsmail'in tecavüzünden korumasını emir buyurdular.

Belgrad'ın fethi

Engürüs kralı Layoş haddi tecavüz edip isyan ettiği için Süleyman Han, Engürüs diyarına sefer etmek için hazırlıklara başladılar. Önce Kradeniz'den, Tuna nehri-ne, Danişmend Reis kumandasında mühimmat ve harp aleti yüklü eli küçük gürap gönderdiler. Danişmend Reis'e Karadeniz'den Tuna'ya girmesini, Sava ve Tuna nehri arasında bulunan bölgenin hakimlerine de dört yüz atkayı hazırlamalarını emrettiler.

927 cemaziülahirinin onunda (1521), yanlarında bulunan askerle İstanbul'dan ayrıldılar. Edirne'ye var-cıklarında Rum İli beylerbeyi Ahmed Paşa, Rum İli beyleri ve askeriyeye gelip ordu-yu hümayuna katıldı. Sofya'ya varıldığında Süleyman Han, Ahmed Paşa'yı, Rum İli askeriyeye Sava nehri üzerindeki Bögürdelen kalesini fethetme yolladılar. Semendire emiri Hüsrav Bey'i de, yanında bulunan on bin serhad askeriyeye Belgrad'ı muhasara için gönderdiler. Arkasından yardım için bin de yeniçeri yolladılar.

Sonra, vezir-i azamı Semendire'ye gönderip orada bulunan büyük topları İstanbul'dan gelen gemilerle

Belgrad kalesine getirttiler. Vezir-i azamın ardından on bin de azab askeri gönderdiler. Vezir-i azam bunla- rı alıp Belgrad üzerine vardı.

Süleyman Han, Bögürdelen kalesine teveccüh bu yurdular. Sultan'ın gelmesinden bir müddet önce Ahmed Paşa bu kaleyi fethetmişti. Süleyman Han, Bögürdelen'in yanında, Sava nehri üzerine kurulan köprüden geçip Engürüs diyarına varmak istiyorlardı. Fakat sonradan kararlarını değiştirip Belgrad'ı fethetmeye niyet ettiler. Sirem'den geçip şabanın yirmi yedisinde Zemun kasabasına vardılar. Askere bahşişler verip nice güzel vaadlerle Belgrad'ı fethetme teşvik ettiler. Muhasara otuz gün kadar devam etti. Sonunda kale-dekiler eman isteyerek teslim olmaya mecbur oldular. Süleyman Han, kaledekilerin malları, canları, çoluk ve çocukları için eman verip 927 ramazanının dokuzunda (1521) kaleyi teslim aldılar. Kale halkından isteyen kâfirlerin memleketlerine gidebileceklerini bildirdiler. Bunun üzerine bir kısmı gitti bir kısmı da kalede kaldı.

Sonra Süleyman Han batı tarafında bulunan bazı kalelerin fethi için askeri birlikler gönderdiler. Bu bölgede bulunan Torkas, Dimetrofçe, Kalutnici, Karluça, Viznik, Yapriç ve Kopanik adlı kalelerden bir kısmı emanla bir kısmı da zorla alındı.

Akıncı taifesi, Rum İli'nin Turhan, Evrenosoğlu ve Mihaloğlu gibi akıncılıkla ün yapan ailelerinden yetmiş beylerle kâfir diyarını yağmalamaya gönderildi. Bunlar varıp bu diyarları yağmaladılar, aldıkları esir ve ganimetlerle huzura geldiler.

Bu bölgenin fethi tamamlanıp da ganimet için etrafa dağılan askerler de geri dönünce Süleyman Han, Sava üzerinde kurulan köprüden geçip şevval ayının ortalarında Belgrad haricine vardılar. Askere memleketlerine dönmeleri için izin verip kendileri de İstanbul'a hareket ettiler. Zilkadenin on yedisinde saltanat merkezlerine teşrif buyurdular.

Bu sırada Yemen'de isyan eden İskender'in kesik başı ile artık bu memlekette hutbe ve sikkenin Süleyman Han adına olduğu haberi geldi.

Bir müddet sonra Süleyman Han müslümanlara büyük zararları dokunan Rodos'taki firenklerin elinden adayı almak için hazırlığa başladılar. Büyük gemilerin inşa olunmasını emreylediler.

Şehsuvaroğlu Ali Bey'in katli

Bu sırada, huzur-u hümayuna gelen Ferhad Paşa, «Şehsuvaroğlu Ali Bey'in reâyâya olan zulumu haddi aşmıştır, isyan üzeredir» deyip nice nice şikâyetlerde bulundu ve katli ve ocağının söndürülmesi için izin aldı. Ali Bey'e karşı yukarıda zikri geçen meseleden dolayı büyük bir düşmanlık duyan Ferhad Paşa yirmi bin kadar asker ile Artıkabad'a vardı. Ali Bey'e, «Acem seferine me'murum, müşavere için geliniz» diye haber gönderip onu aldattı. Ali Bey, evladı ile geldiğinde tuzâğa düşürüp cümlesini katletti. Kendisi, Şah İsmail'in tecavüzünden memâlik-i mahrusanın hududlarını muhafaza için bu bölgede kaldı.

Rodos'un fethi

Süleyman Han, ikinci vezir Mustafa Paşa'yı donanmaya serdar tayin edip Rodos üzerine gönderdiler.

Donanma değişik tipte yedi yüz gemiden meydana geliyordu. Bu sırada Gelibolu kaptanı olan Yaprak Mustafa Paşa da gemileriyle vezir Mustafa Paşa'ya katılıp Rodos'a doğru hareket ettiler.

Süleyman Han da, yanlarında bulunan askerlerle 928 recebinin yirmisinde (1522) Üsküdar'a geçtiler. Yeniçeri taifesini önden gönderip kendilerini Kütahya'da beklemelerini emreylediler. Kütahya'ya vardıklarında, Rum İli beylerbeyi Ayas Paşa, Rum İli beyleri ve askeri ile ordu'yu hümayuna katıldı. Aydın'a vardıklarında, Hersek livası emiri Mahmud Bey'in şiddetli bir savaştan sonra Engürüs-bilâdından Iskiradin kalesini aldığı ve kâfirleri hezimate uğrattığı, Ferhad Paşa'nın da Şehsuvaroğlu Ali Bey'i ve evladını öldürüp ocağını söndürdüğü haberleri geldi. Süleyman Han bu haberlerden memnunluk duydular.

Vezir Mustafa Paşa ise Rodos adasına yaklaşıncı, Kara Mahmud Reis'i birkaç gırap ile Rodos'a bağlı adalarından Herke'yi fethetmişti. Mahmud Reis Herke'yi fethedip geri döndü. Mustafa Paşa, donanmayı Rodos adasında bulunan Cem bahçesinin karşısında demirletti. Deniz cenginde tecrübesi olan reislerle müşavere ettikten sonra, büyük gemileri, kâfirlerden yardım gelmesi ihtimali olan yerleri muhafaza için bırakıp kendisi üç yüz süratli gırapla kaleyi muhasara etti. Başları üzerinden geçen top gülleleri arasından sıyrılıp adanın diğer tarafındaki Öktüz limanı denilen yerde demir atıplar ve askeri kayıklar adaya çıkardılar. Adaya büyük toplar da çıkarıldı.

Süleyman Han, vezir Ahmed Paşa'yı önden adaya gönderdiler. Kendileri de ramazanın dördünde sürat-

li bir girapla Marmarus limanından adaya hareket ettiler. Adaya çıktıkları gün muhasara başladı. Kalenin sağ tarafını vezir-i azam Piri Paşa ve Anadolu beylerbeyi Kasım Paşa, sarp olan sol tarafını ikinci vezir Mustafa Paşa, önünü üçüncü vezir Ahmed Paşa, Rum İli beylerbeyi Ayas Paşa ve yeniçeri ağası Bali Ağa muhasara ettiler. Ramazanın beşinde savaş başladı. Tam bu sırada Mısır valisi Hayırbay'ın gönderdiği zahire barut ve mühimmatla dolu yirmi dört girab geldi. Süleyman Han buna çok memnun oldular.

Muhasara ve savaş oldukça uzadı. Veziri azam Piri Paşa askere toprak taşıttırıp kalenin karşısında tepeler yaptırdı ve askerini bu tepelerin ardından kolayca savaştırmaya te'min etti. Kâfirler kaleden defalarca çıkıp İstâm askerinin üzerine hücum ettiler de Allah'ın yardımıyla her defasında bozularak geri çekildiler.

Kalenin etrafındaki birçok yere lâğımlar kazdırıldı ve içlerine barut dolduruldu. Lâğımlar ateşlenip surların bir kısmı yıkıldı. Gaziler açılan delik ve gediklerden kaleye hücum ettiler. Defalarca kaleye girdiler. Fakat sonuna kadar kâfirler tarafından dışarı atıldılar. Fakat sonunda kaleden kaçan kâfirler, kaleyi eman isteyerek teslim etmek mecburiyetinde kaldılar. Süleyman Han, kaleyi beş ay kadar süren bir muhasara ve mukateleden sonra 929 seferinin beşinde (1522) eman vererek teslim aldı. Kale hakimi Mihal Mastorji huzura gelip hediye takdim etti. Süleyman Han da ona hil'at giydirip adamlarını ve mallarını alarak firenk diyarına gitmesine izin verdiler.

Rodos'un fethinden sonra Sultanın emriyle bu adaya tabi olan İstanköy, Bodrum, Tahtalu ve diğer kale-

ler fethedildi. Hepsi de tamir edilip muhafazaları için lüzumlu tedbirler alındı.

Rodos'un muhasarası sırasında Mısır valisi Hayırbay'ın vefat ettiği haberi gelmiş ve Süleyman Han da ikinci vezir Mustafa Paşa'yı yanına beş yüz yeniçeri katıp on girapla Mısır muhafazaya göndermişlerdi. Febhi müteakip de Ferhad Paşa rikâb-ı hümayuna vasil olmuştu.

Rodos'un muhafazası için gerekli tedbirler alındıktan sonra Süleyman Han, 929 seferinin on dördünde —ki erbainin yirmi ikinci günüydü— süratli bir giraba binip Menteşe eyaletinin limanlarından Marmarusa vardılar.

Piri Paşa'nın azli ve yerine hasodabaşı İbrahim Ağa'nın tayinini

Süleyman Han İstanbul'a gelince vezir-i azam Piri Paşa'yı, şabanın on üçüncü günü azledip yerine hasodabaşı İbrahim Ağa'yı haremnden çıkarıp vezir-i azam tayin ettiler. Rum İli beylerbeyliğini de İbrahim Ağa'nın uhdesine verdiler. Piri Paşa'nın vezâretten azline çeşitli sebepler gösterilir: Piri Paşa, Süleyman Han'ın babalarının veziri idi. Alim, fâzıl, vakur bir kimse idi. Süleyman Han ise gençti. Piri Paşa'ya muhalefet etmekten çekiniyorlardı. İstedikleri gibi hareket edebilmek için Piri Paşa'yı azlettiler.

Yakın adamlarından Hasodabaşı İbrahim Ağa'yı bu mevkiye getirmek istiyorlardı.

Hain Ahmed Paşa, Piri Paşa'yı azlettirip yerine kendisi geçmek için veziri ~~azletti~~ huzur-u hümayunda daima kötölemekte idi.

Pîri Paşa, Rodos'un muhasarasında bazı hatalı hareketler yapmıştı.

Süleyman Han, Pîri Paşa'nın, sadece Rodos muhasarasında yaptığı hataları bahane edip onu vezir-i azamlıktan azlettiler. Yerine hasodabaşı İbrahim Ağa'yı tayin ettiler.

Hain Ahmed Paşa'nın isyanı

Hain Ahmed Paşa vezir-i azamlık mevkiine getirilmeyince büyük bir üzüntüye kapılıp Süleyman Han'dan, kendisine de Mısır valiliğinin verilmesini rica etti. Ricası kabul olunup birkaç gırapla 929 ramazanının yirmisinde (1523) Mısır'a hareket etti.

Daha önce Mısır'a gönderilen ikinci vezir Mustafa Paşa ise, Mısır'a varır varmaz Garbiyye sancak beyi Canım Çerkesi'nin isyanıyla karşılaştı. Canım Çerkesi Araplardan ve çerkeslerden topladığı dört bin kişilik bir kuvvetle Mısır'a hücum etti. Mustafa Paşa'nın emriyle Mısır'da bulunan Osmanlı askeri isyancıları karşıladı. Kuşluk vaktinden ikindiye kadar devam eden şiddetli bir savaştan sonra âsiler bozularak kaçtılar. Canım Çerkesi ve adamlarından çoğu öldürüldü. Böylece Mısır ikinci defa fethedilmiş oldu.

Bir müddet sonra Mustafa Paşa, Ahmed Paşa'nın Mısır valiliğine tayin edilip, İskenderiyye'ye ulaştığını haber aldı. Mustafa Paşa, akıllı bir kimse idi. Ahmed Paşa'nın sefih ve kaba mizaçlı bir kimse olduğunu biliyorduk. Kendisiyle buluşmamak için o henüz Mısır'a varmadan buradan ayrıldı. Nil üzerinde karşılaştılar. Ahmed Paşa, Mısır'a girmek için hazırlıklarına başladı.

Süleyman Han, durumdan haberdar olunca, Mısır ümerâsının büyüklerinden Musa Bey'e haber gönderip Mısır valiliğini üzerine almasını ve Hain Ahmed Paşa'nın da işini bitirmesini emreylediler. Lâkin Ahmed Paşa'nın der-i devlette ve geçit mahallerinde cesurları ve gözcüleri bulunmaktaydı. Bunlar Sultan'ın Musa Bey'e yazdığı mektubu ele geçirip Hain Ahmed Paşa'ya ulaştırdılar. Ahmed Paşa işi açığa vurup Musa Bey'i ve ümerâdan, divan ehlinden şüphelendiklerini katletti.

Selim Han'ın Mısır'a nasbettiği ümerâ arasında Kadızade diye maruf, akıllı ve tedbir sahibi olan Ahmed Bey adında biri vardı. Bu zat, Hain Ahmed Paşa'nın gözüne girip veziri ve mahrem-i esrarı oldu. Ancak, gizliden, diğer Mısır ümerâsı ve ileri gelenleriyle, bir fırsat düştüğünde Hain'in işini bitirmek için anlaşmıştı. Bir gün Hain hamamda iken hücum etti. Habis herif kurtulup çöle kaçtı. Etrafına topladığı bir mikdar Arap eşkıyasıyla defalarca Mısır askeriyeye savaştı. Fakat son savaşında öldürülüp başı kesildi ve İstanbul'a gönderildi.

Süleyman Han, ikinci vezir Ayas Paşa'yı, bir mikdar kapıkulu ve Anadolu askeriyeye Hain'in gailisini defetmesi için yollamışlardı. Ayas Paşa, Karahisar'a vardığında Hain'in katledildiği haberi geldi. Süleyman Han'ın emri üzerine İstanbul'a döndü.

İbrahim Paşa'nın Mısır'a gönderilmesi

930 recebinde (1524) Süleyman Han, İbrahim Paşa'nın nikâh merasimi dolayısıyla büyük bir ziyafet

verdiler. İbrahim Paşa'nın At Meydanı'ndaki sarayına da teşrif buyurdular.

İbrahim Paşa'ya veziri azamlığa ilaveten Mısır eyaletini de ihсан buyurdular. Sonra onu yanına beş yüz yeniçeri katıp deniz yoluyla, Hain Ahmed Paşa'nın isyanından sonra bozulan Mısır idaresini tanzime gönderdiler.

İbrahim Paşa, 930 zilhiccesinin başında (1524) İstanbul'dan ayrıldı. Kış yaklaşmıştı. Deniz yoluyla Mısır'a ulaşması mümkün olmadı. Bunun üzerine Men-teşe eyaletine bağlı Marmarus limanından karaya çıkıp Haleb ve Şam yolundan 931 cemaziülahirinin sekizinde (1525) Mısır'a vardı.

Burada iki ay kadar kalıp işleri mükemmel bir şekilde düzene koydu ve şabanın ikisinde Mısır'dan ayrıldı. Zilka'denin on sekizinde Şam yolundan İstanbul'a vardı.

Yeniçerilerin fitne çıkarması

İbrahim Paşa'nın Mısır'da bulunduğu sıralarda yeniçeriler fitne çıkarmış ve ikinci vezir Ayas Paşa'yla defterdarı kebir Abdüsselâm'ın ve bazı devlet erkânının evlerini yağmalamışlardı.

Süleyman Han, fitnenin tahrikçilerini teftiş buyurup bunların yeniçeri ağası Mustafa Ağa, reisülküt-tab Haydar Efendi ve kethüda Kobran Bali Mustafa Paşa olduklarını öğrendiler. Cezalandırmak için üçünü de katlettirdiler.

Ferhad Paşa'nın katli.

Ferhad Paşa, divanda ikinci vezirdi. Süleyman Han, Ferhad Paşa'nın fesadından ve daha önce Rum İli beylerbeyliğinde, Semendire sancagında serdar olarak Anadolu'da bulunduğu sıralarda yaptığı zulümlerden haberdar olunca katledilmesini emir buyurdular. 932 muharreminde (1525) katlolundu.

Selman Reis'in Süveys kaptanlığına tayini

Bu yıl içinde Süveys denizi kaptanlığı Süleyman Reis'e tevcih buyuruldu ve Selman Reis Portukal kâfirinin zararını defetmek için yirmi girapla Yemen sahillerine gönderildi.

Mohaç savaşı

Recep ayının on birinde Süleyman Han, Engürüs kralıyla cihad için İstanbul'dan ayrıldılar. Halkalulu mevkiinde konaklayıp Edirne'ye vardılar. Anadolu beylerbeyi Behram Paşa eyalet askeri ile gelip orduyu hümayuna katıldı.

Süleyman Han, vezir-i azam İbrahim Paşa'ya, Rum İli askeriyle önden gitmesini emir buyurdular. Sava nehrî üzerinde kurulan köprüden geçip de Zemuna vadıklarında İbrahim Paşa varıp Varadin ve İyluk kâlelerini fethetmişti. Erik, Gurguriçe, Çevik, Vegin, Erdud, Koduburac Raça ve Ösek kaleleri halkı Sul-tan'dan eman isteyip bu kaleleri teslim ettiler. Bu kaleler naiblere bırakıldı.

Baba Zünnun İsyanı

Süleyman Han, Engürüs seferinde bulunurlarken, Bozok sancağında Baba Zünnun denen bir mühlid zühr etmişti. Etrafına topladığı eşkıya ve ezazil ile isyan edip, Bozok mirlivası Mustafa Bey'i, 933 zilkadesinin on ikisinde (1527) katletti. Bu sancağın tahriri, ne me'mur olan Kadı Muslihiddin'i de öldürttü. İş ciddiye binip de durum Sultan'a arz edilince Baba Zünnun gaillesini defetmeye Karaman beylerbeyi Hürrem Paşa memur edildi.

Hürrem Paşa, eyalet askeriyeye varıp Kayseri yarıklarındaki Kurşunlu denilen yerde Baba Zünnun'la karşılaştı. Yapılan savaşta Hürrem Paşa, İçel emiri Kayseriye emiri ve askerinin çoğu şehid oldu. Askerlerden bir kısmı esir edilip bir kısmı da kaçtı.

İyice kuvvet kazanan Baba Zünnun, yolu üzerindeki memleketleri tahrip ederek Artıkabad ve Kazabad'a doğru yürüdü. Sivas beylerbeyi Hüseyin Paşa Malatya emiri İskender Bey'i bin atlı ile eşkıyanın ne durumunda olduğunu araştırmak için gönderdi. Fakat İskender Bey mağrur bir şekilde düşman üzerine yürüdü. Yapılan savaşta adamlarından çoğu öldü. Kendisi birkaç adamıyla canını güçlülükle kurtarabildi.

Bunun üzerine Hüseyin Paşa, eyalet askeriyeye, Baba Zünnun'un üzerine yürüdü. Höyüğü denilen yerde şiddetli bir savaş oldu. Mühlidlerin reisi Baba Zünnun ve ileri gelen bin kadar adamı öldürüldü. Kalanlar kaçıp geçit vermeyen sarp bir dağa sığındılar. Geceleyin Hüseyin Paşa'nın gafflet içinde olmasından faydalanıp askerini basıp dağıttılar. Hüseyin Paşa yaralı olarak Sivas'a kaçtı ve orada vefat eyledi.

Süleyman Han, Ösek kasabası yakınındaki Drava nehri üzerindeki köprüden geçtikten sonra askeri teşci için köprüünün yıkılmasını emreylediler. Macar kralı Lağos'un, yüz elli bin askerle Mohaç ovasına geldiği haber alınmıştı. Süleyman Han, savaşmak için üzerine doğru yürütüldü. Savaş, Mohaç ovasında başlandı ve gittikçe şiddetlendi. Sonunda Allah müslümanlara zafer ihsan eyledi. Kâfirler hezimete uğradılar. Yüz bini öldürüldü. Sapık kralları da yaralı olarak kaçarken atı bir bataklığa saplandı ve yaralı olarak duğu için bataklığa düşüp mürd oldu. Bu büyük gaza, bu muazzam hadise 932 zilhicesinin yirmisinde (1526) vuku buldu.

Bu savaşta müslümanlardan pek az kimse şehid oldu. Allah gayb askeriyeye kâfirleri kıldı.

Süleyman Han savaştan sonra Budin kalesi üzerine vardılar. Kale halkı eman isteyip kaleyi teslim ettiler. Süleyman Han burada on gün kadar kaldıktan sonra Tuna nehri üzerine kurulan bir köprüden Peşte ovasına geçtiler. Veziri azam İbrahim Paşa'yı, Rum İli askeriyeye Erdel dıyarını yağmalamaya gönderdiler. Kendileri Tuna kenarından Varadin üzerine yürütüldüler.

İbrahim Paşa, Tise nehrini geçip Segeşin ve Titel kalelerini fethetti. Küfür diyarına girip bu bölgeyi seviz gün yağmalattı. Etrafa gönderdiği birlikler, çok sayıda esir ve ganimet aldılar. O ana kadar müslümanlardan hiç kimsenin gidemediği yerlere vasıl olup ganimet ve esirlerle Varadin yakınında bulunan Sul tan'ın yanına geldiler.

Süleyman Han, ordu-yu hümayunla, Tuna nehri üzerinde kurulan köprüden geçip 933 seferinin yirmisinde (1526) İstanbul'a vardılar.

Bu mühlidler güruhu günlerce bu bölgedeki kasa ba ve köylere musallat oldular. Sonra Diyarbekir valisi Hüseyin Paşa, Kürdistan askeriyeye üzerlerine varıp bu zindıklardan birini sağ komadı.

Bu sırada Adana sancağında Veli, Tarsus sancağında da Yenice Bey, Tonuz Oğlan ve Kara İsa adlı eşkiyalar türedi. Bunlardan her biri başlarına topladıkları eşkiya ile fesad çıkarmaya başladılar. Adana valisi Ramazanoğlu Pîri Bey üzerlerine varıp Allah'ın yardımıyla hepsinin kökünü kuruttu.

Kalender isyanı

Yine bu sıralarda Hacı Bektaş Veli soyundan Kalender adında biri çıkıp, saltanat iddiasında bulunup nevbet çaldırdı. Etrafına kalenderlerden, Anadolu mühlidlerinden ve Türkmen müfritlerinden büyük bir kalabalık topladı. Memlekette fesat çıkarmaya başlandı.

Vardarin yakınlarında bulunan Süleyman Han'a, Anadolu'nun isyanlar neticesinde karıştığı arz edildi. 933 muharreminde, (1526) önce hemen Anadolu beylerbeyi Behram Paşa'yı, İstanbul'a varduktan sonra da vezir-i azam İbrahim Paşa'yı Anadolu'ya gönderdiler.

İbrahim Paşa, Aksaray civarına varınca eşkiya kırzılbaş diyarına firar eyler diye endişeye düşüp Anadolu beylerbeyi Behram Paşa ile Karaman beylerbeyi Mahmud Paşa'yı takibe gönderdiler. Bunlar Sırna denilen mevkiide, ramazan ayının sekizinde eşkiya ile karşılaştılar. Şiddetli bir savaş oldu. Kalender'in adamları Mahmud Paşa'yı, Alaiyye emiri Sinan Bey'i,

Amasya emiri Kocu Bey'i, Birecik emiri Mustafa Bey'i ve bir çok kumandanı şehid ettiler. Osmanlı askeri dağıldı.

Bu hadiseden sonra Kalender'in şöhreti her tarafta yayıldı. Dulkadiroğullarından çoğu onun tarafına geçtiler. Çünkü Ferhad Paşa, Şehsuvaroğlu Ali Bey'i öldürüp, ocağını da söndürünce, Sultan'a, Dulkadiroğullarından timarın kaldırılmasını ve bütün timarlarının hazine-i hümayuna devrini arz etmişti. Süleyman Han da bu eyaleti miri mukataata ilâve etmişti. Bu yüzden timarları ellerinden alınan Dulkadiroğulları intikam almak için fırsat kolluyorlardı. Kalender isyan edince ona katıldılar.

Kalenderin etrafında toplananların sayısı gün geçtikçe arttı. Bir ara otuz bin buldu. İbrahim Paşa, Elbistan'a doğru yürüdü. Yanında sadece on bin asker vardı. Bu yüzden eşkiyaya hücum etmeyip yanında bulunan tecrübeli kimselerle ne yapması gerektiğini müşavere etti. Bunlar Dulkadiroğullarının timarlarını geri verip onları kendi taraflarına çekmenin uygun olacağını bildirdiler. Hakikaten, İbrahim Paşa timarlarının geri verileceğini bildirince Dulkadiroğullarına mensub olan askerlerin hepsi kendi tarafına geçti. Kalender'in yanında üç-dört bin kalenderi kaldı.

İbrahim Paşa, Kalender'in üzerine çanşigir-i hasa Bilâl Mehmed'le, Divane Pervane'yi, yanlarına birkaç bin asker katıp gönderdi. Bunlar varıp Kalender'i, ramazanın ikisinde, Baş Saz denilen bir yaylakta bastılar. Yapılan savaşta Kalender öldürüldü ve başı kesildi. Adamlarından da pek azı kurtulabildi. İbrahim Paşa bu hizmetine karşılık Bilâl Mehmed'i kapucular

kethüdhâğına, Divane Pervaneyi de yevmi yüz akçe ile müteferrikahğa tayin eyledi.

İbrahim Paşa, zilkade ayında rikâbı hümayuna vasıl olunca Süleyman Han eski haslarına sekiz yüz akçe ilâve edip hasım yirmi yüz akçeye yükselttiler.

Seyyid Bey'in İsyanı

Yine bu yıl içinde Seyyid Bey adında bir mühlid zuhur etti. Adana mülhakatından Uzeyr sancığı beyi Ahmed Bey'in kardeşinin oğluydu. Amcasını öldürüp Türkmen kabilelerinin mallarını talan etti. Başına topladığı beş bin kadar eşkıya ile Berendi nahiyesini tahrip edip Ayas kasabasını yaktı.

Durumdan haberdar olan Adana valisi Piri Bey, hasta olmasına rağmen büyük bir gayret gösterip yanında bulunan Türkmen askerleriyle Seyyid Bey'in üzerine yürüdü. Bu sırada Seyyid Bey, Sis'i muhasara etmişti. Aralarında şiddetli bir savaş oldu. Seyyid Bey'in adamları bozuldu. Çoğu öldürüldü. Seyyid Bey de Sis dağlarına firar eyledi. Fakat, Piri Bey onu ele geçirmek için büyük bir gayret sarfetti. Nihayet yakalayıp zindan vurarak İstanbul'a gönderdi. Seyyid Bey bir müddet teşhir edildikten sonra asıldı.

Kabız adlı mühlidin zuhuru ve katli

934 seferinin (1527) başlarında, İstanbul'da Kabız isminde bir mühlid zuhur eyledi. Saçına-sapan sözler söylemeye başlayınca yakalanıp divan-ı hümayuna getirildi. Fakat divanda bulunan iki kazasker t-ı mühlidi iskâta muktedir olamadılar. Bu kazaskerlerden bi-

ri Molla Fenari soyundan Muhyiddin Çelebi, diğeri de Kadri Çelebi idi. Bunun üzerine Kabız hapsedildi.

Ertesi gün şeyhülislâm İbni Kemâl ve İstanbul kadısı Sadi Çelebi divan-ı hümayuna davet olundular. Şeyhülislâm, vezir-i azamın yanına oturdu, Sadi Çelebi ise ayakta durdu. Huzurlarına getirilen Kabız, bâtil dâvasını çürtük delillerle müdafaa etmek istedi. Şeyhülislâm ileri sürdüğü iddiaları bir bir çürütüp dalaletini ve hataya düşmesinin sebeplerini izah ve Kabız'ı iskat etti. Kabız, İbni Kemâl'e cevap veremedi. Fakat fikrinden de dönmedi. Bunun üzerine İbni Kemâl katli vacibdir diye fetva verdi. İstanbul kadısı Sadi Çelebi de Kabız'a bu fikirlerinden vazgeçip tövbe etmesini teklif etti. Fakat, Kabız fikirlerinden vazgeçip de tevbe etmeye yanaşmadı. Sadi Çelebi de katline fetva verdi. Bunun üzerine Kabız'ın divanda boynu vuruldu.

İstanbul'daki seyyar satıcıların katli

Bu yılın cemazülahirinde zenginlerden birinin Sultan Selim Camii yakınındaki evine bir gece hırsızlar girdi. Ev sahibi ehl ü iyali ve etbayla katledilip evde buldukları her şeyi alıp götürdüler. Süleyman Han, durumdan haberdar olunca hırsızların yakalanması için büyük bir gayret gösterilmesini emreylediler. Fakat hırsızlardan hiç biri yakalanamadı. Bu esnada ehl-i rey olan birkaç kişi huzurda, «Sultanım bu çeşit kötülükleri ancak gündüzleri yoğurt sebze gibi şeyler satmak bahanesiyle mahalle ve sokak aralarında doluşan işsiz güçsüz kâfirler yapar» diyerek fikirlerini beyan ettiler.

Bunun üzerine Süleyman Han, sokak aralarında dolaşan bu satıcıların yakalanmasını emir buyurdular. Sekiz yüz kişi yakalandı. Bunlar, şer'ân katledilmele-rini gerektiren hiç bir delil olmadığı halde ya asılarak ya da boynuları vurularak öldürüldüler.

Haleb halkının ayaklanması

Bu yıl içinde Haleb halkı ayaklanıp mal müfettişi Kara Kadı ve sekiz adamını öldürdüler. Bu hadise do-layısıyla Süleyman Han, Haleb ayanından birkaçını Rodos adasına sürdüler.

İskenderiye emiri Bali Bey'in katli

Yine bu yıl içinde İskenderiye emiri Bali Bey, kendisinden devamlı olarak şikâyet edildiği için, iki çavuş gönderilip, memleketin ileri gelenlerinden sekiz kişiyle birlikte halkın gözleri önünde asırıldı.

Yine bu yıl içinde Süleyman Han, veziri azam İb-rahim Paşa'nın haslarını, on yük akçe daha ilâve-ede-rek, otuz yüke çıkardılar. Kendisine tuğ, tabl ve alem vererek serdarlığa tayin ettiler. Alman keferesi ile ci-had için de hazırlanmasını emir buyurdular.

Bec'in (Viyana) muhasara edilmesi

Süleyman Han, Engürüs kralını Mohaç'da hezime-te uğratmıştı. Engürüs kralı bu savaşta öldürülmüş ve Engürüs'ün merkezi Budin de alınmıştı. Süleyman Han, Engürüs krallığına Erdel banı Yanoş'u tayin edip Budin kalesini de ona teslim etmişlerdi. Fakat

Alman ve Leh kralı olan Ferendus —ki İspanya kralı da kardeşiydi— bu durumu kabul etmeyip büyük bir ordu toplamış ve Budin üzerine yürümüştü. Yanoş mukavemet edemeyip kaleyi teslim etmişti. Ferendus da kaleyi muhkem bir hale getirmiş ve muhafazası için de içine adamlarını koymuştu.

Süleyman Han, durumdan haberdar olunca hamiy-yet-i mülukaneleri harekete gelip Ferendus'un hükû-met merkezi olan Bec kalesini almak için hazırlık ya-pılmasını emir buyurdular.

Bunun üzerine İbrahim Paşa, 935 şabanının onunun-da (1529) serdarlık âlemini Davutpaşaya çıkardı ve burada vüzerâ ile devlet erkânına büyük bir ziyafet verdi. Sonra serdarlık âlemini Rum İli beylerbeyi Ka-sım Paşa ile Edirne'ye gönderdi. Kendisi dönüp ri-kâb-ı hümayuna vardı.

Şabanın on sekizinde ikinci vezir Mustafa Paşa vefat etti. Yerine Rum İli beylerbeyi Kasım Paşa tayin edildi.

Süleyman Han, ramazanın ikisinde İstanbul'dan çıkıp Halkalı Pınar menziline nüzul buyurdular. Ra-mazanın on ikisinde de Edirne ovasına vasıl oldular. Anadolu beylerbeyi, eyalet askeriyeye gelip ordu-yu hü-mayuna katıldı.

Süleyman Han, bir müddet sonra hareket edip, zilkade ayında Sofya ve Filibe yolundan Belgrad'a vardılar. Sava nehri üzerine kurulan köprüden geçtiler. Mohaç ovasına vardıklarında Engürüs krallığına tayin olunan Yanoş askeriyeye huzura vardı. Süleyman Han, ona izzet ü ikramda bulundular.

936 muharreminin (1529) başında, Budin'e varıp kaleyi muhasara ettiler. Birkaç günlük muhasaradan sonra Nemçe kralı Ferenduş'un askerleri eman isteyerek kaleyi teslim etmek mecburiyetinde kaldılar. Bunun tekrar Yanoş'a verildi.

Süleyman Han, buradan hareket buyurup Ester-
gon yoluyla Karvana (?) kalesine vardılar. Halkı firar
eylediğinden kale bomboştu. Yollarına devam edip
Aksu nehrini Körili (?) kalesi hizasındaki köprüden
geçtiler ve Nemçe kralının hükümet merkezi olan
Bec'e teveccüh eylediler. Estergrad kalesi civarındaki
Ovar kalesi yakınlarında konakladılar. Burası Engü-
rüs diyarının nihayeti idi. Bu bölgeden itibaren Alman
diyarı başlıyordu. İslâmiyetin zuhurundan beri değil
bir ordu, bir müslüman bile bu topraklara ayak bas-
mamıştı. Kale halkı eman isteyip kaleyi teslim etti-
ler.

Buraların suyu bol olduğundan her taraf bata-
lık, ormanlık ve çalılıktı. Bu yüzden asker binbir müş-
külâta yoluna devam edebildi. Süleyman Han, muhar-
rem'in yirmisinde Pozöğ yakınlarına vardıklarında
Semendire beyi Yahya Paşa oğlu Mehmed Bey'i ser-
had askerleriyle Bec kalesi üzerine gönderdiler. Kâfirler
kaleden çıkıp akıncıları karşıladılar. Fakat Mehmed
Bey onları şiddetli bir savaştan sonra Allah'ın yardı-
mıyla bozup kaleye çekilmeye mecbur etti.

Mehmed Bey aldığı esirleri rikâb-ı hümayuna gön-
derdi. Bunlar sorguya çekildikten sonra Sultanın em-
riyle katlolundular.

Ordu-yu hümayun Bec kalesi yakınlarında konak-
ladı. İbrahim Paşa, ileri varıp kaleyi muhasara eyledi.

Fakat yol çok uzun olduğundan top getirmek müm-
kûn olmamıştı. Kale duvarlarının altına lâğımlar ka-
zılmaya başlandı. İbrahim Paşa timar ehlini kale sur-
larının temellerini kazmaya, akıncı taifesini merdiven
hazırlamayan Anadolu ve Rum İli askerini de, hen-
dekleri doldurmak için ağaç taşımaya memur eyledi.

Muhasara sefer ayının altısına kadar devam etti.
Lâğımlar ateşlenerek surların birçok yerinde gedikler
açıldı. Asker açılan gedik ve deliklerden kaleye gir-
mek için hücum eyledi. Fakat kâfirler karşı koyup
Osmanlı askerlerini geri attı ve açılan gedikleri ka-
pattı. Bu yüzden kalenin fethi mümkün olmadı.

Asker çok zayıf olduğundan ve kış yaklaştığın-
dan kalenin fethi daha sonraki bir zamana te'hir edil-
di. Zaten askerler artık dayanmaya kudret ve kuvveti
kalmadığından herkes geri dönülmesini istiyordu. Sü-
leyman Han, yeniçerilerin her birine biner akçe bahşiş
ihşan eyleyip muhasarayı kaldırdılar.

Süleyman Han, muhasara esnasında etrafa Tur-
han, Mihal, Evrenos ve Malkoç ailelerinden yetişme
akıncı beyleri kumandasında, kâfir diyarını yağma
için akıncılar göndermişlerdi. Nemçe diyarını yağma
ladılar, tahrip ettiler, yakıp yıktılar. Bunlardan bir
bölüğü İskender Zül-Karneynin karanlıklar (zulumat)
ülkesine hayat suyunu (ab-ı hayat) aramak için gider-
ken, Tuna nehri üzerine kurduğu köprüye kadar git-
tiler. Günahı rivayet edenin boynuna (el-uhdetü ale'r-
ravi). Akıncılar, Süleyman Han, Bec'den hareket etme-
den aldıkları ganimet ve esirlerle döndüler.

Süleyman Han, Bec'de yirmi gün kaldıktan sonra,
sefer ayının on üçünde geldikleri yoldan başka bir yol-

dan geri döndüler. Bronc (?) kalesine vardıklarında şiddetli bir kar fırtınasına tutuldular. Pek çok insan ve hayvan öldü.

Seferin yirmi ikisinde Budin'e vardılar. Engürüs kralı Yanoş, Süleyman Han'ı istikbal edip ağırladı. Süleyman Han da onu, kendisine hitab ve kâfir hükümdarların başlarına giydikleri bir tac ihsan ederek şereflendirdi. Bu tac sabık Engürüs kralından alınmıştı.

Sonra Peşte tarafına geçip İstanbul'a teveccüh ettiler. Rebiülevvel ayının on dördünde İstanbul'a vardılar.

Şehzadelerin sünneti

Süleyman Han çocukları Sultan Mustafa, Sultan Mehmed ve Sultan Selim'in sünnet edilmeleri münasebetiyle büyük bir ziyafet tertip edilmesini emir buyurdular. Ziyafet ve düğün şevvalin onundan zilkade nin onuna kadar, yani bir ay devam etti. Sonra şehzadeler Atmeydanı'ndaki İbrahim Paşa sarayında sünnet edildiler.

Nemçe kralının Budin'i muhasara ettirmesi:

937 yılında (1530/1531), Nemçe kralı Ferendoş, Budin'e bir miktar asker gönderdi. Yanoş kaleyi muhasaraya me'mur olan askerleri bırakıp kaçtı. Ferendoş'un askerleri cemaziülevvel'in beşinde Budin'i muhasara etti.

Semendire beyi Yahya Paşa oğlu Mehmed Bey, durumdan haberdar olunca serhad beylerini ve askerle-

rini toplayıp, yanına yakınlarından Gazi Bali Bey'i de alarak Budin'in yardımına koştu.

Ancak kâfir ordusu çok kalabalık olduğundan Mehmed Bey bir hile düşündü. Etrafa, vezir-i azam İbrahim Paşa'nın Budin'in yardımına geldiğini yaydı. Budin'i muhasara eden kâfirler bunu duyunca ağırlıklarını ve toplarını bırakıp kaçtılar. Gaziler de bunları ganimet olarak aldılar. Budin'in muhasarası tam iki ay sürdü.

Behram Paşa'nın hizmetkârları tarafından katli

938 şabanının on dördüncü gecesi (1532), yatağın da uyumakta olan Rum İli beylerbeyi Behram Paşa'ya hizmetkârlarından birkaçı hücum edip, kafatasını parçalayarak öldürdüler. Bu işde dahli olanların hepsi çeşitli işkencelerle öldürüldüler. Ayrıca Sultanın emriyle, kethüdası, hazinedarı ve kapuçular kethüdası gibi ileri gelen adamlarından on sekizi de katlolundu.

Nemçe diyarına sefer

Bir müddet sonra Nemçe kralı Ferendoş'un Osmanlı imparatorluğuyla savaş için büyük bir ordu topladığı haberi geldi. Süleyman Han, askerin toplanması ve sefer hazırlıkları yapılmasını emreylediler. Ramazanın yirmisinde İstanbul'dan ayrılıp Halkalı Pınar'da konakladılar. Sonra yollarına devam ettiler. Niş ovasına geldiklerinde Ferendoş'un ve kardeşi İspanya kralı Karlo'nun elçileri geldi. Elçiler geri çevrildiler.

Belgrad'a yaklaştıklarında Fransa kralı Fransız ko'nun elçisi geldi. Elçi izzet ü ikram ve Fransa kralına yazılan cevapla geri gönderildi.

Drava nehri, Ösek hizasında kurulan köprüden geçildi. Erşak, Şıkos ve Kapolna kaleleri fethedildikten sonra zilhiccenin yirmisinde Şilye kalesi muhasara edildi. Teslim olmayınca zorla fethedildi ve erkekleri kılıçtan geçirilip kadın ve çocukları da esir alındı. Sonra Payoçe ve Bilvar kaleleri eman verilerek alındı.

Merzence, Vutuş, Merzkan ve Kanije de emanla alındı.

939 (1532) senesinin başında, Kemendver, İkervar, Mişru (?), Hindvig (?) kalelerinden bazıları emanla, bazıları da kılıç zoruyla alındı. Muharrem'in sekizinde Kösek kalesine varıldı. Kale halkı, on sekiz gün kadar muhasara edildikten sonra eman isteyerek teslim oldular. İki saferle altı safer tarihleri arasında Şobron, Zjenu (?), Yukaridrun (?) kaleleri eman verilerek alındı. Bu kaleler Bec kalesinin karşısına düşüyordu.

Artık Nemçe kralının mukabele etmek için karşı çıkmayacağı anlaşıldığından Süleyman Han, Hirvat ve İslavin memleketleri arasından geri döndüler. Osmanlı askeri Giriri (?) kalesi haricinde konakladı. Kale henüz o gün fethedilip halkı kılıçtan geçirildi. Sonra Ratina kalesi de alınıp halkının bir kısmı esir, bir kısmı da katledildi.

Saferin on birinde Laüeberg (?) derbendinden geçilip, Nemçe kralının Bec'den evvel hükümet merkezi olan Gradcaş kalesine varıldı. Burası müstahkem ve

muazzam bir kale idi. Civarı yağmalanıp tahrib edildikten sonra yola devam olundu. Üşüüş kalesinin ovasına gelindikte, burada kale misali bir manastırın bulunduğunu gördü. Manastır değerli eşyalarla ve bakire kızlarla doluydu. Burası da fethedilip içindeki eşyalar ganimet olarak alındı.

Sonra Simam kalesine varıldı. Çok sayıda kâfirden meydana gelen bir kâfir istihkâmının kale önünde mevzilendiği görüldü. Şiddetli bir savaştan sonra hepsi kırıldı. Kale de alınarak halkı esir edildi.

Saferin on altısında Drava üzerine kurulan köprüden geçilip Boğdofça kalesine varıldı. Saferin yirmi altısında Zagreb ümerâsi, çeşitli hediyelerle rikâb-ı hümayuna gelip arz-ı itaat eylediler.

Sonra, Süleyman Han, Drava nehri kıyısından Ösek tarafına teveccüh eylediler. Vezir-i azam İbrahim Paşa'yı da, Rum İli askeriyle Pojğa bölgesini fethe gönderdiler.

İbrahim Paşa varıp Pojğa, Nemçe ve Podgrad kalelerini aldı. Kâfirlerle defalarca savaşmış her defasında da Allah'ın yardımıyla galip geldi. Rebiülevvelin on birinde mansur ve muzaffer olarak Belgrad'a varmış olan ordu-yu hümayuna katıldı. Süleyman Han, İbrahim Paşa'ya izzet ü ikramda bulunup Nemçe ve Pojğa kalelerini ihсан eylediler.

Sonra, Süleyman Han, Belgrad karşısında, Sava nehri üzerinde kurulan köprüden geçip rebülahirin yirmi üçünde Darü'l-Hilâfe olan İstanbul'a teşrif buyurdular.

Kırım'a İslâm Giray'ın han olması

Bu yıl içinde Kırım hanı, Saadet Giray kendi arzusuyla hanlıktan çekildi. Kendisine üç yüz bin akçelik bir has ihсан buyrulup, yerine de kardeşi İslâm Giray tayin olundu. Saadet Giray, İstanbul'a yerleşti.

Süleyman Han'ın validelerinin vefatı

940 ramazanının dördünde Süleyman Han'ın valideleri muhteremleri vefat eyledi. Sultan Selim Camii'nin mührabı önüne defnolunup sonra merkadi üzerine ulu bir kubbe yaptırıldı.

Koron'u firenkerin zaptı ve tekrar geri alınması

Firenk keferesi, Sultan, Alman diyarını fethile meşgulken, bir hile ile Koron kalesini almıştı. Süleyman Han durumdan haberdar olunca Mora eyaletini Semendire beyi Yahya Paşa oğlu Mehmed Bey'e verip Koron kalesini firenkerlerden geri almasını emreylediler.

Mehmed Bey, varıp Koron'u muhasara eyledi ve 940 ramazanının on sekizinde (1534) fethetti.

Şark seferi (İrakeyn seferi) ve Bağdad'ın fethi

Bu yıl içinde Süleyman Han, Şark seferi için hazırlanılmasını emir buyurup vezir-i azam İbrahim Paşa'yı da serdar tayin eylediler. İbrahim Paşa, 940 rebiülah-

rimin ikisinde, kapıkulu askerleriyle Üsküdar'a geçti. Sonra Haleb'e varıp kışı burada geçirdi.

Şark seferine iki hadise sebep oldu. Birincisi, Şah Tahmasb'a gücenip Osmanlılar tarafına geçen ve kale anahtarlarını Süleyman Han'a gönderen Bağdad hâkimi Zülfikâr Han'ı ele geçirmek için Tahmasb'ın Bağdad'ı muhasara etmesi, Bağdad'ı zorla alamayınca Zülfikâr Han'ı adamlarından birkaçını elde ederek onu uyurken öldürtüp Bağdad'ı tekrar almasıdır. Bu hadise Sultanın Şark seferi için hazırlık yaptırılmasına sebep oldu.

Bu sefere sebep olan ikinci hadise de şudur: Bidlis hâkimi Şeref Han, Sultan'a isyan edip Şah Tahmasb'ın yanına sığındı ve kızılbaş tâcını giydi. Bu sırada Tebriz hâkimi Ulama Han da Tahmasb'dan yüz çevirip Süleyman Han'a iltica eyledi. Ulama Han, Teke sipahilerindendi. Şeytan'a uyarak Şeytan Kulu'na tabi olmuş ve onunla Acem diyarına gitmişti. Bir müddet sonra da Tebriz hâkimi olmuştu. Süleyman Han, kendilerine iltica eden Ulama Han'a izzet ü ikramda bulunup Bidlis hanlığına tayin ettiler. Diyarbekir askerinin de kendisine yardımcı olmasını emreyleyip Şeref Han'ın üzerine gönderdiler.

Ulama Han varıp şiddetli bir muharebeden sonra Şeref Han'ı ve ileri gelen adamlarını öldürdü, askerini de bozguna uğratarıp Bidlis'i aldı. Bu hadise de Şark seferi için bir sebep oldu.

İbrahim Paşa, Süleyman Han'ın emrettikleri şekildedir Haleb'e varıp kışı burada geçirdi.

Hayreddin Paşa'nın (Barbaros) Osmanlıların hizmetine girmesi

Bu sırada İstanbul'a, kâfirlerle yaptığı gazalarla büyük bir şöhrat sahibi olan Cezayir fatihi Hayreddin Hızır Kaptan gelip, fethetmiş olduğu Cezayir'in hediye olarak kabulünü rica eyledi. Süleyman Han, bu meseleyi İbrahim Paşa'ya havale eyleyip onun yanına varmasını emrettiler.

Hayreddin varıp Trablus Şam kıyılarına demir attı ve değerli hediyelerle Haleb'de bulunan İbrahim Paşa'nın huzuruna çıktı. Getirdiği hediyeleri takdim etti. İbrahim Paşa, ona izzet ü ikramda bulunup alem, tabl ve nakkare vererek Cezayir beylerbeyliğine tayin etti. Hayreddin eyaletini muhafaza için geri döndü. Bundan sonra Hayreddin Paşa diye isimlendirildi ve şan u şöhrati her tarafa yayıldı.

İbrahim Paşa'nın fütuhata

İbrahim Paşa, Haleb'de bulunurken Van, Adilcevaz ve Erçiş kalelerini fethetmek için asker göndermişti. Baharda Haleb'den ayrılıp da zilhicenin başında Han-Süvarik'de konakladığında Van ve ona bağlı Amük kalesinin fethi haberi geldi. İbrahim Paşa, bu habere çok sevinip Van'ın muhafazası için Şam beylerbeyi Hüsvrev Paşa'yı gönderdi. Kendisi kapıkulu, Anadolu, Rum İli, Karaman, Şam, Haleb Dulkadiyye, Kürdistan ve gürcistan askerlerini alıp Şarka doğru yürüdü. Tebriz'e varıncaya kadar yoluna devam etti. Ancak askerinin «Şahla savaşın Padişah gerek» diye söylenmeye başladıklarını haber alınca, fitne çıkmasından korkup

durumu Süleyman Han'a arzetti ve gelmelerini rica etti.

Süleyman Han, vezir-i azamın ricası üzerine 940 (1534) yılının sonlarında Üsküdar'a geçtiler. Süratle yollarına devam edip 941 rebülevvelinin yirmisinde Tebriz'e vasil oldular.

Vezir-i azam Tebriz civarındaki Sa'dabad'a vardığında bir kızılbaş ma'deni (kızılbaşların bol bulunduğu bir yer) olan Kızılca Dağ'a on bin asker gönderdi ve bu bölgeyi tahrip ettirdi.

Bu sırada Cilan'daki Reşt emiri Muzaffer Şah on bin yaya askerle gelip ordu-yu hümayuna katıldı. İbrahim Paşa ona kemal-i mertebe i'zaz ü ikram eyledi.

Sonra İbrahim Paşa, Şenb-i Gazan'a doğru yoluna devam etti. Şenb-i Gazan'da bir kale inşa ettirip içine muhafazası için bir miktar asker koydu. Bu sırada Şah Tahmasb'in Horasan'dan kalkıp süratle üzerine geldiğini ve ordugâha çok yaklaştığını haber aldı. Bu haberin hemen ardından Süleyman Han'ın Hoy'a ulaştığı haberi geldi.

İbrahim Paşa, Sultanın yaklaşmakta olduğunu haber alınca kalbine kuvvet gelip savaşmak için Şah Tahmasb'in üzerine yürüdü. Uçan ovasında konakladığında Tebriz'den hareket eden Süleyman Han da bu ova-yı vasil olmuşlardı.

Vezir-i azam ve asker Sultanın gelişine çok sevindiler. Süleyman Han, buradan hareket edip Sultanı yüc'üve doğru yollarına devam ettirdi. Cilan hâkimi Muzaffer Şah'a, memleketine dönmesi için izin verdiler. Tebriz'i de Ulama Han'a ihvan eylediler. Ulama Han, ordu-yu hümayundan ayrılıp Tebriz'e gitti.

Karakan ovasından geçip de Hemedan'a varıldığını da Süleyman Han, İbrahim Paşa'nın sa'y u gayreti ve bazı töhmetler isnadı neticesinde defterdar İskender Çelebi'yi vazifeden azlettiler.

Sonra Üveysü'l-Karni, Mahi Deşt, Ka'latı Şahin ve Kasr-ı Şirin üzerinden hareket buyruldu. Tokuz Ölümlü adlı nehirden geçilirken birçok asker ve hayvan telef oldu. Asker büyük ziyana uğradı.

Bağdad'ın fethi

Ordu-yu hümayun yaklaşınca, Bağdad hakimi olan Mehmed Han Tekelü kaçtı. Süleyman Han durumdan haberdar olunca önce vezir-i azam İbrahim Paşa'yı gönderdiler. İbrahim Paşa varıp cemaziülevvelin yirmi ikisinde, savaşmadan Bağdad'a girdi. Süleyman Han da iki gün sonra, yani aynı ayın yirmi dördünde Bağdad'a girdiler. Kış burada geçirdiler. Bağdad'da buldukları zaman zarfında türbe ve mescidleri tamir ettirdiler. Sahib-i mezheb İmamü'l-azam Ebu Hanife Nu'man bin Sabit el-Küfî'nin meşhed-i mübarekleri üzerine yüksek bir kubbe ve etrafına muhkem surlar inşa ettirdiler. İçine muhafızlarla dizdarlar koydular. Ramazanın sekizinde defterdarlıktan azlettikleri İskender Çelebi'nin katlini emrettiler. İskender Çelebi Bağdad çarşısında asıldı. (*)

(*) Solakzade, Süleyman Han'ın İskender Çelebi'yi astırdağı günü gümün gecesini bir rüya gördüğünü ve bu rüyasında İskender Çelebi'nin, Süleyman Han'ı boğmak istediğini nakleder: Rivayet olunur ki darü'l-ma'mure-i Bağdad'da mesburu berdar ettiklerinde ol şeb-i siyah, Padişah-ı âlem-pendâhın

Ramazan ayının ortalarında Süleyman Han Meşhedeyni (Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in makamlarını) ziyaret eylediler. Bağdad'a döndüklerinde Tahmasb'ın Tebriz üzerine yürüdüğünü, Ulama Bey'in kaçıp Van'a sığındığını ve Tahmasb'ın da peşini bırakmayıp Van kalesini muhasara ettiğini haber aldılar.

Bunun üzerine Süleyman Han, Gök Tepe ve Kürdistan dağları üzerinden süratle Tebriz'e yürüdüler. Sarı Kamış'a vardıklarında, Tahmasb'ın elçisi gelip sulh talebinde bulundu. Sulh talebi reddedildi. Merağa tarafından Tebriz'e varıldı. Ordu-yu hümayun Tebriz dışında konakladığında Süleyman Han, askere bahşiş ve terakki ihсан eylediler.

Tahmasb, Dergüzin tarafına kaçmıştı. Süleyman Han, Tahmasb'ı Dergüzin yakınlarına kadar takip ettiler. 942 saferinin üçünde (1535) Tahmasb'ın elçisi tekrar gelip sulh teklifinde bulundu. Süleyman Han, buradan geri dönüp saferin yirmi birinde Tebriz'e var-

encümen-i rü'yasını bir nümâyış ile teftiş eylemişler ki bir kaysış ile bir elinde bir malkreme ve bir elinde şahî destar ve beşeresi tamam pür-nur karşularında zuhar edip eytmış ki:

«— Bredâtim ben bi-günahı bir müfsidin sözüne uyup salbeyledin ve hayli zamandan beri hizmet-i sabıkamı neden selbeyledim» diyi elindeki şahî destarı Padişahın mübarek gerdanlarına sarup ve muhkem çeküp boğmak kasdım göstermiş, hattâ Şehriyâr hazretleri figân-ı zar ile bidâr olup vakit hal ne olduğunu bildirmişler ve el acup «İlahî İbrahim, sen bana nice ki ol bi-günahı ber-dâr ettirdin ise Allah'dan dilerim ki sen dahî yılmı varmagıp katle seavâr olasm» di-yül beddua kılmışlar. Akibet tamam bir yıl geçtikde ol dahî cezasın buldu.

(Solakzade Tarihî, sh. 489—490)

dılar. Tebriz'de bir hafta kadar kaldıktan sonra Hoy, Erçiş ve Bidlis üzerinden rebüllevvelin üçünde Amid'e vardılar. Serhadlere bir nizam vermek için Amid'de birkaç gün kalıp aynı ayın yirmi sekizinde Haleb'e gittiler. Buradan da hareket buyurup receb ayının on dördünde İstanbul'a teşrif buyurdular.

Vezir-i azam İbrahim Paşa'nın katli

Süleyman Han, ramazanın yirmi ikinci gecesi ve zir-i azamları İbrahim Paşa'yı katlettirdiler. İbrahim Paşa'nın hangi sebepten dolayı öldürüldüğü hususu ihtilâfıdır. Bazıları derler ki, İbrahim Paşa, Ulama Han'ın iğvasıyla saltanat tahsil sevcdasına düşmüş ve kendisine Sultan lakabını vermiştir (*). Süleyman Han da bu meseleden dolayı İbrahim Paşa'yı katlettirmişlerdir. Bu uzak bir ihtimaldir.

(*) Peçevi ve Sotakzade bu meseleyi daha tafsilâtlı anlatırlar:

... ve cümleden Ulama gibi ve dahi bazı kızıbaş dönelerinin ilkasıyla Şahın sultan namına bu kadar hükükmü var iken saadetli Padişahın devleti, saltanatı aradan nice mertebe efzun ola, ba-husus hüllefa zamanında dahi sultan namı vezir-i azam makamında olan eshab-i ihtisama itlak olunmuş, size de sultan itlâkı niçin caiz olmaya ... (Tarih-i Peçevi, c.I, sh. 189)

... biraz mesafe kat'olundu. Bazı merhalede «serasker sultanın emri budur» lafzı ile dellallar nida ve minadiller sada itidike mertum defterdar İskender Çelebi âkil ve dâ-nâ ve bu makule umurun müslahatı tedarikine me'mur ve sahib-i re'y olmağın dellah getirip serasker sultan dime, serdar hazretlerinin emri budur diyyü bir nice def'a men'etmegin ... (Sotakzade Tarihi, sh. 488)

545
Bir rivayete göre defterdar İskender Çelebi'nin bir suçu olmadığı halde öldürülmesine sebep olduğundan Süleyman Han'ın gazabına uğramıştır.

Diğer bir rivayete göre ise İbrahim Paşa, kendisine tam bir selâhiyet verilince Süleyman Han'ın rızasına muhalif işler yaptı. Bunlar katline sebep oldu. İbrahim Paşa'nın katline en önemli sebebin bu olduğu aşikârdır.

Süleyman Han, geceleri İbrahim Paşa'yı çağırır ve onunla sohbet ederlerdi. İbrahim Paşa'yı katlettirdikleri gece de âdetleri olduğu üzere sohbet için çağırıldılar. Gece yarısına kadar sohbet ettiler. Sonra İbrahim Paşa, geceyi geçirmek için saraydaki odasına çekildi. Uyuduğunda Cellat Ali ve yardımcıları odasına girip İbrahim Paşa'yı Sultanın emriyle yatağında boğdular. Bu insanların rızasını Allah'ın rızasına tercihini ve insanların rızasını kazanmak için çalışmanın cezasıdır.

Süleyman Han, İbrahim Paşa'nın katlinden sonra vezir-i azamlığa ikinci vezir Ayas Paşa'yı tayin eylediler.

Hayreddin Paşa'nın fütühâtı

Süleyman Han, bir müddet önce Hayreddin Paşa'ya, Cezayir beybeyliğine ilâveten kaptan-ı deryalığı da ihсан eylemişler ve Frenk memleketlerini yağmalamasını emretmişlerdi. Hayreddin Paşa da Polya sahillerini vurdu, meşhur kalelerinden Kastilya'yı da birkaç gün muhasara ettikten sonra 943 rebülahirin de fethetti. Halkın çoğunu çoluk-çocuklarıyla kırdırdi. Gaziler de mallarını ganimet olarak aldılar. Gani-

metin beşte biri müjdecilerle Süleyman Han'a gönderildi.

Bu yıl içinde kâfirler Bosna kalelerinden Solin kalesine hücum ettiler. Durumdan haberdar olan Bosna beyi Hüsvrev Bey, eyaletinde bulunan gazileri toplayıp kâfirlerin üzerine vardı. Çoğunu kırdı ve esir etti. Esirleri müjdecilerle birlikte Süleyman Han'a gönderdi. Sonra, Hüsvrev Bey varıp Venedik firenginin elinde bulunan Klis kalesini muhasara etti. Şiddetli bir savaştan sonra da şevvalin üçünde fethetti. Durumu Süleyman Han'a arz edip bu kalenin kethüdası Murad Bey'e ihsan olunmasını rica etti. Ricası kabul edilip Klis etrafındaki bazı kalelerle sancak haline getirildi ve idaresi Murad Bey'e verildi.

Korfos seferi

Venedik kâfirleri zahiren Devlet-i aliyye'ye itaat edermiş gibi görünüyorlar, fakat bir fırsatın buldularını müstümanların gemilerine tecavüzden de geri kalmıyorlardı. Süleyman Han bunu bildiklerinden Venediklilere bağı Korfos'a bir sefer yaptırmaya karar verdiler. Kıştan bir çok gemi hazırlattılar. İkinci vezir Lütfi Paşa'yı serdar tayin ettiler. Hazırlanan gemileri, Lütfi Paşa ve kaptanı derya Hayreddin Paşa'yla Frengistana gönderdiler.

Kendileri de geri kalan askerle saltanat merkezleri İstanbul'dan 943 zilhiccesinin yedisinde (1538) ayrıldılar. Bu seferde şehzadeleri Sultan Mehmed'le Sultan Selim de yanlarında bulunuyorlardı. Edirne'ye vardıklarında, mesleklerine münasip şekilde süslenmiş olan zanaatkârlar ordu-yu hümayunu istikbale çık-

tılar. Terziler sancak taşıyorlardı. Çok yağmurlu bir gündü. Terzilerin sancagını taşıyan şahıs bir yıldırım isabeti ile yamı küll oldu.

Süleyman Han, Filibe ve Samakov yoluyla İlbasan ve Avlonya ovalarına vardılar. Veziri azam Ayas Paşa Arnavud aslıydı ve Avlonya'da doğmuştu. Aldığı güzel tedbirlerle Avlonya kolayca fethedildi. Süleyman Han, derya tarafından haber gelinceye kadar sayd u şikârla meşgul oldular. Lütfi Paşa ve Hayreddin Paşa donanmayla Poly sahillerini vurmuş ve çokca ganimet almışlardı. Dönerken on büyük grab, kürekçileri zayıf olduğundan donanmadan ayrı düştü. Bunlar Korfos hizasına geldiklerinde, Anderya Tora, Venedik gemileriyle üzerlerine hücum etti. Bu on gırabdan bazıları batırdı, bazılarını yaktı, bazılarını da içindeki askerlerle zaptetti. Anderya Tora, celâdet ve gayretle maruf ve derya cengine mahir hilekâr bir kâfir idi. Birkaç parça gemisi vardı ve daima müslüman gemilerine tecavüz ederdi. Bu sırada da mel'un herif Korfos kalesi yanında fırsat kollamakla meşguldu. Bu on geminin donanmadan ayrı düştüğünü görünce üzerine hücum edip yapacağı yaptı.

Sultan Süleyman Han, Avlonya'da avla meşgul olurken durumdan haberdar oldular. Kaptanı deryaya, askeri Korfos adasına geçirebilmek için Avlonya limanında demirlemesini emrettiler. Asker varıp Korfos kalesini yirmi gün muhasara eyledi. Kış yaklaşıyordu. Derya seferinin vakti de geçmek üzere idi. Bu yüzden Süleyman Han muhasaranın kaldırılmasını ve donanmanın İstanbul'a dönmesini emreylediler. Kendileri de karayoluyla hareket buyurup 944 cemazi ülulasının yirmisinde Edirne'ye vardılar.

Mehmed Bey'in kâfiri kırması

Edirne'ye vardıkları sırada Semendire beyi Yahya Paşa oğlu Mehmed Bey'in oğlu Arslan Bey gelip, babasının büyük bir kâfir ordusunu kirdığını Süleyman Han'a arzetti. Kâfir beylerinden Koçyan, Süleyman Han'ın Korfos üzerine varmasını fırsat bilip yirmi bin kişilik bir orduyla memâlik-i mahrusa'ya hücum eylemiş. Mehmed Bey durumdan haberdar olunca mef'un kâfirin Osmanlı topraklarına iyice girmesini beklemiş. Kâfir tam bir gurur ve gâfletle memleketin ortalarına kadar gelince Mehmed Bey serhad gazileriyle üzerine atılmış ve şiddetli bir savaştan sonra Allah'ın yardımıyla kâfir ordusunu bozguna uğratmış. İçlerinden bir ferd bile kurtulamamış.

Mehmed Bey, oğlu Arslan Bey'le Süleyman Han'a bir miktar esir ve katledilen kâfirlerin kesik başlarını göndermişti. Süleyman Han, Arslan Bey'e bir sancak-ı âli ve hil'at ihсан eylediler. Babasına da hil'at ve kılıç gönderdiler.

Boğdan seferi

Süleyman Han, Edirne'den ayrılıp cemazülahirin on sekizinde İstanbul'a vardılar. Venedik kâfirlerinin İspanya kralından yardım istediklerini ve İspanya kralının da asker ve mühimmat dolu sefineler gönderdiği ve memâlik-i mahrusaya zarar ve ziyan vermek için anlaştıkları haberi geldi. Bunun üzerine Süleyman Han, gemilerin tamirini ve geçen seneden daha çok gemi hazırlanmasını emreyletiler. Kaptanı derya Hay-

reddin Paşa'ya, emrine, askerine ilâveten üç bin yeniçeri ve birkaç bin de Rum İli askeri verip Frenk diyarını vurmaya gönderdiler.

Hayreddin Paşa, İstanbul'dan 945 saferinin dokuzunda (1538) ayrıldı ve yağma ve tahribe memur edildiği Frenk diyarına doğru yol almaya başladı. Süleyman Han da cihad maksadıyla saferin on beşinde İstanbul'dan çıktılar. Bu seferde de şehzadeleri Sultan Mehmed ve Selim yanlarında bulunuyordu.

Edirne'ye vardıklarında Basra hâkimi Raşid bin Makamis'in elçileri geldi. Basra hâkimi, kendi adına hutbe okutuyor ve para basturuyordu yani müstakildi. Süleyman Han, Bağdad'ı fethedince itaat etmenin münâsib olacağını düşünüp oğlu Mami' bin Raşid ve veziri Mir Muhammed'i kıymetli hediyeler ve kalelerinin anahtarlarıyla Süleyman Han'a gönderdi. Elçiler, Süleyman Han, Edirne'ye vardıklarında huzuruna çıkıp hediyelerini ve kalelerin anahtarlarını takdim ettiler.

Süleyman Han, izzet ü ikramda bulunup hil'at ve bu bölgenin Basra hâkimine verildiğini bildiren bir menşur verip elçileri geri gönderdiler.

Sonra Boğdan'a doğru yollarına devam ettiler. Hiç kimse o ana kadar Süleyman Han'ın nereye sefer eylediğini anlayamamıştı. Bu sefere Boğdan hâkimi Petro'nun suret-i zahirede itaat üzere olup gizliden gizliye de fesat çıkarmaya çalışması sebep oldu. Süleyman Han, bunu anladıklarından üzerine vardılar.

Rebiülevvelin yirmisinde İsakçı'ya vardılar. Rum İli Beylerbeyi Mehmed Paşa huzurlarına geldiler. Süleyman Han, Mehmed Paşa'ya vezaret ihсан eyleyip İsakçı hizasında Tuna nehri üzerinde kurulan köprü-

den geçtiler ve rebülâhîrin altısında Prud nehri kenarına vasıl oldular. Veziri azam Lütfî Paşa'nın gayretleriyle kısa zamanda nehir üzerine bir köprü kuruldu. Bu sırada Mora sancaklarından Karlı İli sancağı beyi Hüseyin Şah Bey'in, sancağında bulunan çazileri toplayıp Preveze'yi karadan ve denizden muhasara etmek isteyen kâfirlere hücum ettiği ve şiddetli bir savaşın sonra Allah'ın yardımıyla hezimetle uğratıldığı haberi geldi. Hüseyin Şah Bey, büyük bir orduyla gelen kâfirlere birkaç binini kırmış, diğerleri de bin bir müşkülâtla memleketlerine kaçmışlardı. Kaleyi denizden muhasara için seksen sefine gelmişti.

Süleyman Han, bu habere sevindiler. Sonra Boğdan diyarından Kalçin kalesine vardılar. Asker kale civarını tahrip eyledi. Voyvoda Konağı'na varıldıkta Kırım hanı elli bin Tatar atısıyla gelip ordu-yu hümayna katıldı. Süleyman Han kendisine izzet ü ikramda bulundular.

Boğdan hâkimi Petro'nun, Botoşan adlı ormanlık bir yerde saklandığı ve yanındaki seksen bin askerle hücum etmek için fırsat kolladığı haber alındı. Ordu-yu hümayun üzerine yürüyünce, mel'un yalnız başına Erdel tarafına kaçtı. Askeri dağıldı. Süleyman Han, Yaş Pazarı'na varıp burayı tahrip ettirdikten sonra zikrolunan ormanlıktan geçip rebülâhîrin yirmi yedisinde Boğdan'ın merkezi Suceava'ya vardılar.

Şehir halkı eman isteyerek kaleyi teslim ettiler. Boğdan beylerinin çoğu gelip Süleyman Han'ın rikâbına yüz sürdüler ve Boğdan voyvodahına eski voyvodalardan birinin oğlu olan ve uzun zamandan beri Süleyman Han'ın yanında bulunan Çitne (?) ibni İste-

fan'ın tayinini rica eylediler. Ricaları kabul edilip mezkur şahıs Boğdan voyvodahına tayin olundu.

Boğdan meselesi halledilince Süleyman Han Sahib Giray Han'a, memleketi olan Kırım'a dönmesi için izin verdiler. Engürüs kralı Yanoş'a da Engürüs diyarına kaçan Petroyu yakalamasını emreylediler. Sonra tekrar İsakçı'ya dönüp oradan da Yanbolu'ya vardılar. Burada bir müddet kalıp avlandılar.

Hayreddin Paşa'nın fütuhâtı

Hayreddin Paşa, İstanbul'dan ayrıldıktan sonra varıp Venediklilere ait olan İstendil, Andıra ve Yarko adalarını aldı. Sonra, Girit adasına tevaccüh eyledi. Yolda Kandiye'den gelmekte olan zahire dolu iki büyük sefineye rastladı. Bunlardan birini zaptedip birini de batırdı. Esirlerden küffâr donanmasının Korfos tarafına kaçtıklarını öğrendi. Girit adasına varıp Milotpomo ve yirmi büyük köyü fethetti. Hanya ve Apakorne civarını yağmaladı. Bu bölgede bulunan üç yüz kâfir köyünü tahrip etti. Sonra İskladina ve İstilo'yu seksen köyle birlikte tahrip eyledi. İstiy kalesini fethetti.

Sonra Kerpe adasına varıp halkın çoğunu esir, kale ve köylerini de tahrip eyledi.

Preveze zaferi

Moton ve Koron tarafına tevaccüh eylediğinde Anderya Toran'ın üç yüz gemilik bir kâfir donanması hazırladığını öğrendi. Mora'daki Preveze limanına varıp kâfirlerin gelmesini bekledi. Durumu Süleyman Han'a

arzedip yardım talep eyledi. Süleyman Paşa'nın bu sırada Boğdan'dan dönüp İsakçı'ya gelmişlerdi.

Kâfir donanması çok büyüktü. Anderya Tora'nın eli iki, Venedik kaptanının seksen, Papa'nın kaptanının otuz, eski Rodos hâkimi Mastori'nin on, Portukal ve İspanya kaptanlarının da yüz yirmi sekiz sefinesi vardı. Hepsini üç yüz sefine ediyordu.

Anderya Tora, bu donanma ile gelip Preveze limanından iki mil uzaklıkta, Mora sahillerine demir atıp memâlik-i mahrusa'yı yağma için karaya asker çıkartmak istedi. Hayreddin Paşa bunu önceden tahmin ettiğinden bu bölgeye bir mikdar asker ve büyük toplar yerleştirmişti. Mel'un kâfirler gece yarısı karaya çıkınca müslümanlar üzerlerine ateş açtılar ve gemileriyle sahilten açılmaya mecbur eylediler.

Hayreddin Paşa, donanmayla Preveze limanından çıkıp kâfir donanmasının üstüne yürüdü. Mel'unlar kaçmaya başlayınca Hayreddin Paşa da onları takibe koyuldu. Kefalonya sahillerinde barça nev'inden birkaç büyük kâfir sefinesine rastladı. Bunları zaptetmeye uğraşırken Anderya Tora kâfir donanmasıyla hücum eyledi. Şiddetli bir savaş başladı. Mel'un bir müddet sonra kaçmaya mecbur oldu. Hayreddin Paşa barçaları batırıp Anderya Tora'nın peşine düştü. Lâkin gece erişip hava karadığından düşman donanmasını yakalayamadı. Bu hadise 945 cemaziülevvel'in üçünde (1538) vuku buldu. Hayreddin Paşa, donanmayla dönerken kâfir donanmasının Ayamavra limanında demirlediğini haber aldı. Fakat vakit dar olduğu için üzerlerine varmayıp mansur ve muzaffer olarak İstanbul'a döndü. O sırada Yanbolu'ya vasıl olan Sultan'a müjdeciler gönderdi.

Hayreddin Paşa'nın önünden kaçan Anderya Tora, Hersek sahilinde bulunan Nova kalesini muhasara edip zorla ele geçirdi. Halkın bir kısmını katl bir kısmını da esir ettikten sonra içine bir miktar kâfir askeri koydu.

Hayreddin Paşa baharda gelip uzun bir muhasaradan ve şiddetli bir savaştan sonra kaleyi geri aldı. İçindeki kâfirlerin bazısını öldürüp bazısını da esir eyledi.

Bu yıl içinde meydana gelen bazı hadiseler

Bu yıl içinde yani 945 (1538/1539) yılında Bosna beyi Gazi Hüseyin Bey, Venedikilere ait olan Tiz kalesini fethedip halkını da esir aldı.

Yine bu yıl içinde, Hind limanlarından Portukal galesini defetmek için bir mikdar gemiyle, Süveyş denizi yoluyla hareket eden Hadım Süleyman Paşa'nın Aden'i fethettiği haberi geldi. Bu hadise Yemen hükümdarları bahsinde tafsilâtiyle anlatılmıştı.

Yine bu yıl içinde Diyarbekir valisi Rüstem Paşa, Anadolu Beylerbeyliğine tayin edildi.

Yukarıda zikredildiği gibi Hayreddin Paşa 946 rebiülahirinin dokuzunda (1539) Nova kalesini kâfirlerden geri aldı.

Yine bu yıl içinde Süleyman Han, şehzadeleri Balyazid'in sünneti dolayısıyla İstanbul'da büyük bir ziyafet tertip ettiler. Bu vesileyle yapılan eğlenceler bir ay kadar sürdü.

Budin'in memâlik-i mahrusa'ya katılması

Yine bu yıl içinde Budin'e kral olarak tayin edilen Yanoş helâk oldu. Yerine küçük oğlu İstefan geçti. Memleket işlerini düzenlemeyi İstefan'ın annesi ve Leh kralının da kızı olan kraliçe tekeffül etti.

Nemçe kralı Ferendoş durumdan haberdar olunca fırsatı kaçırmayıp seksen bin asker hazırlayıp yalı Tuna'dan gemilerle, süvarileri de karadan Budin'e gönderdi ve kaleyi muhasara ettirdi.

Kraliçenin yardım istemesi üzerine vüzeradan Mehmed Paşa birkaç bin yeniçeri ve Rum İli askeriyle, önden yardıma gönderildi. Sonra Süleyman Han 948 seferinin yirmi beşinde (1541) Budin'e doğru hareket eylediler.

Mehmed Paşa varıp küffâr ile bir ay kadar savaşmıştı. Ancak kâfirler çok kalabalıktı. Hem Mehmed Paşanın askerleriyle hem de kaledekilerle savaşıyorlardı. Fakat Süleyman Han'ın yaklaştığı haberi gelince karışıkoyamayacaklarını anlayıp bir gece kaçmak için ordugâhtan ayrılıp firar etmek için gemilere binmek istettiler. Mehmed Paşa tam bu sırada üzerlerine hücum edip çoğunu kurdı ve kumandanlarından büyük bir kısmını da esir aldı. Ordugâhlarında bulunan ağırlıklar, toplar, muhasarada kullandıkları aletler ganimet olarak alındı. Bu hadise rebülâhirin son gecesi, yatsıdan sonra vuku buldu.

Süleyman Han, cemaziülevvelin dördünde Budin'e vasıl oldular. Bütün esirlerin katledilmesini emrettiler. İstefan bin Yanoş'a da Erdel'de bir sancak verip

Budin'i memâlik-i mahrusaya kattılar. Şehirdeki kiliseleri yıktırıp yerlerine cami ve mescid yapturdular. Eski Bağdad valisi Süleyman Paşa'yı, vezaret makamına yükseltip, Budin'in idare ve muhafazasına memur eylediler. Dizdar ve kadı nasbedip muhafaza için de bir miktar yeniçeri bıraktular.

Ayrıca Budin kalesinin karşısında bulunan Peşte'de de cami ve mescid yapılmasını emir buyurdular ve buranın muhafazası için de nöbetçiler ve muhafızlar tayin eylediler.

Bu bölgenin nizam ve intizamı temin edildikten sonra, cemaziülevvelin yirmi dördünde İstanbul'a doğru hareket edildi. Ve şabanın sekizinde İstanbul'a varıldı.

Bu sırada küffârın tekrar Peşte kalesine hücum ettikleri haber alındı. Sultanın emri üzerine asker ve ümerâ sefer için hazırlanırken Fransız kralı Françoisko'nun elçisi gelip İspanya kralına karşı kendilerini yardım edilmesini rica etti

Estergon'un ve bazı kalelerin fethi

Süleyman Han, Fransa kralına yardım için büyük bir donanma hazırlanmasını emir buyurdu. Hayreddin Paşa 949 (1542) baharında bu donanmayla denize açıldı.

Süleyman Han ise bu yılın şaban ayında Edirne'ye gidip kışı burada avlanarak geçirdiler. 950 muhareminin ikisinde (1543) küffârla cihad için Edirne'den ayrıldılar. Sultan Bayezid de yanlarında bulunuyordu.

Rebiülevvelin başında Belgrad ovasında konakladılar. Rum İli Beylerbeyi Ahmed Paşa'yla, Anadolu Beylerbeyi İbrahim Paşa gelip ordu-yu hümayuna kattılar. Bögürdelen kalesi hizasında, Sava nehri üzerine kurulan köprüden geçip Engürüs diyarına girdiler.

Süleyman Han, Rum İli Beylerbeyi Ahmed Paşa'yı eyalet askeriyle Valpo kalesini fethettiler. Kâfirler bu kaleyi müslümanların elinden almışlardı. Ahmed Paşa varıp kaleyi birkaç gün muhasara ettikten sonra fethettiler.

Süleyman Han, Drava nehri geçtikten sonra Şikloş kalesinin muhasara edilmesini emir buyurdular. Bir müddet ewel müslümanlar tarafından fethedilen bu kale de kâfirlerin eline geçmişti. Müstahkem bir kale olmasına rağmen Allah'ın yardımıyla beş günlük bir muhasaradan sonra tekrar geri aldılar.

Şikloş'un fethedildiği gün Peçuy kalesinin de alındığı haberi geldi. Süleyman Han Peçuy kalesine bir mikdar askerle Ösek beyi Gazi Murad Bey'i göndermişlerdi. Murad Bey de kaleyi muhasara etmiş ve almıştı.

Süleyman Han, rebülahirin yirmisinde Budin civarına vardılar. Burada birkaç gün kaldıktan sonra Estergon kalesini fethetmeye karar verdiler. Estergon'un kâfirler arasında büyük bir itibarı vardı. Süleyman Han askerini büyük bir kısmını büyük toplarla Tuna'dan gönderdiler. Sonra kendileri de kalan askerle karadan varıp rebülahirin yirmi üçünde kalesini muhasara eylediler. Estergon on altı gün kadar mu-

hasara edildikten sonra eman verilerek cemaziülevvelin altısında alındı. İçine mescid ve camiler yapıp müslümanlar için bir merkez haline getirildi. Muhafazası için de bir miktar asker tayin edilip İstoni Belgrad kalesi üzerine varıldı. Kefere hükümdarları buraya defnolurdular. Önce Tata kalesi alınıp sonra cemaziülevvelin yirmi ikisinde İstoni Belgrad muhasara edildi.

On iki gün kadar süren muhasara ve savaştan sonra kale halkı eman isteyerek kaleyi cemaziülahirin dördünde teslim ettiler. Kalede birçok kâfir papazı ve keşişi vardı. Süleyman Han, bunların ve kale halkının kâfir memleketlerine gitmesi için izin verdiler. Kaleyeye kadı, emir, dizdar ve nöbetçiler tayin edip İstanbul'a doğru hareket eylediler. Budin kalesi hizasında Tuna nehri üzerine kurulan köprüden geçip recebin onunda Belgrad'a vardılar. Belgrad'da bir gün kaldıktan sonra yollarına devam eylediler.

Şehzade Mehmed'in vefatı

İstanbul'a vardıklarında şehzadeleri Sultan Mehmed'in şabanın sekizinci gecesi eyaleti olan Manisa'da vefat ettiğini haber aldılar. Süleyman Han bu habere çok üzültiler ve Şehzadenin na'sının İstanbul'a naklini emreyletiler. Sultan Mehmed'in na'sı Bayezid Camii'nde kılınan namazdan sonra Eski Odalar Başdenen yere defnedildi. Süleyman Han mezarı bulunduğu yere bir kubbe, yanına da imaret, medrese ve cami yaptırdılar.

Elkas Mirza'nın Osmanlılara iltica etmesi
ve Acem seferi

954 (1547) yılında Şah İsmail'in oğlu Elkas Mirza, kardeşi Şah Tahmasb'dan yüz çevirip Süleyman Han'a iltica eyledi. Süleyman Han, Elkas Mirza'ya izzet ü ikrâmda bulundu. Elkas Mirza, kardeşine karşı kendisine yardımında bulunulmasını rica edip Süleyman Han'ı da Acem diyarına sefer etmeye teşvik etti. Süleyman Han ricasını kabul edip Acem diyarına sefer için hazırlıklara başladılar.

Bu sırada Ulama Paşa, Rum İli sancaklarının birinde vali idi. Süleyman Han önu getirtip Erzeni'nin valiliğine ve Elkas Mirza'nın atabekliğine tayin ettiler. Sefer için lüzumlu bütün ihtiyaçları da karşıladıktan sonra her ikisini önden bir miktar kapıkulu askeriyile Azerbeycan tarafına gönderdiler.

Sonra da kendileri, 955 saferinin yirmisinde (1548) Üstüdar'a geçip Acem diyarına doğru hareket eylediler. Seydi Gazi menziline vardıklarında, Saruhan valisi Şehzade Selim huzurlarına geldi. Süleyman Han, onu Rum İli'nin muhafazasına me'mur eyleyip İstanbul'a gönderdiler. Bu seferde yanlarında, şehzadeleri Sultan Cihangir bulunuyordu.

Akşehirde konakladıklarında, şehzadeleri Karahan valisi Sultan Bayezid huzurlarına geldi. Süleyman Han birkaç gün sonra eyaletine dönmesi için izin verdiler.

Sivas ovasına geldiklerinde en büyük şehzadeleri olan Sultan Mustafa eyaleti olan Amasya'dan gelip rikâbına yüz sürme şerefine erdi. Süleyman Han ona da eyaletine dönmesi için izin verdiler.

Azerbeycan hududuna yaklaştıklarında, Ulama Paşa'yı ve Karaman Beylerbeyini Van kalesini muhasaraya me'mur ettiler. Zira Van kalesini tekrar kızılbaşlar geri almıştı.

Süleyman Han, Tebriz'e doğru yollarına devam edip cemaziülahir ayının sonlarında Şerh-i Gazan'a vardılar. Elkas Mirza'yı Tebriz'de tahta çıkarmak istiyorlardı. Fakat sonradan batıl mezhebi ve yalancılığı dolayısıyla Elkas Mirza'nın saltanata lâyık olmadığı anladılar. Zira Elkas Mirza, Sultan'a «bütün Acem beylerinin ve hanlarının Tahmasb'dan yüz çevirdiklerini, Acem diyarına hareket buyurdıkları takdirde hepsinin huzurlarına gelip itaat edeceklerini» bildirmişti. Halbuki Acem beylerinden hiç biri itaat etmediği gibi, Elkas Mirza'nın yanında bulunan Acem beyleri de Azerbeycan'a varılınca Şah Tahmasb tarafına firar eylediler. Bu yüzden Süleyman Han, Elkas Mirza'ya kırıp kararlarından vazgeçtiler. Van tarafına teveccüh eylediler.

Recep ayının onunda Van kalesine vardılar. On günlük bir muhasaradan sonra kale halkı —veri-azam Rüstem Paşa'nın da cehd ü gayretleriyle— eman isteyerek teslim mecbur oldular. Süleyman Han, kızılbaşlara, memleketlerine dönmeleri için izin verdiler. Kalenin muhafazasına, bu sırada defterdar olan Çerkes asıllı İskender Paşa'yı me'mur eylediler.

Süleyman Han, kış yaklaştığından Diyarbekir'e hareket ettiler ve şabanın başında Amid'e vardılar. Bu sırada kızılbaşların Erzincan taraflarına hücum ettikleri haberi geldi. Bunun üzerine üçüncü vezir Ahmed Paşa'yı bir miktar askerle kızılbaş gâilesini del'e

me'mur eylediler ve kendileri de ardından hareket bu-
yurdular.

Ahmed Paşa, Kemah'a varınca kızılbaş Osman Pa-
şa'nın ordusunun öncü kuvvetlerine rastladı. Allah'ın
yardımıyla kızılbaşları bozguna uğratarak mansur ve
muzaffer olarak geri döndü.

Bu sırada Süleyman Han da Harput'a varmışlar-
dı. Amid'e döndüler ve ikinci vezir Mehmed Paşa'yı
bir miktar askerle Bağdad'ı muhafazaya gönderdiler.

Elkas Mirza, Irak'ı Acem'i muhafazaya gönderdiler.
verilmesini rica etti. Ricası kabul edilince bir miktar
Kürt ve Türkmen asteriyle Acem diyarını İsfahan'a
kadar talan eyledi. Kardeşleri Behram ve Tahmasbın
çoluk-çocuğundan bir kısmını da esir etti. Sonra Kum
ve Kaşan taraflarını, Faris hududuna kadar yakıp
Bağdad'a döndü. Veziri Seyyid Azizullah ile Haleb kış-
lağında bulunan Süleyman Han'a kıymetli hediyeler
gönderdi. Süleyman Han da Seyyid Azizullah'a izzet
ü ikramda bulunup Elkas Mirza'ya da hil'atler gön-
derdiler.

Elkas Mirza, kışı Bağdad civarında geçirdi. Meşhe-
deyn'i ziyareti esnasında rafiziler ve mühlidiler gibi
hareket edince, ehl-i sünnet mezhebinden olan Sultanın
adamları yanından ayrıldılar. Elkas Mirza, kardeşin-
den korkup Kürdistan dağlarına sığındı. Fakat bir
müddet sonra Tahmasb onu yakalattırıp Kahkaha ka-
lesine hapsedirdi ve zehirleterek öldürttü.

Süleyman Han, Karaman'da bulunan şahzadeleri
Bayezid'i Haleb'e davet edip, kendileri avlanmak, ge-
zip dolaşmak için Hama ve Şiraz taraflarına gittiler.
Bir müddet sonra da döndüler. Bu esnada Iskender
Paşa, Hıy valisi Dünbüllü Han'ı bastı ve yanında bulu-

nan kızılbaşları kırıp bu bölgeyi tahrib ettikten sonra
Van'a döndü.

Bu hadiseden önce, Gürcü kâfipleri Erzenirum ci-
varını yağmalamışlar ve valisi Musa Paşa'yı da öldür-
müşlerdi. Musa Paşa, İsfendiyar soyundandı. Süley-
man Han, Gürcülerden intikam almak için Erzenirum
Beylerbeyini bir miktar askerle Gürcistan'a gönder-
diler. Bunlar varıp Gürcülerin elinden Perakan, Güngö-
Benak, Bertak, Germek Samava Aha kalelerini aldı-
lar.

Süleyman Han 956 baharında, cemaziülevvel ayı-
nın onunda Haleb'den ayrıldılar. Birecik varından Fl-
rat nehrini geçip cemaziülahirin yedisinde Adalu'ya
vardılar. Fakat sıhhatleri bozulduğundan Karadağ
yaylağına çıktılar. Bu sırada Gürcülerin yine azıkla-
rı haber alındı. Süleyman Han, üçüncü vezir Ahmed
Paşa'yı, Erzenirum, Dulkadır, Karaman askeri ve bir
mikdar yeniçeri ile Gürcistan'a gönderdiler.

Ahmed Paşa varıp önce Gürcülerin en müstahkem
kalelerinden biri olan Tortum kalesini muhasara ve
şiddetli bir savaştan sonra da fethetledi. Sonra Nihaç,
Emirahur, Akçakale, Eşkesor, Kanlıd kaleleriyle Gür-
cülere ait daha başka kaleleri de ele geçirdi. Ganimet
ve esirlerle o sırada Amid haricinde bulunan Süleyman
Han'ın yanına döndü.

Süleyman Han, Ahmed Paşa döndükten sonra, şev-
valin ikisinde saltanat merkezleri olan İstanbul'a doğ-
ru yola çıktılar. Zilkade'nin ortalarında İstanbul'a
vardılar. Bu sırada Nemçe kralı Ferendoş'un Erdel vi-
lâyetine taarruz edip bazı kaleleri Yanoşun oğlu İste-
fan'ın elinden aldığı haber alındı. Süleyman Han, Rum

İli Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya İstefan'ın yardımına gitmesini emrettiler.

Mehmed Paşa'nın fütuhata

Mehmed Paşa eyalet askerleriyle Tise nehri geçti ve ramazanın altısında önce (*) kalesini fethetti. Sonra Beçkerək, Arac ve Çenad kalelerini aldı. Erdel diyarının kalelerinden Lipve kalesinin önünde bir kâfir istihkâmna rastladı. Kâfirlerin hepsini kırıp Lipve kalesini aldı. Kalenin muhafazasına Ulama Paşa'yı me'nur eyledi. Sonra varıp bu diyarın merkezi olan Timaşvar'ı muhasara eyledi. Fakat kış bastırıldığından kaleyi alamadan Belgrad'a döndü.

Tam bu sırada, Segedin halkının kaleyi teslim etmek için haber göndermeleri üzerine on bin kâfirin yola çıktığını haber alan bu bölgenin muhafazasına me'nur Mihaloğlu Hızır Bey'in sür'atle hareket edip kâfirlerden önce kaleye vardığı haber alındı. Mehmed Paşa, kar kış demeyip yanında bulunan askerlerle Segedin üzerine yürüdü. Kâfirler kaleyi muhasara etmişlerdi.

Segedin'in kâfirler tarafından muhasara edildiğini haber alan Budin valisi Ali Paşa'da kalenin yardımına koştu. Mehmed Paşa'dan önce kaleye varıp Allah'ın yardımıyla kâfirleri perişan eyledi. Yoldayken durumdan haberdar olan Mehmed Paşa, Belgrad'a döndü. Bu hadise 958 (1551) yılında vuku buldu.

(*) Metinde bu kalenin adı yazılmamıştır.

Timaşvar'ın fethi

959 (1552) baharında Süleyman Han, üçüncü vezir Ahmed Paşa'yı bir mikdar kapıkulu askeriyile Timaşvar'ı fethetme gönderdiler. Ahmed Paşa, Rum İli Beylerbeyi Mehmed Paşa'yla recep ayında Belgrad yakınında bulundu. Beraberce Timaşvar üzerine yürüdüler.

Kâfirler tarafından Timaşvar müstahkem bir hale getirilmiş, içine ağırlık, mühimmat ve asker doldurulmuştu. İslâm askeri kaleyi bir ay kadar muhasara ettikten sonra kılıç zoruyla aldı. Sonra Lipve, Solmuş, Bernak ve Ebriş kaleleri fethedildi. Erdel hududuna kadar olan kâfir memlekeleri yağmalandı, kâfirlerin çocukları ve karıları esir alındı.

Tamlak, Kalnak, Şekuh ve Şemluk kalelerinin halkı kaçmış ve kaleleri boş bırakmışlardı. Bu kalelerden bazıları zaptedildi, bazıları da yıkıldı.

Budin valisi Ali Paşa, Sortuk kalesini muhasara etmişti. İslâm askeri yaklaşınca bura halkı da firar cylediler. Kaçanların hepsi takip edilip esir edildiler.

Sonra bu diyarın en müstahkem kalesi olan Eğri muhasara edildi. Muhasara kırk gün sürdü. Kış bastırıldığından kaleyi fethetmek mümkün olmadı. Civarı yağmalandıktan sonra şevvalin on yedisinde geri döndü. Ahmed Paşa, İstanbul'a dönünce Süleyman Han'ın iltifatlarına mazhar oldu.

İskender Paşa'nın İsmail Mirza'nın tuzağına düşmesi

Bu yıl içinde Şah Tahmasb'ın gönderdiği bir mikdar kızılbaş askeri Ahlat ve Erciş kalelerini alıp Adil-

cevaz'i da muhasara etti. Kale civarını yağmalayıp ahalisini de esir aldı. Süleyman Han, durumdan haberdar olunca Erzenirum valisi İskender Paşa'ya bir miktar yeniçeri gönderip bu bölgeyi muhafaza etlemesini emrettiler. İskender Paşa, yiğit ve mert bir kimseydi. Hile nedir bilmezdi. Bu yüzden Tahmasb'ın oğlu İsmail Mirza'nın kurduğu tuzığa düştü. İsmail Mirza, kış ortasında büyük bir kızılbaş ordusuyla gelip askerinin büyük bir kısmını pusuya koydu. Kendisi bir miktar askerle Erzenirum civarına vardı. İskender Paşa mütehevirane hareket edip üstüne vardı ve ufacık bir çatışmadan sonra peşine düşüp kovalmaya başladı. İsmail Mirza'nın pusu kurduğu yere varınca kızılbaşlar İskender Paşa'nın askerlerinin etrafını sardılar. Pek azı kurtulabildi.

Bu üzüntülü haber İstanbul'a ulaşınca Süleyman Han, vezir-i azam Rüstem Paşa'yı ordu-yu hümayunla doğuya gönderdiler, Rüstem Paşa, Aksaray'a varınca kış bastırdı. Bu yüzden geri dönmesi emredildi. O da dönüp kısı İstanbul'da geçirdi

İran sefersi

Süleyman Han 960 baharında, ramazan ayının yirmisinde (1553) Üsküdar'a geçtiler. Yenişehir'e vardıklarında şehzadeleri Bayezid huzurlarına geldi. Süleyman Han onu Rum İli'nin muhafızlığına me'mur eyleyip Edirne'ye gönderdiler. Kapıkulu askerine biner dirhâm ihşanda bulundular.

Rolvadin'e vardıklarında şehzadelerinden Selim Han gelip rikâb-ı hümayunlarını öptü.

Sultan Mustafa'nın katli

Şevvalim yirmisinde Ereğli yakınlarında Ak-öyük denilen yerde konakladıklarında, en büyük şehzadeleri Sultan Mustafa huzurlarına geldi. Sultan Mustafa Süleyman Han'ın enriyle katledilip na'şı Bursa'ya nakledildi ve İkinci Murad'ın türbesi civarına defnedildi. Sultan Mustafa'nın imrahoru ve ağalarından biri de öldürüldü. (13)

Sultan Mustafa'nın katline sebep Rüstem Paşa ile arasında olan düşmanlıktır. Rüstem Paşa, Süleyman Han'a oğlunun da'vâ-yı saltanatta bulunduğunu defalarca arzemiştir. Sonunda Süleyman Han buna inanmış ve olan olmuştur. Aslında bu hadise kadınların hilesi sonunda meydana geldi. Rüstem Paşa'nın zevcesi ve Süleyman Han'ın kızı Mihrimah Sultan'la, Sultan Bayezid'in anneleri birdi. Süleyman Han, Sultan Mustafa'yı veliaht tayin etmek istiyorlardı. Bu yüzden Mihrimah Sultan ve annesi Bayezid'i tahta geçirebilmek için Sultan Mustafa'yı ortadan kaldırmaya çalıştılar. Çünkü Süleyman Han'ın Sultan Selim'i tahta lâyk görmeyeceğini zannediyorlardı. Rüstem Paşa'yı bu işe onlar teşvik ettiler. O da fitne ve fesada başladı. Sonunda yukarıda zikrettiğimiz hadise meydana geldi.

Sultan Mustafa'nın katlinden sonra Süleyman Han, vezir-i azam Rüstem Paşa'yla üçüncü vezir Haydar Paşa'yı azlettiler. İkinci vezir Timaşvar fatihi Ahmed Paşa'yı vezir-i azamlığa yükselttiler.

Sonra Haleb'e varıp kısı burada geçirdiler. Yanlarında bulunan Sultan Selim'e, Maraş'ı, Rum İli askerine de Amasya ve Tokat'ı kışlak olarak tayin ettiriler.

Sultan Cihangir'in vefatı

Halçb'de buldukları sırada Sultan Cihangir vefat etti. Na'şını İstanbul'a göndererek kardeşi Sultan Mehmed'in yanına defnettirdiler. Sonra Tophane tarafında şehzadenin adına bir cami yaptırıldılar.

Bu sırada Mısır valiliğinden azledilen Ali Paşa rikâb-ı hümayuna vardı ve üçüncü vezirliğe tayin edildi.

Süleyman Han 961 cemaziülevvelinde (1554) Haleb'den ayrıldıklarında, ikinci vezirleri İbrahim Paşa'yı İstanbul'a gönderdiler. Kendileri Birecik yanında. Fırat nehri üzerine kurulan köprüden geçip Reha civarında konakladı. Şam Beylerbeyi Tekezade Mehmed Paşa ile Van hâkimi Ramazanoğlu Piri Bey gelip orduyu hümayuna katıldılar.

Sonra Süleyman Han, Amid'den ayrılıp Çapakçur yoluyla Erzenirum tarafına teveccüh eylediler. Yollar dar olduğundan yenileri talfesini önden gönderdiler. Harharik'e vardıklarında Diyarbekir valisi İskender Paşa, Kürt beyleriyle gelip orduyu hümayuna katıldı.

Süleyman Han, Haleb valisi Hızır Paşa'yı Arap diyarını, Basra valiliğinden ma'zul Kubad Paşa'yı da Erzenirum'u muhafazaya me'mur eylediler.

Karga Pazarı mevkiinde kapıkulu askerine zirh ve silâh dağıtıldı. Su Şehri menziliinde Rum İli Beylerbeyi Mehmed Paşa, Anadolu Beylerbeyi Ahmed Paşa ve Karaman Beylerbeyi Ali Paşa gelip orduyu hümayuna katıldılar.

Recebin on birinde Azerbeycan hududundaki Paşinin ovasına varıldı. Süleyman Han, Çoban köprüsünden geçmeyip Gürcistan tarafından Nahcivana tevecc-

cüh eylediler. Kars, Şüregil, Şaraphane ve Nilfirak'tan geçip şabanın on yedisinde Revan yakınlarına vardılar. Askerler etrafı yakıp yıktılar. Arpaçay mevkiinde Osmanlı ordusunun öncü kuvvetleri kızılbaşların öncü kuvvetlerine rastladılar. Kızılbaşları bozup çoğunu kılıçtan geçirdiler.

Ordu-yu hümayun, Aras nehri kıyılarına vardığında bir mikdar kızılbaş, Karaman askerinin bulunduğu tarafa hücum etti. Çoğu öldürüldü.

Karabağ'a varıldığında, akıncıların beyi Ömer Bey varıp dağlarda saklanan kızılbaşların çoğunu ele geçirdi. Çokca ganimet alıp selâmetle döndü.

Sonra ordu-yu hümayun Nahcivan'a vardı. Kızılbaşların sesi sadası çıkmıyordu. Askerler Nahcivan'ı ve Nahcivan'a beş günlük mesafede bulunan bölgeleri yağmalayıp tahrip ve ahalisini esir ettiler. Böylece Ahlat, Erciş ve Adilcevaz'ın intikamı alınmış oldu.

Süleyman Han, İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin Bey'i, bir mikdar Kürt askerleriyle Azerbeycan taraflarını yağma ve tahribe göndermişlerdi. Hüseyin Bey varıp Meraga ve Sehend'i yağmaladı. Dönerken, Tahtı Süleyman denen yerde Ebu'l-Feth Sultan, Ali Siltan, Hızır, İbrahim Kulu ve Halife adlarındaki kızılbaş beylerinin askerleriyle Bağdad üzerine varmak için toplandıklarını haber aldı. Allah'a tevekkül ederek üzerlerine yürüdü. Şiddetli bir savaş oldu. Allah'ın yar-dımıyla hepsini kırdı.

Süleyman Han, Aras nehrinden geçip de Bayezid kalesinin yakınlarında konakladıklarında, Hüseyin Bey'in kızılbaşları hezimetle uğrattığını haber aldılar. Çok memnun olup Hüseyin Bey'i, eyaletine ilâvede bulunarak mükâfatlandırdılar.

Dilbendi Çayı denilen yere varıldığında ordugâh- da büyük bir yangın çıktı. Çadırların ve ağırıkların çoğu yandı. Birçok insan ve hayvan telef oldu.

Hasan Kale civarına varıldığında Süleyman Han, Van valisine ve Kürt beylerine, memleketlerine dönmeleri için izin verdiler. Bu sırada İmadiye hâkimi Hüseyin Bey'in adamları kızılbaşlardan ganimet olarak alınan sancakları, murassa taçları, altınla işlenmiş bayrakları ve esirleri getirdiler. Süleyman Han da Hüseyin Bey'e hil'at, kılıç, kendi atlarından bir at ve eyaletine yeni toprakların ilâve edildiğini bildiren bir menşur gösterdiler.

Ordu-yu hümayun, şevvalin beşinde, Erzenirum civarındaki Sazlık denen yere vardığında, Şah Tahmasb'in Gürcistan'daki kalelere hücum ettiği haber alındı. Ahmed Paşa, bir mikdar kapıkulu askeriyile Şah Tahmasb galesini def'e gönderildi. Ahmed Paşa, Oltu kalesine varınca Şah Tahmasb'in kaçtığını öğrendi geri döndü.

Bu sırada Tahmasb'in elçisi Şah Kulu Ağa gelip sulh yapılmasını rica eyledi. Süleyman Han elçinin ricasını kabul ettiler.

Süleyman Han, şark seferine çıktıklarında, Osman Paşa'yı, Kürdistan askeriyile Kala-i Zalim'i fethe me'mur etmişlerdi. Osman Paşa uzun zaman kaleyi muhasara etti. Fakat alamañdan öldü. Bağdad valisi Mehmed Paşa muhasaraya devam edip Kala-i Zalim'i ve civarındaki Havrad, Nakud, Paske, Şemşiran ve Kızılca kalelerini aldı.

Kızılbaş beylerinden Yasak hâkimi Uğurlu Bey, Diyane hâkimi Mehmed Bey ve kendisine tabi olan iki bin aile, Siyave kallesi hâkimi Yusuf Bey, Burca ka-

lesi hâkimi Budak Bey ve Orman hâkimi Cihanşah Bey, Süleyman Han'a itaat ettiklerini bildirip kalelerinin anahtarlarını gönderdiler. Böylece Şehrizur ve Balkas eyaletlerinin fethi tamamlanmış oldu. Süleyman Han, bu bölgenin idaresini yakın adamlarından Murad Bey'e tevcih eylediler.

Süleyman Han, Sazlık denen bu menzilde bulunuyorken Rum İli Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya vezâreti, yeniçeri ağası Pertev Ağa'ya Rum İli beylerbeyliğini ve kapucubaşı Ferhad Ağa'ya da yeniçeri ağalığını ihsan buyurdular. İskender Ağa'ya da Maraş eyaletini verdiler. Bu yılın zilkade ayının başında Erzenirum'dan Sivas'a doğru hareket ettiler. Zilhiccenin üçünde Amasya'ya varıp kışı burada geçirmeye karar verdiler. Rum İli askerine kışlak olarak Karaman eyaletini tâyin ettiler.

Turgudca Bey'in Fransa Kralına yardımına gönderilmesi

Fransa kralı, İspanya kralına karşı Sultan'dan yardım istemişti. Süleyman Han, Karlı İli emiri Turgudca Bey'i bir mikdar sefine ile yardımına gönderdiler. Turgudca Bey, 961 recebinde kâfirlerin ülkesine girip on yedi ramazanda İşbite kalesini muhasara eyledi. Kara ve denizden yedi gün yedi gece kuşattığı kaleyi feth ve ahalisini esir etti. Sonra bu kaleyi Fransa kralına verip kendisi selâmet ve ganimetle döndü. Fransa kralı İspanya'ya girip birkaç kaleyi fethetti. Defalarca İspanya kralının ordusunu bozguna uğrattı. Çokca ganimet aldı ve İspanya ordusunun sancaklarını, topraklarını ele geçirdi. İspanya içlerine doğru yirmi mertha-

lelik bir mesafe katetti. Rasfladığı herşeyi yakıp yıkıp ganimetlerle geri döndü. Süleyman Han'a, kıymetli hediyelerle bir elçi gönderdi. Amasya'da buldukları sırada huzurlarına çıkan elçiye Süleyman Han izzet ü ikramda bulundular. Nemçe kralı Sincerhendü'nün fethi tebrik için gönderdiği elçi de geldi. Süleyman Han, her iki elçiyi de kıymetli hil'atlerle geri gönderdi. Bu sırada Erzenirum Beylerbeyi, Tahmasb'ın elçisi İşikagaşı Ferruhzad Bey'i huzurlarına göndermek için izin istedi. Sultan, elçinin gelmesine izin verdi. Amasya'ya gelen elçiye önce vezir-i azam Ahmed Paşa, daha sonra da üçüncü vezir Mehmed Paşa ziyafet verdiler. Süleyman Han'ın huzuruna çıkarılan elçi getirdiği hediyeleri takdim ettikten sonra Tahmasb'ın dostluk ve barış isteyen mektubunu tahtın önüne bıraktı. Süleyman Han, Tahmasb'ın sulh teklifini kabul edince elçi geri döndü. Askere, memleketlerine dönmeleri için izin verildi ve İstanbul'a doğru hareket buyruldu.

Sultan Mustafa olduğunu iddia eden birinin zuhuru

Süleyman Han'ın şark seferi sırasında Tuna sahilinde bulunan memleketlerin birinde bir şahıs zuhur edip kendisinin Sultan Mustafa olduğunu iddia etti. Durum İstanbul yakınlarına geldiklerinde Süleyman Han'a arz edildi. Üçüncü vezir Mehmet Paşa bir mikdar askerle bu gailiyi ortadan kaldırmak için gönderildi. Fakat daha önceden Edirne muhafazasına tayin buyrulan Sultan Bayezid, Dulkadroğullarından Niğbolu beyi Mehmed Han'ı, yanında bulunan askerlerle Sultan Mustafa olduğunu iddia eden şahsın üzerine

göndermişti. Mehmed Han üzerlerine gelince, bu şahsın yanında bulunanlar korkup dağıldılar. Mehmed Han'ın kumandanlarından Toyca, bu şahsı yakalayıp getirdi; adamlarından eline geçirebildiklerini de öldürdü.

Süleyman Han, 962 ramazanının ikisinde Üsküdar'daki Yeni Saray'a vardıklarında bu müfsid herifi bağılı olarak huzurlarına getirdiler. Teshir edildikten sonra öldürüldü.

Vezir-i azam Ahmed Paşa'nın katli

Süleyman Han, saltanat merkezleri olan İstanbul'a varduktan bir kaç gün sonra, âdet olduğu üzere vezirler arza girdiklerinde, zilkadenin üçünde, vezir-i azam Ahmed Paşa'nın katlini emir buyurdular. Ahmed Paşa, sıdkile hizmet ettiğünden katledildi. Rüstem Paşa, ikinci defa vezir-i azamlığa getirildi. Ahmed Paşa'nın katline kadınların hile ve düzenleri sebep oldu. Kadınların hilekârlığından Allah'a sığınırız.

Hind seferleri

Bu senelerde vuku bulan hadiselerden biri de Hind seferleridir. Hind ve Yemen limanlarının beyleri, Portukal keferesine karşı Sultandan yardım istemişlerdi. Zira Portukal mel'unu, bu bölgeye taarruz edip Hürmüz kalesini almış ve böylece Hind'den Basra'ya ve diğer limanlara kadar olan yolu kapatmıştı.

Süleyman Han, Kızıl Deniz kaptanı Pirî Bey'e yardımıma girmesini ve Hürmüz'ü kâfirlerin elinden almasını emir buyurdu. Pirî Bey, kalite, kalyon ve baştarde

cinsinden otuz sefineyle Babü'l-Mende'b'den Hind denizine çıktı. Bahr-ı Fars sahillerine varıp Misket kalesini Portukal keferesinin elinden aldı. İçinde bulunan kâfirleri de esir etti. Sonra Hüzmüz ve Berhas'ı yağmalayıp Basra'ya girdi. Bu sırada kendisini Portukal donanmasının aramakta olduğunu haber aldı. Bütün gemilerini çıkarmaya cesaret edemeyip üç gemiyle Basra'dan ayrıldı ve Süveys'e doğru hareket etti. Diğer gemileri Basra limanında bıraktı.

Pirî Bey, Bahreyn'e vardığından muhalif bir rüzgâr çıktı ve gemilerinden birini batırdı. Bu yüzden Cidde'ye iki gemiyle vardı. Buradan Mısır'a gidince, hiyanet ve hizmette kusur etmekle itham edilip katilî ne ferman buyruldu. Kaptanlık, Katif sancığından azledilip de Basra'da oturmakta olan Murad Bey'e tevcih olundu.

Murad Bey, kalan gemileriyle Basra'dan ayrılıp Süveys denizine gitmek istedi. Hüzmüz açıklarına gelince küffâr donanmasıyla karşılaştı. Şiddetli bir savaş oldu. Müslümanların çoğu şehid oldu. Murad Bey geçemeyip tekrar Basra'ya döndü. Durumu Haleb'de kişi geçirmekte olan Süleyman Han'a arzetti.

Süleyman Han bu vazifeyi Katibi mahlâsını kullanan divan katiplerinden Seydi Ali Çelebi'ye verdiler. Zira Seydi Ali Çelebi, derya ilminde ve diğer ilimlerde maharet sahibiydi. Süveys kaptanlığı hil'ati giydirilerek Basra'ya gönderildi. Seydi Ali Çelebi, Basra'ya varınca gemilerin mühimmatını ikmâl edip 961 şabanı (1554) başlarında on beş çekdiri ile Allah'a tevekkül edip denize açıldı. Despol ve Şiŝter sahilini takip etti. Hüzmüz boğazından geçince Portukal donanmasına mensup gemilere tesadüf etti. Defalarca kâfir gemile-

riyle muharebe etti. Bazen yendi bazen de yenildi. Gemilerinden altısı battı ve dokuz gemiyle kaldı. Bir müddet sonra Şehbar limanına, oradan da Gevader'e vardı. Buranın hükümdarı olan Celâleddin bin Dirhem Seydi Ali Çelebi'ye izzet ü ikrâmda bulundu ve bir mikdar da mühimmat yardımı yaptı. Hava ve kâfirlerin muhalefeti dolayısıyla Süveys denizine giremeyen Seydi Ali Çelebi, mecburen Hind denizine çıktı. Sonra «Mir'atü'l-Memâlik mine'l-Acayib ve'l-Çarayib» adlı risalesinde zikrettiği şeyler başına geldi. Biz bunların hepsini, söz uzar korkusuyla zikretmiyoruz. Seydi Ali Çelebi, bir müddet çeşitli ülkelerde dolaştı. Bu seyahati sırasında on sekiz müstakil padişah ülkesine uğradı. Her birinden Sultana hitaben yazılmış mektuplar aldı. Dört sene sonra, 964 (1556/1557) yılında, Edirne'de bulunan Süleyman Han'ın huzuruna vardı. Süleyman Han kendisine ikrâmda bulunup seksen akçe yevmiyeyle Dergah-ı Âli müteferrikahına tayin eylediler.

962 (1554/1555) yılında meydana gelen hadiseler

Budin Beylerbeyi Toyğun Paşa, eyaletinin askeriyele Kapuşvar'ı muhasara edip kılıç zoruyla aldı. Burası da İslâm ülkelerine katıldı.

Egre kâfirleri müslüman köyleri basıp yağmalıyorlardı. Serhad ümerâsından Veli Bey yolları üzerinde pusu kurup bir kısmını öldürdü, çoğunu da esir etti. Böylece müslüman köyleri şerhlerinden emin oldu.

İslavin ve Hırvat kâfirleri Kilis köylerini basıp yağmalıyorlardı. Kilis beyi Malkoç Bey bunları basıp çoğunu kırdı. İleri gelenlerinin bir kısmını da esir aldı. Esirlerden iki yüzünü Sultan'a gönderdi.

Cezayir Beylerbeyi Salih Paşa, Arap şeriflerinden birinin, İspanya kâfiri ile Mağrip diyarını istilâ etmek için anlaştığını, kâfirlerin gemilerinin denizden, bu şerifin adamlarının da karadan gelip Fas kalesini kuşattığını haber aldı. Askerlerinden bazılarını o sırada yanında bulunan gemilerle karadan kâfirlerin üzerine kENDİSİ de kalan askerlerle karadan kâfirlerin üzerine vardı. Şiddetli bir savaştan sonra kâfirleri perişan eyledi, kaleyi kurtardı. Sonra varıp Becâye kalesini muhasara etti. Burası Arapların en mühkem kalelerinden biriydi. Birkaç gün sonra, uzun zamandan beri kâfirlerin elinde bulunan bu kaleyi aldı. Muhafazası için gerekli tertibatı aldıktan sonra anahtarlarını müjdecilerle Sultan'a gönderdi.

Rus kralı, almış bin askerle İslâm ülkelerini yağmalamak için harekete geçti. Kırım hanı Devlet Giray, onu, kalabalık bir Tatar ordusuyla karşılayıp mağlup etti. Rus kralının adamlarından pek azı kurtulabildi. Giray Han, Sultan'a bir miktar esirle müjdeciler gönderdi.

Piyale Paşa'nın fütuhatı

Gelibolu sancığı beyi, kaptan-ı derya Piyale Bey donanmayla küffâr diyarına varıp Ciciye'ye bağlı Riçeyi fethetti. Burayı tahrip ettikten sonra Sandalçıka, Pavli ve Çetrül'ü de ele geçirip halkın bir kısmını esir aldı, bir kısmını da katleydi. Hisarları da tahrip etti. Bu sırada kâfirlerin kaptanı Anderya Toranın almış çekdiriyi Anaboli limanında bulunduğu nu haber aldı. Hemen o taraf doğru hareket etti. Fakat bir müddet sonra mel'unun Yalpuze adasına gidip

Kobta kalesi limanına sığındığını öğrendi. Bu yüzden varıp bu adamın kalelerinden Gızabe'yi zorla aldı. Sonra İspanya kâfirlerinin elinde bulunan Elife kalesine vardı. Fransızlar bu kaleyi almak için çok uğraşmışlar fakat almaya muvaffak olamamışlardı. Piyale Bey önce Kastilya kalesini fethetti. Sonra da Elife kalesi yakınlarında demir attı. Fransa kralının gönderdiği bir çekdiri gelerek Falya kalesinin fethedilmesi için yardım etmesini rica etti. Piyale Bey, Fransa kralının ricasını kabul ederek bu kalenin üzerine vardı. Ancak mühkem bir kale olduğundan fethedebilmek için uzun zamana ihtiyaç vardı. Kış yaklaşıyordu. Kale civarını yağmalayıp tahrip ettikten sonra İstanbul'a döndü.

Süleymaniye Camii'nin inşası

Süleyman Han'ın Eski Saray (Sarayı Atik) yakınlarında yaptırdıkları caminin inşası 965 (1557/1558) yılında bitti. Bu caminin inşasına 957 cemaziülahirinin yirmi yedisinde başlanmıştı. Caminin temelini Şeyhülislâm Ebu'ssuud Efendi atmıştı. Caminin etrafında dört medrese, bir darü'l-hadis, büyük bir imaret, bir daru's-şifa, bir mekteb ve bir de hamam yapıldı.

Cerbe zaferi

966 (1558/1559) yılında Kaptan-ı derya Piyale Paşa, almış çekdiri ile Akdeniz'e açıldı. Moton ve Koron arasında rastladığı büyük bir kâfir sefinesini zaptetti. Frenklerin durumunu öğrenmek için esirleri sorguya çekti. Esirler, Malta kâfirlerinin müslümanlardan korukup frenk krallarından yardım istediklerini, frenk kral-

ların da asker dolu sefineler gönderdiklerini, Mağrib Araplarının da Trablus beyi Turgut Paşa ile anlaşamadıklarından Malta kâfirleriyle ittifak ettiklerini bildirdiler. Piyale Paşa, durumu Sultan'a arzetti. Süleyman Han, Piyale Paşa'ya on çekdiri daha gönderdi. Fakat kâfirler karşı koymaya cesaret edemediler.

Yaz geçip de Piyale Paşa İstanbul limanına dönünce, küffâr gemileri Trablus sahillerini vurdular. Turgut Paşa durumu Sultan'a arzetti. Süleyman Han, Piyale Paşa'ya bahara kadar yüz çekdiri hazırlamasını emrettiler. Piyale Paşa, Sultan'ın emrini yerine getirip, hazırladığı donanmayla 967 recebinin yedisinde denize açıldı. Koyun Adası'na vardığında Turgut Paşa'nın gönderdiği bir grup gelip küffâr donanmasının Cerbe adasında bulunduğu ve Trablus'a hücum etmek istediğini bildirdi. Piyale Paşa, deniz kurtlarından Uluç diye ma'ruf olan Ali Reis'i, dil almak için birkaç çekdiriyle kâfir sularına göndermişti.

Ali Reis, rastladığı büyük bir kâfir sefinesini şiddetli bir savaştan sonra zaptetti ve esir aldığı kâfirlerle birlikte Kaptan-ı derya Piyale Paşa'ya getirdi. Piyale Paşa, kâfir sefinesini ve esirleri Sultan'a gönderdikten sonra Moton ve Koron tarafına hareket etti. Rodos sancağı beyi Kurdoğlu Ahmed Bey'le Midilli sancağı beyi Mustafa Bey, sefineleriyle gelip donanmaya katıldılar. Piyale Paşa, Moton limanında bir müddet kalıp donanmanın ihtiyacı olan şeyleri ikmâl ettikten sonra Mağrib'e doğru hareket etti ve Malta önlerinde demirledi. Karaya asker çıkarıp adayı tahrip edip yağmaladı ve bir miktar da esir aldı. Sonra yoluna devam edip iki gün sonra Cerbe adası yakınlarında demir attı. Gaziler geçeyi, ihadet ederek ihya ettiler ve

Allah'a, kendilerine yardımcı olması için tazarru' ve niyazda bulundular. Sabah olunca kâfir donanmasına hücum ettiler.

Kâfir donanması seksen beş gemiden mürekkebd. Bu gemilerin kırk dokuzu çekdiri, geri kalamı da barça, yani büyük gemilerdi. Müslümanların hücum ettiğini görünce mel'un kâfirler kaçmaya başladılar. Müslümanlar, hemen kâfir gemilerini takibe koyuldular. Rüzgârın yardımı ve kürekçilerin de gayretiyle kâfir gemilerine yetiştiler. Fakat mel'unlar, küffâr kalelerinden birinin limanına sığındılar. Piyale Paşa donanmayı ikiye ayırıp kâfirlerin üstüne iki taraftan hücum etti. Bazen toplar ve tüfeklerle, bazen de kılıç ve hançerlerle devam eden şiddetli bir savaş başladı. Akan kanlardan denizin rengi değişti. Sonunda Allah müslümanlara yardım etti de kâfir gemilerinden kırkını zapt ve mürettebatını da esir aldılar. Ayrıca ileri gelen kâfirlerden Anaboli kaptanı ve çocuklarını, Anderya Toranın oğlunu ve Cicilya kaptanı da esir ettiler. Kâfirlerden bazıları binbir güçlükle Cerbe adasına kaçabildi. Fakat kâfir gemilerinden hiç kurtulan olmadı. Kırkı zaptedildi, diğerleri de ya savaş sırasında, ya da karaya çıkarılarken battılar. Uzun zamandan beri kâfirler böyle bir hezimetle uğramamışlardı.

Piyale Paşa, kâfirleri perişan ettikten sonra Cerbe kalesini muhasara etmek istedi. Zira kâfirler burayı müslümanlardan almış ve muhafazası için içine yeterince mühimmat ve yedi bin de seçme asker koymuşlardı. Piyale Paşa, kaleyi denizden muhasara etti. Ancak ada civarındaki deniz çok sığ olduğundan gemiler ka-

leye yaklaşıyorlardı. Bu sırada Turgut Paşa bir mikdar eyalet askeriyeye yardımı geldi. Karaya büyük toplar ve çok sayıda asker çıkardılar. Kalenin etrafına lâğımalar açtılar. Ramazanın üçünde muhasara ve muharebe başladı. Birkaç gün sonra bin kâfir, yeniçeri metrislerinin üzerine çıktı. Bunlardan altı yüzü öldürüldü, geri kalanlar da kaçtılar.

Muhasara ve savaş takriben iki ay kadar devam etti. İki taraf da çok kayıp verdi. Pek az kâfir kaldı. Allah kalenin fethini kolaylaştırdı ve kale zilkadenin başında kılıçla muayyela alındı. Kaledeki savaşçılar öldürüldü. Kadınları ve çocukları esir edildi. Malları ve ağırlıkları da ganimet olarak alındı. Bu savaşta boğulanlardan ve esir alnanlardan başka otuz bin kâfirin öldürüldüğü mütevatirdir. Piyale Paşa, kalenin ihtiyacı olanı görüp muhafazası için de muthafızlar tayin ettikten sonra zilkadenin on beşinde selâmet ve ganimetle mansur ve muzaffer olarak İstanbul'a doğru hareket etti. Yolunun üzerinde bulunan kâfir adalarını da yağmaladı. Preveze limanında birkaç gün kaldı. Sonra yoluna devam edip 968 muharreminin dokuzunda İstanbul limanına girdi. Yanında mürettebatı bağlı, alemleri başaşağı gelmiş eli kâfir sefinesi vardı. İleri gelen esirleri Sultanın huzuruna çıkardı. Süleyman Han, esirlerin hapsedilmelerini emir buyurdu. Piyale Paşa'ya ve reislerine izzet ü ikrâmda bulunup hil'atler ve iktia'larına ilâveler ihсан eyledi. Fakat Piyale Paşa'ya ricasına ve bu kadar hizmetlerde bulunmasına rağmen vezirlik vermediler. Çünkü vezaret rütbesinin izzet ve

itibarı vardı. Piyale Paşa, Selim Han'ın cülusunda, Sa-kız'ı fethedince vezaret rütbesine nâil olabildi. (*)

Şehzadeler arasında ihtilâf başgöstermesi

965 (1557/1558) yılında Sultanın şehzadeleri Bayezid ile Selim arasında fitne zuhur etti. Fitnenin zuhuruna, Süleyman Han'ın Selim'i Saruhan'dan Konya sancığına, Bayezid Han'ı da Kütahya'dan Amasya sancığına nakletmeleri sebep oldu. Selim Han, Sultan'ın emrine boyun eğdi. Fakat Bayezid, Amasyaya gitmemek te diretti. Babasının emrine karşı gelip Kütahya'dan ayrılmadı. Süleyman Han, vezirlerine nasihat edici mektuplar yazmalarını emir buyurdu. Fakat Bayezid kendisine yapılan nasihatlere kulak asmadı. Bunun üzerine Süleyman Han, Bayezid'e nasihat etmesi için

(*) *Mezkur Piyale Paşa, 964'de harem-i hümayundan kaçıp başlık ile taşra çıkıp almış ikide Sinan Paşa yerine sancak pâyesiyile kapudan olup almış beşde kapudânlığına beylerbeyilik pâyesi zammolundu. Bu salde Cerbe'yi fethedip ve dört bin zinde kâfir ve üç fener sahîbi Anabolâ kapudânını getirip bu kadar hizmetten sonra beylerbeyilik pâyesi olalı iki yıldır. Bu defa vezaret pâyesi verilir ise tiz olmuş olup rütbe-i vezaret tedenni bulur deyü Sultan Süleyman Han teviz buyurmayıp reva görmediler. Lâkin riayeti, mürad-ı Hümayun olmağla vafır ihсан ve terahîtiler ile tevkirden sonra şehzadeleri Sultan Selim Han'ın Geohier-Han nam duhterini kendüye tevric buyurdular. Beş sene sonra rütbe-i vezaret inayet olundu. Bu pâyelerin izeti ve itibarı ol asırda bu minval üzere idi. Bu asırda pâyeler mebzul olup itibar kalmamağla bir vezirin sancak beği kadar vektarı kalmadı. Her kesretin muktezası zilletidir. (Kâtip Çelebi, Tuhfetü'l-Kibar fi Esfârü'l-Bihar, sh: 78, İstanbul, 1329)*

ikinci vezir Pertev Paşa'yı gönderdiler. Bayezid'in şüphelenmesine mani olmak için Selim'e üçüncü vezir Mehmed Paşayı yolladılar. Selim, Mehmed Paşa'yı ağırlayıp izzet ü ikrâmda bulundu. Bayezid ise Pertev Paşa'ya sert bir şekilde muamele etti. Onu, birkaç gün sonra huzuruna kabul etti. Pertev Paşa huzuruna çıkınca da «İstanbul ülemâ ile doludur. Sultan niçin onlardan, birini göndermedi ki davâmızı dinlesin. Delillerimizi ileri sürelim ve onun bu meselede ne düşündüğünü öğrenelim» şeklinde kırıcı sözler söyledi. Sonra onu kalbi kırık olarak geri gönderdi. Bundan sonra kendisi de Kütahya'da oturmaya cesaret edemeyip üzgün ve ağlayarak Amasya'ya doğru hareket etti.

Süleyman Han, Bayezid'i teselli için büyük oğlu Orhan'a Çorum, diğer oğlu Murad Han'a da Canik savağını tevcih buyurdular. Bayezid, Engürye'ye vardığında, Anadolu Beylerbeyi Cenabîzade Ahmed Paşa tarafından karşılandı. Ahmed Paşa, Bayezid'e izzet ü ikrâmda bulundu. Çorum'a da varınca Rum İli Beylerbeyi Ali Paşa'dan büyük hürmet gördü. Ali Paşa, ayrıca kendisine çeşitli hediyeler verdi. Cenabîzade Ahmed Paşa Kütahya'ya döndü.

Bayezid Amasya'ya varınca inadında devam edip fitne ve fesat çıkarmaya başladı. Etrafına bir sürü eşkıya topladı. Meclisinden akıllı kimseleri, kendine öğüt verenleri uzaklaştırdı. Aksak Seyfeddin ve Kuduz Ferhad gibi cühelâ ve süfehâdan olan kimseleri meclisine aldı. Bunlar «babanız artık kocamış bir ihtiyardır. Fırsatı kaçırmayınız. Çünkü tahtı Selim'e bırakmak istiyor. Bunun için de onu saltanat merkezine yaklaştırdı. Sizi ise saltanat merkezinden uzaklaştırdı.

di» gibi boş sözlerle Bayezid'i isyan etmesi için tahrik ettiler. Bayezid de onların boş sözlerine kulak verip hiç bir sebep yokken Amasya'dan çıkıp Tokat'a doğru hareket etti. Rum İli Beylerbeyi Ali Paşa'ya da, Sivas'a varıp avlanmak istediğini bildirip kendisinin de huzuruna gelmesini emretti. Maksadı Sivas'ı istila etmektir. Ali Paşa, Bayezid'in esas maksadını anlayıp av zamaınının geçtiğini, kendisinin de, Sultanın izni olmadan kaleden ayrılamayacağını bildirdi. Bayezid'in de eyaletine dönmemesinin uygun olacağını arzetti.

Bayezid, me'yus olup Amasya'ya döndü. Bir gün gezmek istiyormuş gibi yaparak Amasya kalesine çıktı. Kale dizdarını ve muhafızları dışarı atıp yerlerine kendi adamlarını koydu. Sonra kârdeşi Selim'e, tehdid ve saçna sapan sözlerle dolu mektuplar göndermeye başladı. Kendisiyle savaşmak için asker topladığını bildirdi. Selim, bu mektupları babası Süleyman Han'a gönderiyordu.

Süleyman Han, yumuşak davranıp iyi muamele ettikçe Bayezid'in inad ve azgınlığının arttığını, eğer bu meseleyi ihmâl ederse büyük bir fitne çıkacağını kesin olarak anladı. Gailisini ortadan kaldırmak için hazırlanmasını emir buyurdu. Bizzat kendileri de Üsküdar'a geçti. Anadolu Beylerbeyi Cenabî Ahmed Paşa'ya, Karaman Beylerbeyi Solak Ferhad Paşa'ya, Maraş Beylerbeyi Lala Ali Paşa'ya ve Adana hâkimi Ramazanoğlu Piri Paşa'ya haber gönderip eyaletlerinin askerleriyle Selim'e katılmalarını ve Konya'da toplanmalarını emir buyurdu. Bunların hepsi, emri âli mucibince Konya'da Selim'in yanında toplandılar.

Selim Han, durumdan haberdar olunca civardaki beylere haber göndererek Bayezid'in Acem diyarına kaçmasına mani olmalarını istedi. Sivas'a varınca, vezir Mehmed Paşa'yı önden Erzenirum'a gönderdi. Erzenirum Beylerbeyi Ayaş Paşa'nın eyaletinde toplanan Karaman, Sivas ve Diyarbekir ümerâsı Bayezid'in ardına düştüler. Aras nehri yanındaki Pasin ovasının Kara dere denilen mevkiinde Bayezid'e yetiştiriler. Bayezid'in askerini bozup tuğ ve alemlerini ele geçirdiler. İleri gelen adamlarından, sipahi ağası mesabesinde olan Ferruh Ağa'yı da esir edip Selim Han'a gönderdiler. Kağızınan derbendinden Acem diyarına girmeye kadar Bayezid'i takip ettiler. Sulhu bozmamak için Acem sınırını geçmeyip Erzenirum civarındaki Çermik ovasında bulunan Selim Han'ın yanına döndüler. Selim Han, bunlara ihsanlarda bulunduktan sonra Pasin ovasında toplanmalarını ve hududları muhafaza etmelerini emretti. Kendisi Amid'e gidip Erzenirum Beylerbeyi Ayaş Paşa'yı huzuruna çağırdu ve Bayezid'e yardım ettiği, Acem diyarına kaçmasına mani olmadığını —bunu yapmaya muktedir iken— için katledilmesini emretti. Eyaletini Toygun Paşa'nın kardeşi Mustafa Paşa'ya verdikten sonra 967 safere (1559) başlarında Haleb'e gelip durumu Sultana arzetti. Süleyman Han, Rum İli Beylerbeyi Mustafa Paşa'nın evaletiyle Mardin'de kışlamasını, Selim Han'ın da Konyaya dönüp, askere memleketlerine dönmeleri için izin vermesini emir buyurdu.

Rüstem Paşa, kardeşlerin arasını açıp fesada sebep olduğu için Lala Mustafa Paşa'ya çok kızdı. Onu Selim'in yanından ve hizmetinden ayırmak istedi. Sultan'a Pojudğa sancağına tayin edilmesini arzetti. Lala

Bayezid'in mağlûp olarak firar eylemesi

Bayezid de Türkmen eşkıyasından topladığı atlı ve yaya on beş bin kişi ile üzerlerine vardı. Amasya, Tokat, İskilip, Sonusa, Niksar, Sinop ve Ankara zenginlerinden üçüncü olarak aldığı para ve malları etrafında toplanan bu eşkıya güruhuna dağıtmışlardı. İki ordu 966 şabanın yirmi ikisinde Konya ovasında karşılaştılar. Akşama kadar savaştılar. Fakat galip, mağlûp belli olmadı. Ertesi gün öğleye kadar savaştılar. Lala Mustafa Paşa'nın gayretleriyle Bayezid'in askerleri bozuldu. Bayezid, yanında kalan askerle Amasya tarafına firar eyledi. Yaptığına pişman olmuştu. Fakat pişmanlık bir fayda vermedi. Babasına defalarca affedilmesini isteyen, özür dileyen mektuplar gönderdi. Fakat Sultan cürmünü affetmedi. Bir rivayete göre Lala Mustafa Paşa geçitleri tutmuştu. Bayezid'in mektuplarından bazılarının Sultan'a ulaşmasına mani oldu, bazılarını da tahrif ederek Sultan'a gönderdi. Böylece efendisi Selim'in işini kolaylaştırdı.

Süleyman Han, üçüncü vezir Mehmed Paşa'yı bir mikdar yeniçeri ve kapıkulu askerleriyle, Rum İli Beylerbeyi Kızıl Ahmedlü Mustafa Paşa'yı da eyalet askerleriyle Selim Han'a gönderdi ve varıp Bayezid gailisini defetmelerini emir buyurdu. Selim Han, ramazanın yedisinde Konya'dan çıkıp Amasya üzerine yürüdü. Bayezid de Amasya'dan çıkıp Acem diyarına doğru kaçmaya başladı. Yanında on iki bin kişi vardı. Yolda, Basra Beylerbeyliğinden ma'zul Toygun Paşa'nın kardeşi Malatya beyi Mustafa Paşa'ya ve Ayıntap emiri Hüsvrev Bey'e rastladı. Bayezid'in askeri çok olduğundan ikisi de yenildi.

Mustafa Paşa önce Pojudğa sancağına, sonra da Tımaşvar eyaletine tayin edildi. Oradan da Van eyaletine naklolundu.

Bayezid, çocukları ve on iki bin civarındaki adamı ile Revan'a varınca, Şah Tahmasb, Horasan bölgesindeki bazı yerleri fethetmekle meşgul olduğundan Revan hâkimi Şah Kulu Siltan tarafından karşılandı. Şah Kulu, durumu Tahmasb'a arzetti. Tahmasb, Kazvin'e dönüp Bayezid'e memleketine girmesi için izin verdi. Bayezid'le Tahmasb, 968 saferinin yirmi üçünde (1560) Kazvin ovasında karşılaşıp kucaklaştılar. Tahmasb, Bayezid'e hüsn-ü muamelede bulunup gönüllünü hoş eyledi. Bayezid, Safeviler bahsinde zikredildiği gibi, 15 muharrem 969 da çocuklarıyla birlikte katlolunana kadar Şah Tahmasb'ın yanına kaldı. Kendisinin ve çocuklarının na'şları nakledilerek Sivas'a defnolundu.

968 şevvalinin yirmi altısında veziri azam Rüstem Paşa vefat etti. Yerine üçüncü vezir Semiz Ali Paşa tayin edildi.

969 (1561/1562) yılında Bayezid ve çocuklarının na'şları Acem diyarından gelip Sivas'a nefnedildi.

Malta muhasarası ve Turgut Paşa'nın şehadet

Süleyman Han, 972 (1564/1565) yılında, Kızıl Ahmedlü Mustafa Paşa'yı, donanma-yı hümayundaki askere serdar tayin edip kaptan-ı derya Gazi Piyale Paşa ile küffâr sularına gönderdiler. Mustafa Paşa ve Piyale Paşa varıp şevval ayının başlarında Avlonya limanını

da donanmayı demirlediler. Sonra buradan ayrıldılar ve dört gün yol alıp Malta adasına vardılar. Adanın batısında demirleyip Marsa Şuluk limanına girdiler, karaya asker çıkardılar. Asker, Bey Bahçesi denilen yere vardığında üzerlerine sekiz yüz atlı, birkaç yüz de piyade kâfir askeri hücum etti. Şiddetli bir savaş oldu. Kâfirler bozuldular. Çoğu öldürüldü. Bir kısmı da kaçıp kaleye sığındı. Sonra, limanın ağzındaki Santa Maria adlı kale muhasara edildi. Toplarla dövülen ve defalarca hücum edilen kale yirmi dört gün mukavemet etti. Nihayet zilkadenin yirmi dördünde yürüyüşle alındı. Muhafızları katledildi. Öldürülen kâfirlerin sayısı on bin dört yüzü buluyordu. Trablus valisi Turgut Paşa da muhasara esnasında on üç çekiri ile yarıduma geldi. Fakat muharebe sırasında başına top güllesi isabet etti. Dört gün kadar baygın bir şekilde yatıktan sonra fetih günü şehadet rütbesine erdi. Fetihden sonra cenaze namazı kılındı ve na-şı gemilerinden beş çekiriyile Trablus'a gönderilip orada defnolundu. Kabri-şerifi ziyaretgâhdır.

Santa Maria'nın fethinden sonra, zilkadenin yirmi altısında Malta kalesi muhasara edildi. Kaledekiler günlerce mukavemet ettiler. Kale çok muhkemdi. Kış da yaklaşmış, asker in erzağı azaldığından iş zorlaşmıştı. Muhasaranın kaldırılmasına karar verildi. Adadaki köyler, kiliseler, bahçeler ve bağlar yağmalandı. Sonra gemilere binip yolları üzerindeki adaları da yağmalayarak İstanbul'a döndüler.

Sigetvar seferi

Serhadlerde bulunan ümerâ, Sultan'a. Nemçe kralının ahdini bozup memâlik-i mahrusa'ya tecavüz et-

tiğini arzetttiler. Süleyman Han, askerini toplanmasını ve sefer için hazırlanılmasını emir buyurdular. Vezir-i azam Semiz Ali Paşa 972 zilkadesinde vefat etmiş ve yerine ikinci vezir Sokullu Mehmed Paşa tayin olunmuştu. Pertev Paşa ikinci vezir, Ferhad Paşa üçüncü vezir, Ahmed Paşa dördüncü vezir, Kızıl Ahmedlü Mustafa Paşa da beşinci vezirdi. Rum İli Kazaskeri Hamid Efendi, Anadolu Kazaskeri de Perviz Efendiydi. Yeniçeri ağalığında Ali Ağa bulunuyordu.

Süleyman Han, 973 şevvalinin dokuzunda (1566), yukarıda zikri geçen devlet erkânı ile saltanat merkezleri olan İstanbul'dan ayrıldılar. Halkalı Pınar'da konakladıktan sonra Edirne'ye vardılar. Edirne'de üç gün kalıp Filibe yoluyla Sofya'ya hareket ettiler. Belgrad sahrasına vardıklarında, Rum İli Beylerbeyi Kızıl Ahmedlü Mustafa Paşa, Karaman Beylerbeyi Süleyman Paşa, Erdel kralı İstefan Voyvodo gelip askerleriyle ordu-yu hümayuna katıldılar. Belgrad yanındaki Sava ve Ösek yanındaki Drava nehirlerini kurulan köprülerden geçip Ağustosun beşine tesadüf eden 974 muharreminin yirmisinde (1566) Sigetvar kalesinin kuzey tarafına vardılar. Aynı gün, kaleyi muhasara etmeye başladılar. Üçüncü vezir Ferhad Paşa, Anadolu Beylerbeyi Zal Paşa ile kaleyi güneyden, beşinci vezir Mustafa Paşa kardeşi Rum İli Beylerbeyi Ahmed Paşa ile doğudan muhasara ettiler. Diğer ümerâ ve vüzerâ da kalenin öbür tarafını kuşattılar. Kalâdekilerle müslüman askeri arasında şiddetli bir savaş başladı.

Süleyman Han, Budin Beylerbeyi Mustafa Paşayla, Karaman Beylerbeyi Süleyman Paşayı eyaletleri

askeriyle, Nemçe kralına karşı ordu-yu hümayunu müdafaya gönderdiler. Köstendil beyi Mehmet Han'ı da Sigetvar'a doğru akan nehrin karşı yakasını muhafaza ya me'mur ettiler. İkinci vezir Pertev Paşayı da bir miktar azab, yeniçeri askeri ve gureba bölükleriyle Göle kalesini fethetmişlerdi. Ardından Erdel kralı İstefan'ı, Tımaşvar Beylerbeyi Mustafa Paşayı eyalet askerleriyle, Boğdan, Eflak askerini ve Kırum Han'ının Sultan'a hizmet için gönderdiği kazak askeri ve tatar beylerini yardıma gönderdiler. Bunlar Pertev Paşayla Göle kalesini muhasara ettiler

Süleyman Han'ın vefatı

Ordu-yu hümayun ise muharremin yirmi altısında Sigetvar'ın dış kalesini almıştı. Sigetvar'ın etrafında üç sur vardı. Bunlara Parқан denirdi. Saferin dördünde de ikinci kale alındı. Müslümanlar ikinci kaleyi alırken çok şehid verdiler. Bir müddet sonra da üçüncü kale alındı. Kâfirlerin elinde sadece iç kale kaldı. İslâm askeri iç kaleyi almak için çok gayret gösterdi. Bu sırada Süleyman Han hastalandı. Gün geçtikçe hastalıkları şiddetlendi. Hastalıklarına hiç bir ilaç iyi gelmedi. Muhasaranın otuz birinci günü, 974 saferinin yirmi ikinci gecesi, saat dokuz buçukta veda-i alemini fani buyurdular. Vezir-i azam Sokullu Mehmed Paşa aldığı tedbirlerle Sultan'ın vefatını askerden sakladı. Na'şalarını techiz ve tekfinden sonra geçici olarak otağ-ı hümayunun dahiline defnettirdi. Askere maneviyat verip Sultanın kalenin fethini arzu buyurduğunu bildirdi. Kale, Sultan'ın vefat ettiği gecenin ertesi, yani saferin yirmi ikinci günü fethedildi. İçindeki as-

kerler katlolunup kale kumandanı Zirnîk çocukları ve ileri gelen adamlarıyla esir edildi. Kale halkının çocukları ve kadınları esir alınıp malları yağmalandı. Kalenin dahilinde, içinde barut bulunan sarp bir burç vardı. Fethin ertesi günü bu burca ateş düştü ve binaların taşları ve havaya uçan ağaçlar birçok İslâm askerinin şehid düşmesine sebep oldu.

Sokullu Mehmed Paşa, beşinci vezir Mustafa Paşa'yı ve kardeşi Rum İli Beylerbeyi Şemsî Ahmed Paşa'yı bir mîkdar yeniçeri ve kapıkulu askeriyle Sigetvar'a bağli kalelerden Bobofçayı fethettiler. Bu kale Sigetvar'a bir buçuk günlük mesafede idi. İslâm askerinin geldiğini duyan kale halkı, kaleyi boşaltıp dağlara sığınmışlardı. Bui yüzden kale savaşmadan alındı. Muhafazası için lüzumlu olan tertibat alındıktan sonra ordugâha döndü.

Bu sırada Pertev Paşa'nın Gölle, Bake ve Ulağış kalelerini fethettiğini bildiren müjdeciler geldi. Sokullu Mehmed Paşa, Sigetvar kalesini tamir ettirip muhkem bir hale getirdikten sonra idaresi için emir ve kadi, muhafazası için de dizdar ve muhafızlar tayin etti. Yapılması gereken bütün işlerini tamamladıktan sonra dönmeye karar verdi.

Sultanın na'şını bir arabaya koydurdu. Her gün aldığı güzel tedbirlerle Sultanın vefatını askerden ve devlet ileri gelenlerinden saklamaya muvaffak oldu. Kurbanlar kestirip Sultan sıhhati kavuştuğu için fakirlere dağıttıyordu. Sultanın hastalığını iyileştirdiklerinden dolayı tabiblere hil'atler veriyordu. Her gün arz için Sultanın huzuruna giriyor ve Sultanın tevcih buyurduğu vazifeleri, azilleri tebliğ ediyordu. Sultanın henüz tam sıhhat bulmadığı için oturamadığını, bu yüz-

den araba ile gittiğini ilân edip, bazı günler Sultanın na'şını arabada oturmuyormuş gibi gösteriyordu. Sultan'ın alayını da, sağlığında olduğu gibi tanzim ettirmişti. Asker arabanın etrafını çevirmişti. Solaklar önünde yürüyorlardı. Veziri-azam her menzilde Sultanın huzuruna arza giriyor ve çıktığında Sultanın askere yaptığı terakki ve ihsanları bildiriyordu. Süleyman Han'ın vefatından kırk sekiz gün sonra Selim Han Belgrad yakınlığında ordu-yu hümayuna vasil oldu. Sokullu Mehmed Paşa bu ana kadar Sultan'ın vefatını gizledi. Sultanın vefat ettiği gece Selim Han'ı çağırarak için acele olarak bir haberci göndermişti.

Merhûm Süleyman Han, Sigetvar seferine çıkmadan önce kaptan-ı derya Gazi Piyale Paşa'yı Sakız adasını fethetmişlerdi. Sakızlılar itaat edip cizye veriyorlardı. Ancak nifak çıkarmaktan. Frenklere yarıdım etmekten ve tücar gemilerini soymaktan da geri kalmıyorlardı. Bu adaya da Venedik'de olduğu gibi on iki bey hükmediyordu.

Piyale Paşa, 973 (1566) baharında denize açıldı. Sakız adasının karşısına düşen Çeşme önlerinde demirledi. Sakız beyleri, Piyale Paşa'ya bir elçi gönderip hediyeler takdim ettiler. Piyale Paşa hediyelerini kabul etmedi ve elçiye de gazaplandıktan sonra «ben Sultan'ın kaptanıyım. Sakız beyleri huzuruma gelmekten ar etdikleri için mi ne idüğü belirsiz bir kâfiri gönderiyorlar. Ben onların ne durumunda olduklarını öğrendim. Dönüşte inşallah Padişahımıza arz edip gelecek sene büyük bir donanmayla gelirim. Adayı ellerinden alıp kendilerini asarım. Çoluk çocuklarını da esir ederim. Böylece şerlerini defetmiş, müslümanlara zarar vermelerine de

mâni olmuş olurum» dedi. Elçi, Sakız beylerine Piyale Paşa'nın tehditlerini ulaştırınca büyük bir korkuya kapıldılar. Çeşitli hediyeler hazırlayıp girap ve kayıklarına binerek Piyale Paşa'nın huzuruna çıktılar. Piyale Paşa hepsini yakalayıp İstanbul'a gönderdi. Sonra adayı savaşmadan aldı. Halkına eman verdi. Adaya, bey, kadı ve dizdar tayin edip muhafazası için de askerler koydu. Camiler ve mescidler yaptırarak burayı bir müslüman memleketi haline getirdi. Sultan'a müjdeciler gönderdi. Müjdeciler varıp Sigetvar'da bulunan Sultan'a müjdeyi verdiler. Sultan buna çok memnun oldu.

Piyale Paşa, Sakız'ın fethini tamamladıktan sonra demir alıp Polya üzerine vardı. Bu diyarı yağmalayıp köylerini tahrip etti. Birkaç kalesini de fethetti. Çokca ganimet aldı. Selamet ve ganimetle, yeni Sultandan birkaç gün önce İstanbul'a döndü. Selim Han, Piyale Paşa'yı vezârete tayin edip kendilerine de akraba edildikçe Piyale Paşa 975 (1567/1568) yılında kaptanı deryalıktan ayrılıp üçüncü vezir oldu. Altı sene divan vezirliğinde kaldı. Bundan sonra iki kere donanmaya serdar tayin edildi. 981 (1573/1574) yılında, Sultan Selim'in saltanatının son yıllarında vefat edene kadar izzet ü itibar içinde yaşadı. Kasımpaşa'da yapıldığı caminin hazinesine defnedildi. Birçok hayratı vardır. Din ve devlete büyük hizmetlerde bulunmuştur. Allah rahmet eylesin.

Sultan Süleyman Han'ın vezir-i azamları

Pîri Mehmed Paşa; Sultan Selim Han'ın vezirleri arasında zikredildi.

İbrahim Paşa; Frenk asıllı bir köle idi. Süleyman Han, Kefe sancağında bulunuyorlarken —dedeleri za-

manında—ümerâdan biri tarafından hediye edilmişti. Hizmetlerinde bulunarak yetiştirdi. Doğruluk ve sadakatle hizmet ettiğinden Sultanın yakınları arasında girdi. Hikâye edildiğine göre Sultanın tırnaklarını keser, ellerini ve ayaklarını yıkadığı suyu mübarek sayıp içerdi. Sultan, tam bir sadakat ve dürüstlikle hizmet eden İbrahim Paşa'yı çok sevdi ve diğer hizmetkârlarına reis tayin etti. Bir an olsun Sultanın yanından ayrılmazdı.

Süleyman Han tahta çıktıklarında İbrahim Paşa'yı da has odabaşılığa tayin ettiler. Üç sene sonra, 929 (1522/1523) yılında da Pîri Paşanın yerine vezir-i azamlığa getirdiler. Hikâye edildiğine göre Pîri Paşa, Süleyman Han'ın vezir-i azamlığa İbrahim Paşa'yı getirmek istediklerini haber almıştı. Bir gün Süleyman Han, Pîri Paşa'ya «İbrahim'i yüksek bir mevkie getirmek istiyorum. Sen ona hangi mevkii münasip görürsün» diye sormuşlar. Pîri Paşa da «ona ancak benim makamım, yani vezir-i azamlık layıktır» şeklinde cevap vermişler. Süleyman Han bu cevabı pek beğenmiş ve Pîri Paşa'ya azlından sonra büyük haslar ihсан eylemişler.

İbrahim Paşa, Süleyman Han tarafından 942 ramazanının yirmi üçüncü gecesi katlettilene kadar başına buyruk olarak vezir-i azamlık yaptı. Vezâret müddeti on üç senedir. Nasıl ve neden öldürüldüğü zikredilmemiş. Sarayına defnedildi. Bir rivayete göre cesedi denize atılmıştır. Diğer bir rivayete göre de gizlice saraydan çıkarılan na'şî müstüman mezarlıklarından birine defnedilmiştir.

Akıllı ve Bermekler gibi cömert bir vezirdi. Zamanında yapılan gazalarda ve fetihlerde büyük hissesi vardır. Ancak gençlik ve tecrübesizliği, kötü kişileri dost

edinmesi helâkine sebep olmuştur. Allah günahlarını affetsin.

Ayas Paşa; İbrahim Paşa'nın yerine vezarete getirildi. Arnavud asıllıydı. Sultan Selim Han'ın sarayında yetişti. Yeniçeri ağalığıyla taşraya çıkarıldı. Sonra sırasıyla Rum İli Beylerbeyi, üçüncü vezir ve ikinci vezir oldu. İbrahim Paşa'nın katlinden sonra da vezir-i azamlığa getirildi. Körfos'u fethetmek için sefere çıktığında, aldığı güzel tedbirlerle Avlonya'nın kolayca alınmasını temin etti. 944 zilhiccesinde vefat edene kadar vezarete kaldı. Akıllı ve adil bir vezirdi. Büyük vakıfları ve hayratı vardır. Vakıfları hâlâ soyundan olan kimseler tarafından idare edilmektedir. Ayas Paşa, kadınlara fazla düşkündü. Vefatında yirmi evladı vardı.

Lütfi Paşa; Ayas Paşa'nın yerine vezarete getirildi. Arnavud asıllıydı. Saraydan yetişti ve ağalıkla taşra çıkarıldı. Sonra Rum İli'ndeki sancakların birine tayin edildi. Önce beylerbeyi sonra da vezir oldu. Sultan'ın kızkardeşiyle evlenmek şerefine nâil oldu. Ayas Paşa'nın vefatından sonra da vezir-i azamlığa getirildi. Din ü devletle büyük hizmetleri oldu. Asabi mizaçlı olduğundan ve Sultan'ın kızkardeşiyle de geçinemediğinden 947 yılında vezaretten azlolundu. Sultan'ın kızkardeşinden de ayrılıp Edirne yakınlarındaki Diemetoka'da bulunan sarayına çekildi. Sultan'ın izniyle hacca gitti. Takriben 970 tarihinde vefat edene kadar ma'zul kaldı. Bir rivayete göre de 950 yılında vefat etmiştir. Nahiv, sarf ve fıkıhtan biraz anlardı. Ancak kendini büyük bir alim gibi görürdü.

Hadım Süleyman Paşa; Lütfi Paşa'nın yerine vezarete getirildi. Tavaşidendi. Vezaretle taşraya çıkarı-

lıp Şam hududunu muhafazaya me'mur edildi. Mısır valiliğine getirildi. Süveys'ten Yemen ve Hind limanlarına yardım için gönderildi. Önce Aden'i, sonra da Zebid'i zulümle ve kan dökerek aldı. Bu hadise mahallinde zikredilmiştir. Mal ve asker kaybına sebebiyet vermeye suçlanmasın diye Sultana, Yemen'i fethettiğini söyledi. Hind limanlarında kötü şöhreti yayıldığından bu bölgede bulunan limanların hâkimleri kendisiyle görüşmediler. Bir menfaat sağlamadan, bir zararı defetmeden eli boş olarak döndü. Dönüşte Zebid'i zulümle alıp halkının mallarına el uzattı. İstanbul'a varınca zulüm ve haksızlıkla aldığı bu malları Sultan'a takdim etti. Lütfi Paşa'nın 947 tarihinde azlı üzerine vezir-i azam oldu. Dıvan-ı hümayunda Hüsrev Paşa'yla münakaşa edip de bıçak çekene kadar vezârette kaldı. Bu edepsizliğinden dolayı 951 yılı başlarında azledildi. Azledildikten kısa bir müddet sonra da öldü.

Hadım Süleyman Paşa, korkak, zalim, kandökücü ve zorba bir vezirdi. İhtişamı çok severdi. Bin tane ziynet eşyalarıyla süslenmiş kölesi vardı.

Rüstem Paşa; Hadım Süleyman Paşa'nın yerine vezarete getirildi. Hırvat asıllıydı. Sarayda yetişti. Doğru, akıllı ve zeki olduğundan rikâb ağalığı ile taşraya çıkarıldı. Sonra Diyarbekir eyaletine tayin edildi. Süleyman Han, Rüstem Paşa'yı kerimeleri Mihri-mah Sultan'la evlendirmek ve vezir-i azamlığa getirmek istediler. Ancak bazı hased kimseler Paşa cüzam illetine mübtelâdir şeklinde dedikodu çıkarınca tereddüde düştüler. Reis-i etibbalarından bu hastalığın arızını sordular. Reis-i etibbaları bu hastalığa yakalanmaların bedenlerinde, sağlam insanlarda olduğu gibi bit-

denen mahlûkun yaşayamadığını arzetti. Bunun üzerine Süleyman Han tabiblerinden birini, bu mahud hayvanın Rüstem Paşa'nın vücudunda bulunup-bulunmadığını araştırması için Diyarbekir'e gönderdiler. Tabibin eline işine kimse karışmaması için bir hattı hümayun verip bir netice almadan da bu sırrı Paşa'ya açıklamamasını tenbihlediler.

Tabib varıp Rüstem Paşa'nın çamaşırlarını kontrol etmeye başladı. Paşa'nın hazinedarı da yanında bulunuyordu. Hazinedar, ma'hud hayvanı bulup efendisiz rezil olmasını diye saklamak istedi. Fakat tabib olup-biteni göz ucuyla gördü. Hazinedarı bulduğu şeyi göstermesi için sıkıştırdı. Hazinedar, büyük bir korkuyla ve tereddütler içinde bulunduğu şeyi gösterdi. Tabib ma'hud hayvanı görünce çok sevinip hemen Rüstem Paşa'ya damatlık ve vezir-i azamlık müjdesini verdi. Buna dair yazılmış olan hattı hümayunu da verdi (*). Rüstem Paşa çok memnun olup tabibe mübalağa ikram ve in'amda bulundu ve Sam eyaletindeki büyük bir zeameti de ihsan eyledi. Müverrih Âli Çelebi, bu tabibi ihtiyarlığında gördü ve bu hikâyeyi ağzından dinledi.

Rüstem Paşa, Hadım Süleyman Paşa'nın azlından sonra vezir-i azamlığa getirildi. Sultan Mustafa vak'asında, 960 şevvalinde azledilinceye kadar bu vazifede

(*) *Sahai'ül-Ahbar'ın Türkçe tercümesinin kenarında Rüstem Paşa hakkında yazılmış şu beyit vardır.*

Olucağ bir kişünün bahtı kavi, tali yâr
Kehlesi dahi mahallinde anun işe yarar.

kaldı. Ahmed Paşa'nın 962 yılında katledilmesi üzerine tekrar vezir-i azamlığa tayin edildi. 968 zilkadesinde vefat edene kadar tam bir serbestlik içinde vezirlik yaptı. Na'şî Şehzade Camii haremine defnedildi.

Sultanların bile sahip olamayacağı kadar çok mal bıraktı. Büyük vakıfları ve hayratı vardır. Vakıflarını hâlâ neslinden olan kinseler idare etmektedirler. İstanbul'da camii ve medresi vardır. Nakledildiğine göre Osmanlı vezirleri içinde ilk rüşvet alan vezir Rüstem Paşa'dır. Allah günahını affetsin. Zevcezi Mihri-mah Sultan'ın da büyük vakıfları ve hayratı vardır. Mihri-Süleyman Han'ın başka kız çocukları yoktu. Mihri-mah Sultan'ı erkek çocuklarından çok severdi. Sultan Bayezid'le aynı anneden doğan Mihrimah Sultan aklı ve hayırsever bir hanımdı.

A Ç I K L A M A L A R

(1). Mevlâna Fahreddin-i Acemî: Osmanlı şeyhülislâmlarından (ölümü, 1460). Çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra şeyhülislâmlığa tayin olundu. Edirne'de, Uç Şerefeli Cami yanında medresesi vardır.

(2). Mevlana Ali Tusi: Fatih devri âlimlerinden. Aslen Horasanlı'dır. Bursa'da Çelebi Sultan Mehmed medresesinde müderrislik yaptı. İstanbul'un fetihinden sonra Medaris-i Semaniye müderrisliklerinden birine tayin olundu.

Fatih'in emriyle İmam Gazali ve İbn Rüşd'ün Tevfütlerine dair bir risâle yazmıştır.

(3). Hızır Bey Çelebi: Fatih devri âlimlerinden. (ölümü 1459). Fetihten sonra İstanbul'un ilk kadısı oldu. İlim dağarcığı diye meşhur olmuştur. (Fazla bilgi için bk. Süheyl Ünver, Kadıköy'üne Ünvanı Verilen Hızır Bey Çelebi, Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1945).

(4). Mevlana Şükrullah: Bk. c. I, açıklama 35.

(5). Musannifek, Aliyyü'l-Bestami: Fatih devri âlimlerindedir (ölümü 1470). Fahreddin Razi'nin ahfadındandır. Küçük yaşta eser yazmağa başladığından kendisine Musannifek lakabı verilmiştir.

1436 tarihinden sonra Anadolu'ya gelecek müderrislik ve kazaskerlik yaptı. Farsça bir tefsiri ve Tuhfe-i Mahmudiye adlı bir siyasetnamesi vardır. Kabri Eytüp Sultan Cami civarındadır.

(6). Hersek kralının oğlu: Hersekoğlu veya Hersekte Ahmed Paşa'dır. Müslümanlığı kabul etti ve Ahmed adını aldı. Fatih'in İskodra seferinde yanında bulundu. Beylerbeyi ve vezir oldu. II. Bayezid ve Yavuz Selim devirlerinde beş kere veziri azamlığa getirildi. II. Bayezid'in kızıyla da evlenerek saraya damad oldu.

Mısır seferinden dönerken Dulkadir eyaletinde vefat etti (1518). Hersekoğlu tecrübeli ve değerli bir vezirdi. Devlet-i aliyye'ye büyük hizmetleri olmuştur.

(7). Tin-i mahtum: Bir takım tıbbi hassaları olduğu kabul edilen bir toprak (Terra Sigilata). Adanın cennet sahilindeki Kokkino köyü civarındaydı.

(8). Şeyh Vefa. Fatih devri mesâyihihindedir (ölümü 1491). Asıl adı: Mustafa ve şiirdeki mahlası da Vefa'dır. Tahsilini doğum yeri olan Konya'da yaptıktan sonra Haccı gitti ve dönüşünde İstanbul'a yerleşti. İstanbul'da bulunduğu müddet zarfında uzlet-i ihtiyar edip va'z u nasihatla meşgul oldu.

Fatih ve Bayezid, Şeyh Vefa hazretlerine büyük bir hürmet gösterirlerdi.

Şeyh Vefa'nın Makam-ı Sülûk, Saz-ı İrfan, Evrâd-ı Vefa ve Ruzname-i Vefa adlarında eserleri vardır. Türbesi, kendi adıyla anılan semtte mescidin haziresindedir. (Fazla bilgi için bk. Abdülkadir Erdoğan, Şeyh Vefa, Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1941).

(9). Necati: Türk şairi (ölümü 1509). Asıl adı İsa'dır. Fatih'e takdim edildikten sonra çeşitli devlet hizmetlerinde bulundu. II. Bayezid devrinde nişancı olarak yanında bulunduğu Şehzade Mahmud'un vefatı üzerine bir kenara çekildi ve ölünceye kadar kendisine bağlanan maaşla yaşadı. Şeyh Vefa hazretlerinin türbesinin civarına defnedildi.

Necati, XV. asrın önde gelen şairlerindedir. Şiire mahalli unsurları, atasözlerini sokarak muhteva bakımından bir yenilik getirmiştir. Divan ve divanı üzerine yapılan bir çalışma nesredilmiştir: Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Necati Bey Divanı (İstanbul, 1963), Dr. Mehmed Çavuşoğlu, Necati Bey Divanının Tahliili (İstanbul, 1971).

(10). Zati: Türk şairi (1472—1546). Bir süre doğum yeri olan Balıkesir'de çizmecilik yaptıktan sonra İstanbul'a geldi. Yazdığı şiirler sayesinde devlet ileri gelenlerinin himayesini kazandı. Bayezid Camii avlusunda remilcilik (falcılık) yapmak için açtığı dükkânı şiire yeni başlayan gençlerin toplantı yeri oldu.

Falcılık pek para getirmediğinden Zati sıkıntılı bir ömür sürdü. İstanbul'da öldü ve Edirnekapısı dışına gömüldü.

Zati'nin divanı dışında Letayifname, Şem ü Perwane ve Edirne Şehrengizi adlarında birkaç eseri daha vardır. Gazelleri ve Letayifnamesi nesredilmiştir: Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Zati Divanı (2 c., İstanbul, 1968—1970), Mehmed Çavuşoğlu, Zati'nin Letayifi (Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi c. XVIII, İstanbul, 1970).

(Fazla bilgi için bk. Günay Alpay, Zati ve Şem ü Perwane Mesnevisi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c. XI, İstanbul, 1961).

(11). Lamii Türk şairi (1472?—1532). Tahsilini doğum yeri olan Bursa'da yaptı. Genç yaşında Emir Ahmed Buhari'ye intisab ederek nakşibendi tarikatına girdi. Eserlerini Yavuz Sultan Selim'e, Kanuni Sultan Süleyman'a ve Kanuni'nin vezir-i azamı İbrahim Paşa'ya ithaf etti.

Velud bir şair olan Lamî'nin birçok telif ve tercümesi vardır. En önemli eserleri şunlardır: Nefehatü'l-Üns Tercümesi, İbretname, Şevahidü'n-Nübüvve Tercümesi, Maktel-i İmam Hüseyin, Visa vü Ramin, Divan ve Bursa Şehrengizi. (Fazla bilgi için bk. İslâm Ansiklopedisi Lamii Maddesi.)

(12). Vassaf Tarihi: 1257—1337 yıllarını içine alan İlhanlı Tarihi, Yazarı Abdullâh bin Fazlullâhî'l-Şirâzi Vassâfu'l-Hazra'dır. 1853'de Bombay'da beş cild halinde basıldı.

(13). Sultan Mustafa'nın katli ordugâhta büyük bir üzüntü doğurmuştu. Peçevi, Sultan Mustafa'nın katlinden sonra ordugâhın durumunu ve Sultân Mustafa'ya bir mersiye yazan Taşlıcalı Yahya Bey'in başına gelenleri şöyle anlatır:

'Şâh u Gedâ nâzımı merhum Yahya Bey'in mersiyesi, elân nice mecmua-i afkede mesturdur. İradı, bâisi-tatvil olmağın terk olunmuştur. Merhum Âli Efendi yazmışlar ki bir kere Yahya Beg merhumdan sual itdim: Gadapı Pâdişâhiden havfetmedin mi ki böyle nazma cür'et itdim? Şehzadenin frakı benî mecnun ve mecbur itmiş idi. Bî-ihtiyâr kaleme lâiyih olanı nazmettim. Amma maksudum asrımda işae etmeyip mevtime ta'lik idi. İttifak bir yar-ı kadimim hayneme gelmiş ve benî uyur bulmuş. Teklifimiz olmamağla cüzdanim karıştırp müsveddesin görmüş ve fi'l-hal suretin yazıp gitmiş. İrtesi ordu-yu hümayun seyrine vardım, köşe köşe okunur kimi ağlar kimi Yahya Begin sebeb-i mağfiretidir diyüp âh eyler gördüm. Her çend inkâr itdim müfid olmadı. Rüstem Paşa ki mücerred şair olduğuma binaen adaveti var idi, ma'zul olmağla n'olsa gerek diyü i'tiraf etdim. Amma iki yıl-

dan sonra ki şadaret-i uzma makamına tekrar geldi, katlime teşmiş-i sâk itmiş, bir iki defa nizam-ı âlem için bu makulenin vücudu nâbüd olmak gerektür di-yü rikâb-ı hümayuna arzemiş. Ammâ saadetlü Padişah ruhsat vermeyip bu makulelere kulak tutma ve intikam kasdın itme buyurmuşlar. Bir gün çavuş gönderip hakiri divana getirdi ve ühâdemde olan Sultan Bayezid merhum tevliyyetine müteallik nice cefadan sonra «senin ne haddindir Padişâh-ı âli-câh, nizam-ı âlem için şer'an iktiza eden bir vad'i irtikab iderler, sen bi'zzat saadetlü Pâdişaha ve vükelâsına ta'nu teşni ider ve bulduğun türrehâtı nazm idüp avâma verir, fesâda say idersin» diyü gadap eyledikde kalbime bi'l-bedahe ilhâm olundu ki biz merhumu katledenler ile bile katlettik, ağlayanlar ile bile dahi ağlarız ancak Padişahımız hata itdi dimekten âdaba riayet idüp ehl-i gâraz ilka-yı fesât itdi dimegi evlâ gördüm. Hem men gadap ile rûgerdan olup ol babı seddetti ve birkaç gün geçmeden tevliyyetinden azletti. Sonra Yahya Beg merhum zeamet alıp vefatına degin anınla kanaat itmiş idi.

(Peçevi Tarihi, c. I, sh: 304—305)

Taşlıcalı Yahya Bey'in Sultan Mustafa için yazdığı mersiye Şerafettin Turan'ın «Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası» adlı eserinden naklediyorum:

Meded, meded bu cihânın yıkıldı bir yanı
Ecel celâilileri aldı Mustafa Han'ı.

Dolundu mihr-i cemâli, bozuldu erkânı,
Vebâle koydular âl ile Âli Osmân'ı.

Geçerler idi geçende o merd-i meydânı
 Felek o cânibe döndürdü şâh-ı devrânı
 Yalancının kuru bühtânı, buğz-ı pinhânı,
 Akıtdı yaşımızı, yakdı nâr-ı hicrânı.
 Cinâyet etmedi câni gibi ânın canı,
 Boğuldu scyl-i belâyâ, dağıldı erkânı.
 N'olaydı görmiye idi bu mâcerâyı gözüm
 Yazıklar âna, revâ görmedi bu râyı gözüm.
 Donandı aklar ile nûrdan minâre dönüp
 Küşâde-hâtır idi, şevkile nehâre dönüb.
 Göründü halka dirah-i şükûfe-dârâ dönüb
 Yürürdü kolları yanınca lale-zâra dönüb.
 Dururdu Şah-ı cihân hiddet ile nâra dönüb
 Otağ haymeleri karlu kühsâra dönüb.
 Müzeyyen idi, bedenlerle ak hisâra dönüb.
 El öpmeye yürüdü, mihr-i bi-karâra dönüb.
 Dolundu gelmedi çünküm o mâhpâre dönüb
 Görenler ağladılar ebr-i nevbahâra dönüb.
 Bir ejderhây-i dü serdir bu hayme-i dünyâ,
 Delhânına düşen olur hemişe nâ-peydâ.
 O bedri kâmil, ol âşinây-i bahr-ı 'ulûm
 Fenâya vardı, telef itdi anı tâlî-i şûm.

Döğündü kaldı. hemen hasret ile dağ-ı niücüm.
 Göyündü Şâm firâkında doldu yaş ile Rûm.
 Kara giyürdi Karaman'a gusse itdi hücüm
 O mâhi ince hayâlile itdiler ma'düm.
 Dolandı gerdeneine hâle gibi nâr-ı semüm,
 Kazây-ı Hak ne ise râzı oldu ol merhûm.
 Hatâsı gayr-i mu'ayyen, günâhı nâ-ma'lûm,
 Zihî sa'id ü şehid, zihî şeh-i mazlûm.
 Boğuldu yir yüzünde ashna rücû' itdi
 Sa'âdet ile heman kurb-ı hazrete gitdi.
 Getürdü arkasını yire Zâl-i devr-i zamân,
 Vücuduna «sitem-i Rüstem» ile irdi ziyân.
 Döküldü gözyaşı yıldızları, çoğaldı figân.
 Dem-i memâtı kıyâmet gününden oldu nişân.
 Griv ü nâle vü zâr ile doldu kevn ü mekân
 Akar su gibi müdâm ağlamakda pir ü cevân.
 Vücüd iline akın saldı akdi eşk-i revân
 Eyâ, serir-j sa'âdetde Pâdişâh-ı zemân.
 O cân-i âdemiyân oldı hâk ile yeksân
 Diri kala ne revâdir fesâd iden şeytân?
 Nesim-i subh gibi yirde koyma âhumuzı,
 Hakaret eylediler nesi-i pâdişâhumuzı.

Bir iki şerr ü fesâd ehli nitekim şemşir
Bir iki nâme-i tezviri kıldı katline tîr.

Gelür ezelde mukadder olan, kalil ü kesir,
Hezâr Kayser'in ola libâs-ı ömrü kasir.

Ecelandir âdeme derbend-i teng ü fâr u 'asir,
Zarûridir buna uğrar eğer cevân ile pir.

Bu vâkı'a olamaz halka kâbil-i ta'bir,
Ki Erdeşir-i vilâyetde ola 'âdet-i şîr.

Bunun gibi işi kim gördü, kim işitdi 'aceb
Ki oğluna kıya bir server-i Ömer-meşreb?

Ferid-i 'âlem idi, âlim idi, a'lem idi,
Muhammed ümmetine mevti mevt-i 'âlem idi.

Ziyâde mâtem idi, hayli emri mu'zam idi,
Salah ü zühdü kavi, i'tikadi muhkem idi.

Meşâyih ile musâhib, ricâle hem-dem idi,
Kerâmet ile kerimü'l-hisâl âdem idi.

Nücüm gibi cihân-dide vü mükerrem idi,
Vücûdu muhteşem ü şevketi mu'azzam idi.

Tevâzu ile selâmında hod müsellemler idi,
'Aceb o bedr-i tamâmın ne 'âdeti kem idi?

Hayiflar oldu ana, iftirâ ile gitdi
Huzûr-ı Hakka du'â vü senâ ile gitdi.

Sipihrin âyinesinde göründü rûyi fenâ
Kodu bu kesret-i dünyâyı, itdi 'azm-i bekâ.

Garibler gibi gitdi o yollara tenhâ,
Çekildi 'âlem-i belâya hemçü mürğ-i hü mâ.

Hakikaten sebeb-i ref'et oldı düşman ana,
Nâsib olmasa ta'n mı bu cife-i dünyâ?

Hayat-ı bâkiye irişdi rûhu ey Yahya!
Şefiki rûh-ı Muhammed, refiki zât-ı Hudâ.

Enisi gâib erenler, celisi ehli-i sefâ,
Ziyâde ide yaşum gibi rahmetin Mevlâ.

İlâhi! Cenneti firdevs ana durag' olsun,
Nizâm-ı 'âlem olan Pâdişah sağ olsun!

Aynı devir şairlerinden Sami'nin yazdığı mersiye-
den de iki bend naklediyorum:

Ey Şeh-i kân-i kerem, sende 'adâlet bu mudur?

Şeh-i 'âlem olasn sende inâyet bu mudur?

Pâdişehler ki ezel etdüğü âdet bu mudur?

Ehli-i tedbir olana fehmi ü kiyâset bu mudur?

Sen «Muhibbi» olasn, sende mahabbet bu mudur?

Mustafa gibi ciğer-güşene şefkat bu mudur?

Al ile kiydın ana, kani hakikat bu mudur?

Kavli-i düşmen sana kâr etdi, meveddet bu mudur?

Yok yere kan idesin ya'ni hilâfet bu mudur?

Mustafâ n'oldi, kani, n'eyledin â Pâdişehim?

Gün gibi zâhir idi, zerre günâhı yoğidi,
Eşiğinden dahi bir özge penâhı yoğidi,
Sana ol doğru idi, eğri nigâhı yoğidi,
Hak ana şahid idi, gayri güvâhı yoğidi,
Bende idi sana ol, bir dahi şahı yoğidi,
Hak bilir gayri yere varmağa râhı yoğidi,
Ceng eder geldi desen iki sipâhi yoğidi,
Hançer urdun da ânın cismine âhı yoğidi,
Yoğidi cürmü, bu Sâmî der, İlahi yoğidi,
Mustafâ n'oldı, kani. n'eyledin â Pâdişehim?

(14). Osmanlı tarihçilerine göre Şehzade Selim ile Bayezid arasındaki saltanat mücadelesi inde menfur bir rol oynamış olan Lala Mustafa Paşa, Bayezid'in hareketlerini padişaha bir isyan şeklinde göstermiş, şehzadenin babasına gönderdiği af dileyen mektupları da padişahın eline geçmeden imha ettirmiştir. Ali Emiri Efendi, Müllet Kütüphanesi'ndeki Bayezid'e ait divanların birinde bulunan manzum tazarrunameyi ve Kanuni'nin buna verdiği cevabı neşretmiştir: Ali Emiri, Şehzade Bayezid'in pederleri Kanuni Sultan Süleyman Han Hazretlerine irsal eyledikleri tazarruname Pederleri Kanuni Sultan Süleyman Han'ın Cevabı, Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası, c. I, s. 2 (İstanbul, 1334).

BAYEZİD'İN MANZUM TAZARRUNAMESİ

Ey serâser âleme sultân Süleymânım baba,
Tende cânûm cânûmun içinde cânânım baba,
Bâyezidine kıyar mısın cânım babâ?
Bi-günâhım, Hak bilir, devletli sultânım baba.

Enbiyâ ser-defteri, ya'ni ki Âdem hakkıçün
Hem dahi Musâ ile İsâ-i Meryem hakkıçün,
Kâinatun serveri, ol rûh-i a'zâm hakkıçün,
Bi-günâhım, Hak bilir, devletli sultânım baba.

Sanki Mecnunam bana dağlar başı oldu durak,
Ayrılub bi'l-cümle mâl-i mülkden düşdüm irak,
Dökerüm göz yaşunu «vâ-hasretâ dâd, el-fırak»
Bi-günâhım, Hak bilir, devletli sultânım baba.

Kim sana arzeyeyle hâlim eyâ Şah-ı kerim?
Anadan, kardaşlarumdan ayrılub kaldım yetim,
Yok bentüm bir zerre isyânım sana, Hakdur 'âlm,
Bi-günâhım, Hak bilir, devletli sultânım baba.
Bir nice ma'sûmum olduğun şehâ bilmez misin?
Anlarun kanuna girmekden hazer kılmaz misin?
Yoksa ben kulunla Hak dergâhına varmaz mısın?
Bi-günâhım, Hak bilir, devletli sultânım baba.

Hak-te'âlâ kim cihânun Şâhı itmüşdür seni,
Öldürüp ben kulunu, güldürme şâhim düşmeni.
Gözlerüm nûru oğullarumdan ayırma beni,
Bi-günâhım, Hak bilir, devletli sultânım baba.

Tutalım iki elün başdan başa kanda ola,
Bu meseldür söylenür kim, «Kul günâh itse n'ola»?
Bâyezid'ün suçunu bağışla, kıyma bu kula,
Bi-günâhım, Hak bilir, devletli sultânım baba.

KANUN'IN CEVABI

Ey demâdem mazhar-ı tuğyân u isyânım oğul,
Takımyan boynuna herkez tavk-ı fermânım oğul,
Ben kıyar mıydım sana ey Bâyezid Hân'ım oğul,
Bi-günâhım dime bâri, tevbe kıl cânım oğul.

Embiyâ vü evliyâ, ervâh-ı a'zam hakkıçün,
Nûh u İbrâhîm ü Mûsâ, İbni Meryem hakkıçün,
Hatmi-î âsâr-ı nübüvvet Fahr-i 'Âlem hakkıçün,
Bi-günâhım dime bâri, tevbe kıl cânım oğul.

Âdem adın-ı itmiyen Mecnûna sahrâlar durak,
Kurbi ta'atden kaçanlar dâimâ düşer irâk,
Ta'n degüldir dir isen «Vâ hasretâ dâd, el-frak»,
Bi-günâhım dime bâri, tevbe kıl cânım oğul.

Neş'et-i Hakdur übüvvet, râm olan olur kerim,
«Lâ-tekul üf» kavlini inkâr iden kalur yetim,
Ta'ate isyâna 'âlimdür Hüdavend-i azîm,
Bi-günâhım dime bâri, tevbe kıl cânım oğul.

Rahm ü şefkat zib-i imân olduğun bilmez misin?
Ya dem-i ma'sûmu dökmekden hazer kılmaz mısın?
'Abd-i âzâd ile Hak dergâhına varmaz mısın?
Bi-günâhım dime bâri, tevbe kıl cânım oğul.

Hak, reâyây-i mu'tie râ'f itmişdür beni
İsterüm mağlûp idem ağnâma zi'b-i düşmeni,
Hâşe illâh öldürürsem bigünâh nâgâh seni,
Bi-günâhım dime bâri, tevbe kıl cânım oğul.

Tutalım iki etiün başdan başa kanda ola,
Çünkü istigfar idersün, biz de 'afv itsek n'ola?
Bâyezidüm, suçunu bağuşlarım gelsen, yola,
Bi-günâhım dime bâri, tevbe kıl cânım oğul.

LÜGATÇE

A

Âbid
Acemi oğlan

İbadet ve kulluk eden.
Yeniçeri olarak yetiştiril-
mek üzere devşirme usulüyle
le hristiyanlardan toplanan
çocuklara verilen ad. Acemi
oğlanların bir kısmı da
esirler arasından ayrıldı.

Akıncı

Serhadlerde bulunan ve
küffar diyarına akınlar ya-
pan hafif süvari kuvvetlerine
verilen ad. Osmanlı Devleti-
nin kuruluş yıllarında büyük
hizmetler görmüşlerdir. Sulh
zamanlarında akınlar yapı-
rak düşman ülkelerini yağ-
malayan akıncılar, savaş za-
manlarında da orçuda keşif
manlarında da orçuda keşif
kolu olarak hizmet görürler-
di. Rumeli'nin muhtelif
bölgelerinde dağılmış bir şe-
kilde bulunurlar ve kuman-
danlarının aile isimleriyle a-
nırlardı: Malkoçoğlu akın-
cıları, Turhanlı akıncıları,
Mihalı akıncıları gibi. Akın-
cı ocakları XVI. asrın sonla-
rına doğru zayıflamış ve ye-
rini serhad kulu teşkilatına
bırakmıştır.

Alem
Atıyye

Bayrak, sancağ.
Bahşiş ve hediye.

Atıyye-i serıyye**A'yan****Azab askeri**

Padıŝahların verdikleri bah-
ŝıŝ ve hediyeler.
Bir memleketin ileri gelen-
leri.
Osmanlı ordusunda bulunan
bir çeşit hafif piyade. Bu sı-
nıf harp sırasında Türk asıl-
lı ailelerin bekâr çocukları
toplansarak teşkil ediliirdi.
İlk devirlerde, yaya azabları
deniz azabları olmak üzere
ikiye ayrılırdı. Sonraları
maaŝlı kale azabları adıyla
bir sınıf daha kuruldu. Azab-
lar kırmızı börk giyerler, ok,
yay, kalkan ve pala taŝırlar-
dı.

Bakiyye**Ban****Barça****Bedbaht****Berkarar****Beytullah****Bitat**

Geri kalan, artan.
Macar beylerine Osmanlıla-
rın verdikleri ad.
Kalyon çeşidinden altı düz
iki üç-direkli büyük tekne.
Hem nakıyye hem de harp ge-
miŝi olarak kullanılırdı.
Bahtsız, talihsiz, kara bahtlı.
Devamlı, kararlı.
Allah'ın evi, Kâbe.
Bir hükümdarın hükümdar-
lığını kabul ve tasdik anla-
mına gelir. Osmanlılarda,
hükümdarların tahta çıkıŝla-
rında biat merasimi yapılır-
dı. Biat merasimine, devlet
ileri gelenleriyle şeyhülislam
katılırdı.

Bizzarure**Boğar****C, Ç****Cihad****Cizye****Cülûs****Cülûs terakkiisi****Çaŝnıgir**

İster istemez, mecburen.
Eflak ve Boğdan asilzadele-
rine verilen ünvan.

Müsümanlık ve müsüman-
lığı yaymak için yapılan sa-
vaş.

Osmanlılarda hıristiyan te-
baadan alınan vergi.

Hükümdarların tahta çık-
ması.

Hükümdarların tahta çıktık-
larında askerin maaşlarına
yaptıkları ilâve.

Saray hizmetlilerinden bir
sınıfa verilen ad. Sofracı an-
lamına gelir. Çaŝnıgırlar, pa-
dışah için piŝen yemeklere
nezaret ederler ve tevziyle
meşgul olurlardı. Divan gün-
leri de sadrazam ve diğere ve-
zirlerin sofralarını kurar ve
hizmet ederlerdi.

D**Defterdar****Derbend**

Osmanlı İmparatorluğunda
malî işlere bakan en yüksek
memur.

Dağlar üzerindeki geçitlerde
ve boğazlarda bulunan kara-
kol. Osmanlı İmparatorlu-
ğunda genellikle üç çeşit der-
bend görüldü: I. Derbend
görevi yapan kaleler, II. Bü-
yükleme vakıf şeklindeki derbend
tesisleri, III. Köprü ve geçit
derbendleri.

Derbendlerde bulunan kim-
selere derbendci denilirdi.
Derbendciler ticari ve askeri
yolların emniyetini temin e-
derler ve gördükleri bu hiz-
met karşılığında her türlü
vergiden muaf tutulurlardı.
Düşmanın durumundan ha-
berdar olmak için alınan e-
sir.

Dil**Dil almak**

Düşmanın durumunu öğren-
mek için düşman tarafından
esir almak.

Dişarı Rum

Anadolu, bk. Rum.

E**Ejda****Elkab**

Daha faziletli, en üstün.
İakablar, soyadlar, ünvan-
lar.

Eman istemek

Savaş sırasında karşı tarafa,
mallarına ve canlarına doku-
nulmamak şartıyla teslim
olacağını bildirmek.

Eman-name

Emniyet altında olduğuna,
malına ve canına doku-
nulmayacağına dair düşün-
ma yazısı olarak verilen te-
minat. Bu teminatın yazılı
olduğu kâğıt.

Eman vermek

Düşmana, emniyet altında
olduğuna, canına ve malına
dokunulmayacağına dair söz
vermek.

Emir-i'lâimerâ

Eyalet valileri olan beyler-
beyinin lakabı. Beylerbeyi.
Ölmek.

Emri Halı gelmek**Emval**

Mallar, mülkler.

Engürüs

Genellikle Macar, nadiren de
Macaristan anlamına kulla-
nılan bir kelime. Bu kelimeyi
Engerüs, Ungurus, Engürüz,
Üngürüs şekillerinde okuyar-
lar da vardır. Kelimenin kö-
kü, Lâtince Macar anlamına
gelen Hungarisdir.

Erzurum**Eşrâf**

Erzurum.
İleri gelen kimseler, şeref ve
itibar sahipleri.

F**Fetihname**

Bir yerin fethini veya bir za-
feri komşu hükümdarlara
bildirmek için padişahlar ta-
rafından gönderilen mektup.
Fetihnameler dost devletle-
re müjde için, düşman dev-
letlere de tehdid için gönde-
rilirdi. Ayrıca beylerbeyine
ve şehzadelere de fetihname
gönderilirdi.

G**Gırah**

Uzun, başı sivri ve keskin bir
ağır donanma gemisi.

Göge

Kalyon çeşidinden bir gemi.

Güruh

Cemaat, topluluk, takım ,ka-
labalık.

Güzelcehisar

Anadolu Hisarı'nın diğer is-
mi.

H**Hakkıtmek**

Kazıma, sert bir cismin üstüne çelik kalemle yazı yazmak veya resim yapmak.

Harçlıkçı

Osmanlı ordusunda, savaş sırasında paraları kalmayan askerlere harçlık getirmek için izinle memleketlerine gönderilen kimselere verilen ad. Ordu içinde harçlıkçı denen sınıf, Düzmece Mustafa hadisesinde Cüneydoğlu Hamza Bey tarafından ihdas edilmiştir.

Havâle

Alınmasında güçlük çekilen bir kalenin çevresine yapılan kale veya istihkâm. Havâlede bulunan askerler, muhasara edilen kaleye dışarıdan yardım gelmesine mani olurlar ve kaledekileri teslimine mecbur ederlerdi.

Hâzık

İşinin ehli, usta (daha çok doktorlar için kullanılır).

Hil'at

Padişahların devlet erkânına giydirdiği elbise, kaftan.

Huruc

İsyan, başkaldırma.

I**İhtimam**

Dikkatli davranma, gayretli çalışma.

İkta'

Hükümdarların bir toprağı birine mülk olarak veya gelirinden yararlanması için verilmeleri.

İrsal eylemek
İskân

Göndermek.
Vatanı ve evi olmayan kimse-
leri vatan ve ev sahibi yap-
ma. Boş bir bölgeye, başka
bir bölgeden getirilen kim-
seleri yerleştirme. Osmanlı
imparatorluğunda, yeni fet-
hedilen bölgelere, başka böl-
gelerden getirilen müslüman
halk iskân edilmiştir.
Azarlamak, kızmak, paylaş-
mak.

İtab**K****Kalyon**

Üç direkli, yelkenli büyük
harp gemisi. İki-üç anbarlı
olanları vardı. İki anbarlılar-
da altmış-seksen, üçambar-
lılarda seksen-yüz top bulu-
nurdu.

Kapıkulu askeri

Osmanlı imparatorluğunun
daimi ordusunu teşkil eden
yeniçeri ve süvari askerine
verilen ad.

Kemâl-i mertebe

Son derece.
Baş kaldırma.
Dedikodu.

Kıyam**Kı'î kâl****L****Lala**

Sehzadelerin ta'lim ve terbi-
yeleriyle meşgul olan kimse-
lere verilen ad. Padişahlar
vezirlerine de lala diye hitap
ederlerdi.

: Osmanlı tarihlerinde Laz La-
zoğlu, Las şekillerinde geçen
bu kelime Sırp, Sırp kralı,
Sırbistan anlamlarına geiir.
Sırp yerine bazen Sırf da kul-
lanılır.
: Donanmada bulunan askerle-
re verilen ad.

M

: Mahfe, taht-ı revan. Ya deve
üstüne konulurdu, ya da in-
sanlar tarafından taşınırdı.
Padışahlarla devlet büyük-
lerine mahsustu.

: Haremeyn'e gönderilen ve
sürre adı verilen para ve he-
diyelerin yüklendiği vasıta.

: Ağır bir donanma gemisi.
Yirmi altı oturaklı, iki katlı
ve kâdrgadan daha yüksek-
tir. Küreklerini yedişer kişi
çekerdi. Yirmi dört topu bu-
lunurdu.

: Muhafaza edilmiş memle-
ketler, Osmanlı imparator-
luğu.

: İhtizama verilen devlet geir-
leri. Mâlikâne mukataası
kayı hayat şartıyla, miri
mukataat ise seneden sene-
ye veriliirdi.

: Yapılması mümkün olma-
yan, olmayacak şey.

: Korkak, kalles, alçak, nâ-
merd.

: Harbeden, savaşçı.
: İçine alan, ihtiva eden.

: Duşunceli, tedbirli hareket
eden.

: İnsanların ve cinlerin müftü-
sü.

: Kavuşmak, uluşmak, gö-
rüşmek.

: Dinsiz, imansız, Allah'ı inkâr
eden kimse.

: Hükümdarlarla, vezirlerin
maiyyetinde çalışan hizmet
erbabına verilen ad.

: Emekliye ayrılmış, emekli.

: Şeriat ve fıkıh işlerinde ge-
niş bilgisi olan, şeriatın hü-
kümlerine uygun hareket e-
den kimse.

N

: Dikmek, tayin etmek.

: Nizama koyan, şiir yazan.

: Osmanlıların, Avusturya ve
Avusturyalılara verdikleri
ad.

: Yetişip büyüme, gelişme.

: Belirli zamanlarda, belirli
yerlerde mehter çaldırmak.
Nebbet çaldırmak istiklâl a-
lâmeti idi. Osmanlılarda nev-
bet, ikinci vakti, sulh zaman-
larında sarayda, sefer sıra-
sında da padişahın çadırının
önünde çalınırdı. Nevbetden
sonra dua edilirdi.

P

: Peri gibi güzel yüzü.

- R**
- Reayâ** : Raiyyetin çoğuludur. Osmanlıların ilk devirlerinde, bütün tebaaya reayâ denirdi. Sonraları sadece müslüman olmayan tebaaya reayâ adı verilmiştir.
- Rikâb-ı hümayun** : Padişahın üzenğisi, mecazen de padişahın huzuru anlamına gelir.
- Rum diyarı** : **Osmanlıların** ilk devirlerinde Amasya, Tokat ve Sivas bölgelerine verilen adı. Bir müddet sonra, Anadolunun bütünü için Rum diyarı tabiri kullanılmaya başlanmıştır. Bu yüzden Amasya, Tokat ve Sivas bölgelerine de küçük Rum diyarı anlamına gelen Rumiye-i Suğra adı verilmiştir.
- Rumiye-i Suğra** : Bk. Rum diyarı.
- S**
- Sabi** : Küçük çocuk.
- Secde-i şükür** : Allah'a verdiği herhangi bir nimetten yahut muvaffakiyetten ötürü şükretmek için yapılan secde.
- Sefine** : Gemi.
- Siyaset edilmek** : İdam edilmek, öldürülmek.
- Sülehâ** : Salihler, iyi kimseler.
- T**
- Tahririni yapmak** : Yeni fethedilen memleketlerin arazisini deftere kaydetmek.

- Takdim-i ehem** : En önemli olan işi öne almak.
- Taşraya çıkmak** : Sarayda yetiştirilen bir kimsenin saray hizmetlerinin dışında bir vazifeye tayin edilmesi.
- Tavuşî** : Hadım edilmiş kimse. Osmanlı sarayında, haremden hizmet edenler tavaşilerden seçilirdi. Sonraları, tavaşilerden bazıları birün hizmetleriyle çerağ edimiştir. İçlerinden sadrazamlığa kadar yükselenler olmuştur.
- Terakki** : Osmanlı imparatorluğunda askerlerin maaşlarına muhtelif vesilelerle yapılan ilave
- Toğuca** : Osmanlı tarihlerinde tovcu, tovacı, tavıcı, duvıca ve tovcuca şekillerinde geçen bu kelime Rumeii'deki bir asker sınıfının adıdır. İ.H. Uzunçarşılı'ya göre «akıncılar arasında tımarlı veya muafiyetli tavıcılar vardı. Bunlar kademli ve fedakâr akıncılardı. Tavıcılar, akıncıların kazalarda bulunan çeribaşları idiler. Akıncı beyine akın için emir geldiği vakit, bu çeribaşları vastasıyla akıncılar haberdar edilirdi».
- Redhouse** bu kelimeyi tofuca şeklinde veriyor ve Rumeii'de bulunan bir akıncı sınıfı olduğunu belirtiyor.

U, Ü

- Ulufe* : Kapıkulu askerine ve saray-
da vazife gören kimselere üç
ayda bir verilen maaş. Ulufe,
divanı hümayunda, sadrazam-
ının huzurunda ve matlaka
Sâii günleri tevzi olunurdu.
Ümerâ : Emir kelimesinin çoğuludur.
Sancakbeyleri anlamına ge-
lir.
Üsküf : Bir çeşit yeniçeri serpuşu.
Tüyüğünde giyenin rütbesi-
ni belirten sorguç bulunur-
du.

V

- Voyvoda* : Eflak ve Boğdan prenslerine
verilen ünvan.

Y

- Yed-i rûlâ* : Maharet, tam ve çok geniş
bilgi.

İKİNCİ CİLDİN
İÇİNDEKİLER

İSTANBUL'UN FETHİNDEN SONRA FATİH DEVRİ	
Silivri, Kumburgaz ve Bugados'un fethi	313
Halil Paşa'nın katli	313
Ayasofya'da kılınan ilk cuma namaza	314
Vıtkıoğlu isyanı	315
Mahmud Paşa'nın vesarete tayini	315
Aynoç ve Taşoz'un fethi	317
Las diyarının fethi	317
Belgrad'ın muhasara edilmesi	318
Şehâdelerin sünneti	319
Mora seferi	322
Semendire'nin alınması	322
Sultan Cem'in doğumu ve Amasra'nın fethi	323
Kastamonu ve Sinop'un fethi	324
Koyunhisari ve Trabzon'un fethi	326
Kızıl Ahmed Bey'in Uzun Hasan'a iltica etmesi	326
Kazaklı Voyvoda'nın hilesi	327
Eflak seferi	329
Midiilli'nün fethi	329
Bosna seferi	332
Karaman eyaletinin Osmanlı ülkesine katılması	332
Mahmud Paşa'nın bazı fütühâtı	334
Engürüs kralının İzvornik'i muhasara etmesi	335
Arnavutluk seferi ve İlbasan kalesi'nin inşası	336
Pir Mehmed Bey'in isyanı	338
Eğriboz'un fethi	339
Rum Mehmed Paşa'nın Karaman halkına zulmetmesi	339
Karaman seferi ve İstanbul'daki Aksaray adlı mahallenin kurulması	340
Uzun Hasan'ın Osmanlı ülkesine tecavüzü	341
Mahmud Paşa'nın vezaretten azlı	350
Ermenak, Minan ve Silifke kalelerinin fethi	350
Develi Karahisar'ın fethi ve Sultan Mustafa'nın vefatı	352
Mahmud Paşa'nın katli	352
Kefe ve civarının alınması	353
Boğdan seferi	355
Arnavutluk seferi ve İskenderiye'nin fethi	357

Otranto'nun fethi	360
Limni ve Bozcaada'nın fethi	360
Mısır sultanının düşmanca davranışları ve İslâm askerinin İngürüs diyarında kırılması	361
Rodos muhasarası	362
Sultan Mehmed Han'ın vefatı	363
Sultan Mehmed Han'ın vezirâzamları	364
Sultan Mehmed Han'ın vezirleri	365
SEKİZİNCİ FASIL	
SULTAN BAYEZİD-İ VELİ DEVRİ	367
Yenîçerilerin kıyâmı	370
Sultan Cem'in isyanı	372
Sultan Cem'in mağlup olup firar etmesi	374
Karamanoğlu Kasım Bey'in Konya kalesini muhasara etmesi	376
Karamanoğlu Kasım Bey'le anlaşan Cem'in Anadolü'ya dönmesi	377
Cem Sutan'ın tekrar kaçıp Rodos'a iltica etmesi	379
Kili ve Akırmân'ın fethi	381
Hadım Ali Paşa'nın Boğdan seferi	383
Osmanlıların Mısırlılarla yaptıkları savaşlar	384
Eulkadıroğlu Alaüddevle'nin isyanı	390
Atmeydanı'ndaki barut deposunun infilâkı	391
Mısır hükümdarıyla sulh yapılması	392
Arnavutluk seferi	393
Mihaloğlu Ali Bey'in İngürüs diyarında yenilmesi	394
Yakup Paşa'nın fütühâtı	395
Leh kralının hezimet-i	399
Malkoçoğlu Bali Bey'in Leh diyarını yağmalaması	401
İskender Paşa'nın Firenk diyarını yağmalaması	403
İnebahtı'nın fethi	405
Modon, Navarin ve Koron'un fethi	408
Firenklerin Navarin'i hile ile geri almaları	410
Varsak ve Turgudlu ümerâsının isyanı	412
Lofça'nın fethi	415
Hadım Ali Paşa'nın vezaret-i	416
İstanbul'da büyük bir zelzele olması	420
Şehzâdeler arasında ihtilâfın başlaması	421
Selim Han'ın eyaletinden ayrılıp Kefe'ye gitmesi	423
Selim Han'ın babasına karşı harekete geçmesi	424
Şah Kuu isyanı	427
Saltanat mevkiine Sultan Ahmed'in geçmesi için yapılan teşebbüsler	432

Yenîçerilerin Selim Han'ı tahta geçirmek için harekete geçmeleri	434
Selim Han'ın İstanbul'a gelip tahta çıkması	438
Sultan Bayezid Han'ın vefatı	440
Bayezid Han'ın eviâd-ı kirâmı	441
Bayezid Han'ın vezirâzamları	443
Vezirâzamlığa nâil olmayan vezirleri	446
DOKUZUNCU FASIL	
SULTAN SELİM HAN DEVRİ	449
Selim Han'ın cülûsundan sonra meydana gelen bazı hâdiseler	452
Sultan Ahmed'in tahtı ele geçirmek için yaptığı teşebbüsler	452
Sultan Korkut'un katli	453
Sultan Ahmed'in katli	455
İran seferi	456
Hemdem Paşa'nın katli	459
Calduran savaşı	462
İskender Paşa ve Tacizâde Cafer Çelebi'nin katli	472
Kürt Beylerin itaati	472
Osmanlılarla Mısırlılar arasında düşmanlık peyda olması	477
Mercidâbık savaşı	479
Mısırlıların elinden alınan kaleler	481
Mısır seferi	482
Ridâniye savaşı ve Mısır'ın fethi	484
Vezirâzam Yunus Paşa'nın katli	494
Fethedilen memleketlerin tahfiri	495
İbni Haneş'in isyanı	497
Bozoklu Celâl'in isyanı	498
Düzmece Murad hâdisesi	499
Rodos seferi için hazırlık yapılması	500
Selim Han'ın vefatı	501
Sadâret-i uzumâya nâil olan vüzerâ-yı kirâmları	503
Vezâret-i uzumâya nâil olmayan vüzerâ-yı kirâmları	505
ONUNCU FASIL	
SÜLEYMAN HAN DEVRİ	509
Şam valisi Gazali'nin isyanı	513
Belgrad'ın fethi	514
Rodos'un fethi	516
Şahsuvaroğlu Ali Bey'in katli	516

Hasodabaşı İbrahim Ağa'nın veziriazamlığa tayini	519
Hain Ahmed Paşa'nın isyanı	520
İbrahim Paşa'nın Mısır'a gönderilmesi	521
Yeniçerilerin fitne çıkarması	522
Mohaç savaşı	523
Baba Zünnun isyanı	525
Kalender isyanı	526
Bec'in (Viyana) muhasara edilmesi	530
Nemçe kralının Budini muhasara ettirmesi	534
Nemçe diyarına sefer	535
Şark (Irakayn) seferi	538
İbrahim Paşa'nın fütühâtı	540
Bagdad'ın fethi	542
Veziriazam İbrahim Paşa'nın katli	544
Hayreddin Paşa'nın (Barbaros) fütühâtı	545
Korfos seferi	546
Mehmed Bey'in kâfiri kırması	548
Boğdan seferi	548
Preveze zaferi	551
Budin'in memâlik-i mahrûse'ye katılması	554
Estergon'un ve bazı kalelerin fethi	555
Acem seferi	558
Mehmed Paşa'nın fütühâtı	562
Tımsaşvar'ın fethi	563
İskender Paşa'nın İsmail Mirza'nın tuzagına düşmesi	563
İran seferi	564
Sultan Mustafa'nın katli	565
Turgudca Bey'in Fransa kralına yardımına gönderilmesi	569
Hind seferi	571
Piyâle Paşa'nın fütühâtı	574
Süleymaniye caminin inşası	575
Cerbe zaferi	575
Şehzâdeler arasında ihtilâf başgöstermesi	579
Malta muhasarası ve Turgut Paşa'nın şehadeti	584
Sigetvar seferi	585
Süleyman Han'ın vefatı	587
Sultan Süleyman Han'ın veziriazamları	590
ACIKLAMALAR TDV İslam Araştırmaları	597
LÜGATÇE	609